

Václav Šimek

U NÁS NA VOLYNI

Vydal Okresní úřad Sokolov ve spolupráci
se Sdružením Čechů z Volyně a jejich přátel.

Václav Šimek

U nás na Volyni

SOKOLOV
1993

Čtenářům

Při psaní této knihy jsem neměl v úmyslu zachytit historii Čechů na Volyni, i když se s ní na mnohých stránkách setkáte. Chci vám přiblížit život prostých lidí i kraj, v němž se tato mozaika příběhů a událostí odehrála. Proto jsem volil použít nefalšovanou "volyňskou" lidovou mluvu nejen u Čechů, ale také Ukrajinců, Poláků, Rusů a dokonce i Němců a Židů, mezi nimiž jsem vyrůstal. Překlady cizích slov a celých vět najdete ve vysvětlivkách zařazených na konci této knihy.

Přeneseme se v ní i na území Německa, kam v letech 1941 - 1943 směřovaly četné transporty "OSTarbeitskräfte", to jest mladých lidí zavlečených na nucené práce do Německa, mezi nimiž bylo i několik set českých chlapců a děvčat z volyňské země. Někteří z nich tam zahynuli. Zachytil jsem vyprávění očitých svědků hrůz, jež naši krajané prožili jednak na frontě, ale také doma uprostřed bratrovražedného boje. Šlo mi prostě o zachycení nepatrného zlomku dnes už neexistujícího minisvětla, jenž kdysi slul jako česká Volyně.

Z Volyně se nyní vracejí naši krajané postižení černobylskou katastrofou. Život jejich předků před rozdělením volyňské země na polskou a sovětskou část byl v začátcích stejný. Ovšem v té východní, sovětské části v době revoluce a později za stalinské éry, tamní Češi si vytrpěli své. Hladomor ve třicátých letech, deportace do nehostinných končin SSSR, likvidace českých škol, to vše se negativně dotklo jejich života. Ani v té západní části Volyně, která připadla po první světové válce Polsku, nebylo vyučování našemu mateřskému jazyku o mnoho lepší, proto příslušníci obou enkláv ovládají češtinu pasivně.

Proto musím v úvodu poděkovat naší vládě, zejména Okresním úřadům v Čechách za to, že těmto postiženým lidem zajistily domov a práci. Můj dík patří pracovnícím Odboru osvěty ministerstva kultury české republiky paní Mgr. Libuši Vaňkové a paní Mgr. Alici Stolbenkové a rovněž panu PhDr. Miroslavu Řezníčkovi, vedoucímu referátu kultury Okresního úřadu v Sokolově, za vzácnou pomoc při vydání této knihy.

V Šumperku dne 14. října 1991
Václav Šimek, autor

MOZAIKA PŘÍBĚHŮ A UDÁLOSTÍ

KDYŽ JSEM TUTO MOZAIKU ZAČAL SKLÁDAT, BYLO MI
OSMNÁCT. ZÁŽITKY OSMNÁCTILETÉHO KLUKA NEVYMIZÍ Z
PAMĚTI ANI TEHDY, KDYŽ DOSPĚJE A ZESTÁRNE ...

ČÁST PRVNÍ

Průkopníci

TO U NÁS NA VOLYNI

"Náš Toník narukoval v Rovně do český armády, pak byl na frontě a po válce vstal v Čechách. Náš Pepík pad u Dukly a Vlád'a s Vénou se po demobilizaci vrátili z Čech k nám domů na Volyň.

Vona se totiž část Svobodovejch vojáků vrátila na Volyň pro svý rodiny, s kerejma ve čtyřicátým sedmým roce zasejci jeli zpátky do Čech.

Tenkrát nás dovezli továrním pojezdem do Uničova, kam si pro nás přijeli libinský chlapi. Kromě našeho Toníka tam tenkrát přijel eště Venca Průšků, Józa Valentů a jeho bratranec Milouš - četař a Vlád'a Cajthamlů. Byl s ním i jeho bratr Pepík, ten co ztratil na Dukle nohu.

Do Uničova přijeli libinští chlapi Józa Valentů, Venca Průšků, Milouš Přebylů, Toník Charvátů a Milouš Valentů (sedí zleva). Vlád'a Cajthamlů, Toník Voženílků, Vlád'a Kafků, Emil Cajthamlů a Dvořák z Podcurkova (stojí zleva).

Přijeli tam takovejma hampuláckejma vozama - hrůza pohledět! Takovej vůz by u nás na Volyni neutáhlo v blátě ani deset koní! Tam když napršelo a udělaly se bajury, tak kola zahruzla až po nápravy. Jen na dubenskej silnici, co vedla kolem Sedmihran do Rovna a v Rovně se spojila se silnicí na Luck, tam moh každej jet i v dešti třebas avtomobilem, kdyby nákej měl. Ale u nás na Hlinsku to nešlo na jaře nebo na podzim ani lehkým fasuňkem," vyprávěl můj tchán naslouchajícím libinským sousedům. S tím

fasuňkem, taženým pěkným hnědákem, jež oba v tom čtyřicátém sedmém roce přivezl až z Volyně, přijížděl často k nám do Řimic a také zdejšími sousedům vyprávěl, jak to tam u nás na Volyni bývalo.

Podobný fasuňek měl v Hlinsku také strýc Emil Polívka

Tehdy se do řeči zapojila také moje maminka: "Jo, tady se nedaj srovnat nejen vozy, ale taky řeč. To my sme u nás na Volyni balákali čistě po česku, ale tady musím moc natahovat uši, abych všemu porozuměla. Moje céra Mařka byla taky vojačkou, četařkou ve vojenskejch bolnicích a po válce jí v Moravskéj Libině přidělili statek a tam se k ní nastěhoval tenhle můj zeť, vzali se a dobře hospodařej."

"Bať, bať, stařenko," zasmál se zeť.

"Já ti dám, stařenko," durdila se naoko. "Vy tady máte takovou řeč, že to vypadá jako obída člověka, a vono to je zatím dobrý slovo. Cožpak tak špatně vypadám, že mi musíš říkat stařenko?"

"To vám přišel predevčírem soused Kupčík a ptal se po zeťoj. Dyž sem mu řekla, že je na poli, poprosil mě, abych mu pučila l é t o n a l o ž o. Vypulila sem na něho voči, protože sem takový slovo nikdy neslyšela, a von, čemuže se to divím! A zas: "Chco to léto, stáří, léto!"

"Tak si ho vemte, kde chcete, eště žádný léto není!"

"Tož si ju najdu sám," zase Kupčík. "A víte, co chtěl? Bečku na hnojnici! Jo, to my sme u nás na Volyni takhle divně nemluvíli."

Mařenka Šimková sloužila ve třetí brigádě jako zdravotní sestra (na obrázku vpravo)

"Co to, panimámo," vpadl do toho můj tchán. "Vy přeci víte, že sem za Sovětů léčil dobytek a holova kolhospu mně na to dal posvidku, ale náš Tonda vo mým léčení nechce ani slyšet! Prej tady se krávy jináč léčeť než na Volyni. A tak si pozval z Německej Libiny Šmajzra. Doktora! A co ten doktor? Prej dědo, doneste mi k ý b l a l a v o r s teplou vodou! Vostal jsem stát jako přimrazenej a von na mně: Co koukáte, starej? Máte strach, že to neunesete? A já zas: > Pane doktor, nezlobte se, ale já nevím, co to je! <

Vy jste ale Češi, je vidět, že jste vyrůstali ve stepi, když ani nevíte, co je to l a v o r. <

Pak si pro to šel sám a k mýmu podivení si dones vobyčejný vědro a věčť mísu s teplou vodou. Tomu by u nás na Volyni vopravdu nikdo nerozuměl," ulevil si tchán ...

Když jsem poslouchal tyto historky, vzklíčila ve mně touha předložit čtenářům malou mozaiku skutečných příběhů o tom, jak to tam "u nás" na Volyni, vypadalo. Měl to být jakýsi úvod k mému vyprávění o zašlých časech. Když jsem dopsal, dal jsem to přečíst dobrému sousedovi. On mi ale potom vyčítal:

"Václave, jsem zásadně proti tomu. Proč nepovznesíš Češi, kerý se skutečně zasloužili vo udržení mateřského jazyka? Proč ponižuješ svého tchána a vlastní matku?"

Jak to bylo krásný, dyž sme přijeli do Čech a každej nás chválil, jak pěkně mluvíme česky. A ten lavor? Každý kraj má svý nářečí. Můžeme se mu zasmát mezi sebou, ale uveřejňovat ho?

A potom, nezdá se ti, že by bylo lepší, dybys všechno napsal spisovnou češtinou a nemíchal tam polský a ukrajinský slova? Kdo ti tohlenc bude s láskou číst? Koho to zajímá vzpomínat na kdejakýho Ivana? Vš, co nám nadělali zlýho!"

"Strýčku, moc dobře to vím, poznal jsem to na vlastní kůži, ale zlí jednotlivci, to není n á r o d! Můžeme pohrdat zlymi jednotlivci, ale nikdo nám nedal právo pohrdat národem a jeho jazykem! I ten německý národ má právo na svou existenci a nemohu jím pohrdat, třebas jsem tam moc zkusil.

A co se týká "volynského" dialektu místo spisovné češtiny, myslím si, že je to na místě. Sám se tomu divím, že mi ještě zní v uších, protože jsem svou dnešní slovní zásobu obohatil tolika moravskými výrazy, že mi to příbuzní v Žatci vytýkají. Já naopak naslouchám jejich zpěvnému "helé, Vašíků", jako by pocházeli z úplně cizí kolébky. A což teprve výslovnost dnešních českých osadníků na Volyni, kteří se s námi nevrátili zpátky. Těch pětatřicet let i nás změnilo, což teprv je, tak dlouho odloučené od vlasti otců. To způsobilo mnohem větší vlom východoslovanských slov do jejich výslovnosti než dřívějších osmdesát let do naší. Jen si je poslechněte, až k vám přijedou.

Myslím, strýčku, že to na vysvětlenou stačí."

(Dnes se vracejí krajané od Černobyli, mou předpověď potvrzují.)

ZEMĚ PROSÁKLÁ KRVÍ

V O L Y Ň byla od nepaměti krajem kurhanů a mohyl, krajem prosáklým krví kozáků, Lechů, Tatarů a Turků, Švédů, Litevců, Němců a Maďarů. Byla ověnčena vavříny slávy a orosena slzami utrpení. Staletý zápas mezi dvěma slovanskými národy, Ukrajinci a Poláky, byl příčinou velikého nepřátelství, z něhož těžily okolní kmeny. O tom konečně hovoří bohatá historie volyňské země.

Kratičký chronologický popis tohoto odvěkého zápasu nás přivede také k tomu, jak došlo k osídlení země Čechy. Pokud můj pohled stačí proniknout mlhavým obzorem dávných staletí, pak celá mozaika příběhů, jež zde předkládám, začíná takto:

L U K A, stařešina Lučanů, usídlených od pradávna v luzích této země, kdysi v VII. století založil na řece Styru tvrz a osadu a dal jim jméno L U Č E S K.

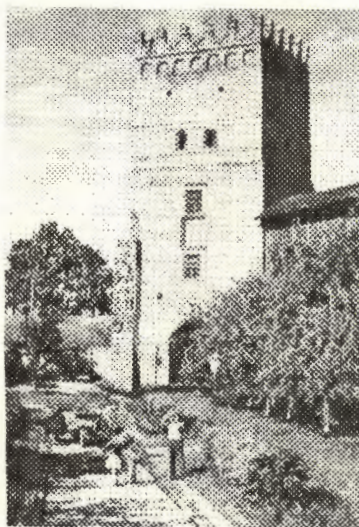

Kníže Lubart Giedyminovič vystavěl zde pevný hrad

V luzích kolem této tvrze se pásala obrovská stáda jelenů, laní a rohatého skotu. Podle volů dostala dokonce pojmenování celá tato země, jíž předkové nazvali Volyň. Podle ní se začali zvat Volyňany. (Dr. Folprecht uvádí, že pojmenování pochází od názvu hradu Volyň).

Lučesk mnohem později přejmenovali na L U C K.

Až do poloviny desátého století vládli zde stařešinové rusínských rodů, z nichž se někteří začali později titulovat knížaty. Všichni měli v oné dávné době společný jazyk. Ale v roce 977 objevili se zde jezdci polského knížete Měška I. a ti, za vydatné pomoci českých jezdců, poslaných Polákům na pomoc Měškovým tchánem, českým knížetem Boleslavem I., ovládli tuto zemi.

Věž Lubartova hradu v Lucku. Historická památka ze XIV. stol.

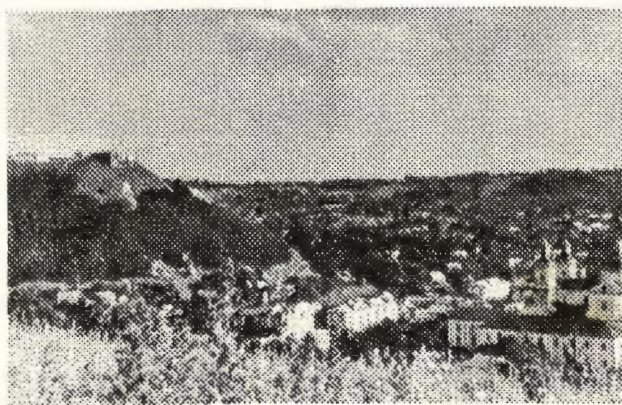
Letopisec Nestor před mnoha věky napsal, že na východě vzniklo v téže době mocné seskupení, Kyjevská Rus, jejímž vládcem byl kníže Vladimír. Vojska obou knížat zkřížila spolu sekery a meče a Volyně se zmocnila Vladimírova vojska. Stalo se tak v roce 981.

Na rozsáhlé rovině během věků založili Rusíni město Rovno, v hustých dubových hájích vznikaly Podhájce a Poddubce, Dubno a Dubiny. V místech, kde bylo nejvíce turů, byl vybudován Turijsk, na vysokém ostrohu nad řekou Horyněm vyrostl pevný Ostroh, v bílých křemenitých skalách založili Kremenec, ve višňových hájích Višňovec, ve vrbových houštinách nad řekou Ikvou vybudovali Verbu, pod chlumem porostlým hustou muravou založili Muravici, v tmavých hvozdech plných vlků vybudovali Volkovyje a sám kníže Vladimír dal rozkaz k postavení města, které by se svou slávou a velikostí mohlo rovnat samotnému Kyjevu, a nazval je Vladimírem Volyňským. Ovšem mír a budování měst netrvaly dlouho.

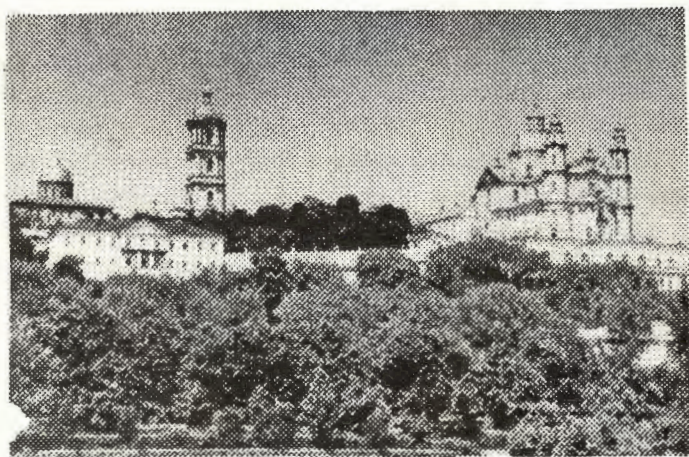
Už v roce 1015 zmocnil se Volyň polský král Boleslav Chrabrý a po jeho smrti, když v Polsku zavládly nepokoje a domácí rozbroje, rozdělili si Volyň místní feudálové a zřídili zde svá malá knížectví.

Knížata byla všude stejná: rvala se o moc jako supi a zavdala tak svým sousedům příčinu k nájezdům. Podobných neshod využil polský král Boleslav Smělý a v roce 1073 připojil Volyň k Polsku.

Mezi Poláky a Rusíny zuřily prudké boje, což si vzali za záminku Litevci a divocí Jadžvingové a v roce 1205 zaplavili severní část Volyňe, pobořili hrad v Turijsku a Rusínům způsobili mnoho hoře.

Kremenec na Volyni. Vlevo "hora" královny Bony

Sakrální stavitelské památky v Křemenci na Volyni

Teprve nyní se volyňská knížata spojila pod vládou kyjevsko-haličského knížete Romana Mstislaviče. Štěstí bylo na straně Poláků a Litevců a ti vyhnali kyjevská vojska z Volyně. Vítězný polský král Lešek Bílý věnoval volyňskou zemi své dceři Saloméně, manželce uherského krále Kolomana, a tak se začala do volyňské země vpíjet též krev uherská.

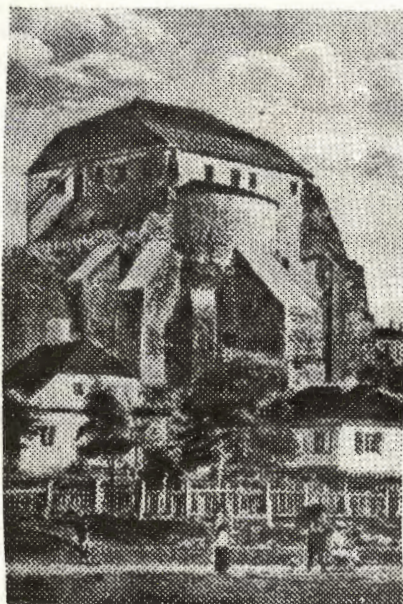
Ovšem Rusíni hájili vždy statečně svá práva. Spojili se kolem Romanova syna Danyla a v roce 1219 osvobodili Halič a Volyň. Svoboda netrvala dlouho.

V roce 1240 tatarská vojska zaplavila volyňské roviny a Danylo se musel podrobit jejich svrchovanosti. Rovněž jeho potomek, kníže Jurij II., musel neustále odolávat jak Tatarům, tak Litevcům. V roce 1321 v jedné z těchto šarvátek padl a pány na Volyni se stali Litevci. Vítěz, litevský kníže Giedymin, ponechal formálně vládu v rukou luckého knížete Lva, čímž se Lev stal jeho vazalem. Po jeho smrti se stal luckým knížetem Lubart Giedyminovič. Ani jeho vláda se neobešla bez bratrovražedných bojů.

Volyň obsadila vojska polského krále Kazimíra Velikého a Lubart byl nucen uznat svrchovanost Polska. Město Luck a severní část Volyně připadla Litvě, západní část Volyně okupovali Poláci. Litevci ponechali vládu v Lucku Lubartovu synu Fedorovi, kterého však této vlády zbavil polsko-litevský král Vladislav Jagiello a Volyň dal lénem svému bratru Vitoldovi.

Za Vitoldovy vlády nastal zlatý věk rozkvětu Volyně. V roce 1439 dostal Volyň lénem jeho bratr, kníže Šwidrigiello. Po Šwidrigiellově smrti litevská velkoknížata ustanovovala na Volyni maršálky z řad místní šlechty.

Posledním maršálkem byl kníže Konstantin Ostrožský, který v Ostrogu založil první slovanskou tiskárnu. Tak se upevnila vláda domácích a litevských feudálů: Ostrožských, Radzivillů, Sapiehů, Sangušků, Višňovieckých, Potockých a Chodkievičů.

Zámek knížat Ostrožských v Ostrogu na Volyni

Po celou tu dobu trvaly tatarské nájezdy. V roce 1504 zbořili Tataři hrad Hupkiv, 1508 byli poraženi u Moštěnice, 1512 u Lopušného, 1577 u Dubna, 1619 byli odraženi od Klevaně, 1640 zničili Rovno a konečně roku 1651 porazili Poláci u Berestečka spojená kozácko-tatarská vojska.

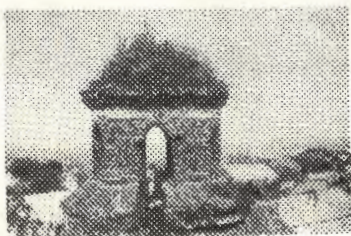
Nelidské zacházení s poddaným lidem bylo příčinou častých povstání proti polské šlechtě, zejména v letech 1580, 1593 a 1630. Poslední, vedené Bohdanem Chmelnickým v letech 1648-1652, bylo příčinou hladomoru,

epidemií a katastrofálního vylidnění Volyně. Města Luck, Křemenec a Vladimír Volyňský byla zničena. Polsko ztratilo celou levobřežní Ukrajinu, kterou Bohdan Chmelnický připojil k Rusku.

Teprve pevná vláda polského krále Jana Sobieského v letech 1674-1696 získala smlouvou v Žuravně Polákům vládu nad převážnou částí Volyně. V letech 1706-1708 okupovali Volyň Švédové. Dobyli Rovno, Dubno, Torčín a Jaroslaviče. Nakonec byli u Dubna poraženi Petrem Velikým. V roce 1712 porazila ruská vojska, vedená Petrem Velikým, Tatory u Velkých Dorohostaj a od této doby Volyň drželi Rusové. V letech 1768-1771 "Barští konfederáti" vyvolali na Ukrajině partyzánské šarvátky s ruskými posádkami. O dvacet let později vzplála další polsko-ruská válka a po ní došlo k dělení Polska mezi Rusko, Prusko a Rakousko.

V letech 1810 až 1812, během napoleonských válek, vydrancovali Rakušané, spojenci Francouzů, volyňská města. Po porážce Francouzů ruskými vojsky byly v Lucku, Rovně a v Dubně vybudovány pevnosti. Rok 1846 byl dějištěm sporadických nepokojů volyňských nevolníků. Nevolnictví bylo zrušeno teprve v roce 1861. Poddaní obdrželi po 18 desjatinách půdy, jejichž výměra se rovná asi 20 hektarům. Poplatky za půdu byly splatné Vilenské bance po dobu 70 let.

Po polském povstání v roce 1863 bylo mnoho polských šlechticů vyvezeno na Sibiř. Jejich statky zůstaly ležet ladem, a tak začala nová kolonizace Volyně. Za těchto poměrů se sem stěhovaly první české rodiny.

Po porážce Francouzů ruskými vojsky v roce 1812 byly v Lucku, Rovně a v Dubně vybudovány pevnosti.

Rozvalina pevnosti v Dubně.

Dubenský hrad stavěl francouzský inženýr Vauban v XVII. stol. Pevnost Torokanov byla stavěna v letech 1880-1890

František Příbyl a Josef Olič (zleva), vůdčí osobnosti vystěhovaleckého proudu na Volyně, spoléhali na houževnatost a píli českých osadníků. Vpravo je Vilém Svoboda, první český stařešina hlinské volosti (Snímek je z roku 1878.)

Čeští vystěhovalci přišli do zaostalého kraje, plného pověr, tmářství a negramotnosti. Původní obyvatelé Volyně kolem roku 1870

VYSTĚHOVALCI

Po zrušení nevolnictví v carském Rusku a po potlačení lednového povstání v roce 1863 byl zvláště na pravobřežní Ukrajině nadbytek velmi dobré nevyužité půdy. Vlastníci velikých latifundií, zejména na Volyni, v kraji kolem měst Lucku, Rovna, Dubna a dále na východ až k Žitomíru, prodávali pro nedostatek pracovních sil lesy, zanedbaná pole a dokonce celé velkostatky. Velmi nízká cena tamní úrodné půdy byla podnětem k tomu, že čeští delegáti, vedeni Fr. Palackým a Fr. L. Riegrem, dojednali na Slovanském sjezdu v Moskvě roku 1867 s carskou vládou možnost přesídlení českých osadníků na Volyň.

První český pivovar v Rusku "Šmolík" byl v provozu do první světové války. Byl založen v roce 1871 v Hlinsku u Zdobunova. Zde jsou jeho zbytky ...

Hospodářská situace v českých zemích byla po prusko-rakouské válce v roce 1866 velmi svízelná. Nabídky různých verbířů k dosídlení Volyně byly proto lákavé. Vůdčí osobnosti tohoto vystěhovaleckého proudu, František Příbyl a Josef Olič, sice dobře věděli, do jakých poměrů nové osadníky přivedou, ale spoléhali na jejich houževnatost a pílí.

Nesvědomití zprostředkovatelé se však často uchýlovali k podvodům a lichvám, takže mnozí nemajetní osadníci byli nuceni koupěnou půdu i dvakrát zaplatit a byli nelítostně okrádáni.

Staročeská chalupa mých předků v Kvasilově, kteří sem přišli z Podkrkonoší

Přesto se však vrhli do mýcení lesů a s nadlidským úsilím zúrodňovali paseky a úhory, na kterých po čase vybudovali úhledné usedlosti a celé vesnice, jež svým vzhledem připomínaly obce v Čechách a na Moravě.

Mezi první obce při této hospodářské emigraci na Volyň patřil Hlinsk, založený už v roce 1868. O rok později přibyl Ulbárov, Podcurkov, Volkov, Semiduby, Jezírko, Buderáž, Martinovka a Teremno. Českých osadníků na Volyňi bylo za necelých deset let vystěhoavectví kolem 15 000. Jejich konečné číslo dosáhlo 45 000.

Ženy narozené v Čechách.
Volyňská rodina z osmdesátých
let minulého století (Hlinsk u
Zdolbunova)

V roce 1870 byly z českých osad na Volyni utvořeny tři samostatné okresy: hlinský, mirohošťský a buderažský, jež měly vlastní samosprávu. Sídla samospráv z Mirohoště a Buderáže byla později přenesena do Lucku a Dubna. Byla to však pouze samospráva volostní, tedy úřadů nižší kategorie.

Příchodem Čechů na Volyn se ještě více zpestřilo národnostní složení tohoto území. Vedle nejpočetnějších Ukrajinců zde žili také Poláci, Rusové, mnoho Židů a menší počet německých kolonistů. Češi byli po dobu pěti let osvobozeni od placení daní a nepodléhali vojenské povinnosti.

První česká škola ve Volkově na Volyni

Vystěhovalci přišli do zaostalého kraje, plného pověr, tmářství a ngramotnosti. Ve snaze vyniknout nad ostatní obyvatelstvo začali budovat školy. První tři rusko - české školy byly vybudovány v roce 1870 v Hlinsku, Buderáži a v Mirohošti. (Podobně píše dr. Vaculík v Reemigraci ... str. 18.) V Kupičově vybudovali podobnou školu v roce 1873.

Koncem sedmdesátých let minulého století bylo v 55 českých osadách na Volyni 32 rusko-českých škol, podřízených pravomocí volostních stařešinů.

Až do roku 1881 carská vláda tolerovala úsilí českých osadníků o udržení vlastního školství. Po smrti cara Alexandra II. byla však Čechům privilegia odebrána a české školy byly zrušeny.

Na začátku devadesátých let nastal obrat ve vládní politice vůči novým osadníkům. Částečně si to Češi zavinili sami. Vznikly mezi nimi náboženské neshody, klonili se k polským katolíkům, jimž už v roce 1864 ¹⁾ zakázala ruská vláda po nezdařilém lednovém povstání (1863) nabývat půdu. V roce 1892 postihl podobný osud také volyňské Čechy. V roce 1888 byly zrušeny samostatné české farnosti v Hlinsku, Hulči a v Podhájcích, v roce 1891 zrušena česká samospráva a o rok později Čechům zakázáno, pokud nepřestoupili na pravoslavnou víru, nabývat další půdu. Spolu s likvidací českých správních okrsků byly zrušeny i české školy, čeština nebyla vůbec vyučována, nesměla se hrát česká divadla a udržovat české knihovny.

Velmi významnou úlohu při zachování mateřského jazyka a národního uvědomění sehrálo v těchto těžkých dobách vyučování v domácnostech. Tak překvali naši otcové na Volyni toto přetěžké období velmi zdárně. Nelze než obdivovat jejich nadšení a obětavost.

Přesto, že děti neměly možnost naučit se ve škole svému mateřskému jazyku a asimilační tlak byl stále intenzivnější, uchovala si naše menšina značnou slovní zásobu a poměrně čistý jazyk. Největší zásluhu na tom mají české ženy-matky, které nejen vedly v pořádku své domácnosti, ale zároveň v rodném jazyce vychovávaly své děti.

Po revoluci v roce 1905 začala nová etapa v historii Čechů usídlených na Volyni. Češi prosadili své zástupce do řady městských dum, do gubernské zemské dumy v Kyjevě a dokonce i do první Dumy státní.

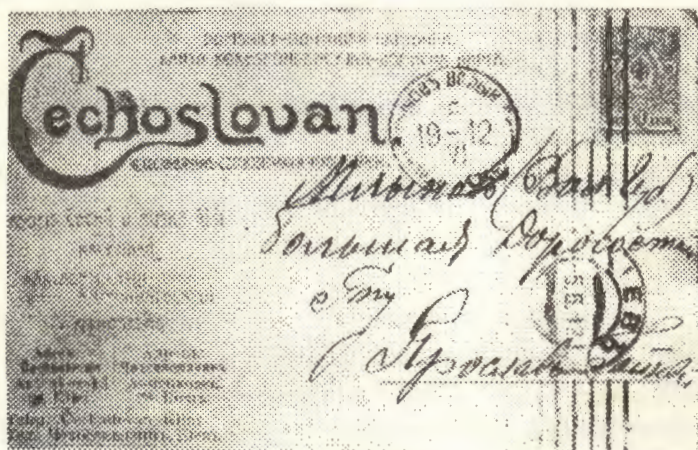
Češi na Volyni začali vydávat své vlastní časopisy. V roce 1906-1907 vycházely v Lodži (mimo území Volyně) "Česko-ruské listy", v letech 1906-1908 vycházel v Kyjevě "Ruský Čech". Oba zanikly z finančních důvodů. Poměrně delší dobu vycházel v Kyjevě list "Čechoslovan", redigovaný Věnceslavem Švihovským, který vydal též několik českých kalendářů.

Tyto časopisy spolu s nově zakládanými krajanskými spolky vykonaly mnoho záslužné práce v národním uvědomění české minority nejen na Volyni, ale v celém carském Rusku. Byly obnoveny četné knihovny, v roce 1911 byl založen Sokol. K velké lítosti je nutno poznamenat, že ani v tomto období nebylo povoleno české vyučování, respektive vyučování českého jazyka jako vyučovacího předmětu na školách s českými žáky. Nesmělo se vyučovat ani soukromě.

1) Carské výnosy z 10. července 1864 a z 10. prosince 1865

*Věnceslav Švihovský, redaktor "Čechoslovana" ve své pracovně.
("Čechoslovana" byl vydáván v letech 1911 - 1918)*

*Dvojazyčná dopisnice, odeslaná kyjevskou redakcí "Čechoslovana" 5.6.1912
a přijata v Mlynově na Volyni 8.6.1912*

*V roce 1911 byl založen Sokol. Kvasilovská těl. jednota v roce 1911.
Uprostřed Ant. Perný, redaktor "Hlasu Volyně".*

Uplynulo padesát let od počátku českého osídlení Volyně. Byly vymýceny lesy a na nově získané půdě se rozšířilo pěstování nejen obilovin a brambor, ale též chmele a cukrovky. Češi zkvalitnili i živočišnou výrobu, dosahovali mnohonásobně vyšších výnosů v rostlinné výrobě než místní obyvatelstvo především díky kmojení půdy, což místní neznali. Byla také zavedena zemědělská technika, žací stroje, parní stroje, mlátičky. Tím se stali Češi vzorem a příkladem, vyzývajícím k následování. V pozdějších letech mnozí Ukrajinci a Poláci uplatnili české zkušenosti ve svých vlastních hospodářstvích.

První světová válka a intervenční boje na území Volyně způsobily Čechům veliké škody. Tam, kde probíhala frontová linie, byli civilní obyvatelé evakuováni do zázemí. Jejich hospodářství byla zcela nebo zčásti zpustošena. Nastala doba úpadku kulturního života. Mladí muži byli povoláni na frontu buď do carské armády, nebo do České družiny.

Zatímco v evropských zemích válka skončila koncem roku 1918, na Volyni a v Rusku vůbec zuřila válečná lítice ještě dlouho. Celý rok 1918 Němci drancovali Ukrajinu a Volyň. Velká říjnová socialistická revoluce způsobila, že mnozí Češi se přihlásili do Rudé armády.

Vladimír Kotouč /první zprava/ se přidal k revolucionářům a v roce 1939 se vrátil na Volyň jako plukovník a "osvoboditel" Západní Ukrajiny

Po mírové dohodě, uzavřené v Rize v březnu 1921, připadla Polsku západní část Volyně, v níž bylo asi 30 ryze českých a kolem 100 ukrajinsko-českých obcí, s počtem asi 40 000 Čechů. Asi jedna třetina Čechů a menší část obcí připadla Sovětskému svazu. Tak došlo k rozdělení jednolitého etnického celku a obě skupiny prožívaly odlišný vývoj.

Vzhledem k tomu, že poměry v části Volyně pod polskou vládou jsou dostatečně známy a budu se jimi zabývat v osobních vzpomínkách, dlužno zde poznamenat, že na území náležejícím Sovětskému svazu byly české osady soustředěny od nové polsko-sovětské hranice až k Žitomíru; několik osad pak bylo u Kyjeva a Černého moře.

Při charkovské Radě národnostních menšin byla již v roce 1921 zřízena česká sekce se sídlem v Žitomíru, kde působilo vyšší učiliště pro vzdělání českých učitelů.

V roce 1925 zde bylo 11 základních škol, na kterých se vyučovalo češtině. Ty byly v roce 1928 uzavřeny. 1)

Byly rovněž podniknuty kroky k vydávání českých časopisů, ovšem bez náležitého efektu. Vyšla dvě čísla časopisu "Kronika" a šest čísel "Volyňské pravdy".

V době kolektivizace byly v českých obcích založeny kolchozy a sloužily za vzor kolchozům ukrajinským.

V roce 1939 došlo k opětovnému sjednocení obou enkláv.

Lze právem konstatovat, že se Češi chovali vzorně a statečně v obou částech Volyně, za což jim patří uznání.

Historický prapor České družiny z roku 1914

1) Čeští učitelé byli vesměs zatčeni, souzeni pro "Velezradu" a deportováni buďto na Sibiř nebo na Solovecké ostrovy v Bílém moři. Proto navrátilci z východní části Volyně mluví špatnou češtinou. Ukázka stalinské národnostní politiky.

Vojenská kapela 194. pluku, v níž hrálo několik Čechů

**POČET ČECHŮ - HUSITŮ PO GUBERNII
v městech i újezdech**

Město a újezd	Muž. p.	Žen pohl.	Poznámka
Žitomír (město)	19	14	Čísky zde udané platí jen o Čechů, kteří obracejí se k českým duchovním ve svých duchovních potřebách; ale mnoho jest českých osad, které posud nejsou připsány k českým farám, nebo které buď pro vzdálenost nebo z náboženského přesvědčení neb z nedůvěry k svým českým kněžím obracejí se k polským kněžím, proto se může směle počet Čechů na Volyni do 30.000 duší páčiti.
Žitomírský újezd	441	459	
Novohrad Volynsk. új. ...	44	62	
Ostrožský újezd	742	588	
Záslav (město)	4	-	
Rovno (město)	8	9	
Rovenský újezd	1268	1201	
Dubno (město)	10	15	
Dubenský újezd	2976	2887	
Vladimír (město)	1	1	
Vladimírský újezd	516	476	
Luck (město)	71	76	
Lucký újezd	1003	974	
Křemeneč (město)	1	-	
Kovel (město)	60	54	
Kovelský újezd	123	99	
Ovručský újezd	54	56	
Všeho duší.....	7352	6971	

Počet Čechů - husitů ve Voliňské gubernii uváděný českou volostní samosprávou v roce 1888

NEJOŽEHAVĚJŠÍ OTÁZKA

Češi na Volyni se chovali opravdu vzorně a statečně až na složitost náboženské otázky. Ačkoliv byli mluvčími Oličem a Příbylem před carskými úřady hlášeni jako potomci husitů, náboženské spory rušily klidnou hladinu prací posvěceného života. Náboženství při jejich exodu z vlasti nehrálo dominantní úlohu. Tu sehrála otázka ekonomická, ale nelze opomenout ani konfesijní.

Mezi první obce při této hospodářské emigraci na Volyň patřil Hlinsk založený v roce 1868. Mnozí autoři vzpomínají současně Luthardovku, jejíž osídlení je dosti sporné a proto si zasluhuje zvláštní pozornosti.

Polská geografka Z. Cichocka v knize *Kolonje czeskie na Wolyniu*, vydané ve Varšavě v roce 1928 ihned na prvních stránkách píše, že v letech 1859-1861 mnoho českých rodin se vystěhovalo ze Zelova u Lodže a založily dvě kolonie, Pohořelice a Podhájce. (Str. 3 - 5 cit. knihy). Rovněž ruský historik J. M. Križanovskij dosvědčuje ve své knize *Čechi na Volyni*, vydané v S. Peterburgu v r. 1887, že na Volyni žilo v roce 1868 pouze 14 rodin, které se usídlily mezi Pohořelicemi a Podhájci v roce 1861.

Z údajů Z. Cichocké zřejmě čerpal dr. Folprecht a kopírovali je další autoři. Z posledních je to dr. Heroldová, pracovnice Etnografického ústavu ČSAV, která v časopise *Český lid* na str. 49, pozn. 11 ročníku 1957 uvádí s odvoláním na Folprechta a Auerhana, že nejstarší českou vesnicí na Volyni je Luthardovka založená roku 1863 českými přistěhovalci z Pruska.

Uvedenou verzi rozšiřuje dr. Vaculík, prof. Univerzity J. E. Purkyně v Brně a ve své knize *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945 - 1948* citací: "První českou osadou na Volyni byla obec Luthardovka, založená roku 1863 potomky československých emigrantů, kteří sem přišli z Polska. Tato kolonizace sedmnácti rodin však neměla souvislost s emigrační vlnou z Čech na Volyň na konci šedesátých a počátku sedmdesátých let 19. století." (Str. 13 cit. d.) a rovněž M. Vlková, *Osídlování Volyňě Čechy*, *Časopis slezského muzea* 1964, čís. 2, str. 161 - 166.

První českou kolonií na Volyni byla skutečně Luthardovka. Mohly ji založit rodiny válečných zběhů, kteří nechtěli sloužit v rakouské armádě nebo rodiny osob, které měly kontakty s ruskými úřady, ale nikdy ne potomci evangelických exulantských rodin z Polska. Nelze připustit tvrzení dr.

Heroldové, že v polovině minulého století svízelné hospodářské poměry přinutily část exulantských rodin ze Zelova u Lodže přesídlit na Volyň, kde založily Michajlovku, Kupičov a jiné.

Citovanou hypotézu vyvrací evangeličtí duchovní Tomeš a Opočenský, kteří dlouhá léta v uvedených obcích působili. Z jejich práce o dějinách evangeliků na Volyni vyjímám: "Příliv evangelických vystěhovalců ze Zelova a okolí nastal v roce 1878 a tyto rodiny osídlily Michajlovku, Mirotín a Stávky ve Volyňské gubernii." Podobně píše rodačka z Michajlovky Olga Šrajbrová: "Mnozí exulanti se v o s m d e s á t ý c h letech minulého století stěhovali ze Zelova na Volyň a na panství knížete Radziwilla založili Michajlovku u Rovna." Věrná stráž 1948, čís. 11, str. 7.

Navázal jsem písemné kontakty s přesídlenci z Luthardovky usídlenými na Zábřežsku a ti potvrzují, že v Luthardovce žádní evangelíci n e ž i l i , byli tam až na nepatrné výjimky - několik pravoslavných rodin - vesměs římskí katolíci, kteří se k tomuto náboženství hlásili i za doby Pobědonoscovy ortodoxizační éry. Před zastánci hypotézy o založení Luthardovky exulanti ze Zelova stojí úkol: vysvětlit k d y a za jakých o k o l n o s t í přijali evangelíci v Luthardovce římskokatolickou nebo pravoslavnou víru.

--- O ---

Současně s Hlinskem přibyl Ulbárov, Podcurkov, Volkov, Semiduby, Jezírko, Buderáž, Teremno a dále následuje Kvasilov, Martinovka, Český Malín, Huleč a další obce. Českých osadníků na Volyni bylo za necelých deset let vystěhovalectví kolem 15 000. Jejich konečné číslo dosáhlo 45 000.

Carským výnosem ze dne 10. července 1870 byly Čechům na Volyni zaručeny různé výhody: osvobození od daní na dvacet let, náboženská svoboda, vlastní česká samospráva, české národní školy řízené přímo českými volostními stařešiny. Na rozdíl od Ukrajinců Češi se stali neomezenými vlastníky půdy a mohli s ní libovolně disponovat. Češi byli osvobozeni od výkonu vojenské služby doživotně. Toto ustanovení se týkalo těch osob mužského pohlaví, které osídlí Volyň do 1. ledna 1874 a stanou se ruskými občany.

Uvedený carský výnos dal podnět k tomu, že dne 24. září 1870 asi 1 300 českých rodin na Volyni složilo slib věrnosti carovi a jeho nástupcům a bylo jim uděleno ruské státní občanství.

Závěrem této kapitoly lze právem konstatovat, že stěhování Čechů na Rus podnítily poměry hospodářské.

Opomíjená skutečnost

Řekli jsme si, že Češi opouštěli svou vlast z důvodů ekonomických. Bude proto na místě vysvětlit, z jakých sociálních vrstev pocházeli. Odpovědi na položenou otázku se různí.

Jiří Stanů v článku Volyňáci uveřejněném v Rudém právu dne 24. prosince 1986 píše doslova: "Rovenská oblast byla střediskem české menšiny na Volyni, kam odešly kdysi za půdou s t o v k y n u z n ý c h r o d i n z českých zemí tehdejšího Rakousko-Uherska a usadily se v desítkách vesnic v povodí přítoků Pripjati a Bugu." (Kromě vojáků 1. čs. arm. sboru, kteří v roce 1947 už bydleli v ČSR, reemigrovalo z Rovenské oblasti 19 476 Čechů, z Volyňské 7 695 Čechů a z Žitomířské 5 906 Čechů, dohromady 30 077 osob.) Ovšem jejich předkové nebyli všichni n u z n í .

Druhým absurdem je výňatek ze studie dr. Heroldové, uveřejněné v Českém lidu roč. 1957, nazvané Etnografické zvláštnosti ve způsobu života a kultuře volyňských Čechů. Autorka zde cituje "důkaz" uveřejněný v polském Expressu porannym dne 29.4.1928: "Mezi volyňskými Čechy není j e d i n é h o c h u d é h o , nejmenší sedlák má 20 ha, průměrně 50".

Pokusme se oba paradoxy uvést na pravou míru.

Správné hodnocení najdeme v knize pracovníka Ústavu marxismu-leninismu Univerzity J. E. Purkyně v Brně dr. Vaculíka, nazvané Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945 - 1948. Na str. 14 píše doslova: "Vystěhovalci nepředstavovali sociálně jednotlitou skupinu, ale naopak, majetkové poměry jednotlivých emigrantů byly neobyčejně rozdílné. Ve většině případů se rekrutovali z drobného a středního rolnictva a venkovských řemeslníků, neboť zemědělstí dělníci by mohli jen obtížně získat kapitál potřebný k přesídlení a nákupu půdy... Z různých důvodů odešla na Volyň rovněž řada bohatých sedláků, kteří si pro počátek nového života přivezli z vlasti určitý kapitál."

Správnost Vaculíkových údajů potvrzuje autor Kroniky Českého Malína, volyňský Čech J. A. Martinovský: "Právě o velikonocích r. 1870 vypravilo se z krajů okresů lounského, žateckého a rakovnického asi 20 rodin... Utvořená komise zakoupila 1200 morgů pozemků od polského

statkáře Kazimíra Slivinského po 20 rublech za morg... (str.9). Do Malína se pak přistěhovalo ještě mnoho rodin z jiných českých osad na Volyni, kde byly prozatím na tak zvaném "pachtu" (nájmu). Dověděly se totiž, že někteří malínští občané, kteří měli mnoho zakoupené půdy, rádi by ji odprodali..." (str.12).

Na závěr citace z brožury dr. F. Karase, nazvané Obrazy z českých osad v Polsku. Zde na str.41 čteme: "Hlinští přistěhovalci v počtu 126 zakoupili v okresu rovenském velkostatek od nástupců polského velkostatkáře Wesolovského, a to levně. Za morg pozemků platilo se 8 až 12 rublů. Celková výměra statku byla 2995 morgů." (Dr. Vaculík a dr. Heroldová se mylí, když uvádějí 3000 ha. Morg se rovnal zhruba 0.65 ha.) Průměrná výměra koupených pozemků činila v Hlinsku na jednu rodinu 23 morgů, nebo 14.6 hektarů. Odečteme-li půdu patřící velkostatku Sedmihrany o výměře zhruba 400 morgů, pak průměrná výměra koupené půdy klesne na 20 morgů na rodinu, to jest na 12 hektarů. Už ve druhé generaci Čechů na Volyni docházelo k dělení půdy mezi děti: rodiče jim dávali do vínku místo peněz půdu. "Tak dochází k tomu", píše dr. Karas v citované brožuře, "že česká hospodářství na Volyni nemají už 20 až 25 hektarů, nýbrž 3 - 15 (str. 45).

Postupné pauperizaci českých vesnic nezabránilo ani stále vzrůstající pěstování chmele, jehož cena v začátcích dosahovala pohádkových výšin. Jestliže čeští zemědělci na Volyni vypěstovali v roce 1882 5 tisíc pudů (pud = 16 kg), pak v roce 1910 dosáhl výnos 120 tisíc pudů, což bylo hlavní příčinou snížení cen této náročné plodiny.

Na základě výše uvedeného vidíme, že na Volyni už před první světovou válkou začal proces proletarizace českého zemědělství. Hlavní příčinou byla tendence centralizace půdního kapitálu a tím i narůstání třídních a sociálních rozporů ve společenství mých krajanů. Tyto začaly tím, že zámožní vlastníci půdy toužící po stále větší výměře nepřipustili, aby si ji mohl koupit menší zemědělec, který nebyl schopen přeplatit její cenu, což samozřejmě činili ti zámožní.

Vzhledem k tomu, že v kraji nebyl téměř žádný průmysl (ale nadbytek řemeslníků, druhorozených selských synků, jimž začali konkurovat Ukrajinci) a malá výměra nemohla uživit všechny členy malozemědělských rodin, musely děti venkovské chudiny do služby právě k těm zámožnějším a tak

docházelo nejen k přeplácní půdy, ale i k exploataci a vykořisťování Čechů Čechy. V tomto nezadržitelném procesu spatřuji úhlavního a opomíjeného nepřítel našej krajanské větve.

V sídlech volostí byly rovněž zřízeny tři státní školy s vyučovacím jazykem ruským, ale s paralelními třídami, v nichž se vyučovalo také češtině. Podle dr. Karase spadá začátek českého školství do roku 1873, ale dr. Vaculík ve své knize uvádí rok 1870. S odvoláním na Pokrokovou revui 1912 - 1913, str. 342 a Věrnou stráž 1950, čís. 35 str. 5 uvádí ještě čtvrtou volost zřízenou v roce 1873 v Kupičově s 1325 obyvateli z Vladimír-Volyňského újezdu, pro něž byla v uvedené obci postavená čtvrtá státní rusko-česká škola. Koncem sedmdesátých let minulého století bylo na Volyni v obvodech českých volostí sedmnáct českých škol spravovaných přímo volostními úřady a dalších jedenáct škol, roztroušených za hranicemi uvedených volostí. Dohromady tedy 32 školy, na nichž se vyučovalo češtině.

Uvedený stav trval podle některých autorů do roku 1888, podle dalších do roku 1891, kdy byly české volosti zrušeny a české školy násilně rusifikovány. Další léta lze právem nazvat dobou temna. Čeština byla ze škol odstraněna, čeští učitelé přeloženi na jiná působiště, a tak těžiště elementárního vyučování českému jazyku a vlastivědě spočinulo na českých ženách a matkách. Vyučovalo se prostě doma, kdo jak uměl.

Teprve po první ruské revoluci v roce 1905 nastal aspoň částečný obrat k lepšímu. Pouze vyšší e k o n o m i c k á úroveň českých osadníků na Volyni způsobila určitou izolovanost (i nadřazenost) od místního obyvatelstva, což bylo hlavní příčinou, že nedošlo k pohlčení české menšiny ukrajinskou většinou. Je nesporné, že v této oblasti krajanského života sehrál důležitou úlohu aspekt e k o n o m i c k ý , a to jako prostředek obranný.

Všichni autoři, kteří se podíleli a doposud podílejí na prezentování dějin Čechů na Volyni nezasvěceným českým a dokonce i volyňským čtenářům, vyzvedají podobné e k o n o m i c k é p ř í č i n y ovšem jako prostředek donucovací, který vedl k násilnému přestupu většiny Čechů na Volyni k pravoslaví a prezentují ho jako akt násilný a málem teroristický.

Evangelickým autorům jako byl farář Prudký, dr. Folprecht i autorům z katolického prostředí se není co divit. Jednalo se o přestup zhruba dvaceti i více tisíc bývalých, bý l a x n í c h, jak se traduje (i v publikacích vědeckých

institucí), jejich souvěrců k slovanskému pravoslaví. Pro mnohé z těchto pisatelů bylo sjednocení Čechů na Volyni s cyrilometodějskou církví aktem přímo hrůzostrašným.

Dokonce nezaujatý dr. Vaculík vkládá do své knihy Reemigrace a usídlování volyňských Čechů důkazy převzaté z prací jmenovaných autorů o nepřekonatelném odporu českých osadníků na Volyni vůči pravoslaví, cituje-li: "Některí, aby se vyhnuli přestupu, odešli z Volyně a založili české osady v Bosně..." (str. 22 c. d.)

Kolik asi těch vystěhovalců bylo? Tisíce?

Poslyšme dr. Vaculíka: "Několik desítek českých rodin z těch, které odmítly přijmout pravoslaví, se na počátku 90. let odstěhovalo do Bosny..." (str. 17). Další jeho citace je už mnohem tvrdší: "Většina však z ekonomických důvodů přijala pravoslaví. Jedni přijímali se zatajenou zlobou, jiní s holou rezignací - téměř nikdo z přesvědčení. (str. 23)... nucený přechod k pravoslaví dále oslabil vztah volyňských Čechů k náboženství..." po čem uvádí pasáž o faráři Vaňkovi, který v Hlinsku nikdy nepůsobil.

Není bez zajímavosti, že podobný názor převzali někteří volyňští autoři. Uvádí je Martinovský ve své Kronice Českého Malína, jakož i autoři Kroniky obce Volkova a setkal jsem se s ním i v rukopise Kroniky obce Dorohostajů z pera ing. Širce.

Nežli dojdeme k odlišným závěrům, pokusíme se o rozbor "argumentu" Martinovského. Na straně 12 jeho Kroniky Českého Malína se dovídáme, že Češi v Malíně VLASTNILI TOLIK PŮDY, ŽE JI ODPRODÁVALI. Odprodávat půdu může pouze ten, kdo je jejím majitelem. Malínští byli tedy vlastníky půdy a ekonomický tlak se jich nedotýkal. Ovšem k údivu čteme: "Zákon z roku 1888 také zrušil samostatné české fary. Mezitím pravoslavné duchovenstvo započalo nástup na Čechy - katolíky. České katolické rodiny jedna za druhou přecházely na pravoslaví, neboť měly na vybranou: buď se držet katolictví a zřít se práv a PŮDY, PRO KTEROU OPUSTILY VLAST A NA KTERÉ JIŽ 20 LET TĚŽCE PRACOVALY (jako majitelé, pozn. Š.) a překonaly nejtěžší přistěhovalecké svízele, nebo zůstat dál v rostoucím blahobytu, ale jako pravoslavní..." (str.14).

Tento dojmavý odstavec nepotřebuje komentáře. Martinovský ho obhajovat nemůže, už není mezi námi. Je ovšem na dalších autorech, kteří podobné nesmysly kopírují a dále publikují (připravuje se druhé vydání

Martinovského Kroniky Českého Malína), aby předložili fotokopie carských výnosů, jimiž obhájí tvrzení, že Čechům byla odňata půda, kterou dlouhá léta vlastnili. Není doposud vysvětlena otázka, proč třetina volyňských Čechů katolického vyznání, která se nesjednotila s pravoslavím, zůstala nadále katolickou a přitom měla mnohdy větší výměry polností nežli Češi vyznání pravoslavného. Totéž se týká i obcí, v nichž žili evangelíci. Sjednání se slovanskou cyrilometodějskou pravoslavnou církví nepodnítily pouze aspekty e k o n o m i c k é . Byly to mnohem hlubší pohnutky.

Nelze popřít ani zamítat tvrzení, že rusifikační politika feudální reakce vedené prokurátorem Nejsvětějšího synodu pravoslavné církve Pobědonoscevem dosáhla svého." Volynští Češi nebyli daleko od národního zničení (Časopis Ruský Čech 1907, Vaculík, c. d. str. 19).

Podobné tendence jsou krajně nebezpečné i v naší době a přinášejí církvi nevyčísitelné škody. Pouze víra lidu (a jeho dobrých duchovních vůdců) přenáší církev přes občasné nezdravé jevy. To je odpověď, proč se Češi nevraceli zpět do staré církve po první revoluci v Rusku v roce 1905, která vytvořila nové podmínky pro rozkvět kulturního života české menšiny na Volyni. Nevrátila se ani v době silné a nevybíravé agitace a nátlaku polské buržoazní vlády i tamní katolické církve v meziválečném období.

Konečně si poslechneme zaujatého Martinovského, co snad nevědomky píše o věrnosti Malínských k pravoslavné církvi, když ji staví dokonce nad národnostní otázku. "Okresnímu školnímu inspektoru to stačilo, aby odmítal další žádosti Malínských o české učitele. Opřel se o školní kuratorium v Rovně a vymlouval se, že chceme třetí sílu a že ve škole není ani místa pro další třídu, poněvadž je tam umístěna p r a v o s l a v n á k a p l e . Školní inspektor si vymyslel plán, aby kaple byla přemístěna, pak dá do Malína českého učitele. Ačkoliv Malínští n e b y l i n á b o ž e n s k ý m i f a n a t i k y , tentokrát se školské úřady dotkly BOLESTIVÉHO MÍSTA. Malínští protestují a odůvodňují, že kaple nevadí tomu, aby na školu byl dosazen český učitel, a i kdyby tak bylo, že je snadněji vystěhovat bratra (polských) učitelek, který má sám pro sebe jednu místnost ve školní budově, nežli hýbat kaplí, která je ve škole od jejího vybudování a dosud žádnému nepřekážela." (Kronika Č. M. str.40).

Pomíjíme-li skutečnost, s jakou láskou Češi na Volyni budovali mnohé pravoslavné chrámy, jak je udržovali a zapojili se do mnohých pěveckých sborů, jak přispěli značným darem na výzdobu pravoslavného chrámu v Karlových Varech, uvedená epizoda mluví ve prospěch našeho tvrzení. Je tedy už konečně čas vynést na světlo PRAVÉ POHNUTKY, které přivedly Čechy na Volyni k sjednocení s pravoslavnou církví a jaká pozitiva přineslo dalším generacím na Volyni i v samotném Československu. To je úkol dalších kapitol.

Nejednotnost

Volyň byla třecí plochou, na níž se odehrával staletý zápas mezi Poláky a Rusy o nadvládu v oblasti politické i náboženské. Z historického a etnologického hlediska byla tato krajina pravlastí rusínského nebo ukrajinského lidu, ve středověku ztročeného polskou šlechtou. S touto politicko-ekonomickou hegemonií se snoubila i hegemonie náboženská, ústící zavedením unie, to jest v násilném "sjednocení" autochronního pravoslavného obyvatelstva s Římem. Teprve po druhém a třetím dělení Polska v letech 1793 - 1795 se celá Volyň ocitla pod správou carského Ruska. Po rozdělení Polska docházelo ke sporadickým povstáním Poláků proti carskému despotismu a tím se Poláci a jejich římskokatolické náboženství stali nesmiřitelnými odpůrci pravoslaví, jež samoděržaví privilegovalo.

Po zrušení nevolnictví v carském Rusku v roce 1861 a po potlačení posledního polského povstání v roce 1863 provedla carská vláda na západních územích Ukrajiny a Bílé Rusi rozsáhlé zemědělské reformy, které nepatrně zvýhodnily bývalé nevolníky a omezily nadvládu polské šlechty. Polákům římskokatolického vyznání bylo v těchto územích zakázáno kupovat půdu. Po zrušení nevolnictví prodávali totiž bohatí latifundisté půdu levně, poněvadž byl nedostatek pracovních sil.

Do těchto poměrů spadá osídlování Volyně českými osadníky. Svolení k osídlení Volyně Čechy mělo polský vliv ještě více zeslabit tím, že Češi byli před carskými úřady hlášeni jako h u s i t é , tedy jako živel protestanský a vůči římskému katolicismu nepřátelský. Mluvčí českých přistěhovalců František Příbyl a Jan Olič obratně využili stávající situace a prostřednictvím kyjevského gubernátora Gressera dosáhli toho, aby ministr vnitra L.S.Makov

konstatoval, že přestup nových osídlenců z katolictví k husitství je čin, který vrazí klín mezi polský katolicismus a ruské pravoslaví a stane se rozdělovacím elementem mezi oběma náboženstvími.

Už samotné zřízení samostatných českých farností se sídly v Hlinsku, Hulči a v Podhájích naznačovalo, že jde o snahu vyjít Čechům v řešení jejich náboženské otázky všemožně vstříc. Byl to velmi ožehavý problém, který způsobil Čechům na Volyni mnoho těžkostí, na jejichž vyřešení nepostačovalo českým kněžím Saskovi, Kašparovi a Hrdličkovi zkušeností teologických ani diplomatických, aby mohli stanovit a upevnit jednotnou církevní orientaci, neboť sami byli názorově roztržštěni a nejednotní. Nová církevní organizace měla mít název Jednota bratrská nebo též Církev česko-husitská. V nastíněném programu se zřekla spojení s Římem, zamítala papežský primát a poslední dogma o papežově neomylnosti, bohoslužby měly být slouženy česky a přijímání pod obojí způsobou. Program byl velmi blízký učení pravoslavné církve. S tímto programem ale nesouhlasila značná část Čechů římskokatolického vyznání a tím zavadala příčinu k vážným sporům. Jak už bylo řečeno, ani samotní čeští kněží nebyli s tímto programem zajedno. Hlinský farář Jan Saska se už v roce 1874 hlásil k pravoslaví, hulečský František Kašpar, bez zřetele na stanovisko carských úřadů, navázal styky s evangelickou konsistoří ve Vilně a Hrdlička se držel reformem běžných v církvi českobratrské.

Musíme brát v úvahu nikým nepublikovanou skutečnost, že nově utvořené tři české "farnosti" se rozkládaly na území rovnajícím se území Čech, na němž bylo rozseto 25 tisíc českých osadníků v přibližně 70 lokalitách. Ani jeden z těchto českých kněží nebyl fyzicky schopen pastoračně obsloužit rozsáhlou oblast své "farnosti", uvážíme-li, že se Volyně na jaře a na podzim topila v blátě a v zimě zapadala sněhem, takže o nějakém cestování při naprostém nedostatku vlakového a motorického spojení nebylo ani pomyšlení.

To bylo také hlavní příčinou, proč se noví čeští osídlenci ve východních okresech Volyně obraceli o vykonání pohřbů a jiných obřadů na duhovenstvo pravoslavné církve a v západních okresech, kde bydlel nezanedbatelný počet Poláků římskokatolického vyznání, na kněze polské. Spolupráce s Poláky byla v očích místních carských úředníků považována

jako spojenectví s nepřátelským živlem a ti podávali nadřazeným úřadům neustálé stížnosti, že se část Čechů spřátelila s odbojným polským katolickým klérem a postavila na stranu nepřátelskou carskému zřízení. Češi se na Volyni i přes tento nedostatek těšili veliké vážnosti a nehledě na citované stížnosti stanovil ministr vnitra Makov znovu, že si Češi mají své náboženské záležitosti uspořádat a upravit podle vlastního svobodného rozhodnutí.

Uprostřed těchto názorových rozdílů a bigotností, které ústily ve svárech, svolali představitelé Čechů na Volyni církevní sněmy, jež měly definitivně vyřešit palčivou otázku náboženskou. Jakých výsledků bylo na nich dosaženo, se dovíme v příští kapitole.

Prozíravý a moudrý čin

Pouť Čechů do Moskvy v roce 1867 byla protestem vůdčích osobností českého lidu proti nespravedlivému uspořádání Rakousko-Uherska, které nerespektovalo české státní právo. Když dvaceti čtyřčlenné poselství přicestovalo do Petrohradu, tehdejšího hlavního města ruského imperia, jeho čelní představitelé Palacký, Rieger, Erben, a Hamerník byli přijati carem Alexandrem II. Český lid a jeho vůdcové a národní buditelé viděli v Rusku zachránce Slovanů. Tato naděje spojená se slovanským cítěním motivovala nejen samotnou pouť na Slovanský sjezd, ale i jednání s carem a jeho vysokým úřednictvem, jehož výsledkem bylo mezi jiným i povolení k osídlení Volyně Čechy.

Jedině z tohoto h l e d i s k a je správný pohled na budoucí rozhodování českých osadníků na Volyni v otázkách vlastenecko-náboženských. Většina Čechů v druhé polovině minulého století byla totiž velikými slovanofily a tento aspekt sehrál nejdůležitější roli i při sjednocení volyňských Čechů s pravoslavy. Tedy ne strach o existenci a důvody ekonomické, ale, a to především, d ů v o d y r á z u d u c h o v n í h o, o nichž bude řeč.

Oličem a Příbylem (mluvčí Čechů na Volyni) programovaný protestantský směr byl spřízněn s protestantismem německým a národy hlásícími se ke germánství. (Teologie protestantských církví u nás sleduje tento trend podnes. Setkávám se s ním i při vybraných písních pro ekumenický zpěvník. Zastupuji v komisi pravoslavnou církev v ČSSR).

Směr římsko-katolický, k němuž se hlásilo (nehledě na úřední hlášení Oliče a Příbyla) nejvíc volyňských českých osadníků, nedokázal přerhat pouta s habsbursko-římským expansionismem, který už více než 200 let hnětl český lid. Tradice, přivezené ze starého domova, byly příliš hluboce zakořeněné, než aby je bylo možno pouhým hlášením smazat.

Byly to dvě opatrnické brzdy, které bránily Čechům, aby se zapojili do nového směru raženého hlinským farářem Saskou, to jest směru cyrilometodějského a slovanského, jež mnozí autoři nazývají směrem starokatolickým.

Starokatolictví - když už jsme onen název připustili - sehrálo zásadní úlohu při sjednocení Čechů na Volyni s pravoslávím, zejména po poradě českých kněží s ruskými teology v Kyjevě v roce 1879.

Zastánci protestantismu, římského katolicismu a idee cyrilometodějské byli postaveni před vážný úkol: jejich vůdčí osobnosti měly najít styčné body, které by rozvášněné strany sjednotily pod jedním praporem samostatné církve na Volyni.

Za tím účelem byly v letech 1880 a 1881 svolány do Kvasilova církevní sněmy. Nejednotná koncepce způsobila, že polovina Čechů (zástupci 35 českých obcí z celkového počtu 61 osad) se kvasilovských sněmů nezúčastnila a navíc P Ř E T R H A L A s p o j e n í s českými kněžími a nadále se hlásila k římskému stolci pod vlivem působení odbojných polských římsko-katolických kněží. Tím posílila doutnající rivalizaci Poláků a Rusů o politickou a náboženskou nadvládu. Byla to příčina, proč dosud shovívaví carští úředníci změnili svůj postoj a kladný vztah k Čechům se obrátil v nepřátelský. Tato část volyňských Čechů nedodržela totiž slib daný 24. září 1870 při přijetí ruského státního občanství, jenž zněl: "...zavazujeme se s nepřáteli Jeho Císařského Veličenstva škodných styků nemíti..., i nížádným způsobem proti povinnostem věrných poddaných Jeho Veličenstva Císaře Pána se prohřešiti..."

Díváme-li se na náboženskou otázku volyňských Čechů z tohoto hlediska, musíme opět vyzvednout benevolenci ministra vnitra Makova i jeho důvěru v to, že si Češi na Volyni své náboženské otázky dají sami do pořádku. Na kvasilovských sněmech došlo však k pravému opaku, dokonce k nechutným scénám, které nakonec způsobily další rozkol mezi směrem

lnoucím k českobratrství a zástupci ze Saskovy farnosti, opírajícími se o zásady církevní organizace, jakou před věky vytvořili na území Velké Moravy a částečně též v Čechách svatí věrozvěstové Cyril a Metoděj.

Ačkoliv na kvasilovských sněmech bylo usilováno držet se učení českobratrské církve z roku 1535, velká část delegátů se vyjádřila proti. 586 představitelů českých rodin ze Saskovy hlinské farnosti vydalo prohlášení, které lze právem nazvat majákem v tmavém příboji nechutných sporů. (Alexej Pospšil v Československé duševní armádě na Rusi u hesla Kašpar František Vladimírovič píše o těchto rozporech dosti zasvěceně. Doslova ho okopíroval dr. Folprecht v publikaci Volynští krajané na str. 13 - 16. Vydal Cíl Praha v r. 1947.)

Vyhlásili: "...chceme zůstat věrni staré dobré víře našich praotců Čechů a také věrni národní církvi, kterou hlásali svatí bratři Cyril a Metoděj na Moravě a v Čechách roku 863."

Tedy žádná proklamace na podporu husitismu a utrakvismu, ale p ů v o d n í h o k ř e s ť a n s t v í, jež zosobňovalo cyrilometodějství, nelítostně až brutálně vymýcené latinsko-germánským expansionismem. A dále: "...katolická národní česká církev jest a chce býtí nerozlučnou částí církve všeobecné..., a uznává to, co bylo stanoveno na prvních církevních sněmech...", a následuje prohlášení namířené proti církvi českobratrské. (Srovnej: Československá duševní armáda na Rusi od A. Pospšila u hesla Kašpar František Vladimírovič).

Rozhodnutí mých předků vyvěralo tedy z čirého pramene: z učení nerozdělené Kristovy Církve. Bylo to rozhodnutí hluboce promyšlené a moudré. Bylo projevem sympatií nejen k ruskému, ale k celosvětovému pravoslaví, které jediné zachovává neporušené učení pravoslavné církve Kristovy. Následné sjednocení s pravoslavnou církví bylo už jen důsledkem citovaného prohlášení početné části českých volynských rodin a také návratem do cyrilometodějské slovanské církve. Sjednocení s pravoslavím se stalo opravdovým a skutečným sblížením s ukrajinským a zčásti i s ruským lidem, jehož opravdovost zakotvila v srdcích potomků tak hluboce, že se i dnes jeví jako bytostná součást nitra pravoslavného volynského Čecha.

V dějinách volyňských Čechů to byla skutečně nejožehavější otázka, zrovna tak důležitá jako otázka ekonomická, kterou mnozí autoři kladou na první místo. Mým cílem bylo ukázat, jakými složitými cestami prošli naši předkové, než si vytvořili svéráz zcela odlišný od původních obyvatel Čech a Moravy, mezi něž jsme se v poválečných letech vraceli.

Je už konečně čas, abych se vrátil k docela obyčejným starostem volyňského lidu, protože uvedené, coby učené pojednání, unavuje pozornost prostého čtenáře a mohlo by dokonce i někoho pohoršovat. Nedá se však nic dělat, chceme-li pochopit odlišnosti, musíme znát příčiny jejich vzniku.

ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ, въ 10-й день Июля 1870 года, Высочайше утвердить соизволивъ по предложению Комитета Г. Министровъ о водвореніи чеховъ въ Волынской губерніи.

1. Согласно сему предлагается чехамъ переселенцамъ, во каждаму посылку отъдана, выдать прописки и прописки ихъ въ подданство, по подданностихъ всѣхъ дворянствъ, изъ сформировавшихся дѣдовъ и родственниковъ, съ принадлежностію къ сѣбѣ званія документовъ, съ исторіею оныя пробыли въ Россіи. Въ пропискахъ этихъ чехъ должны объявиться къ какому сельскому крестьянскому обществу в волости оныя должны быть причислены: если же чехи пробыли образованы или собою издавна общество в волости, то должны отправить свои по месту предѣлу завѣданія.

2. На основаніи императорскаго Высочайшаго утверждениа по предложению Комитета Г. Министровъ, чехамъ порекомендовать, во прописки ихъ въ Русское подданство, принадлежатъ следующие права и привилегіи:

а) Они могутъ быть водворены или въ землицѣхъ и деревняхъ, или же на фортахъ и курортахъ, означенныхъ, по именамъ сучковъ, на отдаленку, в общину или впрямую востановить, истинно законными и урочными (Высочайше утвержденнае мѣрие Общ. Собранія Государя 18-го Декабря 1861 года, обнародованное указомъ Императорствующаго Сената 23-го Января 1862 года, ст. II, вѣд. 2-8).

б) Они пользуются свободою вѣры съ вѣдѣнными, при водвореніи ихъ въ Россію, съимѣнныя, означеннае освобождаетъ отъ рекрутскаго покаянства. (Того же закона ст. II, в. 3-8).

Примечаніе: Согласно постановленію Волынскаго Губернскаго по военнымъ повинностямъ Присутствія, сформировавшаго 11 Октября 1874 года, дѣлится отъ военной повинности идти въ волонтеры только чехи вступившіе въ подданство Рускія до 1-го Января 1874 года.

в) Они обязаны вприсоединяться къ (сформирован) волостному составу, во прописки ихъ въ земліе означенныхъ съ продолженіемъ снѣхъ исследовать, по предѣлухъ указаннымъ, впрямую и вприсоединеніи по документамъ. (Того же закона ст. II, в. 3-8).

г) Ихъ изъ заграничныхъ выходящихъ, исторіе, вступивъ въ свободное сельское хозяйство, пожелавъ вприсоединиться къ крестьянскому обществу, быть учтены въ подданство ирочно сдѣланъ на ихъ посылку приписки императоръ по судамъ, во отнесеніи же законныхъ лѣтъ, они лично отбываютъ за ирочною вѣдѣнію волостей и

Fotokopie části carského nařízení ze dne 10. července 1870 o výsadách udělených Čechům po přijetí ruského státního občanství.

Slavnost položení základního kamene pod pamětní desku u příležitosti šedesátiletí od příchodu Čechů na Volyň a založení Českého Hlinska 1868 - 1928

Typická volyňská chát' z Borbina u Olyky

PROSTÍ LIDÉ, BRATŘI MILÍ,
VÁS JSEM MĚL VŽDY RÁD.
BYL JSEM HOTOV V KAŽDÉ CHVÍLI
PŘI VÁS VĚRNĚ STÁT...

ČÁST DRUHÁ

Po vlastních stopách

CARSKÝ JEFREJTOR

ONOHO roku osmnáctistého sedmdesátého druhého přišlo jaro náhle. Začátkem března podle juliánského kalendáře nastala náhlá obleva a na Josefa kvasilovští sedláci seli! Závěje zmizely do týdne, Češi vytáhli pluhu, mužíci sochy a kdysi panská pole, pustá a zanedbaná, se hemžila robotným lidem. Bývalí nevolníci už několik let ochutnávali slast volné práce.

Jen starý Taras Pylypčuk, bývalý jefrjtor slavného carského vojska, jak se sám tituloval, řídil sice hospodářství, ale už moc nepracoval. Ženu však do práce honil, protože žena je stvořena pro samou práci, té Hospodin poručil, aby rodila děti a také se o ně starala a aby přitom pracovala. Proto také už několik let jen radil a poroučel svému statnému synu Tymonovi, který i bez něj zastal všechnu mužskou práci. Jenže ten zatracený syn odmítal poslušnost, upouštěl od starého způsobu vedení hospodářství a opičil se po Čechách, kteří do tohoto požehnaného kraje mezi Rovnem a Zdobunovem přivezli různé ďábelské novoty.

Také dnes se Taras převrátil na palandě, poškrábal na zádech a v rozježené hlavě, odhodil radno a semrahu, jimiž byl přikryt a začal dumat, že je dnes čeká perná práce. Budou sázet zemáky. Jařiny už Tymon zasel, starý mu pomáhal, ale nadřeli se při tom! Dřevěná socha ne a ne lézt do země a koníci se potili a každou chvíli zůstali stát kvůli objemným kusům pýru, který ucpal hák, takže ho bylo nutno vyčistit, pýr odhodit a zas tak nanovo. Bylo mu z toho nanic. A dnes ta další dřina!

Lepší je v krčmě, pomyslel si, ale co tam? Ruble tam z kapsy zmizely jak vrabci se střechy, když Taras začal pít! Naučil se to už v mládí, a kdyby ho stará nevodila z krčmy domů, propil by nos mezi očima. Byla to sice ostuda, když baba vedla chlapa, ale Tarasovi se vždycky zdálo, že ho vede přinejmenším nějaký praporčík.

Byl zvyklý ve vojsku báfušky cara poslouchat a tato vlastnost mu zůstala, když ho po pětadvacetileté službě propustili domů. Pak se oženil s mladou nevolnicí a ta mu přesně za stanovený Hospodinem čas porodila syna. Však také žena a syn byli zdraví a silní, zatímco on, carský jefrejtör, mlel z posledních. Ale pít a poroučet uměl! A rád si pospal.

Natáhl si plátěné kalhoty, slezl z palandy, pokřížoval se nejprve jednou, pak se poklonil svatým ikonám a pokřížoval se ještě dvakrát. Pak vytáhl z teplé pece baňák boršče, nalil si ho do objemné dřevěné misky, ukrojil

pěknou skývu černého rezného chleba a dřevěnou lžící začal "sjorbaty", což bylo spojeno s mohutným srkáním, podle něhož se poznalo, jak asi strava chutná. Pak vstal a chystal se ven, když se mu pod nohy připletlo podsvinče.

Ruský carský poddůstojník

"Tfu, tvoju sviní máť! Lezeš jako slepé!" ulevil si, ale neodkopl je. Jednou z něho vyrostle dobrý kaban, třebas na křtiny, člověk nikdy neví. A zmrzačit ho? Aby dostalo nějakou černou nebo červenou nemoc? To ne! Museli splácet těch dvacet desjatin, které jeho rodině přidělily úřady po zrušení nevolnictví. A úrody nebyly veliké, obilí sotva stačilo od žní do jara. A k tomu Žid - krčmář. U toho si nejednou vypil na dluh. Žid při tom požadoval úroky. Ne, ne, prasátko nelze kopat. Bude z něho pěkný kaban, prodá se a bude na zaplacení splátek u úřadu i u Žida.

Taras se ohlédl po obloze. Byla jasná, sluníčko už notně povyskočilo a na slaměné střeše se hašteřili vrabci. Tymon s matkou a manželkou už byli na poli. Tomu se teď hospodařilo! Mladá přinesla celé bohatství: dvě krávy, dvě prasata, jalovici a deset slepic!

Rozhodl se, že půjde pomoci na pole. Cestou potkal mého pradědečka, který zde hospodařil už druhý rok.

"Dobrý den, Tarase," volal zdálky pradědeček.

"A jakij vin dobryj," zahučel mrzutě.

"No, no, ty seš nákej nabručenej, sousede? Copak se ti nelíbí?"

"Poslyš, Mašindo, můj synáček chce podle vašeho, avstrijského způsobu zasvinit pole hnojem! Ale pokud já jsem hospodářem, nedovolím to!"

"Sousede, nech ho, ať to zkusí. Tymon má pravdu. Pole potřebuje hnůj, aby dobře rodilo. To jen na korčunkách rodí samo. Pamatuj si, že i vy to budete dělat, jako to děláme my. Zahod' sochu a dej si zhotovit u našeho kováře pořádnéj pluh. Pole dobře zpracuješ a bude ti rodit jako mladá žena."

Taras neodpověděl, jen mávl rukou. Opustil mého pradědečka a po cestě bručel: "Svoloč avstrijska! Jak může jisty chlib vyroslyj na hivni? Což je možno vzít do úst chléb vyrostlý z takové nečistoty? Pole patří nechat ležet úhorem, aby si odpočinulo, jako odpočívá člověk po práci. A pást na něm čeredu. Pak ho sochou zorat a je to! Tak jsme to dělali tisíc let, nikdo hlady nezdechl a nyní takové novoty! Na sobakach pryjichaly a chtějí nás poučovat. Sami čerti je sem přitáhli! Na podzim se přijdu na ty tvoje brambory podívat a také k nim přičichnu! Budeš je žrát jako svině!"

Ale co to? Když přicházel ke své senožati, zůstal stát jako přikovaný. Jeho Tymon na kousku pole zaorával podobné svinstvo a jeho vlastní žena se snachou do toho sázely j e h o b r a m b o r y !

"Oklamali jste mne! Proto jste tak brzy vyjeli z domu! A tebe, ty stará čarodějnice, zabiju jako suku! To jsi moje žena? Jdeš proti vlastnímu muži? Hadí plémě! Zabiju tě!" sápal se na manželku.

Snacha však nemeškala, skočila mezi ně, usmála se na starého a mírným, zvonivým hlasem krotila rozzuřeného mužíka: "Nekryčiť, tatusiu, my jich jisty nebudemo. Jak narostuť velyky, to svyňam damo."

Taras se vzpamatoval a neodvážil se ji uhodit nebo odstrčit. Byla už v sedmém měsíci. I mužik má srdce a on měl snachu rád, nosila pod srdcem jeho vnuka. Odvedla ho na mez a chvíli mu mírně domlouvala. Tymon se ani neozval. Co se dalo dělat? Ženy v určitém věku mají ve svém úsměvu podivnou sílu. A on jí pomalu podléhal i ve svém hněvu.

"Nu, dobre, nechaj bude po vašomu."

Zůstal sedět na mezi a nevěšmal si, jak se domácí činí. Trucoval. Teprve nyní si uvědomil, že by se dopustil veliké hlouposti, kdyby snachu uhodil a tím by jí - nedaj, Hospodi! - nějak ublížil! Neobstál by na soudu celého příbuzenstva. Vždyť její táta, starý Humeňuk, měl čtyřicet desjatín! Při svatbě jí odkázal celé jmění: dvě krávy, jalovici, dvě prasata a deset slepic!

Také Češi v Moldavě a Mirohošti si potrpěli na hlučné svatby. Svatba manželů Zemanových koncem minulého století (Nová Mirohošť)

A jak se přitom důstojně tvářil: "Ja tobi perepyvaju DVI korovy, DVOJE svynej i DESJAŤ kurok!" Napodobil vše tak, jak to činil v cerkvi: nejdřív se poklonil svatým ikonám, pokřížoval se, hlučně vysmrkal, osušil si prsty o cíp semrahy a pravil důstojně: "JA TOBI PEREPYVAJU..." zrovna jako uprostřed svatyně, jako by vzýval: "POMYLUJ, HOSPODI, RABA TVOJOHO HAVRYLA,"

Tfuj, Havryla! Takové psí a svinské jméno! Hav - rylo. To je mi důstojenství! Ale pohostit umí! Když byl svatební oběd u něj, todi ja o dyn raz bljuvav. Cha! To je toho! To když byl druhý den svatební oběd u nás, tak se namazal a nažral, ščo dva razy bljuvav. Důstojný Hav - rylo. Pes a svině, pěkný příbuzný! Ale pohostit umí a dceru nám dal do rodiny počestnou, pracovitou, moudrou a mírnou! Je teď v požehnaném stavu! A já budu dědečkem a vystrojím křtiny. Takové křtiny, že Havrylo bude hledět! Na mne si nepřijdete, já vám ukážu! Sázíte? Sázejte! Uvidíme, kdo s koho! To vám nasadili ty moudrosti do vašich blbých palic ti prokletí Češi...", brblal a pomalu se ubíral k domovu.

Potají se však chodil dívat, jak ty zemáky rostou. Nedalo se nic dělat. Tam, kde byl hnůj, byly opravdu větší a zelenější. A těch hlíz při vybírání!

Čichal k nim, ohmatával, ale nic necítil.

ŠTASTNÉ DĚTSTVÍ

ABY po někom mohly zůstat nějaké stopy, musel někudy projít. Najdeme po něm stopy ve sněhu, v písku, v rozbředlé půdě nebo v prožitě minulosti. Některé stopy jsou čisté, jiné potřísněné krví. Šelma zabíjí, když má hlad, člověk však vraždí i tehdy a zejména tehdy, když je sytý a má moc. Ta člověka často vede k tomu, aby na jiných zkoušel její účinky. Naše generace se střetla se zrudnou, sadistickou, smrtící a krvežíznivou šelmou-fašismem.

Pojďte se mnou po mých stopách, přivedou nás do dob a míst, kde šelma fašismu běsnila a řádila tak, že se tomu dnes ani nechce věřit...

VŠECKO se začíná v Českém Kvasilově na Volyni, kde žil můj pradědeček, příbuzní a dědeček s babičkou. Až sem se dostal můj tatínek, rodák od Poličky na Českomoravské vysočině, když prošel různými zajateckými tábory carského Ruska. Byl to člověk na svou dobu dosti vzdělaný. Jemu vlastně vděčím za to, že mi od malička vštěpoval do hlavy pravidla českého pravopisu.

Narodil jsem se v malém domečku, v němž byla jediná světnice o rozměrech čtyřikrát čtyři metry, kde maminka vařila, prala, žehlila a tatínek ševcoval. Podle rozlohy této místnosti můžeme usoudit, kolik zde bylo místa, když tu stála postel, stůl, kamna, dvě židle, skříň, moje kolébka a tatínkův verpánek s prtačkou.

Sotva jsem se naučil držet tužku, už mne tatínek učil psát písmenka a já jsem rozpoznal, kam patří "i" měkké a kam tvrdé. Tím jsem se začal odlišovat od svých vrstevníků. Byla to má první a také jediná č e s k á š k o l a.

Už v šesti letech jsem rodičům předčítal z "Hlasu Volyně". Tatínek při tom ševcoval a maminka se zálibou mému slabikování naslouchala. Ale abych nepředbíhal.

Milí rodičové mě dali pokřtít u místního pravoslavného báťušky Gervázie Lisického a při křtu mi dali jméno patrona české země. Pan farář vzal za ten křest značný obnos. To tatínka dopálilo. Když pan farář po této slavné události přinesl k nám opravit boty a ptal se, co to bude stát, tatínek určil přesně tentýž obnos, jaký vzal pan farář za křest. Ten se velmi divil, že

za tak malou opravu žádá otec tolik peněz, ale ten mu klidně odpověděl: "Pane faráři, vám to trvalo půl hodiny, a mně to bude trvat nejméně dvě." Tu se pan farář zasmál a vrátil tatínkovi obnos, který požádal za křest. Tak se stalo, že jsem byl vlastně pokřtěn zadarmo.

Náš tatínek ševcoval sám. Mistr Chramosta z Ulbárova měl dva tovaryše, však byl na ně hrdý!

Maminka pocházela ze zámožné rodiny. Babička byla zklamaná, že se zamilovala do "avstrijáka". Dostala však po svatbě svůj podíl, proto rodiče rozhodli, že se odstěhují do Čech. Stalo se tak ve dvaadvacátém roce a všichni tři jsme přijeli do Lubné u Poličky, tatínkova rodiště. Zde tatínek koupil kozu a chtěl zase ševcovat. Jenže práce nebyla, jedlo se z maminičina podílu. Maminka hrozně plakala, proto jsme se za krátko stěhovali zpátky na Volyň.

Příbuzní mamince pomohli a naši koupili v Hlinsku doškovou chaloupku a asi půl hektaru pole. To už byla na světě moje mladší sestra Marie a za krátký čas po ní se narodila ještě nejmladší Věra. Ovšem ani zde tatínek neměl dostatek práce. Nechal ševcoviny a začal pracovat v kamenolomu. O výtěžek se dělili s majitelem na půl, ale někdy dostal majitel dvě třetiny

nalámaného kamene a tatínek jen jednu. Když na jaře nebo na podzim rozbředly blátivé volyňské cesty a kámen nebylo možno prodat, chodil tatínek po českých statcích a nalámaný kámen nabízel i za poloviční cenu. Co se dalo dělat? Pět krků bylo přece jenom pět krků a jíst jsme chtěli všichni.

Antonín Perný, redaktor týdeníku "Hlas Volyně". Časopis byl vydáván v Kvasilově od roku 1926 do roku 1937

Maminka v létě nádeničila u sedláků, protože v okolí žádné továrny nebyly. Z toho můžeme usoudit, jaký byl u nás blahobyt. K tomu nutno připočíst velké výdaje, které nám polské úřady každoročně vyměřovaly za právo pobytu, neboť všichni jsme byli československými státními příslušníky.

Já si však nestěžuji. Najedli jsme se bramborů a česnečky, kysela a ovocných omáček a sem tam i masa. Jaké bylo štěstí, že jsme měli šikovnou a dobrou maminku.

V 1922 roce jsme odjeli z Volyně do Čech

Když mi bylo sedm let, zavedl mne tatínek poprvé do školy. Dosti dobře jsem se učil, přestože jsem neměl všechny předepsané učebnice, protože na ně nestačily peníze, i když jsem už tehdy začal "vydělávat". Ano, pomáhal jsem rodičům. Naši se totiž zmohli na kravku, ale neměli pastvinu, proto jsem pásal krávy zámožnějších sedláků a přitom se napásla i naše. Ráno o pěti mě maminka vzbudila, pomohla mi s dobytkem na pastvu, o půl osmé mě někdo vystřídal a v osm jsem musel být ve škole. Po návratu jsem pásal až do večera.

Pamatuji se, že se mi na pastvě stala nemilá příhoda. Pásal jsem se staršími kluky u Charvátova lomu a najednou mě přepadla tělesná potřeba. V té době jsme nosili kačata s poklopecem vzadu, poklopec jsem neuměl rozepnout a bylo zle. Kluci se mi velmi smáli a ze všeho jsem byl velmi nešťastný.

Ve škole si mě pan řídící velmi oblíbil. Jednou mě dokonce postavil přede všemi dětmi na židli, aby na mne všichni viděli, a dával mě za příklad. Přitom švihal řemínkem. To bylo znamení jeho přízně. Ve škole se často znenadání objevil a zeptal se: "Czym pachnie?" "Skóra," odpověděl jsem. "Nie, Szymus', nie, rzemyk pachnie biciem." Když jsem mu odpověděl, že řemínek voní bitím, odpověděl potěšeně: "Nie, Szymus', nie, rzemyk pachnie skóra!" Nikdy jsem neuhodl, čím ten jeho řemínek voní, i když jsem se jinak dobře učil.

Toto vše mi utkvělo v mé paměti z dob raného dětství a já se podnes často ve vzpomínkách vracím do těch těžkých, ale šťastných let.

----- O -----

Ředitelem školy v Hlinsku na Volyni byl v letech 1928 - 1936 Šimon Kowalski, zastřelený Němci v roce 1942 v Klevani.

"Šimečku, čím řemínek voní?" Ten maličký obličejíček za dvěma děvčaty v českých národních krojích je můj. Celkem vlevo je učitelka Aniela Morawská, o něco výše český učitel Václav Baloun a nad ním pan řídící Šimon Kowalski se svým řemínkem.

KDYŽ byla v roce 1923 založena na Volyni Česká matice školská, podporovaná dobrovolnými sbírkami mezi volyňskými usedlíky a též spolkem Komenský v Praze, dobrodíní českého jazyka bylo poskytováno

dětem ve dvanácti soukromých českých školách, z nichž školy v Lucku, Zdobunově a Rovně byly organizovány jako sedmitřídky. V dalších česko-polských školách se učilo česky jen v omezeném rozsahu. Byly zde i čtyři školy polsko-česko-ukrajinské, mezi něž patřila i naše škola v Hlinsku.

Většinu obyvatel této smíšené obce tvořili Ukrajinci, ale žilo zde asi 1 200 Čechů a několik desítek Poláků, Židů a Rusů. (Dr. J. Folprecht uvádí: Kolem roku 1888 žilo zde 1 196 Čechů).

*Volýňští čeští učitelé před budovou české matiční školy v Lucku v roce 1936.
Vpředu sedí instruktoři z Čech*

Když se do Hlinska v šedesátých letech minulého století přistěhovali Češi, nebylo vyučování nikterak skvělé. "Jednoklasnoje učilišče" zdaleka nestačilo pojmut všechny děti školou povinné. Proto byly některé děti ngramotné. Ti starší, kteří dnes už nežijí, se ani moc česky neučili. Češtině se neučili ani matky a otcové mých vrstevníků, a neučili jsme se češtině ani my, neboť dvě hodiny týdně pro tři spojené třídy nebyly ničím. Hodiny češtiny byly však nejoblíbenějším předmětem. Jak asi bylo učiteli Balounovi, těžko říci. Měl nás namačkány vždy dvakrát týdně po osmdesáti žácích z nižších tříd a kolem sedmdesáti žáků z páté, šesté a sedmé třídy. Nemohu dodnes pochopit, jak tento učitel dovedl vše zvládnout. Čtyři ročníky pohromadě, na každý dvanáct minut! A přece nás naučil číst a psát, naučil nás milovat českou zem a dovedl nám vštípit vědomí, že jsme Češi.

To už jsme v sedmé třídě. Můj nejoblíbenější učitel Josef Tomeš mne drží za rameno. Zleva sedí učitel Václav Baloun, Józef Sakowicz, paní řídící, pan řídící Šimon Kowalski, kterého zabili Němci v domněnání, že je Žid. Dále Aniela Morawska a Mykolaj Kurjanik. Vedle něho je velitel hlinské policie.

Vidím tu naši školu jako dnes. Dvě zděné budovy se světlými třídami, které postavili na přelomu století. V nich jsem se přátelil až do konce zejména s Jendou Pospíšilem, Pepíkem Příbylem, Olgou Oličovou, Máňou Listíkovou, Jardou Ničem, Slávkem Jefimovem, Olinou Špačinskou, Cilkou Venígrovou. Sláva a Cilka učí dnešní mládež ve svobodné vlasti. Učitel Saša Vondráček padl, Borka Zeman je pohřben v anglickém Dalstonu, Vláďa Valentů a Pepík Jedličků zahynuli v Německu při americkém náletu na Schweinfurt. Jenda Pospíšil pracuje jako účetní Státních statků na Horšovotýnsku, Jarda Niče je dnes poslancem České národní rady a rozšafným předsedou JZD v Pasece na Olomoucku. Ostatní jsou dílem pohřbeni u Dukly, dílem roztroušeni po celé republice. Vašek Krejčí a Pepík Cajthaml chodí o berlích, oba ztratili v bojích nohu. Vždyť jen z naší čtvrti, kde žilo 21 českých rodin, narukovalo do 1. čs. armádního sboru v SSSR dvaadvacet mužů a jedna žena, z nichž pět padlo a dva zůstali těžkými invalidy.

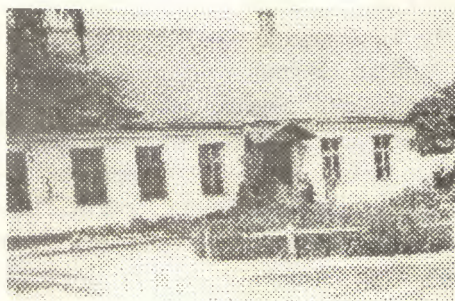
Tento obrázek je typický i pro další české vesnice a jejich školy. Celkem vzato, stav školství lze hodnotit jako neuspokojivý. V roce 1930 bylo založeno sdružení českých učitelů, nazvané "Spolek českých učitelů." Čeští učitelé byli vedoucími činiteli kulturního i společenského dění. A tak vedle vyučování řídili pěvecké a divadelní kroužky, vedli knihovny a v těch obcích, kde zdárně prosperovaly tělocvičné jednoty Sokol, byli vzdělavateli jejich členstva. Snahy českých učitelů přinesly dobré ovoce.

Česká menšina na Volyni odolala všem asimilačním vlivům a uchovala si národní uvědomění.

Nemalou zásluhu na tom měli právě čeští učitelé.

Škola v Hlinsku na Volyni

Byly to dvě zděné budovy postavené na sklonku minulého století

VYPRÁVĚNÍ O JEDNÉ ČESKÉ ŠKOLE

VOJVODSKÉ MĚSTO LUCK vypadá z ptačí perspektivy jako velká křepelka s rostaženými křídly. Vesničky kolem připomínají křepelata, tulící se k mámě. Kněhynky, Miluše, Josefín, Teremno, Lipiny, Stromovka a Boratín. Kdysi tam bydleli čeští sedláci, pilní a pracovití, hoj, Bože můj! Byli čilí jako ta křepelata, lopotili se od rána do večera a všechny vytěžené plody, jež jim poskytovala štědrá a úrodná matička země, vozili do Lucka, protože tam žilo pouze jedenáct sedláků a ti přece nestačili zásobit nenasytný lucký trh. Kromě toho žilo v Lucku devět českých zámečníků, patnáct obchodníků, jedenadvacet živnostníků, šest majitelů realit, osmnáct učitelů a úředníků, tři průmyslníci a dokonce jeden advokát a jeden redaktor. Dělnických bylo pouze osm českých rodin. Žili zde už šedesát let. Celkem 347 Čechů, včetně žen a dětí.

Lítice první světové války nelítostně poznamenala celý kraj nad Styrem a také jeho hlavní město, třebaže se nad ním rozprostírala ochranná křídla Lubartova hradu. Celých šest roků se zde střídaly různé armády a bandy, drancovaly a rabovaly nejen ve městě, ale také v přilehlých vesničkách. Avšak zdejší čeští sedláci měli tvrdé palice! Kolik hrůzy zažili, kolik změn viděli, to nespočítáš na prstech obou rukou, přesto zůstali neoblomní a stále stejní. A jako nenaučíš mírné křepelky výbojně supí řeči, tak nenaučíš tyhle potomky slavných Božích bojovníků cizím mravům!

Nenaučíš?

Nebud', bratře, bláhový!

Ono to cizojazyčné početnější okolí bylo vždy připraveno ukusovat z národní české svébytnosti částečku po částečce, a to rafinovaně, nenápadně a nepozorovaně.

Cerkov, kosciól, škola a snaha dosáhnout postavení ve státní službě si po těch předešlých šedesát let od příchodu Čech do těchto končin vyžádaly krutou daň. V cerkvi pa russki, v kosciele po polsku, ve škole tak i onak a ve státních službách nejinak. Jen ti sedláci se drželi zuby nehty své půdy, jako ty křepelky sklízeli z ní zlaté zrní, pěstovali dobytek a chmel. Bylo zde tolik chmelnic, že si člověk připadal jako kdesi na Žatecku. Tolik sloupů zde tenkrát stálo! A mezi nimi, na drátěných závěsech požehnané hrozny chmelu!

Česání chmele v Krupičově v západní části Volyně

Sklízeli si ti sedláčkové chmel a pšenici, prodávali prasata, dobytek i zeleninu a v tom shonu ani hlavy nepozvedli a mysl nenamáhalí uvažováním, jaké nebezpečí je očekává, nebudou-li organisovaní a jednotní, jak to už začali činit Ukrajinci. Ta tam byla česká hospodářská priorita! Otevřené české hlavy to už dávno viděly a tak se pokusily o oživení pomalu ztráceného dominantního postavení českého živlu.

Nanarazili však na odpor některých opatrníků, kteří po všech těch předešlých omezeních a útiscích nedůvěřivě naslouchali hlasům moudrých na dobytí ztrácených pozic. Přesně tak, jak to viděla záočínská panímáma Červená. Jednou mě hlinský starosta poslal s oběžníkem po všech selských usedlostech v obci, aby se sedláci přihlásili do "Kólka Rolniczego". Přišel jsem k Červeným, panímáma vytréštila oči a spustila: "Hochu, hochu, tady nebude žádný pulko a žádný spalco! Vyříd' panu starostoj, radním a všem těm, kerý tě poslali, že nedovolím, aby můj starej chodil s holou prdelej! Čert spolky miloval a čerta nám sem chtěj nasadit a vožebračit nás! Žejo, starej?" Strejda Červený cosi zabručel a vyprovodil mě za vrata. A já měl přece na tom veliký zájem, aby těch podpisů bylo co nejvíce. Pan starosta mi slíbil dva zloté odměny! Pak pomáhej někoho organizovat! "Kólko Rolnicze" v Hlinsku však přece jen vzniklo. A také Sokol, Maticе školská, dobrovolní hasiči, pěvecký kroužek, divadelní kroužek, knihovna, mlékárna, konzumní družstvo, národní dům a další užitečné spolky.

Zaplať Pán Bůh, že kolem Lucku bylo podobných mudrců jako ta záolšínská repetilka, poskrovnu. Jakmile utichla vřava první světové války, Volyňané se vážně zamýšleli nad vytvořením organizace, která by chránila Čechy před odnárodněním a povznesla jejich kulturní a hospodářskou úroveň.

Proto už ve dvacátých letech vznikla na Volyni Česká matice školská, která měla na starosti výstavbu a udržování českých škol a dohled nad vyučováním mateřského jazyka ve školách státních. Matiční české školy si Volyňané postavili sami. Pořádali sbírky o svatbách, křtinách, poutích i posvíceních a dokonce i o pohřbech a vše věnovali na stavbu českých škol.

Zde je jedna z nich. Soukromá škola České matice školské v Omelanštině

Pro stavby těchto škol bylo ale nutno získat především české zemědělce, kterých bylo na Volyni nejméně. Jenže jak? Sedlák je podobný mohutnému zvonu. Je-li v klidu, nevydává žádné zvuky, třeba se ulit a tvarován z ušlechtilého kovu. I srdce má na pravém místě, ale jak ho rozhoupat, aby zazněly jeho čisté tóny? Když se vyšplháš na vesničanovu "věž" a dokážeš rozhoupat srdce jeho "zvonu", pak vyzvání jako o pravoslavné oslavě Vzkříšení! Těmi "zvoníky" v Lucku byli čeští venkovští písmáci Vladimír Mesner, Václav Liška a Augustin Trnavec. Spolu s Václavem Zemanem vymohli na polských úřadech povolení k založení české matiční školy v Lucku. Najali byt u krajana Václava Bečky ve Vojvodské ulici a otevřeli českou školu. Přihlásilo se do ní sic jen 15 českých dětí z města a okolí, pozvali však pro ně z Čech učitelku Mařenku Kučerovou. Třetího

ledna 1929, po více než pětácti letech od doby, kdy carská vláda zakázala na Volyni české vyučování ve školách, šlo první české dítě opět do české školy! Byla to slavná událost!

Domek krajana Václava Bečky, v němž byla jedna místnost pronajata České matici školské pro účely české školy

Svou školu si krajané vydržovali sami. Podnikli sbírku, která vynesla 1220 zlotých, ta ale stačila jenom na to nejnnutnější. Nejvíce přispěl majitel pivovaru Václav Zeman. Slečna učitelka dostávala plat nepravidelně, někdy i s několikátýdenním zpožděním, než se zase něco vybralo. Krajané jí poskytovali jídlo i otop.

Blížily se příznaky velké hospodářské krize. Prvotní zápal začal pomalu ochabovat. Mnohé rodiny začaly pociťovat nedostatek a raději posílaly své děti do polských škol, vydržovaných státem, kde za ně nemusely platit. Lucká česká učitelka nebyla na tom o mnoho líp než před deseti roky soukromý učitel František Fros, který chodil v Hlinsku od stavení ke stavení a tak učil děti mateřskému jazyku, aby se aspoň zčásti odlišovaly od místních ukrajinských analfabetů, ke kterým se pomalu začali řadit i analfabeti čeští! Učitel byl velmi chudý, opíral se o svou sukovitou hůl, nosil v kapse nepostradatelného "kručka" /lahvička kořalky/ a jedině tím se odlišoval od učitelky Mařenky Kučerové. Propadl ze zoufalství alkoholu a zemřel opuštěn u jednoho hlinského hospodáře.

I takové případy se stávaly za despotické carské éry, ale i z nich se rodilo krajanské nadšení pro dobrou věc a odhodlání z a c h r á n i t n a š i menšinu před kulturním úpadkem!

Nesmírná byla obětavost našich českých učitelů na Volyni, kteří ne dbali vlastního prospěchu, jaký jim nabízely státní instituce, ale konali svou mravenčí nezaplacenou práci velmi svědomitě a nezištně.

Poláci se snažili dostat české děti do polských škol, v nichž rodiče nemuseli nic platit. Bez ohledu na to počet žáků, přihlášených do české školy v Lucku, neustále stoupal. Proto během prázdnin 1929 bylo vedení Matice školské v Lucku nuceno hledat pro českou školu prostornější místnost. O prázdninách byla škola přestěhována na ulici Boleslava Chrabrého, kde byla zřízena čtyři oddělení. Ta zde vydržela pouhý rok!

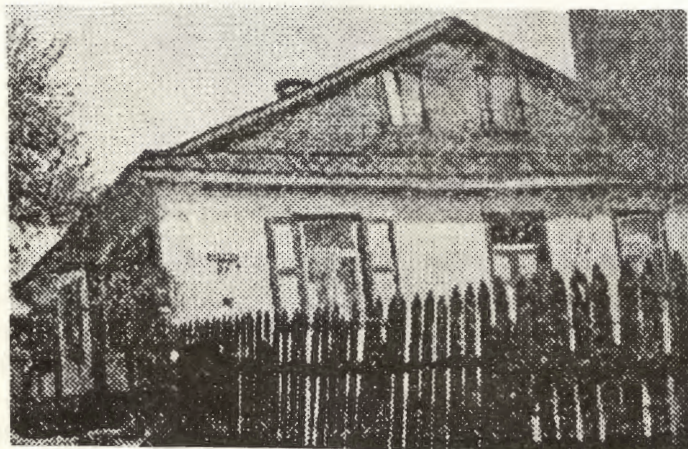
Budova na ulici Boleslava Chrabrého

Výbor Matice chtěl tento dům koupit. Měl však na hotovosti pouze 1000 zlotých. Přitom se hospodářská krize neustále prohlubovala. Dolehla i na luckou školu, avšak vedení Matice nesložilo ruce v klín. Z úsporných důvodů, a také proto, že se přihlásil pro školní rok 1930/31 menší počet žáků, přemístilo českou školu na předměstí Krásné do domku krajana Holečka. Maticí škole hrozilo uzavření! Krajané upadli do apatie. Situaci zachránil majitel pivovaru Václav Zeman darem 500 zlotých. Krajané uspořádali mezi sebou i sbírku, která vynesla 379 zlotých. Takto uhradili dluhy z minulého školního roku. Vzhledem k tomu, že učitelka Marie

Kučerová neovládala polštinu, musela v roce 1931 postoupit své místo nové učitelce Balabuchové. V této těžké krizové době byl zvolen předsedou lucké Matice školské Josef Malínský, který zanedlouho začal prosazovat myšlenku stavby vlastní budovy. Svůj úmysl dokumentoval tím, že rozeslal po celé Volyni četné žádosti o finanční podporu plánované stavby.

Domek krajana Holečka, v němž byla umístěna česká škola

O prázdninách 1931 byla česká škola přemístěna do další prostornější místnosti v ulici Na Zátíší

Zatím hospodářská krize pozvolna ustupovala a začaly se jevit lepší vyhlídky do budoucna. Je zajímavé, že v následujícím školním roce se počet dětí přihlášených do české školy zdvojnásobil. Proto byla o prázdninách 1931 česká škola přestěhována - pokolikáte už? - do prostornější místnosti v ulici Na Zátíší. Jenže v následujícím školním roce 1932/33 už zase dosavadní místnost nestačila a lučtí stěhují svou školu opět do ulice Boleslava Chrabrého.

Vedení Matice současně najalo domek v Hnidavě, rodiče dětí přivezli postele, příkrývky, stoly, židle a jídelní příbory a do života vstoupil dětský internát. Správcem internátu byla ustanovena slečna Marie Janatová, Češka z Boratína, která měla s podobným zaměstnáním už zkušenosti. Na výživu dětí přispívali rodiče zemědělskými produkty a ti, kteří je neměli, přispívali peněžitým poplatkem. Internát se podobně jako škola několikrát stěhoval.

V jubilejním roce desítiletého působení České matice školské v Polsku věnovalo v roce 1933 lucké škole ministerstvo školství Rzeczpospolitej Polskiej 500 zlotých! Magistrát v Rovně schválil pro potřeby tamní České matiční školy částku 400 zlotých, tu ale vojvodský úřad snížil na 100 zlotých!

Bylo to moc nebo málo?

Na oblečení chlapa od hlavy k patám bylo 100 zlotých dost, na vybavení školy zřejmě málo.

Já tomu nerozumím.

Nejsem učitel.

A je to vůbec pravda?

Asi je, když to uvádí dr. Karas, rada ministerstva školství v ČSR, přesně na dvacáté čtvrté stránce své publikace "Obrazy z českých osad v Polsku".

Mezitím sbírky na stavbu vlastní školní budovy vynesly dalších 838 zlotých, takže mohl být zvolen stavební výbor, složený z J.Holečka, J.Rektora a A.Vlka a pověřený vyjednáváním s majitelem pivovaru Václavem Zemanem o propůjčení nebo pronájem pozemku. Po předběžném ústním schválení stavby městským magistrátem začali lučtí se stavbou. Byly už provedeny výkopy a vybetonovány základy, když zčistajasna přišel z magistrátu zákaz stavby, dokud nebude vybudována komunikace. Současně se naskytl koupě rozestavěného domu žida Eliáše Kronštejna za 20 500 zlotých. Vedení Matice obdrželo vydatnou finanční pomoc od spolku

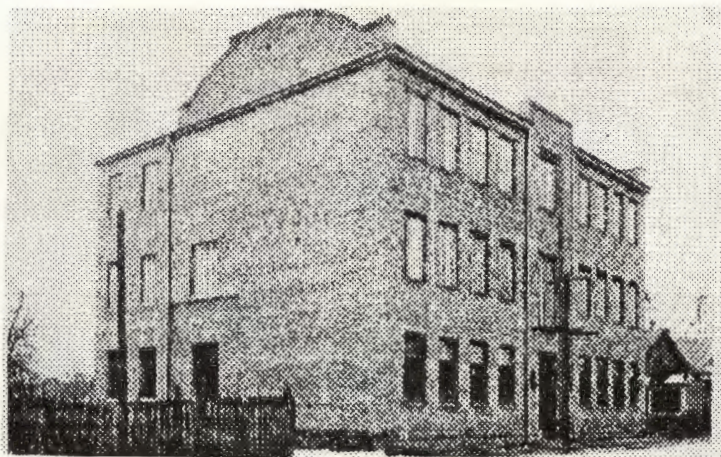
Komenský v Praze a koupě se uskutečnila. Do začátku školního roku 1933/34 se zvýšily sbírky mezi volyňskými krajany, okolní sedláci přispěli zdarma koňskými potahy při dopravě stavebního materiálu, takže byla zdárně ukončena přístavba prvního poschodí a žáci se mohli nastěhovat do vlastní české školy.

Žáci třetí a čtvrté třídy české školy v Lucku Zleva sedí předseda ČMŠ Vlad. Mesner, zástupce min. školství ČSR dr. František Karas a řídící školy Josef Kredba

Škola České matice školské v Lucku po dokončení

V téže době také krajané ve Zdobunově stavěli vlastní českou školu

Na začátku školního roku 1932/33 byl na místo řídícího školy povolán kupičovský učitel Josef Kredba, který přijel na Volyň z Československa. Doba jeho působení na lucké škole byla nejradostnější v její historii. Pan řídící byl výborným režisérem a své působení začal nastudováním divadelní hry "Pepička z malé hospůdky". Po ní následovala inscenace představení "Zlatá rybka" a lucký divadelní kroužek nastoupil novou divadelní éru. Začalo se hrát na vlastním jevišti, jehož pořízení, mimo brigádnické hodiny, stálo 900 zlotých. O vánocích 1934 byla sehraána divadelní hra "Když hnědly jív", pak "Damoklův meč", "U zlatého koníčka", veselohra "Šofér", pak "Skřivánek", fraška "Moje-tvoje", velká výpravná hra "Naši furianti" a nakonec drama "Vrah". Touto divadelní hrou končí působení pana řídícího učitele Kredby v Lucku.

Pan řídící učitel Kredba odstěhoval se v roce 1936 s rodinou zpět do Československa. Zůstala však na něho mezi luckými krajaný a jejich dětmi trvalá vzpomínka, jakou může po sobě zanechat jen učitel vynikajících kvalit. Nejlépe to vyjádřila jeho kolegyně, učitelka Anna Kupcová, která o něm napsala:

"JSOU UDÁLOSTI, jež nemožno zapomenouti, jsou otázky, které pamatujeme dlouho, jsou osoby, jež jednou poznáme - a oblíbíme si je, budeme během celého života vzpomínati.

Lucký ochotnický divadelní kroužek. Zleva sedí nástupce řídícího Jos. Kredby učitel a režisér Rostislav Krejčí, Věra Kozáková a Vladimír Albrecht

Jsem Zelovačka. Přijela jsem na Volyň jako mladé děvče, začínající první rok své učitelské práce. Neznala jsem zde nikoho a neměla zde příbuzných. Všichni pro mne byli stejně blízcí. Brzy poznala jsem mnoho osob, tak dospělých jako i děti. První místo však v mých vzpomínkách na tu dobu zaujímá osoba velmi ušlechtilá, velmi oblíbená, osoba tehdejšího řídícího učitele zdejší české školy p. Josefa Kredby z Československa. Všichni, kteří ho znali, rádi vzpomínají na tu drobnou, ač velmi milou a dobroty plnou tvář řídícího. Nejvíce a nejmileji vzpomínáme my, kteří jsme s ním spolupracovali a pro něž častokrát byl vzorem pilnosti a svědomitosti. V jeho přítomnosti a za jeho vedení někteří z nás stavěli první kroky v práci a dělali začátek své učitelské kariéry. Právě se, že každý začátek je těžký, plný nezkušenosti a překážek, ale když v tom začátku najde se někdo, kdo svojí přátelskou rukou pomůže zdolat potíže, pak již je to dobré.

Takovým vyzrálým naším kolegou a přítelem byl náš pan řídící učitel. Sám měl povahu "holubičí", pravý, šlechetný charakter, stojící vždy při pravdě, obětavý a dbající o vývoj školy a o vyplnění její kulturního poslání. V práci obětavý a neúnavný, pln lásky k staré vlasti, ke své práci a k dětem, pln pochopení pro práci svých kolegů. Byl řídící - ale autorita jeho vyplývala z hluboké úcty k němu - jak mezi dětmi tak i mezi kolegy.

Ačkoliv jsme měli těžkou práci, poněvadž na 7-mi třídce pracovali jsme prvním rokem tři / p. uč. J.Kredba, p. uč. R.Krejčí a uč. A.Kupcová/ přece nikdy nepřišlo mezi námi k nějakému nedorozumění. Náš školní život byl pln české hřejivé lásky, radosti, přátelství, pln ideálů a lásky k práci, ke staré vlasti, ke krajanům a dětem.

Ty ostatně nejlépe jeho povahu a práci ocenily a dívaly se na něho jako na "ztělesnění" staré vlasti, který v jejich očích budil lásku pro minulost, krásu a veškerý život Československa.

A proto, když odcházel od nás do staré vlasti - všichni tak dospělí jako též i děti loučili se s ním se slzou v oku a až po dnešní dobu všichni mile naň vzpomínají. A děti na něj často myslí s láskou jako na toho, který svojí osobou vnášel do školy plno tepla a přátelství staré vlasti k nám, za hranicemi rozptýleným jejím dětem.

Nejen však práce školní vyplnila život toho člověka. Konal on také práci kulturní mezi krajaný. Snad z těch, jež ho znali, nenajde se ani jeden, kdo by jej nevzpomínal s úctou a láskou. Různými návštěvami a přednáškami jež podnikal ve škole a v jednotlivých obcích, získal pro sebe a pro školu srdce posluchačů a uznání, které ještě dnes po tolika letech nakazuje hleděti na něho jako na vzor kulturního pracovníka, a které jej i do drahé staré vlasti následuje s přáním zdaru a úspěchu.

A.Kupcová, uč. české školy."

Ve školním roce 1936/37 se vedení školy ujal učitel Jaroslav Parma a v roce 1938/39 byl zde řídícím Václav Hubal.

Česká mateřská škola v Lucku vychovala desítky dobrých vlastenců.

Co k tomu dodat?

Nic než smeknout klobouk a poklonit se památce těch, kteří nedbali pohodlí ani finančních výhod, jež měli učitelé na státních školách, a rozhodli se sloužit svým nejmenším bratřím. Jejich odříkání si dnes snad ani nedovedeme představit.

Bývalí žáci české školy v Lucku pořádají občanské srazy a rádi vzpomínají na ty chvíle, které zůstávají z nejkrásnějších v jejich životě.

Seznam obcí, ze kterých žáci navštěvovali
nebo navštěvují školu, jejich počet
od založení školy do konce žk. r. 1919/20

Čís.	Jméno obce	Počet žáků	Číslo poř.	Jméno obce	Počet žáků
1.	Lucká	123	29	Milčedovka	1
2.	Červená	26	21	Stromovka	1
3.	Boršp	23	22	Bezděč	1
4.	Ratiborč	21	23	Mlýns	1
5.	Horní Luda	19	24	Lyca	2
6.	Lepos	17	25	Puchov	2
7.	Arnschov	12	26	Chrást	2
8.	Čechov	11	27	Chrást	2
9.	Nová Ves	9	28	Čáslav	2
10.	Mlýns	9	29	Sevčub	1
11.	Vel. Chrást	9	30	Hek	1
12.	Červená	8	31	Ždov	1
13.	Nová Ves	8	32	Lyca	1
14.	Nová Ves	8	33	Štít	1
15.	Mlýns	7	34	Chrást	1
16.	Bohád	7	35	Bohád	1
17.	Červená	6	36	Hájov	1
18.	Červená	6	37	Zov	1
19.	Nová Ves	5	38	Čáslav	1

Seznam obcí a počet žáků, které vychovala česká matiční škola v Lucku

...všichni, kteří ho znali, rádi vzpomínají na tu drobnou, ač velmi milou a
dobrotu plnou tvář řídícího učitele lucké školy Josefa Kredby...

Žáci a učitelé české matiční školy v Lucku

*Oživení nastalo také na vesnicích. Slavnosti knihy, zpěvu a tance v
Chomoutě ve dnech 27. a 28. října 1935.
Výstava české knihy*

*Nejhezčí volyňská Češka a nejstatnější volyňský Čech. Bývali Čechové statní
jonáci! Chomout 1935*

ZDOLBUNOVSKÝ JARMARK

ČESKÉ ZEMĚDĚLCE NA VOLYNI bylo možno zařadit do tří skupin. Desetinu tvořila hospodářství nad patnáct hektarů /dvacet morků, jak se na Volyni počítalo/. Převážná většina Čechů vlastnila usedlosti od pěti do patnácti hektarů, pak byli ti, co měli dva až pět hektarů a zbytek tvořili řemeslníci, obchodníci a zemědělkův dělníci.

U největších sedláků sloužili oráči, pasáci a děvečky. Byli to převážně Ukrajinci a Polešuci ze severní Volyně. Oráči zpravidla pobírali patnáct, děvečky deset a pasáci pět až osm zlotých měsíčně včetně stravy.

Oráči nejenom orali, vyváželi na pole hnůj, jezdili do lesa pro dřevo, ale vozili své hospodáře také na poutě a česká posvícení. Ta bývala na Volyni slavná! Těch koláčů, jitrnic, pečeného a uzeneho masa, drůbeže a všelijakých jiných dobrot! Bylo po žních, po česání chmele, po sklizni brambor, leckde už i zaseto, proč by se tedy lidé nepoveselili? Volyňské posvícení trvalo tři dny: všude vyhrávali hudebníci, první den pro všechny, druhý den byla "pěkná" a třetí den "sousedská", která patřila jen ženáčům. Z výčepů proudilo právě české pivo ze Zemanových pivovarů, z Mackova, Linhartova, Halounkova a kdysi i ze Šmolíkova pivovaru a také židovský Bergschloss.

U stolů seděli jen starší, vážení sousedé a sousedky. Ale ty jenom na chvíli! Zatímco strýcové vydrželi dlouhé hodiny u řízného moku a nezlé "Wyborowé", tetičky se shlukly na soudných lavicích a bylo z toho repetění, usuzování a předpovědí nejméně na pět let dopředu, třeba o tom, "kerej si kerou veme".

Mládež se mezi tancem vodila po sále. Vzala se za ruce, vytvořili dlouhé řetězy, které sahaly od středu sálu až k soudným lavicím a zpívali nespočítané množství písniček. Děvčata si je zapisovala do zpěvníků a některé z nich sahaly až do dob kurentu, kterým se kdysi psávalo v Čechách. Tak staré byly české písničky na Volyni!

Zatímco se hospodáři a hospodyně bavili, oráči hlídali a krmili svěřené koně.

Aspoň jednou za týden jezdívali oráči se svými hospodáři na jarmarky. Do Rovna, do Zdolbunova, do Ozeran, do Mizoče, Varkovič i vzdálenějšího Dubna nebo do Olyky. Na každý jarmark se sjížděly stovky povozů, obtěžkaných obilím, ovocem, zeleninou a i také vepřovými a hovězími přebytky. Prodávali je českým řezníkům, jejichž výrobky putovaly až do Varšavy, Katovic, Lodže i Gdyně.

Potřeboval jsem nový oděv do školy, proto se tatínek rozhodl, že půjdeme do Zdobunova na jarmark. Je tam prý hodně židovských stánků, kde se dá nějaký obleček usmlouvat. Náš tatínek uměl smlouvat báječně, až mi z toho bylo někdy stydno. Židé tatínka znali a jinak ho nepojmenovali než "tátynko". Asi proto, že to byl Čech jako poleno, protože ani na úřadech nemluvil jinak než česky. Sotva jsme se objevili na jarmarečném prostranství, už kolem slyším:

"Dobrá den, tátynko, nú, co dnes budete počebovat?"

"Dobrý den, pane Šmul, dávno jsme se neviděli. Potřebuju obleček pro chlapce, ale ne moc drahej."

Žid nemeškal, vytáhl cajkový obleček a vybídl mě, abych si ho ozkoušel. Přitom repetil tak hroznou hantýrkou, že jsem se musel zasmát.

"Nú, oblek jak šezny a vaš mala jak penenek, oj, vaj, vaj, fešacky, uhm, c, c, c, nu kukni, tatynko, mít ja pravda nebo ne? Šénich! Dyby byla starši, můžeš ho šénit! A je sádarmo, jenom deset zlotých!"

Tatínek znalecky ohmatal nabízené zboží, vyzkoušel délku nohavic zda jsou aspoň do půli lýtek /pěkný ženich!/ a jako kdyby neměl zájem, ležérně prohlásil:

"Dva zloté padesát grošů!"

"Aj, vaj, vaj, tátynko, vy mě pšívst na bankrot! To nekšestansky suma! Och, mein Gott! Vósum zloty jako pro stara znamy. Dejte sem ruka! Nu, dejte ruka, placneme na to!"

"Ne, ne, pane Šmul. Jak sem řek: dva zloté padesát!"

"Och, moje pšítel, já s vami strátit, já pšestoupit pšikazani Mošé, já vyslovit meno svaty nadarmo, ale vy necitlivit. ale abyste nešekla, já vam slevit na sedum zloty!" úpěl Žid, jako kdyby ztrácel to nejčennější, co má. A hned pokračoval:

"Jaka neščasna počinek!" Chytil se za hlavu, sejmul z ní "jarmulku", praštil s ní o pult a škemral:

"Pšídejte na šest zloty, na dobra gešeft!"

"Copak myslíte, že kradu? Tři zloté a pláceme si!"

"Och, vej, zugzej, či zloty? Vy špasovat? Nu, dejte ruka - pět zloty padesát groši!"

K mému podivení tatínek ani tentokrát Židovi ruku nepodal.

"Buďte zdrav, pane Šmul, tolik vám nemůžu dát!" a chystal se odejít. Žid ho však chytil za kabát, ale otec se mu rychle vyškubl a vzdaloval se. Bylo mi do pláče.

"Tatí, mně se ten oblek líbí, v čem budu chodit do školy?" "Dočkej času, vono to dobře dopadne," odpověděl tatínek a zapadli jsme mezi stánky.

Byly tu výrobky; ze dřeva vyřezávané vařečky, misky, lžíce, škopky, okovy na vážení vody, necky na koupání a zadělávání těsta a vedle kovové lžíce, struhadla, hrnce a všelijaké nádobí. Na jarmarku bylo možno koupit vše, od špendlíku po žebříňák. Zastavili jsme se u stánků, na nichž měli své zboží polské, české a ukrajinské vesničanky. Byla tu vajíčka, máslo, mléko, smetana, tvaroh, pirohy, varenyky a také pravé ukrajinské klobásy, ochucené hořčičnými zrnky, dohněda osmahlé v pecích. Bylo v nich cítit česnek, ale ne tolik, aby po jejich požití provázel jedlíka ostrý pach, jakým čpěli Židé, kteří byli proslulí, že jedli hodně česneku, cibule, papriky a fazolí.

Také jsme se zastavili u starší Ukrajinky, která prodávala smetanu. Nádobu měla pokrytou pěkným bílým "polotěncem". Sotva ho nadzvedla, aby paničkám ukázala své zboží, kupující se dali do nehorázného smíchu a zklamanou babku rychle opouštěli. Paničky se hrnuly raději k Češkám, tam zboží oštipovaly, ochutnávaly, krčily nosy a pitvorně špulily namalované rty /byly to Polky a Židovky, protože jiné se na Volyni nemalovaly/. České zboží mizelo z pultů hned zrána. Zato babka stále, ne a ne nic prodat. Tatínek se jí zeptal:

"Copak to, mátuško, prodávate?"

"Smetanu. Poctivou, hustou smetanu a těm městskejm potvorám se nelíbí! A je lepší a chutnější než támhleté Češky!" postěžovala si trhovkyně.

"Ukažte," požádal tatínek.

Babka nadzvedla čistouchý ubrousek a k našemu překvapení se pod ním objevil ... nočník!

"Ej, bábo, bábo, to je nočník!" zasmál se tatínek.

"Nóčník?" ustrnula babka. "A co to má bejt?"

"Nu, šo, durna babo", připlel se k tomu jakýsi Ukrajinec, "to horšok, na jakij pany na potribnisť choďat!"

"A vy do něj smetanu," vece tatínek, "kdo vám jí koupí?"

"Hospodi!" překřížovala se bába, "ti páni jsou ale hříšné nestydy. Takovej krásnej namalovanej hrnek, samý kvítka, a nejni jím ho líto zaneřádit? Nestačí jim vědro? Poradíte, co mám dělat?"

"Poradím vám", zase tatínek, "běžte si koupit nějakou levnou hliněnou hrnek, přelejte do něj smetanu a uvidíte, jak rychle ji prodáte. My vám to tady pohlídáme."

"Spasiboňky vam, báťuško, ale takový nečekaný výdej za novou hrnek. Dyť přijdu na mizinu."

Bába zapoměla přikrýt nočník se smetanou, u kterého jsme zpozvěděli stáli na stráži. Koupěčtivé paničky se zastavovaly, uplivovaly a pohoršlivě odcházely. Za chvíli se bába vrátila s novou hliněnou "hladyškou", přelila do ní smetanu a uklidila se do jiného kouta jarmarečného prostranství.

Vydali jsme se na další obchůzku. Naši pozornost upoutal houf lidí, kteří se tísnili kolem robustního zarostlého chlapa, jemuž na rameni seděly dvě ochočené opičky. Chlap stál rozkročmo a vykřikoval: "Hej, ludzie, ludzie, oto dwie malpki przyjechaly formanka prosto z ksiezycza! Nie jedza, nie pija, garnkow nie myja, jak ludzie gadaja a dobrze sie maja! Komu za piec? Komu za dziesiec?"

Na přání zákazníků vytahovaly cvičené opičky z kastlíku obálky, v nichž se skrývaly nejrůžovější předpovědi blízké i vzdálené budoucnosti. Kdo by odolal? Lidé vždycky toužili po štěstí a získat je za pět grošů bylo velice lákavé!

Kousek dál vyhrával starý flašinetář a lidé mu z útrpnosti házeli groše do staré čepice. V rohu měly své místo kolotoče a malý zvěřinec, my jsme se ale zastavili u olyckých mistrů, kteří vyráběli a po jarmarcích prodávali známé olycké "výtažky" z juchtové kůže, nasycené smradlavým dehtem. Hned vedle prodávali slanečky. Tučné. Voňavé! S vůní olyckých juchtovek si nezdaly!

"Ej, panove, panove, kupujte oseledci! Jsou výborné! Królewskie!"

Sliny se mi sbíhaly v ústech. Já totiž slanečky strašně rád. Královští slanečci byli velcí, tuční a když se pořádně oprali a "namarinovali", to jest na několik dní ponořili do nálevu z octa, rozředěného převařenou vodou a proložili plátky cibule, chutnali opravdu znamenitě. Pěkně oloupané vařené zemáky a k nim královský slaneček. To byla večere! Laciná a zdravá!

Kolem pultu se tísnilo hejno mužiků /zřejmě pijanů/. Každý si koupil za pět grošů slanečka, roztrhl ho vejpúl, otřel o cíp "semrahy" a ve zdravých čelistech drtil kůstky, hřbet i ploutve neméně hlučně než psi zbytky ze zabíjaček. A pak ta rajská žízeň! Ta byla příčinou, že jarmark kolem poledne hučel opilými hlasy. Hned vedle beček se slanečky prodával Srul kořalku. Někteří mužici dokázali během dopoledne propít i polovinu tržby za obilí, brambory nebo dovezené ovoce. Žízeň je totiž moc zlá věc. A po slanečcích bývala tuplovaná. Kdo za to mohl, že byli tak laciní? A přitom žádné hubené chcíplotiny! Piekne! Królewskie!

Díváme se na ty podroušené a zčistajasna padá vedlejší stánek, tlupa Židů poráží kupující a přšerně řve: "Děrzí jegó! Děrzí jegó!" Od stánku s oděvy pádí chlap s kabátem v ruce! Za ním pejzaty Židé, ale vzdálenost mezi nimi se prodlužuje. Chlap kličkuje, upouští kabát a ztrácí se v davu. Už je tu policajt, ale hleděj zrnko v poli!

A už jsme na velkém prostranství, kde hospodáři prodávají dobytek. Je zde plno krav, telat, prasat a koní. Obchod s koňmi byl ryze cikánskou záležitostí. Ti dokázali tak připravit starou herku k prodeji, že nachytali nejednoho koupěchtivého laika. Šmígrlpapírem vyčistili koni zuby, horkým železem vypálili jádro, vlili mu do hrdla lahvičku kořalky a kůň tančil jako hříbě. Ale našli se i šibalové, kteří na cikány vyvráli. Okukovali a poplácávali herku, dívali se jí do chřtánu i pod ocas a najednou herka začne jančit, vyhazovat zadními, stahuje mezi ně ohon a pádí s cikánem po jarmarku, že davy s jekotem prchají mezi vozy, boudy a stánky. Co se děje? Nějaký šibal strčil herce pod ohon horký vařený brambor a ta, splašená, tahá cikána po jarmarku. Dobře mu tak!

Opouštíme s tatínkem dobytčí trh a jdeme nazpět ke Šmulovu stánku. Jakmile nás Žid uviděl, už byl u tatínka a navazoval přerušenu hantýrku o koupi oděvu. Musel od ní upustit, neboť se u stánku zastavil objemný kvasilovský Čech, k němuž Žid soustředil svou pozornost.

"Dobra den, velkomožny pán! Kúpíte neco?"

"Potřebuju kabát ale pěknej, žádnej šmejď!"

"Šmejď? Jaka šmejď v mojím obchod? Já dám prvoklasny materiál. Nů, ten kabat bude moc fajm. Oblekni si, velkomožny pán. Je dvacet zlotých!"

"Dvacet zlotých? To je vopravdu šmejď! Najdi mi dražší!"

Žid se hrabal v kupě zboží, najednou vytáhl zrovna takový jako ten předešlý a uctivě nabízel: "Ta je za čicet zloty. Hm, jaky pekny buržujsky kabat, voblikni, velkomožny pan, voblikni. Vidyš sam, kukni se do špígel, vidyš, jak eleganco?" Přitom obskakoval zákazníka, vychvaloval zboží, a ten, aniž by smlouval, vysázel Židovi třicet zlotých. To byl zákazník!

Když kvasilovák odešel, teprve navázal další obchodní jednání.

"Och, vej, men frojnd, to žích, velka žích, pšestat mluvit vo ten gešéft. Nu, dejte ruka, šeknu vam cena a kupite!"

Podali si ruce, plácali si po dlaních a smlouvali. Nejdříve Žid: "Pšídu na bankrot, ale daš /už tatínkovi tykal/ pět zloty!"

"Tři zloté padesát grošů!"

"A štyry padesat daš?"

"Nedám. Ale abys věděl /i tatínek začal Židovi tykat/, pane Šmul, že chci koupit, dám čtyři zlotý!"

"Och, vej, zugzej, ja neščasna člověk, co ja bejt udělala? Ja ti slevit na štyrty zloty! Co to vy pšínest za neščesti, že ja musim prodělat!"

Nyní si plácli, podrželi se za ruce, Žid vyndal usmlouvaný oblek, otec odpočítal čtyři zloté a obleček byl můj. Kdo se v tom židovském obchodování měl vyznat? Koupit něco u Žida bylo opravdu složitou záležitostí.

Na jarmarku jsme dosáhli svého a chystali se pomalu jít domů. Vtom k tatínkovi podešel sádecký strýc Zvěřina a nabídl se, že nás svezde domů. Musí ale zastavit u Pospíšilů pro fukárek na semínko. Usedli jsme do Zvěřinova prázdného hnojníku /tak se nazýval těžší vůz/, protože strýc prodal všecko obilí, které vezl ráno na jarmark. Přijeli jsme k Pospíšilům. Ti měli ve středu města sklad a obchod s hospodářskými stroji. Potají jsem vešel dovnitř a luštil nápisy na různých mlátičkách, žacích strojích, sekačkách a pluzích. Na jednom stroji bylo napsáno Knotek a spol Jičín, na jiném Melichar a spol., na dalším Wichterle - Kovařík, ještě na jiném Ventzki Grudziadz. Strojů z Čech bylo nejvíc. Fukárek ale z Čech nebyl, nejspíš jej zhotovily české ruce volyňského usedlíka. Jestli to byl z Kořánovy, Špačkovy nebo Svárovského dílny, to už si nepamatuji. A pak jsme jeli domů.

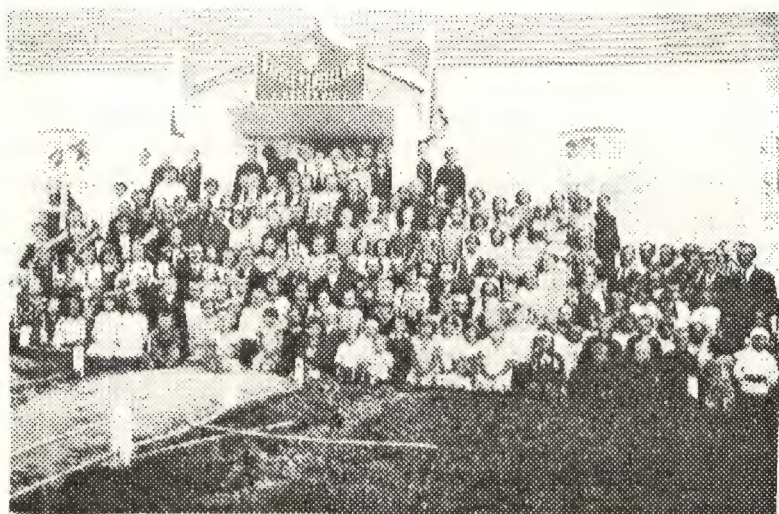
Na Bohdašovské ulici se strýc zastavil u Ketnerů, kde vyráběli prvotřídní klobásky. Strýc jich koupil notnou tašku a tatínek mě obšťastnil půl funtem krakovského salámu a francouzskou bulkou. Salám voněl uzřeným a

česnekem. Bulka byla tvarována do podoby malé lodičky, a když jsem ji zmáčkl, povyskočila a nabyla svou původní podobu. Voněla teplou pecí a habrovým dřevem.

Strýc Zvěřina byl starý "matros". Sloužil za cara sedm let u námořníků v černomořské i baltské flotile a viděl mnoho přístavů. Když se vrátil domů, koplo ho do nohy hříbě a strýc velmi zkoušel. Trápily ho veliké bolesti, nemohl spát a tak kupoval klobásy a "Ruské slovo", sedával večer co večer pod košatou jabloní a tetě i dvěma děvečkám předčítal z těch ruských novin a hostil je zdolbunovskými klobásy. Ačkoliv měl nemocné nohy, neměl na výpomoc oráče. Všechno dělal sám: krmil koně a ti se jen leskli, oral, vláčel, svážel obilí. O žních vždy zabil objemného vepře, nakoupil několik soudků piva a pár litrů polské "Wyborové", hostil žence, napájel je pivem a muži mu už od ledna nabízeli svou pomoc. O žních bylo u Zvěřinů pravé posvícení. Hlinští sedláci nebyli skoupí, ale tolik piva a masa nebylo nikde jako u strýce Zvěřiny. Říkával: "Nech je, matko, ať se zasytí, třetí den na maso ani nepomyslí!" A opravdu! Sekáči už druhý den odbíhali do křoví /na úkor výkonu/ a třetí den už se jim maso přejedlo.

Seděl jsem vzadu za fukárkem a strýc si s tatínkem pěkně vyprávěli. O "matrosech", o ruském zajetí a také o Čechách, kde strýc nikdy nebyl, o nichž ho však všecko velice zajímalo. Vyprávěl tatínkovi, že byl až v Port Arturu a Vladivostoku a také v "Aponsku a kitajských přístavech" a třebaže se plavil baltskými úžinami, české moře nikdy neviděl. Považoval za velikou nespravedlnost, že Češi nikdy žádné moře neměli.

Strýc jel pomalu. Míjely nás prázdné povozy, ale mou radost to nijak nekalilo. Držel jsem v podpaždí nový obleček a to byla veliká událost a důvod k radosti. Sedláci se na svých vozech radovali jak dobře na jarmarku prodali a nakoupili a ve svém zdolbunovském domku se radoval šibal Šmul a chválil Jahveho, potřásal cicelem a své šejne mejle Buzele se smíchem vyprávěl kolik gojímů se mu podařilo ošidit, zejména toho kvasilovského. Ti totiž tak tvrdohlavě nesmlouvali, jako náš "tátynko".

Žáci a učitelé smíšené česko-ukrajinsko-polské sedmitřídky v Hrušvici na Volyni.

Hrušvická děvčata, copak dnes děláte ? Jistě svá vnoučátka v náručích chováte České dívky v Hrušvici před druhou světovou válkou

HLINSKO

Obec Hlinsk na Volyni, známá také jako Hlinsko, se roztáhla doširoka dodaleka jako nějaká obrovská chobotnice a každá její dlouhá ulice se podobala vysunutému chapadlu. Uprostřed obce se tyčila nevysoká hora, připomínající objemnou bradavici na zarostlé lebce, protože všechny ty sady, zahrady a chmelnice vypadaly jako vlasový porost na lysém temeni. Pod horou byly zahrady tak husté, že se v nich ztrácely i ty největší chátě a také kříže a kovové ozdobné zahrádky českého hřbitova.

Takový byl pohled z hlinské hory! Celé okolí pod ní leželo jako na dlani. Na jih od hory se rozložily pěkné statky záhorských Čechů a v dálce se ztrácela česká vesnička Podcurkov. Na východ se na obzoru tyčily vrcholky vysokých komínů zdolbunovské cementárny, k níž směřovala železniční trať. Ze Záhory na konec Hlinska bylo 9 km!

Blíže k Hlinsku se k sobě tulily ukrajinské vesnice Bohdašov, Lipín, Arestov a Pětihory. Ty zase splyvaly s výstavnou Záolšinou, kde se usídlili Venígr, Ketner, Novák, Hucl, Dobrý, Novák, Veselý, Příbyl, Červený, Příbýlek, Kerber, Polívka, Karro, Beran a Linhartové. Přes luka bylo vidět Dvůr a tam bydleli Svoboda, Čejka, Sklenář, Zajíc, Růžička, Komsa, Bělohoubkové, Kuchyňkové a Josef Levý.

Nalevo od Záolšiny tonuly v zelení sadů a zahrad české a ukrajinské Sádky, místa, kde jsem prožil své mládí. Mezi sádkami a ulbárovskými senožatěmi se táhla dlouhá ulice Lysovyky a od ní pak odbočovala Karpilovka a Košatov.

Lysovyky se za usedlostí Karla Hlaváčka spojily s výstavními Sedmihrany a pole sedmihranských Čechů sousedila s pozemky Tří Krčem, kde žili vesměs jen Češi.

Pod horou, v centru obce, stál už v roce 1871 první český pivovar v Rusku, Šmolík. Dále zde byl Tučkův mlýn, u něho veliký rybník, napájený říčkou Svydou, pramenící někde za Rapatovem.

Podél železniční tratě se táhla dlouhá ukrajinská ulice Dubenščina. Vedle cerkve stála pošta u Vozechů a kousek dál Zemanův hostinec, Klocův židovský obchod a hned vedle, u Papoušků, český konsum. Ukrajinský konsum stál vedle obchodu Chajma Bajtlera. Oba konkurovaly židovským

obchodníkům, jen Raáfova židovská lékárna byla bezkonkurenční. Vedle byl Vognerův obchod, dále Jeníčková kovárna a na druhé straně dvě velké budovy hlinské sedmitřídky, kterou Sověti přeorganizovali na desetiletku.

Hned za školou stál český Národní dům a celá ulice českých stavení, s nimiž sousedil Červenkův hostinec s velkým sálem, v němž se scházeli Ukrajinci se svými kulturními programy, které nacvičovali v Prosvitě, postavené vedle jejich konsumu. Naproti hostince u Červenků bylo Kolovrátníkovo řeznictví, Novotného kovárna, dále Křížovo sedlářství, Křížanovského velkostatek a budova železniční zastávky Gliňsk - Zagóra.

*Hřiště v roklí hlinské hory bylo místem četných sportovních utkání.
Tělocvičná jednota Sokol v Hlinsku na Volyni*

Než jsme si všechno důkladně prohlédli, vyskočilo sluníčko vysoko nad hlinskou horu a ozářilo svými paprsky tento požehnaný kousek země, který svým potem orosila a pernou prací zvelebovala tři pokolení potomků českých vystěhovalců.

Totéž slunce bylo svědkem, jak se pradědové z kraje od Hradce Králové, Pardubic, Mladé Boleslavi a Semil trousili od Brodů, poslední železniční zastávky na rakousko-ruské hranici, do volyňské země. Zámožnější měli koňské povozy, ale chudina táhla svůj majetek a malé děti na ručních vozíčkách. Však se nám Ukrajinci posmívali, že jsme "na sobákách pryjichaly a na sobákách také pojídemo."

Pánské oděvy na Volyni po první světové válce. (Hlinsk na Volyni)

Hlinsk na Volyni. Dřevěná chalupa ukrajinských nevolníků z konce XVIII. století.

Léta však utíkala jako voda v řece. Hlinští přistěhovalci v počtu 126, kteří zde před šedesáti léty zakoupili majetek velkostatkáře Wesolovského o výměře 2995 morků, což bylo zhruba asi 1750 hektarů, vykáceli veliké lány močálovitého lesa a bydleli v zemljankách, už v prvních letech dosáhli značného pokroku. Už v roce 1870 byla zde utvořena první česká volost, to jest nižší správní jednotka, a také ryze česká farnost, kde všechny obřady byly vysluhovány česky. Takovou výsadu měla pouze Huleč a Podhájce. Ve volosti se vystřídali čeští stařešinové Vilém Svoboda, Pavlín, Roztočil, Michálek, Strolený, pak Rajch, Pech a poslední Krbec, za něhož byla v roce 1890 volost zrušená. Krajan Vajc zde začal jako první na Volyni pěstovat chmel. V roce 1871 už zde fungoval první český pivovar v Rusku Šmolík. Za šedesát let od založení obce vykonali Hlinští veliký kus pokrokové práce. Často na vše vzpomínali, když zpívali:

Šedesát let ušlo, šedesát let tomu,
co se hrstka Čechů vypravila z domu.
Do daleké Rusi z české domoviny
jela hrstka Čechů hledat kousek hlíny.
Na Volyni našli mnoho lesů, plodin,
tam se usadilo mnoho českých rodin.
Nadřeli se Češi v lesích a na polích,
a dnes na Volyni zas je něco bolí.
Zakusili bídy, zakusili hoře
a dnes jejich děti odjíždí za moře.
Odjíždí za moře, víc se nenavráť,
pamatuj, ať jazyk mateřský neztratíš.
Však za šedesát let je jich mnoho v hrobě,
a dnes dědečkem je každý, kdo byl robě.

I na tom našem zarostlém českém hřbitůvku pod hlinskou horou tlí kosti podobných průkopníků, o nichž zpívá tato "hymna" volyňských usedlíků. Na stráži stojí hlinská hora nad jejich rovy a bude zde stát věčně.

Nebo ji roznesou větry, bouře a vody na všechny strany? Pak s ní zajde i památka Čechů, kteří zde žili.

Hlinská "hora". Pohled z okna jedoucího rychlíku

DO UČENÍ

"PANE Šimku, máte nadaného chlapce, měl byste ho dát studovat," přimlouval se za mne můj nejoblíbenější učitel Josef Tomeš, potomek pobělohorských exulantů, kteří našli domov v Lešně a v obcích Zelově a Kučově u Lodže.

Pan učitel Tomeš byl velice přísný, nikomu z nás nic neslevil, ale také žádnému žákovi neublížil. Byl to opravdu spravedlivý učitel. Já jsem ho zbožňoval a Joska Příbylů ho dokonce nazval tatínkem. A nyní, před ukončením mé školní docházky, pozval do školy otce a snažil se ho přesvědčit, aby mě dal na studie.

Tatínek na mne smutně pohlédl a roztřeseným hlasem odpověděl: "Není to možné, pane učiteli. Mám ještě dvě děvčata, všechny tři musím živit a šatit, kupovat jim školní potřeby a knížky. To všechno stojí peníze a vy přece dobře víte, kolik si v lomu vydělám. Někdy nemáme ani na živobytí, mimo sezónu jsem nucen kámen prodávat pod cenou. To za první. Za druhé: Jsme příslušníky Československé republiky, žijeme zde na pas a povolení k pobytu nás stojí ročně padesát zlotých... A poslat chlapce studovat do Čech? Ne, to není možné! Půjde do učení. Bude z něho zedník nebo nějaký jiný řemeslník, podle toho, který mistr ho do učení přijme."

Chudák tatínek! Kolikrát jsem ho viděl, jak se ve chlévě svíjel bolestí a přitom zvracel. Nejdřív užíval lžící kuchyňské sody, pak dvě a nakonec snad pět i více!

Bolel ho žaludek. A jak přitom vždy naříkal. Peníze na lékaře nebyly a tuhle léčbu mu poradil felčar Olchovec. Když už nepomáhaly ani větší dávky sody, tatínek chřádl a velmi zhubl.

Když šel i v nepohodě do lomu, sousedé mu radili, aby se vrátil. Ale on neposlechl. Šel a za každého počasí dřel, aby děti neměly hlad.

"Ot, Šymek, jomu vše pora pomyraty, a vin vsežtaky musyť v karier," litovali ho Ukrajinci.

Večer přicházel utrmácený a velmi unavený. Slyšel jsem, jak si stěžoval mamince: "Je mi kluka líto, dobře se učí. Žel, že jsme československými příslušníky. Dal bych ho přepsat na katolickou víru, možná by ho přijali do gymnázia. Ale takhle?"

"Táto, co tě to napadlo! I kdybychom byli polskými poddanými! Dyž nejsou peníze, nebude ani škola. Tím se netrap. Já sem ze statku a taky sem chodila do školy jen čtyry roky a von má sedum klasů za sebou. Dyž bude pilnej, tak se dycky užíví: Podívej, kolik je u nás sedláků. Kromě Oliče ani jeden z nich neposílá děti do gymnázia. A mohli by. Netrap se, vono řemeslo má zlatý dno," usoudila maminka a o mé budoucnosti bylo rozhodnuto.

Naléhal jsem na tatínka, aby poprosil řezníka Kolovrátníka, zda by mě nechťel. Řeznické řemeslo se mi totiž líbilo. A na něm hlavně to, že řezník se mohl dosyta najíst dobrých klobás a jitrnic, které u nás doma nebyly. Kdysi, ještě ve čtvrté obecné, jsem napsal mamince přání k svátku matek:

Nestarej se, má matičko,
o mne, nestarej.
Vyučím se uzenářem,
a bude ti hej!
Plotna ani nepostačí
vařit klobásy.
A ty budou, pane, dlouhý,
jako kravský ocasy!

Maminka tenkrát neocenila dostatečně mé básnické nadání a upřímnost mého přání, strčila říkanku do kamen a prohlásila, že je to hřích přirovnávat Boží dar ke kravskému chvostu! Vidina dobrého bydlu u řezníka mě však neopustila ani po tomto nezdaru.

Proto jsem se cítil velmi zklamán, když mistr Kolovrátník prohlásil, že jsem na řeznického učně příliš slabý. On prý potřebuje pořádného ouřezka a ne takové vyžle.

Tatínek tedy domluvil podmínky se sedlářským mistrem Vladimírem Křížem a já jsem se stal učněm sedlářského řemesla. Učil jsem se dělat dratve, řezat řemínky ze syrovce, mistr mi svěřoval menší nenáročné opravy a pořád mne peskoval, že neutahuju stehy. Jak jsem je mohl utahovat! Selské postroje byly tvrdé a já měl prstíky jako špejle, malou sílu a od dratví pořezanou kůži na obou palcích. A řezy při sebemenším utahování dratve přišerně bolely. Asi za měsíc mi od šidel zmozolnatěla dlaň a podobná hrubá kůže se vytvořila na obou palcích. Pak už mi šlo šití mnohem líp.

*Řeznický mistr mě nemohl přijmout do učení, byl jsem malý a slabý...
Hlinští sportovci na vánoční besídce u Somolů v Pětihorách*

Mistr Kříž šil parádní postroje z blankové kůže, kterou kupoval v Rovně a mně vždy nachystal podřadnější opravy. Kůži na pracovní koňské postroje si sedláři na Volyni vydělávali sami. Byla to nejhorší a nejspínavější práce.

Syrová kravská kůže se pověsila na břevno připevněné na dvou kůlech asi metr dvacet od země. Všechny kravské chlupy bylo nutno "oholit". K tomu účelu sloužila obyčejná kosa, jejíž ostří bylo ohnuto do šíře asi dvou milimetrů, a tímto ostrým, ohnutým ostrím se kůže čistila.

Starší kůže se hemžily červy a hrozně zapáchaly, zejména v létě. Při holení kůže mi bylo špatně od žaludku a pokaždé jsem zvracel. Když byly kůže oholené, složily se do pásu širokého asi půl metru a vždy dvě z nich se na jednom konci vsouvaly do sebe.

Takto vzniklý dlouhý pás se namotal na žentour. Žentour sestával z objemné klády zakopané do země, na kterou se nasadily dvě dubové fošny, v nichž byly otvory pro silné šrouby, které obě fošny tak upevnily, že mezi

nimi vznikla mezera potřebná pro zasunutí kůže mezi šrouby. Pak se do svinuté kůže nalil dehet. Vrchní fošna byla prodloužena ojí, nebo břevnem, na jehož konci byl hák s brdččkem pro koně.

Zapřažený kůň obíhal kolem klády tak dlouho, až se celá kůže vpletla mezi šrouby. Pak se kůň otočil a ubíhal opačným směrem. Doleva a zase doprava, tam a zpět a tak celého půl dne. Chudák kůň! Jistě se mu motala hlava. Mezi svinutou kůží se neustále doléval dehet, jímž se kůže promastila a stala se poddajnou, vláčnou, čili vypracovanou, vydělanou, jak říkával mistr.

U mistra Kříže jsem vydržel do pozdního podzimu. Nastaly dlouhé večery a musel jsem mistrově rodině předčítat z Pečírkových nebo Volynských kalendářů a jiných knížek. To mi velice vadilo. Jiní mistři své učně pouštěli domů, jakmile se sešeřilo, protože asi neuměli pěkně číst, ale já jsem chodil domů pozdě večer. Pak jsem onemocněl, a to byla vhodná záminka, abych nechal učení, které mi opravdu nevonělo.

Naši mi nadávali, hrozili, dokonce jsem dostal nařezáno, ale nic nepomohlo. Sedlářem jsem nechtěl být za nic na světě.

Zůstal jsem doma a chodil celou zimu s tatínkem na práci do kamenolomu. Hlinský kámen byl suchý, lehký a pórovitý. Skála byla rozdělena mnohými svislými a vodorovnými slojemi. Nejprve se musela udělat skrývka černozeří a žlutice, a to do hloubky asi dvou metrů, někde i méně. Hlínu odváželi najatí Ukrajinci svými koňskými povozy a ukládala se do míst, kde byl kámen vylámán, čili prováděla se rekultivace devastovaných pozemků.

Po odstranění hlíny museli lamači kamene z přidělaných dílců vyvézt na kolečkách asi metrovou vrstvu drobného štěrku, pod nímž byly uloženy sloje stavebního kamene. Vodorovným slojím se říkalo deky. Každá deka se musela od skryté skály odtrhnout ocelovými klíny, které lomčící, jak byli lamači kamene nazýváni, zatloukali do vodorovných slojí těžkými kladivy. Když klíny odtrhly deku od spodní skály, do rozšířené sloje se zakládala ocelová páčidla, na něž se postavili lomčící a tíhou svých těl nadzvedávali deku, kterou podložili tlustými dřevěnými klíny.

Pak museli deku rozbít na drobnější kusy. Ty se vyvážely na "táčkách", neboli dřevěných kolečkách na rovné prostranství, vzniklé štěrkovou navážkou ze skrývek. Tam nalámaný kámen rovnali do sáhů. Sáhý měly

různou kupní cenu. Hladký "červenák" byl dražší, kámen ze silné deky, připomínající slitinu, byl už levnější a "mušlák", to jest kámen, v němž byly milióny muší, byl nejlacnější.

Zřejmě zde bylo nějaké velké jezero, v němž před milióny roky žilo neščetné množství mušlovitých živočichů. Mušle se usazovaly na dně moře nebo jezera. Jak ale vznikl pórovitý kámen? Tato záhada mi nedala pokoje. Chtěl jsem mít velikánský stroj, kterým by bylo možno vyhloubit hlubokou jámu, asi tak padesát nebo sto metrů pod mušlovou deku, a tím bych se podíval, co v té hloubce asi je. Možná křída, jako všude, kde sedláci museli hloubit až šedesátimetrové studny, z nichž čerpali vodu pro sebe i dobytek pomocí okovů, uvázaných na dlouhatánském řetězu, ovinutém na rumpálu s klikou.

V lomech byla těžká práce. Lomčíci byli v padesáti úplní starci. Dnes vím, proč tatínka bolel žaludek, proč užíval sodu a zvracel. Byly to následky nadlidské dřiny. Starobní nebo sociální pojištění neexistovalo. Kapitalistické zřízení Polské republiky nepamatovalo na zajištění stáří nejen lomčičků, ale ani ostatních dělníků, kteří pracovali u soukromníků. A pak se lidé divili, odkud se tam vzalo tolik žebráků, kteří o poutích obsazovali schody cerkví a kostelů a dožadovali se lidského milosrdenství. Ne, ne, Volyň nebyla jen oázou blahobytu. Volyň byla také domovem bídy a ponížení, ústícím často v zoufalství. Proto zákonitě muselo přijít "něco", co by lidi zrovnoprávnilo...

Příštího jara mi tatínek oznámil, že půjdu do učení k panu Metoději Tučkovi, majiteli ovocných školek v Podcurkově. Rozloučil jsem se s kamenolomem, kde lidé tatínkovi vyčítali, že mne sedře a stal se ze mne zahradnický učeň. Stal jsem se sice učněm sedařským, ale tam se tomu říkalo zahradnický, i když mezi jedním a druhým pojmem je veliký rozdíl.

Pan Tuček mi nejdřív svěřil okopávání pláňat ve školce, potom čištění podnoží očkovanců a hubení mšic, které se provádělo tak, že jsem namácel napadené konce větviček v roztoku z tabáku a zeleného mýdla, a hubení různého hmyzu, myši a hrabošů. Byla to dobrá práce, na vzduchu, bez dřiny, jen ty nešťastné mšice, ty se množily až hrůza! A pan Tuček byl přísný! Nebylo ho mezi řadami očkovanců vidět, ale hned z té, hned z oné strany mne káral: "Zatracenej Véno, mšice! Heleme se a tady taky! Prosím tě, chlapče, jak je to vlastně hubíš?" A káral mě i před lidmi. Ale zlý nebyl. Měl jsem ho

rád a mám dojem, že si mě oblíbil, protože už v srpnu mi svěřil očkování asi deseti tisíc pláňat a na podzim mě oblékl od hlavy k patě, aniž to bylo ve smlouvě.

Přes zimu ve školkách práce nebyla. Chodil jsem s tatínkem opět do kamenolomu.

V březnu začalo roubování nejdříve peckovin, potom jabloní a hrušní. Pan Tuček pěstoval všechny podnože ze semen planých třešní, švestek, jabloní a hrušek.

Ve školce se pěstovaly též rybízky a angrešty. Pan Tuček vypisoval rouby z Vaňkových ovocných školek a z Molitorova v Čechách. Úhledně jsem psal, a tak mi pan šéf svěřil evidenční knihu, do které se zapisovaly všechny naroubované odrůdy s přesnou evidencí řad a počtu kusů. Zapamatoval jsem si, že kromě Bojkova, Baumannovy renety, Landsberské renety, Zlaté parmény a Skleněného žlutého, uznaných a k šlechtění doporučených polskými pomology, roubovali jsme ještě Jonathan, Akoro, Sudetskou renetu, Bernské růžové, Panenské, Wagenerovo, Strýmku, Coxovu oranžovou renetu, Krasokvět žlutý, Malinové hornokrajské, Golden Delicius a podobné odrůdy jablek.

Tučkova ovocná školka v Podcurkově. Naočkoval jsem zde za jednu sezónu kolem 10 000 pláňat

Z hrušek to byla místní Solanka a Varšavka a z českých Pastornice, Pařížanka, Avranžská, Hardyova, Boskova láhvice, Dr. Lucius a také polská Cukrówka jako podnož pro mezišlechtění. Z třešní Germersdorfská, Napoleonka, Hedelfingerova, Duckemannova, Thurn Taxis a Vackova raná všeň. Místní Solanka se lišila tvarem i chutí od Solanky ze Solan u Litoměřic.

Po skončeném očkování mi pan Tuček vyplatil slušnou odměnu a za tu jsem si koupil dva obleky, zimní kabát, teplé svetry, spodní prádlo a chromové boty.

Třetím rokem jsem měl slíbeno šedesát zlotých měsíčně a celodenní stravu. To neměl žádný učeň. Ovšem z těchto plánů sešlo, protože Němci napadli Polsko a na Volyn přišli Sověti. Soukromé podnikání bylo zakázáno

Z této krásy zbyly žalostné trosky... Pan Tuček se svými dcerkami. Tentokrát mne neupozornuje na všudypřítomné mšicce

a já nastoupil do jiného zaměstnání. Tučkovy ovocné školky osiřely. Školky zpustly a různí vandalové v nich natropili veliké škody. Bylo chybou i místního kolchozu, že Tučka nepověřil dalším podnikáním v rámci kolchozního hospodářství. Nebylo by to však nic platné, protože za necelé dva roky Volyn okupovali Němci a česká hospodářství, obnovená po kolchozním hospodaření, se už více nepozvedla...

NA UKRAJINSKÉ SVATBĚ

ŽENIL se sousedův syn a naši byli pozváni na svatbu. Do Pětihor nešli, ale chystali se na druhý den k sousedům. Čekali na dvoře, až přijede novomanželský pár.

Zatím byly Pětihory na nohou! Širokou prašnou ulicí uháněly svatební povozy, vyplétané košatinou a vysoko vystlané slámou. Jen ženich a nevěsta jeli v kočáře ze Somolova dvora. Vozy byly olepené svatebčany jako spadlá zralá hruška, když se zakutálí k vosímu hnízdu. Nevelcí ukrajinští koníci se potili v žáru letního slunce a hustá pěna se usazovala pod koňskými postroji. Pětihorci vezli do Hlinska novomanželský pár! Už druhý den trvá tato slavná svatba a pro Pětihorce je to veliká čest, že si hlinčan odváží pětihorskou gojku!

Hlinští Ukrajinci byli považováni za kulturnější než Pětihorci, a proto své sousedy jinak nepojmenovali než "goji".

A nyní taková sláva! Proto jsou Pětihory vzhůru nohama! Rolničky zvoní, hejna hus prchají z prašné ulice, psi vyjí a děti utíkají za svatebními povozy. Jen báby se cpou na okraj široké cesty, kam svatebčané házejí podle českého zvyku svatební koláče. Do této vřavy vříská Dománského dechovka a bubeník tluče do bubnu, jako by ohlašoval válku nebo jinou důležitou událost. Družičky výskají, když je mládenci objímají a mladší hospodyně, sesednuté na jednom voze, "vyvod'at":

"Buvajte zdorovy, pjatyhors'ky l'ude,
vspomynajte mene, jak mene ne bude!"

Takhle zpívají nevěstě, protože Pětihorci budou na ní dlouho vzpomínat. Halina je šikovná děvče a bude z ní dobrá hospodyně! Přitom opatrují "perezvu" v malované skříní! Rodiče jí darovali krávu a tu malovanou skřín, příbuzní porcelánové talíře, smaltované hrnce a kovové lžice. Hoj, bude z ní hospodyně! Její rodina už nebude jíst z "polumysků" dřevěnými lžicemi, ale novými, kovovými, tak, jak jedí Češi! A také z porcelánových talířů!

Svatebčané vezou do Hlinska mladý pár a jsou veselí. Jak by ne? Pětihorci se vyznamenali! Vodka zde včera a ještě dnes ráno tekla proudem a v pivu se mohli vykoupat!

Linhartův kopec je však prudký, koníci ustávají v běhu a tam, kde je kopec nejprudší, skoro u samého vršku, je přes cestu natažená širokánská mašle. Tam začíná hlinský katastr a Pětihorci jen tak lehce nepropustí svou občanku. Hlinčané za ní musí bohatě zaplatit! Musí ji vykoupit.

Pětihorci stojí u mašle, nalévají do odměrky po sporé dávce vodky a žádají výkupné. Nejdřív od ženicha, pak od družby, od mládenců a družiček a též od všech svatebních hostů. Groše padají do čepice a Pětihorci mají radost. Dnes jsou s Hlinčany velcí přátelé, ale za týden se budou opět mlátit po mužických hubách a nadávat si "gójů"!

Ukrajinské družičky z okolí Křemence na Volyni v ukrajinských národních krojích

Dnes jsou velcí přátelé a po dobrém propustili svatební kolonu, která ujíždí po Záolšně do Sádků.

Zde už Pavlovi rodiče, kmotři a příbuzní vítají novomanželský pár. Pavlova matka drží v rukou ikonu Spasitele a otec sype na jejich hlavy plné hrstě zlatého zrní.

"Buďte vítáni a buďte šťastni!"

Dechovka hraje tuš a zvědavci se tlačí až k domovním dveřím. Snad se podaří chytit nějaký svatební koláč nebo kus korovaje. S mladými přijel také arestovský báťuška, nevěsta je přece z jeho parafie a je to pro ni velká čest, když důstojný otec vyprovází svou ovečku. Všichni vcházejí do chátě. Mladí, jejich rodiče i báťuška usedají pod ikony, visící v koutech jizby, a pod nimi stojí snop obilí ozdobený fábory a kvítím. Ostatní zaujímají místa na lavicích nebo postávají v síni a všichni dohromady čekají na začátek oběda.

A už nesou na stoly plné mísy pirohů, koláčů a huspeniny. Té musí být na pořádné svatbě veliké necky, a to hodně vrchovaté! Na svatbách zámožnějších Ukrajinců bývá i přes sto lidí! A ti už něco spořádají!

Když všichni vypili na zdraví novomanželů a jejich budoucích dětí a báťuška požehnal pokrmy a když své útroby naplnili huspeninou, zemáky, kořalkou a pirohy, rozvazují se jazyky! Hudebníci se posilňují venku pod košatou jabloní, aby mohli dobře hrát a mládež mezitím zpívá:

"Dež ty bačyv, mij myleňkij, ščob suchyj dub lystja mav, dež ty bačyv, mij myleňkij, ščob bahatyj bidňu brav..."

Mezi písní však zaznívá úslužné pobízení:

"Beryňno, baťuška, mačajte! Rytés až do dna, tam varenyky tepliši!"

Báťuška je středem pozornosti. Každý se ho snaží uctít a arestovský neumí odmítnout. Hlinský je mírnější a střízlivější, navykl českým mravům a dokonce se snaží i liturgii sloužit česky. Ale arestovský, to je celkem jiná! Pětihorci to vědí, a proto svého pastýře pobízejí!

"Nu, báťuška, Boh Trijcju ljubyť, vypyjte-no!" Báťuška se brání, ale není to nic platné. A už je tu družba a volá:

"Kolik rohů má toto stavení? Čtyři! Na čtyroch uhlach chata stojí!"

A tak se svatebčané pobízejí až do deseti i patnácti stopeček. Usmívají se a jsou veselí, vždyť je to řídká příležitost dobře se najíst a napít! Třeba do němoty!

A pak, když už je míra dovršená, začínají zpívat. Starý Komár má už rudý zátylek i pleš a notuje nevěstě starou kozáckou:

"Jichaly kozaki iz Donu do domu,
pidmanuly Halú, zabraly s sobóju!"

Všichni vpadnou Komárovi do noty mnohohlasným sborem:

"Oj, ty Haľu, Haľu molodaja,
pidmanuly Haľu, zabralys soboju!"

Halina s Pavlem sedí v čele stolu a jindy strozí světci, zarámovaní v pozlacených ikonách, se dnes usmívají! Tak veselá je ukrajinská svatba! Halina sedí a vzpomíná na včerejší den. Když jí tetky sundávaly s hlavy "velón", to jest závoj, litovaly jejího panenství:

"Kudy mene povedeš?"
"Do komory spaty!
Komu zrodu ne piddalas,
mušu sa piddaty!"

Halina má Pavla ráda, píseň jí nebyla proti mysli. To už tak u zamilovaných bývá. Vždyť v houpání kolébky je budoucnost světa.

Mládenci a družičky spolu s polským ženichem a českou nevěstou ve dvacátých letech našeho století

Zatím si hosté dobírají družbu, neboť ten to všechno spískal, a teď mu bude náležet "perša čarka, abo perša palka" podle toho, jak se manželství vyvede. A Zoňka už táhne "pidholosku" zvučným, vysokým hlasem:

"A naš svat, a naš svat, oj, dež vin podivjsja?
Dyvs'y, ležyť pid stolom, dymom zasmerdivjsja!"

A starý Komár přece jen dává mladým ponaučení:

"A v čumakiv dity ne veduťsja,
bo čumaki...chrr, chrr, chrr," chrochtá, protože k němu
přiskočila stará a strážnou rukou mu zacpala ústa:
"Fuj, zarázo! Takové sprostárny! Dyť je tady mládež!"

Ta však Komára neposlouchá. Seskupila se kolem kapely a netrpělivě čeká, kdy se začne hrát. Je totiž čas na tanec, neboť v útrokách zmizely varenyky, pirohy a huspenina a psi ohlodávají pohozené kosti z kabana a jalovice. Stmívá se, dědové podřimují za hrubými stoly, báťušku odvezli do Pětihor a jen mladí křepčí a křepčí! A muzyczka ržnie! Bo przy muzyczcze goscie bawia sie wesolo!"

Báby okukují, jak to mládeži jde. Ale už jsou tu staří kozáci, vykasali si rukávy, nakroutili kníry, přisedlí a žádají kapelníka Sávu o svižného hopaka. Už zní:

"Hop, kume, nežurysja, sjudy, tudy povernysja!
I zadom i peredom, ščo až kurjava kruhom!"

Přisedají, přidupávají, mládež tleská a oni, jako gumoví panáci, vysoko vyskakují, výskají a zase jdou do nízkého podřepu. Takhle nějak se veselili Chmelnického Záporožci! Pak už nestačil dech. Celý udýchaní sebou kozáci praštili pod košatou jabloň a Sáva pokračuje veselými polkami a valčíky.

Doznívá slavná Pavlova svatba a Pětihorci objímají Hlišnany, že je tak pěkně pohostili. Nikdo se neporval, a to je důležité. Na to bude čas za týden. Všechno unavené bratrstvo uléhá v husté trávě pod jabloní, někteří sami, a ti mladí, kteří se bojí, ve dvojicích a starci se pomalu trousí domů, aby si odpočali na palandách, protože ráno musí bezpodmínečně na "pochmilje".

NA POHŘBU

PROMIŇTE, prosím, že se široce rozepisuji o svých příbuzných. Příbuzenské vztahy byly na Volyni velmi důležitou záležitostí spjatou s majetkem a národností. Byla to součást zápasu o uhájení svébytnosti.

Měli jsme spoustu příbuzných, roztroušených po celé Volyni. Přesně nevím, zda čtvrtinu nebo jen pětinu českých rodin na Volyni. To prosím, jen z maminičiny strany! Tatínek měl své příbuzné v Čechách, jako ti všichni "avstrijáci", bývalí zajatci, kteří se přiženili do rodin volyňských starousedlíků.

Maminka byla z domova Mašindová a ti byli spříznění s Martínkovými a ti zase s Paličkovými a přes oba rody s Křesinovými ze Špakova, špakovští s Červenými v Hlinsku a v Rovně, s Klíglými ve Zdobunově, naši a Klíglovi s Kašparovými z Podcurkova a s Křížkovými ze Smolárny. Kašparovi s Klabanovými v Ulbárově (těch bylo mnoho), se Špačinskými v Hlinsku, ti zase se Soukupovými, Soukupovi s Hlaváčkovými a my s Voženilkovými, Kotoučovými, Kočkovými v Pokosech a ti s Cupalovými a tak to pokračuje do nekonečna.

Přes moldavské Černé a Šimsy sahá naše příbuzenská větev k straklovským Ledvinům a taky na Májovku a do Dorohostaj k Doležalům a k početné rodině Šotolové z Českých Ozeran. Maminčiny sestřenice se odstěhovaly až do Grintálu a do Dědovy Hory. Odtud přes bratrance mého tchána Karla Hlaváčka vede příbuzenská větev k Andrlům a do zámoří přes Kačery do Kanady a přes hlinské Soukupy do Argentiny k rodině Carbochově...

Co Volyňák - to příbuzný! Kdybych měl své příbuzné, samozřejmě i ty vzdálenější, navštívit jednou do roka, rok by mi na to nestačil! A kdyby se Češi neodstěhovali z Volyně, byla by tam každá rodina spřízněna se sousedy i přespolními třikrát po přeslici a třikrát po meči! Tak se ti naši volyňští příbuzní bránili odnárodnění a chudobě, že se, snoubili s vlastní krví.

Krev a půda. Pro ni si bratrance brali sestřenice. Aby nepřibývalo mezi a s nimi úzkých pásů polí.

České lány! Ty byly dlouhé a široké! Ukrajinské byly podobně dlouhé, ale úzké. Někde jen na jeden pokos. Pořádný sekáč ho kladl do šře tří metrů.

Chtěl-li někdo obejít všechny volyňské Nováky, musel nejdřív do Rovna, pak do Hlinska, do Moldavy, do Pokos, do Českého Malína a Knerut a zpátky do Sedmihran a pořád dál a dál. Nebo Zemany. Ty jste našli v Lucku a v Kvasilově, v Hlinsku i Špakově, v Mirohošti, Choomoutě, v Českém Malíně i jinde, ponejvíce v pivovarech a hostincích. Říhovi zase byli v Hlinsku a Novostavcích, v Pokosech, v Omelanech a nevím, kde ještě.

Až se mi z těch příbuzných zamotala hlava! Všichni měli své jmenovce, jen strýc Halounek neměl žádného. Hledal ho přes sedmdesát let a nikde žádný Halounek. Halámků je jako slunných dnů v roce, ale Halounekové jsou jako vzácné koření.

V Hlinsku i v Ulbárově, v Dorohostajích i Českých Ozeranech, v Knerutech a Bakovcích a také v Kvasilově, Kupačově a všude jinde se mladí snoubili a staří umírali. Chudí i bohatí. Smrt si nevybírala. Ale rozdíly zde přece jen byly.

Náš příbuzný, strýc Klígl ze Zdobunova, byl "Kavalírem řádu sv. Jiří"...

Když zemřel svobodný příbuzný, kupovala se mu světlá rakev, objednávali se hudebníci a zpěváci, vyprovázeli ho mládenci a družičky. Mládenci nesli rakev na ramenou. Dětskou rakvičku na ručnicích. Prostě, vše v bílém, jen mládenci a báťuška šli v černém. Poblíž rakve šla milá zemřelého (byl-li dospělejší) a nesla zelený věneček.

Zatím co se venku řadil smuteční průvod, kolem rakve se shromáždili nejbližší příbuzní zemřelého a zpěváci zpívali po celé české Volyni známou pohřební píseň:

Ejhle, tenkrát jsem dokonal
svůj cíl a běh života,
poněvadž mne Bůh povolal
z toho bídného světa.
Musím vše zde zanechatí,
na věčnost se odebrati.
Daleká, daleká je cesta má.

A cožpak vy, moji známí,
jenž zde kolem stojíte.
Posledně se loučím s vámi,
na marách mne vidíte.
Dřív, než mne vynesou z domu,
'jestli jsem ublížil komu,
proboha, proboha žádám: odpusťte!

S Pánem Bohem si mě vemte
a neste mě ven z domu,
neb zde více nejsem platný,
nepatřím než do hrobu. Můj milý Pane Ježíši,
přijmi do nebe mou duši.
Tam věčně, tam věčně si odpočinu.

Zemřelého pomalu vynášeli, rakví žehnali všechny prahy, jež museli překročit, pozůstalí šli v předepsaném pořádku a hudebníci hráli táhlou: "Ach, zde není domov pravý, v nebesích je domov můj..." Každý konal přesně to, co mu bylo podle vžitě tradice uloženo.

Dorohostajští občané vyprovázejí svobodného chlapce. Hasiči nesou rakev na ramenou, vpředu jdou družičky s věnci

Byly to smutné povinnosti a hudba se zařezávala do uší. I repetivé tetky šly zticha. Přece vyprovázely mladého člověka!

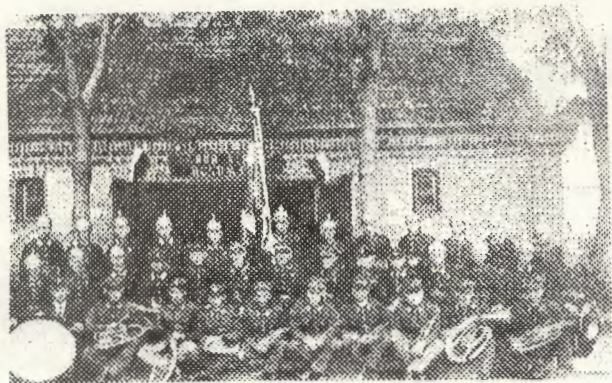
Když ale zemřela osoba starší a vyprovázelo ji četné příbuzenstvo, které se dlouhá léta nesešlo v tak hojném počtu, to bylo objímání i pláče, soustrasti pozůstalým i líbání zemřelého, k němuž báťuška vybízel:

"Posledně je calovanie dadím, bratja, uměršemu!"

Tento zvyk se na Rusi traduje dodnes.

Když se nejbližší příbuzní takto rozloučili, řadil se smuteční průvod. Vpředu šel muž s křížem, za ním nesli korouhve, pak šli zpěváci, těsně před rakví, kterou nesli silní muži, neboť hřbitovy byly většinou až za vesnicí, báťuška, za rakví nejbližší příbuzní a početná smuteční obec těch vzdálenějších i zvědavců a dobrých sousedů. Nevím, jak kde, ale u nás kapela vyprovázela jen ty zámožnější.

Před rakví a těsně za ní šlo všechno v předepsaném pořádku a bylo zde vidět smutek, ale čím dál dozadu, kde už šli ti vzdálenější, se probíraly velmi důležité věci.

Semidubská kapela hrála o všech příležitostech... Spolu s hasiči vyprovodila mnoho spoluobčanů...

"Víte, my máme doma samý kačerý..."

"Jóó? To já zas mám iný starosti. Naše svině má dvanáct prasátek, a tak mám starost, jestli je vyživí!"

"Ale, tetka, svině není kráva, ta má cecků i pro štrnáct prasátek!" utěšuje zarmoucenou pozůstalou její známý ze sousední vesnice.

Kousek vlevo se přetřásá jiná důležitost:

"Podívejte se na tu Nandu, jak šmajdá! A k tomu má ty nohy vybočený jako kola vod vozu, kůň by mezi nima prolez!"

"To nevadí, ale má dost nápadníků. Dyť dostane deset morků!"

"Kušte, můry, buďte zticha! Copak tím nebožtkoj posloužíte? Rači se modlete!"

"I jejda, našel se pobožnej! Koliks jich do sebe vsoukal? Ty tak myslíš na pobožnost! Na kořalku, to jo, ale na pobožnost? Proto nás nevokřikuj!"

Báťuška i zpěváci do toho zpívají "Svjatyj, Bože, svjatyj krěpkij, svjatyj, bezsměrtnyj, pomiluj nás..." Pak do toho zazní smuteční pochod, jsou-li pozváni hudebníci, u rakve se střídají hasiči a vše se mísí v jeden smuteční chorál.

A dlouhá prašná cesta, vinoucí se po volyňské rovině jako špinavá stuha po podlaze, rychleji ubývá.

Pak donesli nebožtíka ke hrobu, hovor ubyl. Slyšet jen táhlé Hospodi, pomiluj a Věčná paměť.

Pak nebožtíka spustili do hrobu, hudebníci zahráli Čechy krásné, Čechy mé, nebo Zahučely hory, anebo Už mně koně vyvádějí a bylo po funuse. Na víko zaduněly hroudy černozemě a šlo se do hospody nebo do chátě zemřelého.

Tam užitečné rozhovory pokračovaly. Příbuzní se dávno neviděli a teď se naskytlá příležitost k popovídání. Nebožtík to má odbyté, proč na něj neustále vzpomínat?

Když se příbuzní začali rozjíždět, líbali truchlící pozůstalé, každého na ústa a obě tváře a dlouho, dlouho se loučili.

Kdypak zas někdo umře, aby se mohli odtrhnout od svých každodenních povinností a opět se sejít?

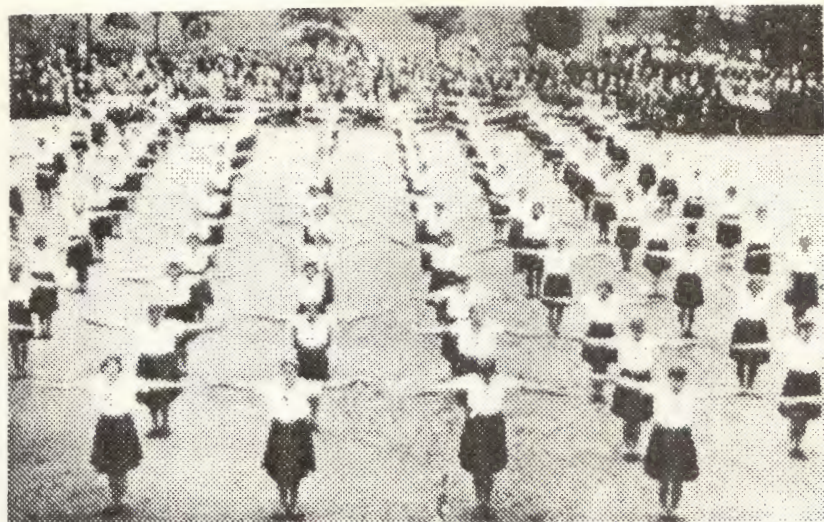
Hlinští hasiči odvázejí svého zemřelého člena na půlsánkách, typickém dopravním prostředku, po zavátých pláních Volyňě

V třicátých letech bylo na Volyni mnoho hasičských sborů. Zde je jeden z nich: straklovští hasiči a hudebníci před svou zbrojnicí

Spojená dorohostajsko-novinská kapela na oslavách v Mlynově v roce 1934

Vystoupení volyňských žen na závodech v Mirohošti

Semidubská sokolská mládež se svým prvním starostou, učitelem Vladimírem Fickem

Obránci polské republiky. S koňmi proti německým tankům...

PŘIŠLI K NÁM SOVĚTI

KOPALI jsme u chátě brambory a nad hlavami nad námi letěla letadla s kříži na křídlech. Němci! Začala německo-polská válka! Zacílil jsem po letadlech násadou od lopaty.

"Hergot, kluku, dej to dolů! To sou Němci! Uviděj tě a budou na nás střílet!" pokáral mě tatínek.

Vtom se od chátě ozvala naše sousedka Zoňka:

"Šymčycho, chodím do Sopukiv, mají tam opravdickýho ministra! Sou tam s pasažírským autem a také mají hruzové auto! Vyměňujou papirosy, čokoládu a taky látku na kostúmy za chleba, slaninu a za máslo!"

Tatínek mávl rukou, ale my jsme se s maminkou rozhodli, že se podíváme, jak vypadá opravdový ministr. Přišel jsem od Tučků domů, protože vypukla válka, ale obě sestry zůstaly ve službě u hlinských sedláků.

"Ale děte, Sergejová, to budou nějaký handlříi, nemohli to v Rovně prodat, tak to sem přivezli vyměnit," usoudila maminka, ale pro jistotu strčila pod zástěru kousek domácího másla.

"Peníze nemaj žádnou cenu, tak chtěj máslo, ale vono jim nevydrží, dyť je eště teplo," řekla a šli jsme k Soukupům, jež Ukrajinci zkomolili na Sopuky.

Na Soukupově dvoře stála černá limuzína a nákladní auto, plné různého zboží. Kolem se tlačili sádečtí Ukrajinci.

"To bude nějakej fabrikant," usoudila maminka podle množství vyměňovaného zboží. "Koupíme tátoj "Wandy" a "Plaskie", ať má radost," řekla to obzvlášť mírně, ačkoli jindy na kuřáky nadávala. Tatínek byl náruživý kuřák, přestože měl žaludeční potíže.

U nákladáku stála Borisovka a hlasitě s Poláky smlouvala. Starý Líp držel v rukou bochník černého ukrajinského chleba a nabízel ho výměnou za cigarety.

"Nie, panie szanowny, czarnego chleba nie bierzemy, przynies, panie, bialego, czeskiego chlebika, albo slonine," odmítl Lípovu nabídku jeden z Poláků.

"Panočku, vy nikudy ne dojdete i nikudy chléba ne dovezete. Němci už jsou na dubenské silnici. Nemáte kam utíkat! Český chléb i vozidlo necháte někde na cestě! A budete vzpomínat na tenhle bochník chleba!" rozzlobil se Líp.

Také tihle motorizovaní polští vojáci byli nuceni v roce 1939 utíkat před Němci...

"A pani, czego sobie życzy?" oslovili naši maminku. "Papierosy staremu, Wandy," řekla na to maminka a vytáhla zpod zástěry asi funt (40 dkg) másla ozdobeného hvězdičkami, které do něj vytlačila kouskem mrkve, v níž byl vyřezán ozdobný vzorec.

Polák podal mamince objemnější balíček cigaret. Uchopil jsem ho a měl velikou radost, že tím potěšíme tatínka.

U osobního vozu stál ozbrojený policajt a řidič. Panstvo bylo v kuchyni a zřejmě se mylo. Za chvíli ze stavení vyšel objemný pán a vedl pod paží namalovanou a navoňenou paničku. Za nimi vyšla služebná a Soukupová.

"Oj, i páchnuť! Dyvytes', i služanka pidmaljovana! Zaraza! Može šče nedavno chodyla zadrypana a teper pani iz sebe robiť," durdila se Zoňka.

"Zoňko, podyvys', čy vona i pid spidnyceju tože tak načypurylas'! Jak ščo tak, to poprosy v neji duchiv i budeš Serhijovi pachnuť!" dobíral si ji starý Čerňuk.

"Ani guzika nie damy!" Volyňští Češi v polské armádě před druhou světovou válkou. (Vpravo Antonín Kočka z Pokos.)

"Ty, nedomrylj monachu, jsi jak svině! Svině rypák do hnoje a ty pod sukni! Ščob ty zhoriv, zarazo! Kdybych se takhle naporádila, i ty by sis dal říci! A jab tobi dulu pokazálab!"

Jistě by došlo k další užitečné konverzaci, jenže pan ministr dovedl svou paničku k osobnímu autu a vrátil se k tetě Soukupové. Uklonil se jí a políbil jí ruku.

"Choc' gówno mam, ale honor trzymam!" zasmál se Líp. Pan ministr si ho pohrdavě změřil a beze slova, povýšeně, usedl do vozu ke své paní. Policajt dal pokyn k odjezdu, služebná se usadila v nákladním autě vedle obou kupců a malá kolona se hnula směrem ke Třem Krčmám, ležícím u silnice z Rovna do Dubna. Že by utíkali do Rumunska?

"Jo, jedou do Rumunska, ale maj strach, že na silnici už budou brzy Němci, proto tak pospíhaj. Odbočili sem pro trochu potravin," odpověděla Soukupová.

Čeští učitelé před Zemanovým pivovarem v Lucku ještě za Polské republiky. kurs pořádaný Českou maticí školskou na Volyni. S dětmi na klíně sedí prof. Kolaja z Brna, vedoucí kursu

V NOCI po této události nás probudil silný rachot. Šli jsme k oknu a viděli na cestě mnoho nákladních vozů, celou kolonu děl, tažených traktory, a také vojáky na koních.

"Táto, sou tady vojáci a táhnou na Tři Krčmy!" lekla se maminka.

"To je divný. Proč nejedou od silnice do Hlinska přes Tři Krčmy, ale naopak? Proč jedou od východu? Že by už byli ve Zdobunově a odtud se vraceli přes Hlinsko na silnici?" uvažoval tatínek.

Přitiskl jsem ucho k okenní tabulce a zřetelně jsem slyšel ruská slova.

"To nejsou Němci, copak Němci mluvěj rusky?" zapochyboval jsem.

Byli to skutečně Rusové. Kolona zmizela v noční tmě, ale my jsme už do rána nespali. Ráno jsme šli s tatínkem do vsi. Ulice u Tučkova mlýna byla plná sovětských vojáků s velkými červenými hvězdami na čepicích a bez

nárameníků. Také prostranství před cerkví a Zemanovým hostincem bylo plné vojska. U hostince stálo nákladní auto obklopené Ukrajinci. Nahoře stál voják, vybíral cosi z pytlů a sypal to mužikům do čepic a podolků rubášek.

"Padchaditě, tovarišči, kto kurjaščij! Očeň vkusnaja machorka," pobízěl zevlující dav a zájemcům rozděloval silný tabák.

"Jijbohu, vid časiv baťušky cara takij micnyj tutin ja nekuryv," svěřoval se jinému vojáčkovi starý Džus. Voják ho však poučoval:

"Náš tabák nechutná v kapitalistické tenké bumažce. Smatří, já těbě lučuju papirosku sdělaju!"

Utrhl kus novin, vytvořil malý kornout, ohnul do tvaru fajfky a nasypal do něho hrst tabáku.

"Anúka, poprobuj! Eto vkusnoje!"

Džus dvakrát potáhl, rozkašlal se a pitvorně zašišlal:

"A čaj ty shoryš i se svým vkusem! Dyť to může z člověka vytáhnout střeva! Ale tabák je to na místě!" dodal znalecky.

Pak jsme šli k železniční trati, kde další vojáci hlídali zpola vykradený nákladní vlak, který zde nechali Poláci a Dubeňšťané z něho odnesli všechno, co se dalo. Na úsvitě dalším krádežím zabránili sovětsí vojáci. Díváme se, i zde se něco rozděluje. Ženy to chytají do šátků, do zástěr i do podolků sukní.

"Núka, ženščiny, davajtě, razbirajtě kapitalističeskoje barachlo!" Vojáci rozdělovali mýdlo.

Bylo to první setkání s vojáky rolnicko-dělnické sovětské vlády.

Po letech na to vzpomínala panimáma Fořtová:

"Bylo to veselý a pěkný setkání, vy ste u vás na Hlinsku tu německo-polskou válku prožili jako u pámbička za pecí. To u nás v Kivercích a v Lucku byla situace mnohem horší. Bydleli sme blízko kivereckýho nádraží a tady vedla železnice z Varšavy na východ, projížděly po ní celý ešalony a Němci ji bombili několikrát po sobě. V Lucku hořelo a z města utíkalo moc běženců, vojska i civilistů. Byl to hroznej zmatek. Každěj někam utíkal a nikdo nevěděl před kým a kam. Němci tu eště nebyli a Poláci propadli panice. Taky úřady stěhovali neznámo kam. Říkalo se, že do Rumunska.

A v tohľentom zmatku ležela naše maminkas po ťěžký operaci v ľucký židovský nemocnici a my sme nevěděli, co je s ní. U nás na dráze stálo několik ešalonů a Němci je začali bombardovat. Naše cháť stála nedaleko vokzálu a bylo veliký nebezpečí, že ji zasáhnou bomby a všechny nás zabijou. Proto tatínek rozhod, že vykopeme schron, na něj navrsvíme slámu a v něm se budeme skovávat, když začne bombardirovka.

Vo nás bylo postaráno, ale co maminka? Chtěli sme ji přivízt domů, ale nemohli sme sehnat auto. Když však na Kiverce padly ty bomby a viděli sme po nich hluboký trychtýře, usnesli sme se, že nám vykopanej schron nepomůže a bude nejlepšší, dyž se vodstěhujeme do sousední vesnice ke známějmk Ukrajincům a tam počkáme na konec války.

Tatínek vobjednal povoz, na kerej sme naložili nejnutnější věci, a ke klanci sme přivázali krávu, abysme měli aspoň svý mlíko. Odjížděly sme se sestrou a byly sme tak vystrašený, že sme nepostřehly, kdy se nám ztratila kráva, která se vzpírala, že prask prostraněk, na kterým byla přivázaná k vozu.

Tatínek s Josefem se vydali pěšky do Lucka pro maminku. Vzali s sebou pevnou deku pro případ, že neseženou žádnej povoz a že maminku v tý dece přinesou za námi do Didovč!

Z Kiverec do Lucka je pořádněj kus cesty a do Didovč to bylo eště dál. Maminka byla po vážný aperaturaci a tenkrát pacienti nesměli hned vstávat z postele. Ovšem naše maminka, jak se chlapi v nemocnici dověděli, za největšío bombardirování vstala, vhodila pytlík s nahřátým pískem a pořád se dívala do vokna a vzpomínala na nás. Kolem hořelo, jiný ženský jí domlouvaly, ale vona měla na starosti jen nás. To snad dokáže jenom maminka, aby se tak pro svý děti dokázala vobětovat.

Když muský přišli do nemocnice a našli maminku, zabalili ji do tý deky a tak ji nesli z města ven. Ušli kousek cesty a maminka, celá skrčená v tý dece, začala hrozně naříkat, že jí ty pohyby nedělaj dobře a má hrozný bolesti. Rozhodla se, že pude s muskejma pěšky. Vopřela se vo tatínka a Josefa a tak šli co noha nohu mine.

Po silnici utíkali běženci a vojáci, jedni na jih do Lucka, druhý z Lucka ven, na sever. Byla z toho velká panika a každěj byl moc ustrašenej. A mezi těma lidma ved tatínek s Josefem nemocnou maminku. Často odpočívali, maminka naříkala, ale jakási veliká touha po dětech jí dávala sílu k tomu, že se vzchopila a zas pomaličku pokračovala v chůzi.

Muský viděli, že za nima jede selskej povoz. Dyž je forman dohnal, tatínek nemeškal a požádal ho o svezení:

"Dobrý člověče, prosím vás, vemte nás s sebou, žena je po operaci a nemůže jít dál!"

"A kudy vy jiji vedete, taku slabu?", divil se Ukrajinec.

"Do Didovyč, do S'andrycha, tam vona spočine."

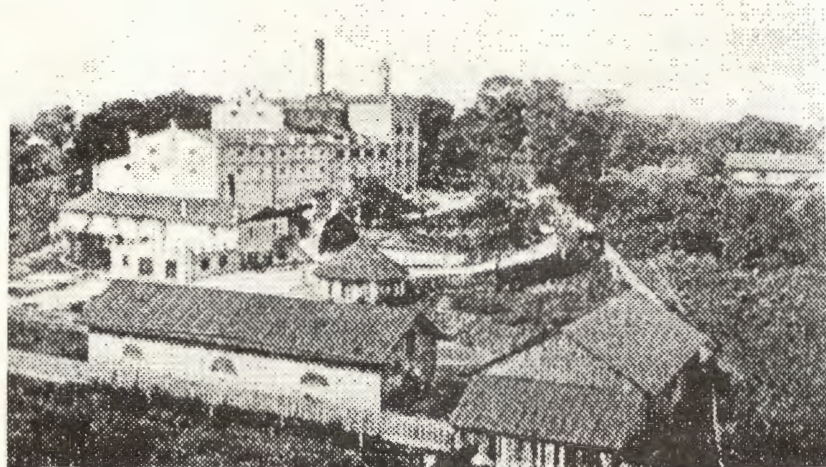
"Nu, bačte, i ja tudy jidu, to sidajte. A vy sami zvitky? A jak vas zvat?" vpytával se vozka.

"Moja familia Matouch a ce mij zjať Foršt."

"Nu dobre, kladíť-no žinku na viz."

Na voze byla jenom troška slámy, kerou rozestlali po dně vozu, na tý rozprostřeli deku, maminku položili, a tak ji vezli. Každěj sebemenčí votřes jí působil bolesti, maminka naříkala. Tatínek si k ní lehl na dno vozu a celou cestu do Didovyč ji utěšoval.

Večír začalo strašný bombardírování Kiverec. V dálce po luckej silnici bylo slyšet hučení tanků. Blížila se Rudá armáda. Ráno sme se dověděli, že už je taky u nás v Kivercích a taky v Lucku. Panas zapráh koně a vodvez nás domů. Josef vod rána hledal krávu a našel ji v nedalekém lese. Po příjezdu domů sme všichni, kromě maminky, nastoupili zaměstnání už za novejšch podmínek..."

*Ještě jedna vzpomínka na Luck, kde ležela babička Matouchová...
Zemanův český pivovar v Lucku*

*V roce 1940 vstoupilo mnoho českých zemědělců na Volyni do kolchozů.
Český zemědělec z Moskovštiny*

ZAKLÁDALY SE KOLCHOZY

SOVĚTSKÉ zřízení zavedlo nový pořádek, který přinesl radikální změny života v českých obcích na Volyni. Místo dosavadních starostů byli zvoleni členové selrad v čele s předsedy. Naši obci byl ponechán název HLYNS'K-ČES'KIJ. Ukrajinci měli jinou selradu a jejich část obce byla odlišena jako HLYNS'K-UKRAJINS'KIJ. Bylo to zvláštní, protože ani Češi, ani Ukrajinci netvořili kompletní osídlení určité části obce, ale v ulicích se střídala stavení Čechů a Ukrajinců.

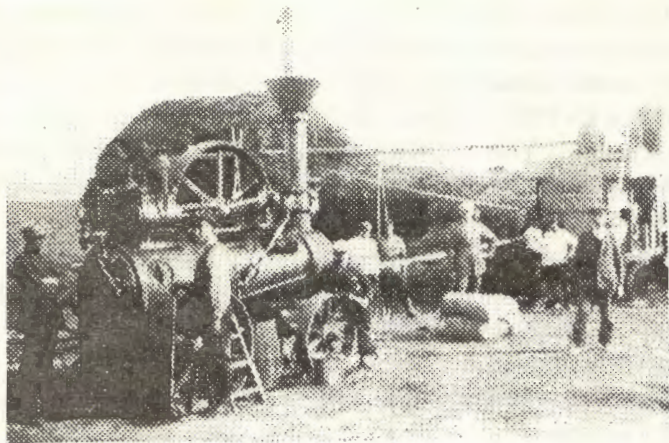
Naše rodina patřila pod Hlyns'k Čes'kij, kde selské radě předsedal Mikuláš Uhlíř a hospodářský i politický život řídil politruk Merežuk. Merežuk byl vzdělaný člověk, člen komunistické strany, zmocněnec sovětské vlády. Organizoval schůze, na kterých vysvětloval zásady a politiku nového zřízení. Vesničané byli totiž velmi konzervativní a nedůvěřiví, protože předchozí polské kapitalistické zřízení, kde jen mohlo, doporučovalo, aby se o Sovětském svazu mluvilo jako o pekle.

Merežuk měl tady za úkol přesvědčit lidi o pravém opaku. Chudší vrstvy obyvatelstva tento cíl pochopily dříve než zámožnější.

Bezzemkům byla přidělena půda z rozparcelovaných velkostatků. Naše rodina se stala automaticky rovnoprávnou s ostatními. Otec už nemusel platit značné sumy za právo pobytu. Stali jsme se sovětskými státními příslušníky a přidělili nám dva hektary půdy z rozparcelovaného statku Křižanovského.

Měli jsme z toho velkou radost, třebaže jsme neměli potah na její obdělání. Proto rodiče i nadále pracovali u zámožnějších sedláků a svou práci platili majitelům koňských potahů za obdělání přiděleného pozemku.

I přes tuto výpomoc se větší hospodáři octli v nepříjemné situaci: námezdní oráči, děvečky a pasáci si hledali nové pracovní příležitosti u zestátněných podniků, na železné dráze i v obchodní síti a veškeré zemědělské práce a pasení dobytka museli konat pouze příslušníci rodin majitelů statků. Čím byl statek větší, tím byla i tato starost větší. Sedláci museli odevzdávat státu povinné dodávky zemědělských produktů a odvádět státu predepsané daně. To všechno mělo za následek, že právě ti zámožnější, kromě několika aktivistů, ve snaze vyhnout se krachu hospodářství nebo nepříjemnostem zaviněným neplněním dodávek, uvažovali o založení kolchozu.

Také technika panských velkostatků začala sloužit kolchozním rolníkům

Byla to velmi bolestivá záležitost. Museli se zříci neomezeného práva na soukromé vlastnictví půdy, kterou tak těžce nabyli. Zříci se ve prospěch celku plného chléva dobytka a všeho zisku, který doposud poskytovala jak půda, tak námezdní síly. Bylo to celkem pochopitelné a nešetrný zásah do vžitých tradic mohl vyústit do negativních důsledků.

Proto Merežuk chodil mezi lidmi, přesvědčoval je, mnohé vysvětloval a někdy i pohrozil, když se střetl se skeptiky a posměvači.

Češi byli rozumní a nekladli zvláštní odpor a také nevyhledávali příčiny ke sporům. Zato Ukrajinci, u nichž průměrná výměra hospodářství činila kolem čtyř hektarů, kladli houževnatý a o kolektivním hospodaření nechtěli ani slyšet. Nebyli totiž zatíženi velkým břemenem povinných dodávek, protože se počítalo s dávkami na výživu členů domácnosti.

Byl jsem zvolen a státními úřady schválen do placené funkce vedoucího vesnického klubu se sídlem v našem národním domě s měsíčním platem dvě stě rublů.

V nově založených kolchozech pracovali svědomití vołyňští zemědělci českého původu. Snímek je ze Sofiovky u Vrby, koně mají na sobě "pušorky"

Za prvních Sovětů jsem byl zaměstnán jako vedoucí hlinského vesnického klubu se sídlem v národním domě

Nebylo to moc a nebylo to ani málo s porovnáním s platy manuálních pracovníků. Přitom jsem mohl studovat večerní desetiletou školu a okres mě posílal na kursy pro osvětové pracovníky. Absolvoval jsem je v Sárnách, Kostopoli a Zdobunově.

S Merežukem jsem se často stýkal, ořukával mé názory a já zase jsem se ho snažil pochopit rozumem osmnáctiletého chlapce.

Mám dojem, že mi Merežuk důvěřoval. Ověřil jsem si to na následujícím případě:

Sedláci v Českém Hlinsku se rozkývali pro založení kolchozu. V souvislosti s tím bylo nutno zvolit kolchozního předsedu, brigadýry, lankové, skladníky a jiné funkcionáře, z nichž funkce "holovy kolhospu", hlavy kolektivního hospodářství, byla nejdůležitější.

Hlinská chudina, podporovaná selradou, navrhla do této funkce dva kandidáty: tajemníka selrady a Vládu Kořatovského. O tom se už veřejně mluvilo. Někteří byli pro, většina však proti oběma kandidátům. I když jsem byl mladý a neměl do toho z titulu své funkce co mluvit, přece jen mě tato záležitost velmi zajímala.

Sešel jsem se s Merežukem a sdělil mu názory hlinských hospodářů na oba navrhované kandidáty. Merežuk se zamyslel a vyslovil se v tom smyslu, že je to velmi vážná věc a je třeba o ní pouvažovat i na okrese. Pak za mnou přišel a hovořili jsme o dalším možném kandidátovi. Tenkrát jsem přišel na nápad, že by předsedou kolchozu mohl být Václav Hucl. Byl to "seredňák", měli doma vzorný pořádek, vedle obdělávaných polí si Věna hleděl ovocné školky, kterou založil podle vzoru svého podcurkovského strýce Metoděje Tučka a měl také předpokládané vzdělání i praxi, což oba předchozí kandidáti postrádali. Merežuk můj návrh schválil a doporučil mi, abych jako správce klubu, v němž měla být kolchozní schůze, navrhl Václava Hucla do funkce "holovy kolhospu".

Pak byla svolána schůze všech kolchozníků. V hlavním referátu předsedajícího padla jména dvou původních kandidátů. Viděl jsem, že shromáždění nesouhlasně zamručelo. Osmělil jsem se a požádal o slovo. Navrhl jsem třetího kandidáta, a to Václava Hucla. Můj návrh byl přijat bouřlivým potleskem a vůle lidu zvítězila.

Sovětská vláda otevřela brány škol pro všechny obyvatele. Politicko-osvětový kurs ve Zdobunově 1940

Dopisovatelé krajských a okresních novin na rekreaci v Kyjevě těsně před napadením Sovětského svazu hitlerovským Německem (autor druhý zprava)

Véna Hucl byl zvolen předsedou hlinského Leninova kolchozu, který byl teprve v plénkách, ale už budil nenávisť ukrajinských obyvatel, kteří českým kolchozníkům posměšně vyzpěvovali:

"A v kolchozi dobře žýť,
deseť robyť, sto ležýť.
A jak sonce prypečě
to j tych deseť uteče!"

Tuto "častušku" ani nemusím překládat. Je srozumitelná i těm, kteří ukrajinštinu neovládají a její ironický obsah měl odradit Čechy od kolektivní práce.

Můj návrh pak byl příčinou, že jsem upadl do nemilosti u stoupců obou původních kandidátů. Seděl jsem večer doma v kuchyni a najednou zčista jasna zadrnčely okenní tabulky, rozbité sklo se rozprýsklo po stole a ve vyraženém okně trčelo staré plechové vědrio! Venku kdosi zamručel: "Zděš žyvjot kulak! Jego nada v Sibir poslat!" Tenkrát mi mřozí nadávali do komunistů a tenhle výtečník mě zařadil do společenství nepřátel nového zřízení! Nejdřív jsme se lekli a očekávali další útok.

"Ježšmariá, nezapálili nám chát?" zvolala matka a vyběhli jsme ven.

Všude bylo ticho, jen prašnou cestou za stavením Mirona Blažka upalovala směrem ke Kafkovému mužská postava. Ten výtečník už dávno nežije, upil se k smrti. Ať odpočívá v pokoji a věčné světlo ať mu svítí.

Podobnými způsoby chtěli změnit život v obci. Nemohu se zbavit dojmu, že lidé tohoto druhu se přičinilo vyvezení Jana Oliče. Olič byl větší sedlák, ale o politiku se nestaral. Oral svá pole spolu se synem Jirkou, a když bylo nutno, pomáhala jim nejmladší Oličova dcera Mářa. Najednou jsme se dověděli, že Oliče vyvezli. Už se z hloubi Ruska domů nevrátil. Dostal se až do Buzuluku, kde ho vrchní velitel, tehdy plukovník Svoboda, ustanovil svým ordonancem. Jan Olič se konce války nedočkal. Jeho kosti tlí kdesi v Buzuluku a mísí se s prachem černozemě, kterou po léta obdělával...

Hlinský kolchoz netrval dlouho. Přes Volyň se přehnaly hitlerovské hordy a tehdy sedláci začali opět soukromě hospodařit. Jen cukrovku vybírali společně. Ta ovšem zamrzla na poli v hromadách. Cukrovary nebyly v provozu, a tak se cukrová řepa stala surovinou vhodnou k pálení samohonky, která se za Němců stala nelegálním platidlem, poněvadž peníze neměly žádnou hodnotu.

Konference českých učitelů v Rovně v roce 1935

CHARLEYOVA TETA

ČESKÁ matice školská a čeští učitelé na Volyni vynaložili obrovské úsilí na zachování národního uvědomění krajanů. Matice byla nejmasovější společenskou organizací. Nejenže pečovala o dvanáct českých matičních škol, ale také o knihovny, pěvecké a divadelní kroužky. Většina finančních prostředků na její zásluhnou činnost plynula ze sbírek o svatbách, křtinách, výletech, divadelních představeních, ale také o pohřbech a jiných příležitostech, když se sešlo třeba jen několik uvědomělých krajanů. Naši českou matici finančně podporoval také spolek Komenský v Praze. K vánocům jsme dostávali z Československa různé knihy. Sídlo České matice školské bylo v Lucku a její místní odbočky zdárně fungovaly v téměř každé české osadě na Volyni a také ve Varšavě.

Odbočka v Hlinsku patřila mezi ty neaktivnější. Měli jsme bohatou veřejnou knihovnu a naše generace hrála mnoho divadel. Zasluhou profesora Jana Pospšila byl u nás řízen malý smíšený orchestr, v němž hrál Věna Hucl na basu, Kořal Pospšil a Pavel Zeman na violoncello, Jenda Pospšil, Pepík Kadeřábek, Pavlík Tarnavský, Leon Zahrádka, Jenda Maňas, Vladimír Dobrý, Jirka Olič, učitel Baloun a Jarek Niče na housle, kapelník dechovky Emil Linhart a Jan Maňas starší na křídlovky a Věna Beran na klarinet. Po panu profesorovi se vedení orchestru ujal Jenda Pospšil. Dvanáctiletý Váša Maňas perfektně ovládal baterii bicích nástrojů.

Divadla jsem hrál od útlého mládí a také jsem asi od čtvrté třídy opisoval jednotlivé role. Opsal jsem tak několik divadelních knížek a za každou mi funkcionáři České matice školské vyplatili honorář - pět polských zlotých. Nebylo to sice mnoho, ale pro chudého kluka to byl ohromný obnos. Tatínek mi vždycky za tuto mzdu koupil cajkové kalhoty a dvě košile. Naši nikdy moc peněz neměli a tohle byla i pro ně vítaná pomoc.

Když jsem byl za prvních Sovětů ustanoven vedoucím našeho národního domu, v němž byl vesnický klub, přijeli do Hlinska českoslovenští letci, kteří uprchli z domova před nacisty. Oni a také jiní českoslovenští vojáci vypomáhali v selských usedlostech a Bedřich Samet učil v hlinské škole malé děti i nás odrostlejší v organizované večerní "desetiletce". Kromě učitele Sameta se pamatují na Fišera, Hálu, Kořínka, Slepícu, Nechutného a

bratry Collmanovy. Bylo jich mnohem víc, ale jejich jména mi vymizela z paměti. Bratři Collmanovi, Nechutný a učitel Samet se zapojili do kulturní činnosti v obci.

Na snímku vidíme pana profesora Jana Pospíšila s jeho žáky. Za dívkou Jendou Pospíšil, nástupce pana profesora

Nehledě na to, že Sedmihrany byly pouhou "ulicí" Hlinska, měli zde samostatný divadelní kroužek a několik vynikajících "herců", kteří vypomáhali i na "hlavním jevišti" hlinského národního domu

Také žáci matiční školy v Sedmihranech často vystupovali nejen doma, ale také v Hlinsku a okolních vesnicích

Mezi jiným přepracovali na operetu divadelní hru Charleyova teta. Napsali texty písní a složili k nim melodie. Je možné, že melodie znali z domova, údajně měli působit v ostravském divadle. Tyto melodie nacvičil Jendův orchestr a mně svěřili úlohu tety s několika dosti náročnými kuplety. Zpíval jsem zřejmě velmi falešně a Čecháčci, jak jsme Collmanům říkali, mě neustále opravovali. Došlo to tak daleko, že jeden z nich chtěl převzít roli tety. Narazili však na odpor našich hlinských "herců", kteří mě bránili a nechtěli připustit, aby se do našeho kroužku vloudil "cizí" člověk. Pak přišla premiéra, zpíval jsem ostošeť a sklídl veliké ovace. Nevím dodnes za co, zda za odvahu, že jsem se pustil do tak náročného vystoupení, nebo že jsem zpíval opravdu dobře. To jsem byl ještě podařeným studentem z oné známé trojice, když sálem hřmělo:

"Haló, Charley, haló Jacku,
potřebuji šampaňské a nemám ani haléře!
Jack mi ho půjčit musí, jinak to je malér!
Kdybych věděl, kde ho má, hned bych si ho s sebou vzal!"

To mám štěstí, tady stojí, jak by mi ho nachystal!
Jedna...dvě...tři, čtyři láhve!
Ty mi stačí akorááát!"

Umělecky jsem vriskal a obecenstvo bouřilo. Když jsem láhve schovával do kapes, kdosi vykřikl:

"Venco, ty seš ale zloděj!" A jiný hlas: "Blboune, skovej ty butelky, ať je můžem vyprázdnit!" Takové bylo u nás obecenstvo. Sympatické!

Pak mne oblékli do pruhované sukně po babičce Papouškové, kterou kdysi její maminka přivezla z Čech a její vnuk Leon ji našel na půdě mezi starým harampádím, a také do sametové kazajky, kterou vpředu vycpali peřinkou, abych vypadal jako ženská. Přece za mnou bláznil ten potrhlý sir, jinak sedlář Vladimír Kříž, od něhož jsem kdysi zběhl. Tak se měnily časy! Nyní za mnou šlel a já jsem z toho v opojení se svými podařenými kumpány - studenty pokračoval:

"Skoro každý v světě chlubí se svojí tetou,
zvláště, když je v Americe hodně bohatou.
Její milióny vábí všechny velice,
proto každý ji nazývá: Naše svěťice!
Ta naše teta, bohatá teta, hodně má peněz doma,
ty nám dá a potom budem žít, ach, žít!"

A pak zase sólově:

"Brazílie je krásná země, kde slunce žár pálí vždy tam nesmírně kraj. Jak slunce tak pálí láska, a v stínu stromů, palem, tam je příjemně..."

Za zvuků kytar a zpěvů při tanci, které rozproudí ohnivou krev, ve víně utápí strasti, bezstarostný, toť krásný přec je tam svět!"

A z této selanky bylo obecenstvo náhle vyrušeno strašným refrémem:

"Krokodýlí velká samice žere tam slepice,
v pralese v korunách stromů řádí tam opice!
o jééé!"

Byl to "zlatý hřeb" Charleyovy tety! A za chvíli byl konec.

Pak mládenci uklidili lavice a židle do přilehlých kluboven a nastala práce pro tetičku Donátovu, která už zametala sál, aby si mládež mohla zatančit. Sál v našem "národnáku" byl největší v celém okolí, proto sem ráda chodívala chasa z Ulbárova, Podcurkova, Zálesí, Dembrovky, Hrabiny, Martinovky, Omelanštiny, Pokos a dokonce i z Moldavy a někteří z okresního města Zdolbunova!

Tetička Donátová vypadala jako nízká kopka sena. Byla sotva sto třicet centimetrů vysoká a zrovna tak široká. Zato její strýc dosahoval výšky téměř dvoumetrové! Byla to podařená dvojice! Když strýc Donát umřel a tetička ho náležitě rok oplakávala, už kolem jejího stavení obcházel jakýsi Němec. Ten si tetičku namluvil a s odstupující německou armádou ji odvezl kamsi do Německa...

Také tihle muži vždy rozdávali radost... Hudebníci z Českých Dorohostaj u Mlynova

Po každém představení jsem navštívil kultodděl a referoval o zdařilém provedení kulturního vystoupení mezi českými kolonisty. Starý člen KSČ, učitel Bedřich Samet, nám v této činnosti velmi pomáhal, výběr divadelních her prováděl opravdu zdařile a má spolu s Vládou Mikešem, Vládou Jedličkou, Vládou Kafkou, Sášou Papouškem, Pepíkem Příbylem, Tamárkou Zemanovou, Márou Oličovou, Lenkou Pospíšilovou, Věrkou

Károvou, Vladimírem Křížem, Pepíkem Čejkou, Josefem Sklenářem, Frantou Levým a dalšími nemalou zásluhu o to, že jsme u nás hráli české divadlo až do začátku Velké vlastenecké války...

TU ZIMU před vypuknutím německo-sovětské války českoslovenští vojáci, dočasně nastěhovaní k větším sedlákům, opouštěli Hlinsko a další české obce (v Kvasilově měli štáb) a stěhovali se dále na východ do hloubi Sovětského svazu.

V rodinách si už na ně zvykli a někde je považovali takřka za vlastní. Ctíli jsme je jako představitele Československé republiky. Těsně před odjezdem uspořádali v národním domě koncert a po něm taneční zábavu. Byl to smutný večer, přestože hráli a zpívali. Snad mnohého z nich napadlo, že se už nikdy neshledá se svými nejbližšími ve vzdálené domovině. Doma byli okupanti, Sovětský svaz na válku s Německem nepomýšlel, proto se návrat domů zdál velmi vzdálenou vidinou. Ale oni věřili, že domov bude jednou patřit těm, kteří ho vybudovali:

"Chaloupky pod horami,
co se to stalo s vámi?
Jak jste bývaly hezké,
vy naše chaloupky české!
Smutně teď jdeme světem,
šťěstí je zvadlým květem,
ale vy budete jednou
patřit zas naším dětem..."

Nám, Volyňanům, se sevřela srdce. Měli jsme střechy nad hlavou, nešli jsme světem jako psanci, těšili jsme se důvěře i úctě u sovětských úřadů, přesto však jsme s nimi z hloubky srdce cítili. A ti vojáci v nás dokázali rozechvět ty nejskrytější struny, když zpívali:

"Maminko, mámo, šel bych rád
na chvíli k vám se vyplakat.
Kdybyste, mámo, tady byla,
hlavičku byste pohladila..."

Kdo neprožil odloučení od domova a rodiny, nikdy nepochopí velikost touhy po rodné střeše. Domova si vážíme až tehdy, když ho ztrácíme. A oni o tom krásném, vzdáleném domově zpívali:

"Kde domov můj, kde domov můj?
Voda hučí po lučinách,
bory šumí po skalínách,
v sadě skví se z jara květ,
zemský ráj to napohled!
A to je ta krásná země,
země česká, domov můj,
země česká, domov můj..."

A pak naráz, se vzdornými čely a zařatými pěstmi, pokračovali:

"Nad Tatrou sa blýská, hromy divo bijú,
nad Tatrou sa blýská, hromy divo bijú!
Zastavme sa, bratia, veď sa ony stratia,
Slováci ožijú,
zastavme sa, bratia, veď sa ony stratia,
Slováci ožijú!"

Na tu krásnou zemi vzpomínali jako ten starý písmák, když do svého zpěvníku zapisoval jména obcí, které zde na Volyni osídlili jeho vrstevníci. Jeho potomci se nyní loučili se svými bratry, s nimiž o tři roky později nesli svobodu lidem a chaloupkám pod horami.

Naše upracované volyňské mámy jim tehdy žehnaly jako vlastním synům a v nejedné české usedlosti zůstalo zlomené dívčí srdce. Nebylo divu. Odcházel milý...

Plukovník v záloze Jaroslav Pemý z Kvasilova, rovněž opustil svou rodnou obec a prošel se svým velitelem, pozdějším prezidentem ČSSR, arm. gen. L. Svobodou, slavnou bojovou cestu z Buzuluku do Prahy. (Na obrázku třetí zleva.)

ZAČALA STRAŠNÁ VÁLKA

PO CELÉ VOLYNI a také v Hlinsku nastaly nejsmutnější a nejstrašnější časy, když tam dorazila Hitlerova armáda. Vyžraní a vymydlení, se zakasanými rukávy, táhli tito teutonští nájezdci s umrlčími lebkami na čepicích v žáru letního slunce, aby si dobyli "Lebensraum in Osten". Byl to pěkný a lákavý Raum, bohatá ukrajinská zem, a není proto divu, že se Prusákům a Braniborům, Sasíkům a Bavorákům sbíhaly sliny na toto sousto.

Byli však na Volyni lidé, ukrajinští nacionalisté, kteří se domnívali, že okupanti nesou humanitu a svobodu.

Chlapci z české Hulče u Zdolbunova, odvedeni do Rudé armády těsně před věrolomným napadením Sovětského svazu fašistickým Německem. Jiří Bonek, V. Semerád, Josef Toušek (známý tankista u Kyjeva), Ferda Červinka a ukrajinský mladík (stojí zleva). Loskot (pozdější důstojník), starosta obce Křivka a Odsrčil (další důstojník, sedí zleva).

Jaké však bylo zklamání všech takových, když z člívů musely poslední ukrajinské kravky putovat na porážky, protože německá armáda byla zásobována z této oblasti. Zfanatizované ukrajinské muže a chlapce naverbovali do místní policie ve snaze vychovat z nich "lepší" společnost, podobnou SS.

Němci byli ale stále drzejší. V různých kasárnách začali s místními nacionalisty zacházet velmi přísně a každý přestupek přísně kárali. To se přestalo líbit různým nacionalistickým předákům i řadovým policajtům. Ti se později začali z posádek ztrácet a urychleně hledali úkryty v lesích. Všude vládlo násilí a teror.

Asi v polovině srpna 1941 jsme na dvorku mlátili cepy posečené žito. Najednou se u nás objevili ukrajinští nacionalističtí policajti. Vrhli se na mne, svázali mi ruce a mého známého Vadima určili, aby mě hlídal. Ostatní vtrhli do stavení a všechno tam přeházeli. Hledali zbraň a sovětské tiskoviny, protože jsem ještě před šesti týdny zastával funkci vedoucího kulturního domu a úzce spolupracoval s místními a okresními sovětskými úřady. Měli tedy "důvod", abych se octl mezi osobami určenými k likvidaci.

Když mě odváděli bosého a prostovlasého přímo z mlatu, matka mi chtěla dát čistou košili, sako a boty.

"Nebude je potřebovat", odbyl ji jeden z policajtů. Mé drahé mamince bylo tehdy velice těžko. V podobných případech matka vždycky trpí víc než její dítě.

Vedli mě jako zločince na policejní stanici, umístěnou v domku Vladimíra Kříže, nedaleko od nádraží. Začal výslech. Žádali, abych jim vydal zbraň. Nemohl jsem vyhovět, protože jsem žádnou neměl, proto mě začali tlouci býkovci po zádech a bosých patách. Nejprve jsem křičel bolestí, pak jsem cítil po těle oheň a začal ztrácet vědomí. Polili mě studenou vodou, uchopili za ruce a píchali mi pod nehty špendlíky. Byl jsem tak otupělý bolestí, že jsem jen slabě sténal. Když jsem ani po této kruté zkoušce neučinil žádné doznání, vhodili mě do uzamčené síně a nechali v ní ležet. Musel jsem tam být dost dlouho, protože když se sešelfilo, přišel za mnou jeden z policajtů a velkodušně prohlásil:

"Poradili jsme se s místními a zjistili, že na tvých rukou nelpí nevinná krev, proto můžeš jít domů. Každé ráno se však přihlásíš a pak půjdeš do práce."

Byl jsem propuštěn. Když jsem se plahočil ze stanice domů, lidé se mi vyhýbali. Nikdo se mě neodvážil potčšit nebo stisknout ruku. Byly to moje osobní pašije a nejtčšší chvíle ponižení v rodné obci.

Hlásil jsem se pak po určitou dobu pravidelně na policejní stanici. Zakrátko mě obecní úřad spolu s dalšími českými chlapci a muži zařadil na nucené práce na zdolbunovském nádraží u firmy Jung. Opravovali jsme železniční svršky a budovali čerpací stanici. Vstávali jsme ve tři hodiny ráno, honem posnídali a pak pěšky z Hlinska do Zdolbunova (10 km), celý den práce a večer zase pěšky domů. Na pracovišti se používalo tělesných trestů.

Blížil se konec čtyřicátého prvního roku. Rudá armáda se zkonolidovala a začala fašistům zasazovat citelné rány. Ve vzduchu bylo cítit, že nastává obrat a že se celé to veliké soukolí válečné mašinerie pomalu začne pohybovat směrem z východu na západ. Německé armády doznaly na celé východní frontě, zejména pod Moskvou, citelné ztráty.

Mezitím na Ukrajině začal násilný hon na lidi, určené na nucené práce do Německa. Ohrady z ostatných drátů se začaly plnit lidmi.

Rozhodnutím hlinského obecního úřadu z prosince 1941 jsem byl určen na nucené práce do Německa. Spolu se mnou měli jet Slávek Komsa a Josef Voženílek. Josef a Slávek se z Rovna vrátili domů (ze zdravotních důvodů), a tak jsem z naší skupiny zůstal sám.

Rovenský lágř byl umístěn v bývalých vojenských kasárnách. Část z nich byla "domovem" sovětských válečných zajatců a jedna veliká budova sloužila k soustřeďování lidí, určených na nucené práce v Německu. Přes plot, který odděloval "naš" dvůř od dvora sovětských zajatců, jsem jednou viděl, jak zajatci prali syrová dobytčí střeva a zasyrova je požívali. O bídném stavu sovětských zajatců jsem mnoho slyšel, ale tento pohled mnou otrásl. Měl jsem ještě v kufru bochník chleba a kus slaniny, které mi maminka zabalila na cestu, proto jsem nedovedl pochopit, co znamená opravdový hlad. To jsem poznal až v Brestu Litevském.

V lágřu nás desinfikovali, odšivovali, vážili, měřili a prováděli s námi další podobné procedury. Byli sem nahnáni různí lidé: muži i ženy, intelligence, polští důstojníci, kteří se skrývali u zdejších sedláků, namalované "dámy" a docela prostí, upracovaní lidé, šlachovití, vyhublí a nuzně oblečení.

Do naší skupiny patřil zřejmě nějaký herec nebo cirkusový umělec a ten Němcům předváděl různé scénky. Pitvořil se a proplétal dolní končetiny s horními tak zajímavě, že se na první pohled zdálo, že je nedokáže rozplést. Přitom obrátil oči v sloup a svým komickým způsobem spustil:

"Jide Jvanko na koni,
Frycko na sobaci,
Frycko kaže: Daj meni!
Jvanko kaže: V sraci!"

Podobným koncertům, mnohem sprostším, jež se nesluší zveřejňovat, jsme se velice nasmáli a spolu s námi se smáli i němečtí vojáci. Jistě nerozuměli smyslu této "častušky", proto tleskali, plácali se po stehnech i po zádech a rudli smíchy.

Byli však mezi námi lidé, kteří se nesmáli, tvářili se při tom velmi vážně, protože pitvorně přednesená častuška měla vlastně hluboký smysl a ukazovala, kam to Hitler se svými pochopy dotáhne.

Asi za týden nás namačkali do nákladních vagónů a jeli jsme na neznámé místo. Doprovodnou stráží byla ukrajinská nacionalistická policie a německé velení transportu. Podle stanic jsem poznal, že nás vezou na západ po trati Rovno-Kovel-Varšava. Asi po dvou dnech loudavé jízdy jsme po delších zastávkách v Kivercích a v Kovli přijeli do Brestu Litevského. Zde jsme museli transport opustit a nastěhovali nás do veliké, trochu poškozené budovy, v níž se ještě nedávno bránili stateční sovětsí vojáci. Masiv budov obklopoval čtvercový dvůr, takže na útěk nebylo ani pomyslení. Zde jsme zažili první hrůzy a já poznal, čeho je člověk schopen, má-li hlad.

Chléb a slaninu z domova jsem už dávno snědl a dostavil se veliký pocit hladu. Dostávali jsme občas asi půl litru jakési tuřínové polévky a kousíček chleba s marmeládou. Není snad horšího pocitu nad pocit ponížení, spojený s hladem. Němci to zřejmě dobře věděli, a proto několikrát inscenovali hrůzné divadlo.

Vřítili se znenadání do ubikací, hrozně řvali, stříleli do vzduchu a vyháněli nás na nádvoří. Po opozdilcích stříleli doopravdy, proto zde bylo několik raněných. Pak vylezli na pavlač a házeli mezi nastoupené davysyrová jelita. Vyhladovělí lidé se o ně rvali, syrovou krví si třísnili ruce, obličej a

oděvy. Vypadali jako nějaké příšery. Němci se tím velice bavili a k tomuto divadlu pozvali své "dámy". Tam jsem si poprvé uvědomil, jakou hodnotu má pro fašisty člověk.

Po několika dnech nás už tělesně i duševně ubité a zesláblé nacpali do dalšího transportu a ve stanici Čeremcha nás převzala do "ochrany" policie polských "volksdeutschů", již velelo několik esesáků.

Dostavil se průjem spojený s bolestmi vnitřností. Ve vagónu byl nesnesitelný zápach. Náš transport občas zastavoval v širém poli, aby lidé mohli vykonat tělesnou potřebu. Na jedné z těchto zastávek jeden starý pán z našeho vagónu, jmenoval se Wojciechowski, nebyl včas hotov, proto ho policajti pobízeli tím, že ulomil z blízkého keře haluzi, namáčel ji ve výkalech a mazal je Wojciechowskému po obličeji. Stařec k němu sepnul ruce a prosil:

"Bracie, co ty robisz, jestes takim samym Polakiem jak ja!"

"Zkurwysynu, jakim ja tobie brat?" obořil se na něj policista, začal Wojciechowského švihát karabáčem a hnal ho do vozu. Zbědovaný Wojciechowski se sotva dobelhal k našemu vagónu a už houkala lokomotiva na znamení, že se transport rozjíždí. Zatímco jsme pomáhali Wojciechowskému nastupovat, jeden rozlícený ukrajinský dělník vyskočil z vagónu a silným úderem poznamenal policajtovu tvář. Ten couvl kus od vagónu a ve vřavě, která se mezitím strhla při uzamykání vagónů, si ho zřejmě nikdo nevšiml, protože k našemu vagónu přiskočil Němec, uzavřel dveře a teprve běžel za policajtem, pobízejí ho k nástupu do doprovodného vozu. Než asi zjistil, co se přihodilo, byl transport v pohybu. Trnuli jsme obavami, kdy se do našeho vagónu přiženou naši "ochránci", ale zbytečně. Buď si spletli vagón, anebo měli ty policajty v podobné lásce jako osazenstvo transportu.

Jakmile jsme přijeli do Grodna, už nás očekávala německá žandarmerie, která pak doprovázela náš transport přes území té části Německa, již jsme projížděli. Po delší zastávce v Grodně náš transport vjel na území Východního Pruska. Byl jsem poprvé v cizí, nepřátelské zemi...

"Sbohem, maminko, uvidím tě ještě někdy?"

SOUPIRAVA nákladních vozů vyfukávala jednotvárnou píseň, která se ostře zabodávala do srdce.

"Do o-tro-ctví, do o-tro-ctví...", zpívala kola svými ocelovými hlasy. U malého otvoru, hustě propleteného ostnatým drátem, se střídalo v každém voze čtyřicet vybledlých tváří, snažících se nadýchat čerstvého vzduchu.

Za dráty ubíhala malebná krajina. Husté borové lesy se střídaly s četnými loukami a poměrně pěknými dědinami v údolích mezi nevysokými chlumy. Celý kraj byl poset mozaikou tisíců jezer a jezírek. Taková je krajina v oblasti mazurských jezer. I lid zde byl svérázný, tvrdý. V okolí Augustova ryze polský, ale čím dál k severozápadu, k Elku, Lidzbarku, Ołstýnu až k Marienburgu přibývalo Prusů. V samotném Marienburgu, nad břehem řeky Wisly, která se zde rozplétá jako panenské vrkoče na Nogat a Lenivku a posiluje svými vodami blankytné a šedé vlny Baltu, stojí přepevné hradisko, orlí hnízdo křížáckých rytířů. Slovanští Mazurové sváděli s nimi tvrdé boje a pomalu podléhali. V minulosti i čeští husité pod Jagiellovými korouhvemi v hrozné seči u Grunwaldu tepali lebky a brnění příslušníků tohoto řádu!

Dále k západu míjel transport rozsáhlé Tucholské bory.

"Do o-tro-ctví, do o-tro-ctví", zpívala kola svou nekonečnou píseň. Nemocní úpěli v bolestech na troše slámy, nastlané v rohu vozu. Nebylo ani vody, aby si svažili okoralé rty. Hlad a špatný vzduch, otrávený zápachem lidských výkalů v plechové nádobě, působily nevolnost a bolení hlavy. Už druhý týden trvala tato cesta z Brestu Litevského kamsi do neznáma. Strážný oddíl, složený nyní z wachmeistrů, udržoval přísný pořádek. Stačilo, když někdo nedokázal nastavit nádobu na řepnou polévku, občas podávanou při dlouhých čekáních na větších nádražích, nebo podle povelu včas nenaskočil do vozu, už padaly rány pendrekem a zařezávaly se do kůže. Snad ty rány tak nebolely, jako bolelo ponížení lidské důstojnosti. Byli jsme pouhými čísly, ocejchovaní potupným modro-bílým hadrem s velkými písmeny OST, daleko viditelnými na levé straně hrudi. Ty jsme museli přšít na kabáty na jednom německém nádraží.

Uprostřed noci vlak náhle zastavil v lese u jakýchsi baráků, obehnaných vysokým plotem z ostnatého drátu. Ozvaly se pronikavé hvizdy, zmatek a nadávky. "Alles raus! Rychle, rychle!" Zdraví i nemocní byli rychle řaděni do čtyřstupů a odváděni na veliké prostranství mezi dřevěnými baráky a zde tříděni podle věku a povolání. Přihlásil jsem se jako zemědělec a dostal

zelenou kytičku. To bylo příčinou, proč jsem se spolu s dalšími takto označenými dostal ven z tohoto místa, které na mne zapůsobilo nepěkným dojmem.

Už na nádraží jsem si přečetl, že je to Hammerstein. Byl to tábor polských a jugoslávských zajatců a OSTarbeitřů. Budovali jsme zde určitý čas další baráky a v zimě dláždili cesty, a to za trochu šlichty, kousek chleba a lžíci marmelády. Ani zde nescházelo každodenní bití.

ŽIVOT OTROKA

ČASNÉHO únorového rána, ještě za tmy, vrazili do našeho baráku vojáci, s hrozným řevem nás vzbudili, vyřadili "zelená kvítka" a pobízeli je k rychlému nástupu. Vyfasovali jsme tentokrát asi po půl kilogramu chleba, něco margarínu a marmelády a rychle nastupovali do připravených vojenských automobilů. Nikdo nám nevysvětlil, kam pojedeme, ale podle přidělu potravin jsme usoudili, že to bude asi delší cesta. Měl jsem hrozný hlad a všechno ihned snědl.

Jeli jsme krajinou porostlou hustými lesy a posetou četnými jezery. Byl dosti chladný den, mrzlo a vál silný vítr, proto jsme byli zanedlouho promrzlí až do morku kostí. Kolem deváté jsme přijeli do většího města, v němž jezdily barevné tramvaje. Bylo nás asi dvě stě lidí, vesměs muži a chlapi.auta zabočila do prostranného dvora, kde jsme museli vystoupit. Po delším čekání k nám přišla skupina důstojníků a civilních úředníků a ti nás rozřídili asi do sedmi nebo osmi skupin a podle nich pořizovali seznamy.

Kolem poledne vojáci vedli naši skupinu na nádraží. Chodci se zastavovali na chodnících a s pohrdáním si nás prohlíželi. Byli jsme nuzně oblečení a ruské fufajky nás odlišovaly od místního obyvatelstva. Na nádraží jsme nasedli do tří osobních vagonů. V našem už sedělo několik děvčat. Podle výslovnosti jsme zjistili, že pocházela z Bílé Rusi. Dívky jely přímo z domova, měly ještě zásoby a nabízely nám černý chléb a slaninu.

Byl to nejchutnější chléb, jaký jsem kdy jedl! Chutnal vzdáleným domovem. Asi po třech hodinách jízdy jsme zastavili na menším nádraží s nápisem Bütow. Zde jsme vystoupili, vojáci nás opět seřadili a vedli městem k tříposchod'ové budově s označením ARBEITSAMT. Podle nápisu jsem usoudil, že je to pracovní úřad, nikoliv lágr.

Čekali jsme zde v prostorné místnosti, odkud nás po jednom vyvolávali do přilehlé kanceláře.

"Wenzel Schimek!" - přišla řada na mne. Vstoupil jsem dovnitř, pozdravil "Guten Tag", úředník se na mne osopil a zařval:

"Hier grüssen wir Heil Hitler! Na, also!"

"Hajlitléé!" zařval jsem a úředník bez odpovědi kontroloval mé nacionálie. Poté zvolal: "Herr Pigorsch!"

Do kanceláře vstoupil asi čtyřicetiletý podsaditý Němec, velmi přísně si mě změřil a začal se s úředníkem o čemsi dohadovat. Němčinu jsem znal pouze pasivně ze školní učebnice, takže jsem nerozuměl, oč se vlastně jednalo. Pak za mne Pigorsch zaplatil 25 říšských marek a tím jsem se stal je h o o t r o k e m, věcí bez práv a odvolání. Nový šéf mě vyvedl na dvůr, kde stál traktor a kázal vylézt na vlečku. Na vlečce už seděli čtyři Rusové a čekali jsme na další dělníky. Přišli ještě dva, takže nás bylo sedm, kteří jsme byli určeni do jedné vesnice.

Naproti se usadilo pět Němců a šestý řídil traktor.

Spolu se mnou sdíleli osud otroků major sovětské armády Andrej, inženýr Vasja, Váňa Žuk, úředník z bývalého kobryňského rajcentra, dlouhý Ivan, krátký Ivan a Mykola z Dněpropetrovska.

Ještě během cesty mi pošeptal Žuk: "Šimek, ty jsi můj nejbližší krajan, budeme přáteli!" Slíbili jsme si přátelství a on mi skutečně pomáhal, kde mohl. Byl starší a zkušenější, já jsem teprve překročil pubertální věk. Byla už tma, když jsme přijeli do výstavné vesnice a můj šéf mě vedl do svého hospodářství.

Vešli jsme do síně a zde nás očekávali domácí: Starý vousatý Němec, který se mne ihned ptal: "Wie heisst du?" Doslovně jsem mu nerozuměl, proto opakoval: "Nahmen? Nahmen?"

"Václav", odpověděl jsem.

"Faclaf, Faclaf" - kroutil hlavou - es ist sehr schwer, du wirst Franz heissen!" přejmenoval mne na France.

Kromě něho a šéfa, který mě přivezl z Bütova, byla zde šéfova manželka a manželka starého. Ta si mě prohlížela zvlášť bedlivě a ukazovala přitom na mladou, do smutku zahalenou ženu: "Rusland! Rusland!"

Usoudil jsem, že je to vdova po padlém v Rusku. Dále zde stálo kostnaté osmnáctileté bidlo Ruth, kočka a velmi zlý pes (zřejmě také nacista jako starý a mladý šéf), který na mne přšerně cenil tesáky a nikdy jsme se spolu nespřátelili, přestože jsme později v téže síni spolu snídali, obědvali a večereli. Já, pes a kočka. Domáci jedli v pokoji.

Mladý šéf mi poručil, abych ho tituloval "Herr Herbert" a bez večere mě zavedl do podkrovního kumbálu o výměře asi pěti čtverečních metrů se šikmým podstřešním stropem a vysvětlil mi, že to bude moje "zimmer". Byla

zde palanda, na stěně věšák a u okénka 60 x 60 cm velkého stála židle. Víc by se sem ani nevešlo. Byl jsem tak unaven a vysílen, že jsem nevnímal prostředí. Svlékl jsem se, zalezl pod starou duchnu a usnul spánkem spravedlivých.

Ještě za tmy mnou kdosi cloumal. Byl to starý Pigorsch. Třásl mnou a volal:

"Franz, steh geschwind auf! Wir haben viel zu tun!"

Nedalo se nic dělat. Oblékl jsem se a starý mne vedl do chléva. Bylo zde dvanáct kusů hovězího dobytka, pár koní a vedle asi deset prasat. Pod hovězím dobyt看em ležela skoro metrová vrstva mrvy, tak ušlapané, že jsem ji za nic na světě nemohl nabrat na vidle.

Za chvíli přišel mladý a začal se mě vyptávat, zda umím německy. Něco jsem uměl ze školy, ale to na domluvu nestačilo. Začal jsem mu přednášet články ze školní učebnice: "Lenin sagt: Lernen, lernen, lernen. Wir lernen alle. Wir lernen gern!"

"Du bist aber ein Kommunist! Alle euch schiessen," rozložil se. Pokrčil jsem rameny, že nerozumím, Herbert mávl rukou a zaklel: "Scheisereii!" a šel po svém.

Byl jsem tak zesláblý z lágru a přitom hladový, že jsem opravdu nebyl schopen nějakého výkonu. To starého dopálilo a velice mi nadával. Dobře, že jsem mu nerozuměl, aspoň ty jeho urážky tolik nebolely.

Kolem osmé byla snídaně. Posadili mě v síni u stolu a snídali jsme spolu s tím zlým psem. Po snídání, která sestávala z šálku žitné kávy a dvou krajíčků chleba s margarínem a marmeládou, jsem šel opět čistit stáj. Mor-doval jsem se dva dny, než jsem vyčistil všechny tři chlévy.

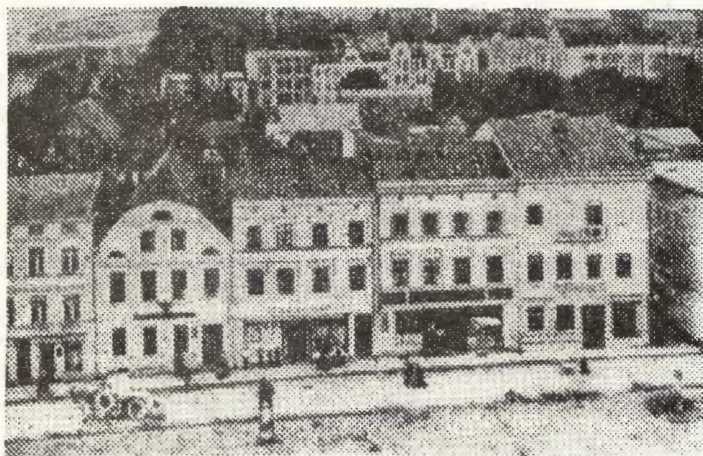
Mladý byl hrozný sadista. Po čase jsem pocítil výlevy jeho zlosti na vlastní kůži.

Při dobývání rašeliny, která v tomto kraji sloužila jako palivo, nestačil jsem odebírat nakrájené kostky, což se provádí zvláštním rýčem, a za to mě Herr Herbert okovanými podpatky tak zuřivě šlapal po bosých nohou, že mi sedřel kůži i s nehtem. Jednou po mě hodil kladívkem, které se však minulo cíle. Stačila maličkost, která se mu nezamlouvala, a byl jsem bit.

Komu si postěžovat? Chodil jsem v neděli odpoledne k Váňovi. O mé neutěšené situaci věděli všichni ve vsi, rodina Pigorschů byla v tomto ohledu velmi známá. Zejména paní Krampová, staříčká a hodná Němka (i mezi

Němci byli hodní lidé) a její dcera Marta mi občas řekly povzbuzující slovo. Mladý šéf svého času udržoval s Martou blízkou známost, pak Martu nechal a od té doby mezi nimi vládlo nepřátelství.

Váňa měl u Krampů krásný život. Hospodář byl na frontě, hospodářství malé, kuň, dvě krávy a v celém stavení jen ty dvě ženské. Nechci Váňu pomlouvat, ale on to s ženami uměl. Staré panny mají podivné záliby. Jedny věnují svou náklonnost různým ratlíkům nebo kočkám a slečna Marta zase Váňovi.

Okresní město Bütow před druhou světovou válkou. Poblíž těchto domů stál Arbeitsamt, kde za mne Pigorsch zaplatil 25 říšských marek ...

Tam jsem si vždy postěžoval a bylo mi hned lépe. Od nich jsem se dověděl, že Herbert se později oženil s chudým děvčetem proti vůli rodičů, a proto to napětí mezi starým a mladým párem. Na to jsem doplácel. Mladý si vyléval svou zlost na mně. Trpěl jsem to asi sedm měsíců.

Na podzim v roce 1942 jsme mlátili oves. Mladý navrhol, aby se sláma rovnala na patro, starý poroučel urovnat ji do přízemí perny. Začali se hádat. Herbert popadl starého a začal ho škrtit, tlouci po obličejí a po hlavě. Stará paní se dala do usedavého pláče a prosila syna, aby otce nechal na pokoji. To Herberta popudilo ještě víc. Odhodil matku a ta mě požádala, abych starému pomohl.

Přiskočil jsem k Herbertovi, vzal jsem ho za rameno a zvolal jsem:

"Herr Herbert, was machem Sie, es ist doch Ihr Vater!"

Bylo zle! Herbert uchopil z narovnané hranice dříví metrové poleno a hnal se s ním po mně:

"Verfluchtes russisches Schwein! Ich bin ein Deutscher! Wie könntest du mich angreifen! Ich zeige Dir, was das heisst!"

Uhodil mě polenem po tváři a sedřel z ní kůži. V rameni mě silně zabolelo, v očích se mi udělaly mžitky a nepamatuji se, kde se ve mně nabralo tolik sil k tomu, abych Herbertovi vytrhl poleno a ještě ho s ním uhodil!

Dal jsem se na útěk a běžel rovnou na četnickou stanici. Byl jsem si jist, že budu přísně potrestán, proto jsem se šel přihlásit dobrovolně.

Starý wachmeister byl doma. Když mě uviděl zakrváceného, ptal se, co se stalo. Zkomolenou němčinou jsem mu vysvětlil, že mladý pán bil starého, ten mě požádal o pomoc a mladý pán mě tak zřídil. Že jsem mladého pána uhodil též polenem, k tomu jsem se nepřiznal.

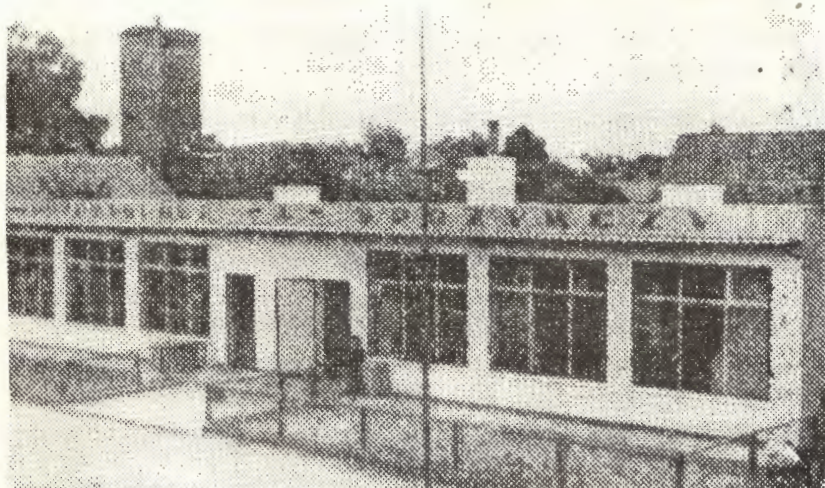
Wachmeister si oblékl uniformu a šli jsme do statku. V ústrety nám vyšel starý hospodář a syna strašně proklínal. To mi velmi pomohlo. Němci vešli do stavení, pozvali k jednání také Herberta a já jsem mezitím v rychlosti sbalil své skromné zavazadlo a běžel ke Krampům, kde jsem přenocoval. Brzy ráno jsem se vypravil do Bütowa na Arbeitsamt. (To mi poradila slečna Marta Krampová.) Za chvíli se na nádraží objevil starý Pigorsch a jeli jsme na Arbeitsamt společně.

Přemlouval mě, abych se vrátil, že bude dobře, ale já měl všeho plné zuby.

Z BÜTOWSKÉHO nádraží jsem velmi pospíchal, abych byl na pracovním úřadě dřív než starý Pigorsch. Měl jsem štěstí. Vešel jsem dovnitř, v čekárně nikdo, osmělil jsem se zaklepat. "Herein", ozval se mužský hlas z kanceláře. Vešel jsem dovnitř a slušně pozdravil. Za stolem seděl asi padesátiletý prošeďavělý úředník, ostře si mě změřil a zeptal se:

"Was willst du?"

Nesouvislou němčinou jsem mu vyprávěl o včerejší události a ukazoval poraněnou tvář. Do očí mi vstoupily slzy a začal jsem ho prosit:

V místech mé otrocké práce dnes stojí mnoho nových budov. Za Němců Borntuchen, po osvobození Borzytuchom. Z této obce jsem po incidentu s šéfem spěchal na Arbeitsamt...

V podobných stacích dřeli polohladoví Ostarbeitři, (dělníci východu)

"Geehrter Herr, schicken Sie mich in das Lager zurück, aber nicht zu dem Pigorsch. Ich kann arbeiten. Vieh füttern, Getreide mähen und ich werde machen, was Sie wollen! Snažil jsem se a za to mne týral. Prosim vás, vraťte mne do lágru!"

Vtom vrazil do kanceláře Pigorsch. Aniž by pozdravil, spustil tak výmluvně platt-deutsch hantýrkou, že jsem z toho vyrozuměl pouze to, že jsem "ein braver Bursch", něco jako hodný chlapec. Úředník mu po příválu jeho slov odpověděl:

"Herr, Pigorsch, Sie können nach Hause gehen, der Ostarbeiter wird hier bleiben!"

Poručil mi, abych opustil kancelář a počkal v čekárně. Mezitím v kanceláři došlo k ostré výměně názorů, starý Pigorsch cosi křičel, za chvíli zlostně opustil kancelář a ani na mne nepromluvil.

Usedl jsem na židli a netrpělivě čekal, kdy se objeví nějaký policajt a sebere mě do vězení nebo odveze zpět do lágru. Na nic jiného jsem nemyslel. Němci přicházeli a odcházeli a já pořád čekal, co bude.

Asi kolem jedné hodiny vešla do čekárny mladší venkovská žena, poměřila si mě od hlavy k patě, zaklepala a beze slova vešla do kanceláře. Za chvíli se otevřely dveře a úředník mě vyzval, abych vstoupil. Ihned na mne spustil:

"Poslyš, Ruse, budeš pracovat v hospodářství této paní. Ale pamatuj si, bude-li si stěžovat, nejmenší provinění budeme přísně trestat!"

Slíbil jsem mu, že se vynasnažím, aby byli se mnou spokojeni. V těch okamžicích jsem nevěděl, komu mám vlastně děkovat. Zda Herbertovi, že vyprovokoval se starým bitku, nebo starému Pigorschovi za to, že mě před úředníkem pochválil, anebo samotnému úředníkovi za to, že v něm byla špetka lidskosti v tomto nelidském zřízení, jehož byl služebníkem. Byla to tak spletitá záležitost a natolik překvapující, že jsem ji nebyl schopen pochopit: Uklonil jsem se úředníkovi a velmi mu děkoval.

(Vzhledem k tomu, že to byla v mém postavení změna k lepšímu, ptal jsem se v roce 1978 paní Marty Gawron z Bytova, když jsem tam byl na návštěvě, kdo byl ten úředník. Dověděl jsem se, že to byl poněmčelý Kašub a že tajně pomáhal mírnit postavení polských dělníků v okrese. Byla to velmi nebezpečná činnost, protože mu hrozila perzekuce, kdyby se to byli nacisté dověděli.

Pomohl například Polákovi Františku Wesierskému a jeho sestře Bronislavě, když jim vystavil pracovní knížky. Franka umístil u paní Gawronové, sousedky mé nové šéfově, a Broňu u Schwertfegla v Kniprode, kde se dočkali osvobození Rudou armádou v roce 1945.)

Křižácký hrad v Bütově. Odtud ve středověku křižáci germanizovali slovanské Kašuby...

VYDALI JSME SE pěšky do místa mého nového pracoviště. Paní šéfová šla asi čtyři metry přede mnou a já se loudal za ní. Cestou nepadlo ani slovo. Němka se zřejmě bála, a já si netroufal ji oslovit. Ostarbeitři se nesměli bavit s německými dívkami nebo ženami, bylo to přísně zakázáno. Ušli jsem asi šest kilometrů, šéfová sáhla do tašky a podala mi dvě housky.

"Nimm Dir!"

Bílé pšeničné housky! Ty jsem u Pígorische neochutnal! Poděkoval jsem a slupl je jako malinu, neboť jsem měl náramný hlad. Za chvíli se otočila a podala mi další dvě. Opět jsem poděkoval a osmělil se zeptat:

"Je to ještě daleko?"

"Je to ještě daleko," odpověděla a zase jsme šli mlčky dál.

Za Petersdorfem nás dohnal povoz tažený pěkným šimlíkem. Pohlédl jsem na tabulku umístěnou na klanici a zasmál se.

"Te, Rusek, a czego ty sie smiejesz?" zeptal se mne vozka polsky.

"A tak sobie, panie, pan jestes' Szymlek, a ja Szymek."

"A vejle! A ty po polšči rozumiesz?" vozka kašubsky.

Zastavil koníka a německy pozval hospodyni, abychom si přisedli. Usadil jsme se ve voze a vozka se začal vyptávat:

"A co masz w tym twoim rucksaku? Harmoszke?"

Když jsem odpověděl, že harmošku nemám, velmi se divil, že Rus putuje bez harmošky. Potom překládal mé hospodyni všecko, co jsem o sobě vykládal. Pozoroval jsem, jak na její tváři tají ledy nedůvěry a strachu. Hospodyně se vozkovi svěřila, že se Rusů strašně bojí. (Přitom ta má strupatá tvář po včerejším incidentu!) A já byl zase rád, že mi nečekaný tlumočník velmi pomohl. Velice ulehčil mé budoucí postavení. Když se dověděl, že jsem Čech, začal dokonce zpívat: "Hospodka, hospodka mala, hospodka začudzena..." Tu píseň prý slyšel v Koscierzynie, když tam pracovali nasazení čeští dělníci.

V Kniprode jsme sesedli z vozu. Vozka jel do Nakla a my jsme pokračovali pěšky do Hirschfelde. Sem tam padlo nějaké to slovo a za tmy jsme došli do osamělého dvojstatku, jehož polovina patřila rodině Gnathově, to jest rodině mé šéfové, a druhá polovina rodině Gawronově.

MÁMU UVÍTALY čtyři ušmudlané děti. Třiletý Günther a pětiletá Ingrid vypadali, jako by je někdo vytáhl z komína. Starší Horst a Ewald si mne nedůvěřivě prohlíželi a bloudili očima po velkém OST, přišitém na mém kabátě. Oba už byli organizovaní v Hitlerjugend a zřejmě už vyškoleni v nacistickém duchu. Zahraniční dělníky, zejména Rusy, považovali za méněcenné lidi.

Maličkého Helmutha zřejmě podobné problémy nevzrušovaly. Přiblížil se ke mně, začal ohmatávat knoflíky na mé vestě a počítat:

"Ein, zwei, drei, vier..."

Hospodyně mě pozvala dovnitř a k mému překvapení ukázala na skříň v rohu kuchyně a na postel, jež stála těsně u ní:

"Hier ist Dein Winkel. Hier wirst Du schlafen!"

Pochopil jsem. Zde budeš bydlet a spát. Pak uvařila kávu a chystala večeři. Jaké bylo mé překvapení, když mě pozvala k jednomu stolu večeřet spolu s celou rodinou! Po přežitém utrpení u Pigorsche jsem si připadal jako v novém světě. Nemohl jsem tomu uvěřit. Po večeři se domácí odebrali do vedlejšího pokoje a já za chvíli spal jako zabitý.

Vzbudil jsem se ještě za tmy a s pocitem vděčnosti jsem rychle vstal, zašel do maštale, kde stáli dva pěkní koníci, pak do stáje se čtyřmi kravami, do prasečích chlívků a všude mě čekala podobná první práce jako u Pigorsche: kydání hnoje. Byl jsem už silnější a snažil jsem se být se vším do rozbřesku hotov. Vyvážel jsem plné trakaře, teklo ze mne jako z okapu, ale snažil jsem se ukázat dobrou vůli za to, že mě přijali jako člověka.

Už se roznívalo, když do stáje vstoupil vousatý chlap, pozdravil "mojen", a zeptal se:

"Du bisst ein Russe?"

"Jawohl," odpověděl jsem.

"A po polsku rozumiesz?"

"Tak, panie," odpověděl jsem podruhé a chlap se zasmál.

"Tak poslouchej, Ruse, nebud' blbej a nezaváděj tady nové móresy. Tvoje budoucí hospodyně je sice fanatická Němka, ale není zase tak zlá, aby se to u ní nedalo vydržet. Tedy: - lážo, plážo, a sabotuj a zašivej se, kde jen budeš moci. Já jsem zde pracoval sezónně, ale když dostala stálého knechta, už budeš pracovat sám. Ale dej si pozor na hubu! Hospodyně donáší wachmeistrům Lankaschovi a Mayerovi. Bacha tedy, ať ti nezmalují hřbet, zejména Lankasch, je to velká svině," poradil mi Polák.

S povděkem jsem přijal jeho rady, ale neřekl jsem ani slovo, neboť jsem si nebyl jist, jestli to není provokatér. V Německu nebylo radno věřit nikomu.

Polák mi dál řekl, že hospodář slouží v Norsku v Trondhajmu a občas přijíždí na dovolenou. Na hospodářství dohlíží hospodynin otec, starý Thrun, a jeho syn Willi, kterého nesebrali na frontu, protože z jejich rodiny válčilo už šest bratrů. Vedle bydlí paní Gawronová a u ní že pracuje Franek, syn bývalého polského wójta z Wesior. Gawron slouží v německé armádě, ale rodina je rye kašubská (Gawron musel narukovat jako občan Říše). K paní Gawronové přicházejí různí lidé, jsou to prý Poláci, kteří u ní

poslouchají zahraniční rozhlas. Do snídaně jsem se tedy dověděl mnoho zajímavého. Poslouchal jsem Polákovo vyprávění a ani jsem nehlesl. Později jsem se přesvědčil, že mluvil pravdu.

Začal jsem navštěvovat Franka a rodinu Gawronovu. Paní Gawronová byla moc hodná a její maminka, stařenka Schimleková (vozková teta), mi připomínala babičku Boženy Němcové.

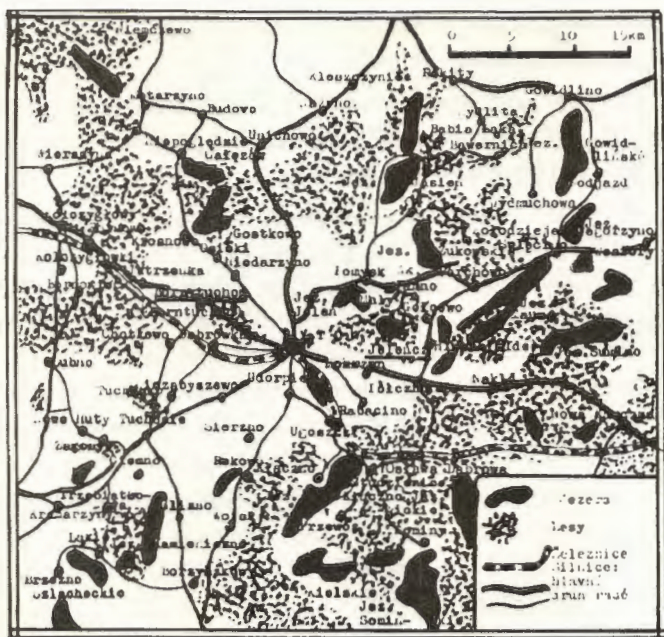
Franek mě seznámil s rodinou Josefa Toruńczaka v Golcevě a k tomu jsme chodili v neděli odpoledne hrát "zulu-du", Toruńczak mě seznámil s dalšími kašubskými starousedlíky a ti mě informovali o svém statečném zápase s nacistickou krutovládou. Seznámil jsem se s Františkem Wendtem, který o sobě tvrdil, že je tajný konspirant, i s Konrádem "Tidlitkumen", který ke Gawronům jednou přinesl zakrvácené obvazy a košile. Odkud to nosil, nevím, ale svědčilo to o tom, že se kolem něco děje. V lesích na polské straně Kašub se skrývali partyzáni a Konrád k nim bezpochyby patřil.

Moje šéfová nebyla mými styky s Kašuby nijak nadšená, ale tolerovala je. Poláky neměla v lásce - starý Gnath dal dokonce zavřít souseda Gawrona za jeho polské smýšlení - a vždy, když se mi něco nepovedlo, kárala mě:

"Du bist aber ein blöder Pole!"

Něco jako hloupý Polák. Obec Hirschfelde ležela blízko bývalé německo-polské hranice a žili zde Němci a Kašubové. Němců byla většina, vesměs organizovaní nacisté, a mezi nimi a Kašuby existovaly zjevné nepřátelství.

Do našeho statku chodíval pravidelně dvakrát týdně Wachmeister Lankasch, vyptával se na mé chování a sledoval chování polských dělníků a Lotyšů, kteří v Hirschfelde pracovali.

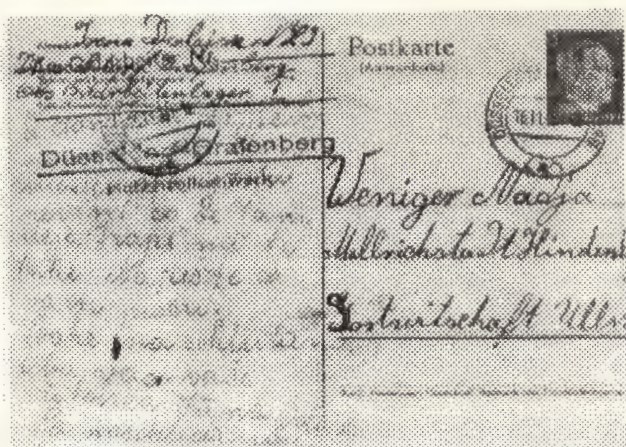

MÍSTA OTROCTVÍ A PONÍŽENÍ 1941-1944

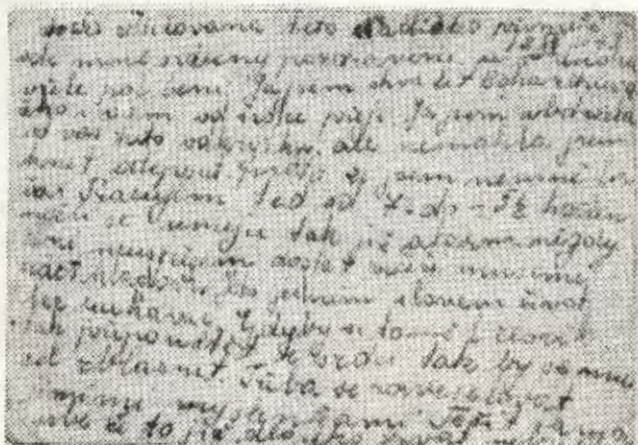
Barwytańsko - dříve Karaytańsko

Jelenia Góra - dříve Hirschfelds

MÍSTA OTROCTVÍ A PONÍŽENÍ 1941-1944

Korespondence OSTarbitrů

Všichni čekali na osvobození. Odvahu Irenky Dolejšové z Hlinska je třeba obdivovat! "...Pracujeme teď od sedmi do půl šesté. Nežli se umeju, začne poplach. Někdy nestihneme dostat večeri, musíme sedět hladové. Je to jedním slovem život bez rukávů. Kdyby si to měl člověk připouštět k srdci, musel by se zbláznit. Třeba se rozveselovat jinými myšlenkami. Těšit sama sebe, že to již DLOUHO TRVAT NEBUDE...!

KAŠUBSKÝ ŠTĚDRÝ VEČER

KE STARĚMU katolickému kostelu v Parchowě se trousily o Štědrém večeru roku 1943 hloučky lidí na půlnoční. Byli to vesměs vesničané, Kašubové a Kašubky, hrdí Slované, jejichž předkové nezradili svou řeč a zvyky a po staletí si je dovedli uchovat. Kostelík a vesnička Parchowo leží nedaleko bývalých hranic Polské republiky z roku 1939, a proto i zákony zde byly přísnější než v Říši. Lidé byli hlídáni silnými četnickými posádkami a dostávali na lístky o polovinu přidělů potravin méně než obyvatelé sousedních německých obcí, které patřily k Říši. Zato však se velmi přátelili s OSTarbeitry, kteří pracovali v německých obcích.

Kašubské chalupy byly místem odporu proti násilné germanizaci tohoto odvěkého slovanského území! Též rodina Toruńczakova bydlela v podobné chaloupce...

Toho Štědrého večera jsem byl pozván dobrým Polákem Toruńczakem na půlnoční do Parchowa. Abych nebyl hlídkujícím četníkům nápadný, odpáral jsem potupné znamení OST. Z Frankem od Gawronů a s Toruńczakovou rodinou, usídlenou na golcevské samotě, jsme se vydali do Parchowa. Před kostelíkem stáli dva wachmani, proto jsme se velmi hlasitě

bavili polsky, abych nevzbudil dojem, že k nim snad nepatřím. Při dopadení mi hrozilo zbití, neboť lidé, poznamenaní potupnou značkou OST, měli povoleny vycházky pouze v obvodu svého pracoviště, a to do dvacáté hodiny večer. Vše hladce proběhlo a ve starém kostelíku jsme se smísili s ostatními lidmi.

Začala slavná mše. Kašubové, zbožní katolíci, hlasitě odpovídali proředivělému knězi a já, neznalý latinského obřadu, jsem byl pouhým divákem. Nastaly nejpěknější chvíle mše - zpívaly se koledy. Jedna střídala druhou a slzy, veliké jako hrachy, kanuly po lících rolníků a rybářů. To nebyly pouhé zpěvy, byly to z hloubi duše prýstící prosby a vyzpívaná touha po svobodě! Byly to písně, zvěstující příchod světla.

"Wacku, to světlo určitě přijde, uvidíš," šeptal mi dojatý Torunczak.

"Přijde, určitě přijde," opakoval jsem a mocně mu stiskl ruku.

"Daj, Boże, żebys' zdrów do domu wrócił. K rodzině, k matce, swobodny jako pták! Však ta tma jednou zmizí jako jarní sníh!"

Nebylo hanbou takto šeptat v Božím domě, neboť stejná přání se zračila na tvářích všech sužovaných Poláku.

Po půlnoční k nám přistoupil silný, zavalitý kmet, podal Torunczakovi ruku a zeptal se: "A koho pak si to, pane Torunczak, na mši přivedl? To je tvůj příbuzný?"

"Je a není. Jak se to vezme. Je to Ostarbeiter z Hirschfelde, tajně přišel k nám, a tak je zde," odpověděl tázaný.

"A, witaj, pan, witaj," podával mi kmet ruku. "Jste naším hostem. Je Štědrý večer. Gos'c' do domu, Bóg do domu! Tak nás rodiče učili. Ty, pane, rodiče nemáš, proto přijmi pohostinství. Matka má opékanou klobásu a já," tu šibalsky mrkl, "potají jsem zhotovil dobrou pálenku! Prosze bardzo na štědrovečerní hostinu. A abychom byli známí - jestem Kiedrowski."

"Moje jméno je Václav," potřásl jsem podanou ruku.

"Tak ty, pane, umíš po polsku," podivil se Kiedrowski. "To jest dobrze, bardzo dobrze, popovídáme si pod choinkou."

Cesta k panu Kiedrowskému, usídlenému na břehu velkého jezera Mausz, uběhla bez nehody. Vešli jsme se do prostorné jizby, v jejímž rohu stál nevelký vánoční stromek.

Odbočka Svazu Poláků v Německu v Rabacinie, kde prarodiče zápasili o zachování slovanského jazyka

"Hej, matko, vedu k nám hosty! A jednoho z daleka. Z Ukrajiny. Byl na půlnoční s Torunczakiem, tak jsem je pozval."

"Buďte vítáni z Domu Páně," pozdravila nás podsaditá hospodyně. "Ja pójde jutro na msze swieta, dzisiaj to kolacje szykuje. Svlékněte si zimník a usedněte na čestné místo u stolu. Prosze bardzo!"

Vysvlékli jsme se a panimáma spráskla ruce, když na mém saku uviděla veliké modro-bílé OST.

"Psi prašíví, poznamenali nás všechny hůře nežli němou tvář. Ale svoboda jednou přijde," ulevila si hospodyně.

Na dvoře zaštěkal pes a hospodář se rychle vytratil z jizby. Za chvíli se vrátil s párem mladých lidí, kteří se představili jako manželé.

"Tak, nyní jsme už všichni, začneme večeři. Jadvigo, zapal svíčky na stromku," poručil hospodář.

Mladá žena hbitě zažehla vánoční světla a pospíchala pomoci hospodyně s podáváním večeře. Jizbou se roznesla příjemná vůně zapékaných klobás, brambor a kyselého zelí. Kořenila je vůně teplé rybí polévky.

"Nejdříve se pomodlíme a rozdělíme oplatkem," vybědl hospodář a všichni povstali. Když bylo po tomto slavnostním úvodu, který Poláci tradují celá staletí, zasedli jsme k večeři. Domáci se mě vyptávali, odkud pocházím, a velice se divili, že na Ukrajině jsou také Češi. Pak došlo na koledy. Paní Kiedrowská se divila, že umím i polské.

"A nyní je na vás, panie Waclawie, abyste nám zazpíval vaše koledy."

A tak se stalo, že toho večera, daleko na Pomoří zazněly Veselé vánoční hody a Narodil se Kristus Pán.

Franek Wensierski, zřejmě náruživý Polák, náhle povstal a upřímně zvolal: "A nyní, draží, zazpívejme hymnu naší ujařmené vlasti! Okna jsou zabeďněná a pes dá varovné znamení, kdyby ..."

Sytý bas starého Kiedrowského se přidal k sopránu nevěsty a altu hospodyně nad nimiž se vinul můj tenor a vše doplňoval baryton mladého Kiedrowského.

"Jeszcze Polska nie zginela, póki my żyjemy!
Co nám obca przemoc wzięła, szabla odbierzemy!
Marsz, marsz, Dabrowski, z ziemi Włoskiej do Polski!
Za twoim przewodem, złączym się z narodem!"

Velmi dojatý Torunczak tiše plakal.

"Zazpívejte, panie Waclawie, českou hymnu!"

Pamatuji se, že jsem začal velmi slavnostně:

"Kde domov můj, kde domov můj ..., a to jest ta krásná země, země česká, domov můj..."

Zpíval jsem sice o zemi, kterou jsem neznal, ale píseň mi připomínala domov, rodiče, sestry i Štědrý večer mezi nimi a dojetí ovládlo mou hrud'.

"Piekny hymn i zrozumialy," povzdychla paní Kiedrowská, "každý máme svůj domov, jen aby nám bylo dopřáno v něm pokojně žít!"

"Věřím ve spravedlnost a sílu ruských i našich vojsk, proto neztrácím naději, že se dočkáme pokojného života a dnešní teror jednou pomine," ujišťoval Kiedrowski.

*Jejich vnuci se radují v socialistické přítomnosti. Kašubský soubor při
Okresním domě kultury v Bytově*

*"Psi prašiví, poznamenali nás všechny hůře nežli němou tvář ..." Nosil jsem
potupný znak OST*

Trvalo sice ještě hezky dlouho, než se jeho předpověď splnila. Ale dočkal se osvobození statečných Kašubů.

Když jsem v roce 1978 navštívil místa, kde jsem konal otrockou práci, se starým Kiedrowskim jsem se už nesešel. Spí svůj sen na Parchovském hřbitově.

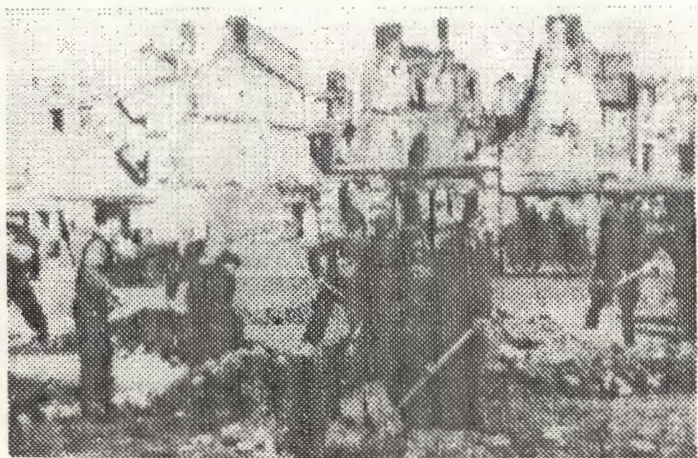
I starý Torunczak, jemuž vděčím za mnoho dobrého, dozrál jako jablko na stromě.

Manželé Toruńczakovi obklopeni dětmi a vnuky slavili zlatou svatbu (1970)

ÚTĚK

UBĚHLY tři roky mého života. Za tu dobu vykrvácelo nespočítané množství junáků, hájících svobodu Velké země. A padly i milióny spojenců. Padly milióny nevinných lidí. Smrtihlavové pálili města i vesnice. Na Volyni vyvraždili a spálili Český Malín, v zemi mých otců Lidice a Ležáky. Po velikých náletech mizely celé čtvrtě a ulice měst v kraji uchvatitelů. Chvěly se hory a plakalo nebe.

Takhle vypadala východopruská, pomořanská a meklenburská města na sklonku 1944 roku... Vojáci odklízeli trosky domů

Vztyčené paže živých i mrtvých vykonaly a dovršily spravedlivou odplatu. Vody Dněpru už dávno odplavily prolitou krv, zato se rudě barvily vody Visly, Varty a Němenu, když se hrdinové probíjeli do Východního Pruska. Mířili přímo k železobetnovému brlohu krvežíznivé šelmy, k Vlčímu doupěti u Královce.

Statisíce utečenců z Východního Pruska se valily směrem na západ. Vojáci i civilisté, Hitlerjugend a Bund der Deutsches Mädel, Volksturm i Wachmajstři. Také celá osazenství koncentračních táborů i ragnitské káznice. Otrokáři i otroci. Bože můj, kolik to bylo mrtvol! Kolik zbídačelých vězňů zemřelo tehdy na okrajích silnic zpupné Řše!

"Verfluchter Führer, Krieg und Heimat!" proklínali vůdce, válku a dokonce i rodnou vlast. Přesto je však utěšoval svými výmysly "Pferdfuss - koňská noha", ministr propagandy Göbbels. Dovedl ještě zfanatizovat starce a patnáctileté kluky a vštípit jim do vědomí, že budou zachránci "Tisícileté Říše". Na zdech byly do očí nápisy: "Und wir siegen doch!...bis zum letzten Mann! Do posledního muže! Zvítězíme!" Nápisy, nápisy, hnusné ohyzdy městských zdí a vesnických stodol! Zoufalou řečí jste vyvolávaly zběsilost zfanatizovaných a polohladových davů! Zběsilost a smrt! Marnou smrt německých kluků a dědků, kteří měli "zachránit" čest elitních jednotek! Je to cynické, ale takové bylo Německo na sklonku čtyřiačtyřicátého roku.

Usoudil jsem, že přišel můj čas. V pravé poledne jsem utíkal z Hirschfelde. Všude plno vojska, evakuovaných Němců, utečenců a domobrany. A mezi nimi nerozvážný mladík, jehož vidina brzkého osvobození hnala zasněženou plání ke svým...domů... Stačil jediný výstřel a mohlo být po vidině. O tom jsem vůbec neuvažoval. Utíkal jsem přes zasněžené pole do lesa a pak úvozem až k chalupě za bývalou polskou hranicí ke známému Polákovi Toruńczakovi. Bylo to osamělé stavení na golcevské pustině. Chaloupka maličká jako dlaň, vedle stodůlka a několik ovocných stromů. Nesměle jsem zaklepal a vstoupil dovnitř. Kolem stolu se tísnilo devět lidí. Hospodář, hospodyně, Otýlie, Sigmund, Jadwiga, Józek, Marysia, a v kolébce nemluviátka Anička a Marta.

"Niech bedzie pochwalony Jezus Chrystus," pozdravil jsem.

"Na wieki wieków," odpověděl hospodář.

"Jezus, Maryja! Pan Wacek! Kde ses tu vzal v takovém nebezpečném čase?" užasla hospodyně.

"Němci zamýšlejí evakuovat Hirschfelde. Utekl jsem, protože nechci na západ, ale ke svým!"

"Těžká situace, pane,"- ozval se hospodář-"ale jsi člověk a člověku je třeba pomoci. Zde zůstat nemůžeš, ale přichystám ti dostatek slámy v prasečím chlívku, zaryješ se do ní a nejhorší přečkáš. Matko, připrav rychle nějakou deku, než sem někdo přijde! Najdou-li tě zde Němci, všechny nás postřílejí!" Přitom zrakem přelétl všech sedm dětských hlaviček.

Ukryli mne tehdy do prasečího chlívku plného slámy, pod níž jsem ležel.

Ráno zaplavili dvůr němečtí vojáci. Rekvírovali dobytek. Nahlédli též do prasečího chlívku. Byla to strašná chvíle pro celou rodinu i pro mne. Vojáci však po krátkém čase odtáhli. Byla to zřejmě nějaká malá jednotka, narychlo poslaná na frontu.

Po TĚTO příhodě se u Toruńczaků objevil Franek od Gawronů.

"Co tu pohledáváš?" ustrnul Toruńczak.

"Uprchl jsem z Hirschfelde jako Václav, i když moje šéfová se rozhodla zůstat na místě."

"A Němci?"

"Němci se chystají na evakuaci. Je tam velká panika. A tvoje šéfová, Václave, si s tím zbožím neví rady. Je tam její otec a ten vše organizuje."

"Nehledali mě?"

"Nevím. Byl jsem schován ve stodole, odkud jsem všechno viděl."

Sotva jsme se přivítali, uviděli jsme, že od Parchowa jdou nezřetelné postavy.

"Vojáci!" vykřikl Toruńczak, "skryjte se!"

Běželi jsme s Frankem do stodůlky, vylezli na patro a zahrabali se do slámy.

Němečtí vojáci tentokrát požádali jen o pití a strašně spěchali. Vrátili jsme se na dvorek. Toruńczak však prohlásil:

"Chlapci, takhle to nepůjde. Půjdeme do lesíka a vykopeme v něm bunkr, kde přechkáte frontu. Zde je to nebezpečné, třebaš bydlíme daleko od silnice."

Začali jsme tedy kopat bunkr. Toruńczak vybral pěkné místo hustě porostlé smřčím, jehož spletené kořeny tvořily pevný strop. Písek jsme odváželi na kolečkách a sypali ho do nedalekého jezírka. Pracovali jsme celý den a k večeru jsme zjistili, že se přes pole blíží dvě postavy.

Zalezli jsme do houští a v příchozích poznali Williho, bratra mé šéfové, a starého Lerke. Oba byli příslušníky "Volksturmu" - lidové obrany. Využili jsme momentu překvapení, vyskočili z lesa a požádali je o vydání zbraně. Němci se nebránili, byli jsme v převaze. Odevzdali zbraně a Toruńczak je zahodil do jezírka. Němcům nařídil, aby v pokoji odešli. Znali se od dětství.

Willi si mě změřil pohrdavým pohledem, ale neřekl ani slova. Jen Toruńczakovi si postěžoval, že je všemu konec, neboť u Parchova jsou prý Rusové.

Odzbrojení Němci odešli a my jsme se vrátili do Toruńczakovy chalupy. Zde jsme zůstat nemohli. Rozhodli jsme se, že zítra odtud odejdeme. Franek zpět do Hirschfelde a já vstříc Rudé armádě.

Přenocovali jsme v nedokončeném bunkru a ráno jsem se rozloučil s dobrými lidmi, kteří mne zásobili chlebem a kouskem másla. Nechtěl jsem máslo přijmout, ale oni jinak nedali. Jistě je hospodyně chránila pro své malé děti. Teď jim Němci odvedli kravku.

Paní Toruńczaková mi požehnala na cestu a všichni popřáli brzkého shledání s rodiči a sestrami.

V dále hřměla kanonáda a my s Frankem jsme šli zemí nikoho. Došli jsme na golcevské rozcestí, kde jsme se měli rozloučit. Franek mě začal přemlouvat, abych se nevydával jistému nebezpečí a upustil od záměru přejít linii fronty. Uposlechl jsem a pustili jsme se po zasněžených polích do Hirschfelde.

Paní Gawronová, která s Němci neuprchla, nás přivítala s otevřenou náručí. Zůstala zde se starou matkou a dvěma maličkými děvčaty.

Byl jsem velmi vyčerpán kopáním bunkru a také z probdělých nocí, že jsem je požádal o místečko, kde bych si mohl odpočinout. Zavedli mě do podkrovní světničky, kde jsem ulehl na starý divan a za chvíli usnul. Nevím, jak dlouho jsem spal. Bylo už vidět, když mnou někdo cloumal a volal:

"Václave, vstávej, jsou zde Rusové! My se s nimi nemůžeme domluvit, protože nás považují za Germány a Franka za převlečeného německého vojáka."

Nade mnou stála paní Gawroniová a sovětský voják. Protřel jsem si oči, objal vojáka a pak pádil dolů po schodech, kde zatím babička ukazovala:

"To, to, to Czech, ale rozumie bardzo dobrze po waszemu!"

"Zdravstvujtě, továřišči!" zvolal jsem a začal líbat důstojníka a dalšího vojáka.

"Zdrávstvuj, Čech! Doždalsja osvobožděníja!"

"Paní Gawronová nás přivítala s otevřenou náručí..." Manželé Gawroniovi prožili podzim života v osvobozeném Polsku

Byl jsem z toho tak popletený, že jsem nevěděl, co dělám. Paní Gawronová nachystala pohoštění a vojáci se mě vyptávali:

"A proč jsi zamazán hlínou?"

"Přišli jsme z lesa, kde jsme s Poláky kopali bunkr, v němž jsme se chtěli skrýt před frontou."

"Nu, ládno, ládno. Boje v této pustině nebudou, ale musíme vše prověřit, aby zde nezůstali fašisté."

"Vezměte mě s sebou, umím německy," požádal jsem.

"Copak si, chlapče, myslíš? Jsme rozvědčíci a takové jako jsi ty, s sebou nebereme. Musíš být nejdřív prověřen. Chceš-li k našim, val si to ke státní silnici a v některém sběrném táboře tě možná přijmou."

Rozvědčící se s námi rozloučili a já se rozhodl, že půjdu hledat nějaký sběrný tábor.

Poděkoval jsem paní Gawronové, se v šemi se rozloučil a šel jsem dolů do obce. Sešel jsem se zde s Lotyšem Petrem, ruskými děvčaty Olgou a Marusjou a ruským chlapcem Nikolajem. Ti zde zůstali se starými Němci Lazarovými, kteří odmítli evakuaci z důvodu stáří.

Ve vesnici jsme sebrali dva staré koně, zapřáhli je do povozu a domluvili jsme se, že pojedeme do Bytowa.

Olga se po cestě zastavila u bývalých šéfů Majkowských. Majkowští byli Poláci (trochu poněmčelí), ale šéfův bratr byl členem NSDAP. Náš případ ho jistě nemile překvapil a nám bylo divné, proč neodjel s Němci. Byl tak vystrašen, že nám nabídl ze skrýše pod stodolou nějaké oblečení. Vybral jsem si černý zimník, protože jsem na sobě nic kloudného neměl a začátek března byl velmi studený.

Kolem bylo slyšet střelbu, ale přesto jsme se vydali na další cestu. Dojeli jsme s furverkem až na petersdorfské rozcestí, kde nás zastavila sovětská hlídka. Vojáci měli na čepicích zelené pásky.

"Kam, panstvo,ospícháte?"

"Jsme bývalí Ostarbeitři z Hirschfelde a jedeme hledat nějaký sběrný tábor."

"A nemáte strach, že vás může někdo zastřelit? Vždyť jste v přifrontovém pásmu. Tudy utíkají opožděné německé jednotky! Dobrá. Vy, děvčata, se starikom," ukázali na Lotyše Petra, "pokračujte po této silnici. A vy dva půjdete s námi," oslovili Nikolaje a mne.

Pročesávali jsme dlouho do noci opuštěná stavení. Večer jsme přišli k německé celnici na bývalé německo-polské hranici.

Zde nás důkladně vyslýchali. Nikolaje si ponechali a mne, jako Čecha, propustili, abych se hlásil v nejbližším sběrném táboře. Zadrželi mě nějaká sovětská hlídka, mám jí říci, že mě prověřili "zěljonyje" v Pomajskom.

Šel jsem na vlastní pěst. Došel jsem pěšky do Chojnic a odtud jsem pokračoval narychlo sestaveným nákladním vlakem až do Toruně nad Vislou, kde byl přijat do Rudé armády.

Předcházel tomu důkladný výslech! Mé vyšetřovatele zajímalo především jak jsem se dostal do Německa, co jsem tam dělal, zda jsem neměl nějaké styky s ruskou buržoazní emigrací a spousta dalších nepříjemných otázek. Odpovídal jsem podle pravdy, nic nezatajoval a oni si to zřejmě velmi důkladně ověřovali. Mnoho podobných mladíků se octlo v šachtách Donbasu, někteří až na Sibiři a v dalších pracovních lágrech. V očích tehdejších vyšetřovatelů, důstojníků a jiných privilegovaných osobností jsme byli pouhými "západníky", to jest méněcennými lidmi narozenými na Západní Ukrajině. I vojáci v činné službě, kteří narukovali v roce 1940 byli na začátku vlastenecké války staženi z fronty a nasazeni do různých lágrů jako nespolehliví. Měl jsem opravdu z pekla štěstí. Domů jsem se nedostal, ale zůstal jsem prozatím živ a zdrav. A to bylo nejdůležitější.

V RUDÉ ARMÁDĚ

V LEDNOVÉ OFENZÍVĚ roku 1945 se sovětská vojska hluboko vklínila až na území Německa. Mohutný nápor Rudé armády od Visly k Odře přes Poznaň, Schneidemühl a Pyritz zatlačil Němce až k Frankfurtu nad Odrou a odtud postupně k Baltskému moři. Sovětská vojska obchvatným manévrem odřízla silná seskupení německých vojsk v Pomořanech a ve východním Prusku od armád bránících území Říše. Ihned za frontovou linií Poláci rychle opravovali železniční tratě a začaly zde jezdit nákladní vlaky. Německé letectvo bylo natolik zdecimováno, že nebylo schopno vyvinout nebezpečnější akce.

Jedním z takovýchto narychlo sestavených nákladních vlaků jsem se dostal až do města Toruň nad Vislou. Vlak byl plně obsazen polskými i zahraničními dělníky, kteří se z osvobozeného území vraceli z nucených prací v Německu.

V Toruni jsem se přihlásil do Rudé armády. Po důkladném výslechu mě přidělili k ženijní jednotce. Jelikož jsem v roce 1940 absolvoval branný výcvik, následoval jen výcvik zaměřený na ovládání techniky rozminování minových polí a zneškodňování min. Po tomto krátkém výcviku mě určili k výkonu funkce ženisty ve Východním Prusku. Byly to ještě strašné a nezapomenutelné dny.

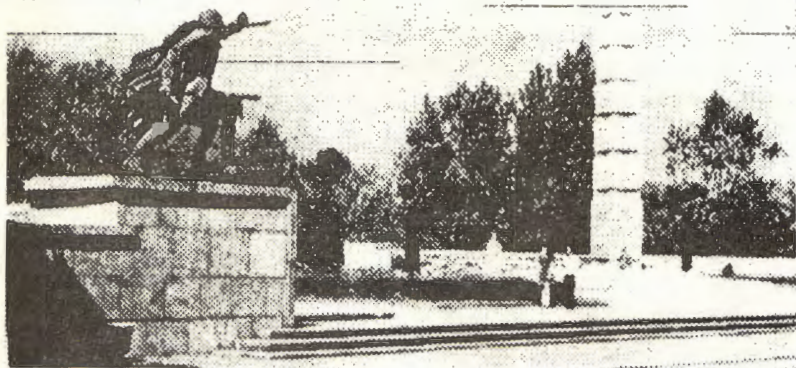
Nazývám-li je strašnými, mám k tomu důvod. Východní Prusko na sklonku roku 1944 a na počátku roku 1945 bylo snad nejrozsáhlejší pevností na území Německa. Od pobřeží Baltského moře až k litevským hranicím Němci vybudovali souvislé železobetonové opevnění a samotná města Königsberg, Insternburg, Goldap, Marienburg, Marienwerder, Rastenburg, Pillau a Tilsit byla jednou jedinou pevností.

Smrt zde číhala za každým rohem, v každé vesnici i na osamocených usedlostech, v každém lesíku i za ojedinelými stromy. Vše bylo Němci využito k obraně vstupu do zbývajících částí Německa.

Civilní obyvatelstvo bylo evakuováno před ofenzívou Rudé armády. Země byla rozryta protitankovými příkopy, doty, dzoty, pěchotními zákopy a poseta tisíci minovými poli a protitankovými zátarasy. Vypadala jako rozevřená tlama s milióny zubů, připravena rozdrtit vše: lidi i techniku, dostanou-li se do jejího smrtícího dechu. Nejzazším opevněním, opřeným o břehy Baltu, byla pevnost Königsberg (dnes Kaliningrad).

V polovině března byla naše jednotka odvelena do prostoru autostrády, vedoucí z Elbingu do Königsbergu. Úkolem jednotky bylo přetnout nepříteli ústupové cesty do Pomořan, vyčistit území od min všeho druhu, a tak připravit tankistům, motostřeleckým jednotkám a pěchotě prostory k mohutným úderům na tehdejší hlavní město Východního Pruska. Úkol si vyžádal mnoho mladých životů. Ženista se nesmí zmýlit. Tam, kde se podél cest a v minových polích objevily cedule s třemi černými kroužky, byla jistota, že tudy prošli ženisté a cesta je volná, vyčištěná od min všeho druhu.

Boje o přístupy ke Königsbergu a o samotné město a pevnost trvaly od 23.ledna 1945. Byly to nejurputnější boje - kromě berlínské operace - na území Německa. 9.dubna 1945 byla pevnost dobyta.

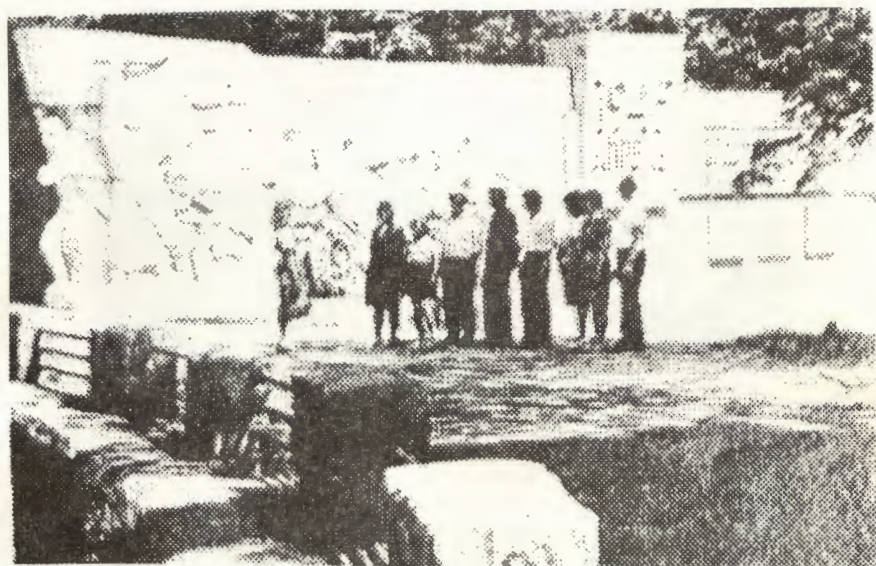
Kaliningrad"

*Pátá pevnost" - místo legendárního hrdinství sovětských vojáků při šturmu
Königsbergu 9.dubna 1945*

Z hrdého železobetonového kolosu zbyly strašlivé trosky. Železobetonová opevnění byla tak poškozena, že rozum nad mohutností útoku a odvahou sovětských vojáků zůstával stát. Königsberg zůstal v

rozvalinách. Nezbylo mnoho celých budov, nezůstaly zde souvislé ulice, v troskách ležel přístav i nádraží a nedaleký vojenský přístav Pullau byl vyřazen z provozu. Vraky válečných lodí uzavřely přístupové vodní cesty, vjezd do řeky Pregel byl úplně zatarasen. Kônigsberg, jakož i celé Východní Prusko, byl na jaře 1945 mrtvou zemí!

Nepamatuji se už na čísla, udávající výši válečných trofejí, ale zapamatoval jsem si, že v kotli u Kônigsbergu padlo a bylo zajato více než 150 000 německých vojáků a důstojníků, ukořistěno a zničeno velké množství bojové techniky. Osvobození Východního Pruska si vyžádalo nesmírnou oběť - padly zde desetitisíce mých sovětských spolubojovníků.

K a l i n i n g r a d. Hromadný hrob 1 200 vojáků 11.gardové armády, kteří padli v dubnu 1945 při útoku na Kônigsberg

Ještě neuhasly plameny v pokořeném městě-pevnosti a už naše jednotka stála před dalším náročným úkolem. Vybudovat přepravu přes řeku Vislu. Po této provizorní přepravě se valily dlouhé kolony vítězů od Kônigsbergu dál na západ.

V rozvalinách jednoho města našli naši vojáci plačícího německého chlapce.

"Gib mir Brot! -Dej mi chleba," žadonilo děcko. Otrlí, zaprášení a zpocení vojáci, jimiž smrt hrozila každým dnem, přivinuli dítě k sobě a krmili. Tomu jsem se velmi divil.

"Razvě on s nami vojnu vědět? Vospitajem my s něgo novogo, lučšego čelověka."

*Königsberg byl z devadesáti procent zničen. Sovětští lidé na jeho troskách
vybudovali moderní město
Kaliningrad*

BRÁNA K BERLÍNU

12. DUBNA 1945 začal rychlý přesun naší ženijní jednotky ze Swiecia nad Vislou k dolnímu toku Odry. Cílem byla pevnost Altdamm u Štětína. V té době sovětská vojska v součinnosti s polskou armádou sváděla těžké boje v Pomořansku. Celá trasa, po které jsme se přemisťovali k Odře, vydávala o tom výrazné svědectví. Města Schneidemühl, Pyritz, Bahn a Stargart poskytovala žalostnou podívanou! Podél trasy ležely nehybné tanky, rozbitá děla čněla v zákopech jako obludné přšery. Borové lesíky byly doslova státy výbuchy dělostřeleckých granátů, pásy tanků rozdrtily kmeny i větve a smíchaly je s pískem zákopů a pevnůstek i s pozůstatky jejich obránců.

V opuštěných vesnicích pobíhala domácí zvířata, vydešená bombardováním a kanonádou. V ojedinělých domech se skrývaly hloučky ustrašených německých civilistů, ještě nedávno tak sebevědomých, kteří sem byli evakuováni z východu. Už neuspěli utéci za Odru, protože útoky sovětských vojsk byly tak rychlé a bleskové, že v Pomořansku přetály ústupové cesty i pravidelné německé armádě.

Když jsme se přiblížili na dosah Altdammu, dozníval tam zoufalý odpor německých vojsk. Proto jsme dostali rozkaz k přesunu asi 30 - 40 kilometrů na jih, což jsme absolvovali pěšky během jedné noci. Proti našemu novému stanovišti bylo vidět za Odrou siluety většího města. Byl to zřejmě Schwedt?

Bez odpočinku a spánku jsme začali plnit bojový úkol. V okolních borových lesích jsme připravovali materiál pro stavbu přístupové cesty k rozvodněné Odře, která byla rozlita do šíře asi tří kilometrů. Ustupující nacisté poškodili všechny hráze, takže přívaly vod zaplavily okolní terén. Němci považovali širokou řeku a mohutný obranný val na jejím levém břehu za vstupní bránu k Berlínu. K jejímu uhájení soustředili nad Odru velké množství bojové techniky a elitní vojenské jednotky.

Jelikož jsem byl řadovým vojákem, nemohu podat výraznější svědectví, jakého je schopen válečný zpravodaj. Popisuji pouze události na úseku naší jednotky. Přes den jsme připravovali zásoby materiálu na stavbu přepravy přes bažiny a v noci, po pás ve studené vodě, pod přímou dělostřeleckou palbou nepřítele, jsme pracovali na stavbě provizorní, ale bytelné dřevěné cesty ke korytu řeky. Na tuto cestu pak navázal pontonový most. Naštěstí rozlita řeka a bažinatý terén tlumily exploze dělostřeleckých

granátů, takže jsme neutrpěli příliš velké ztráty. Němci však kontrolovali z pevnůstek a zákopů na levém břehu řeky sebemenší pohyb našich útvarů. Nejnebezpečnější byli odstřelovači, poschovávaní za každým keřem, za každou sebemenší vyvýšeninou a v zákopech. Jejich drzost byla neuvěřitelná.

A nezbylo nic z té halasné pýchy... Ten přední je jistě rád, že zůstal živ a zdrav

Před generálním útokem sovětských vojsk poslalo německé velení nad frontovou linií letadlo, které shazovalo letáky s výzvou, aby naši vojáci přebíhali na jejich stranu! Bylo to v noci 16. dubna 1945, necelých sto kilometrů od Berlína a hlavního Hitlerova stanu!

Tato zpupná výzva se stala předmětem vtipů našich vojáků a podnítila radostnou náladu před útokem. Dostavil se zcela opačný účinek, než s jakým počítali!

Boj o Berlín. Sovětská letadla nad říšským sněmem. Tanky v ulicích města

V pět hodin ráno zazněly po této komické předešle salvy snad nejmohutnější dělostřelecké přípravy. Na pravém břehu Odry, s hlavněmi namířenými na Berlín, bylo soustředěno více než dvacet tisíc děl, houfnic, gardových minometů a jiných těžkých zbraní, které rozmetaly obranný val na levém břehu. Brána do Berlína byla rozrušena! Intenzita hřmotu byla tak silná, že nebylo slyšet křik nejbližšího souseda.

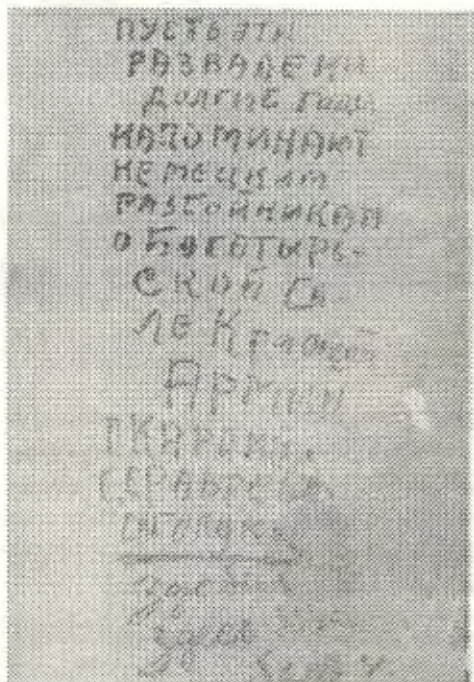
Tisíce letadel vytvořilo vzdušný most mezi leteckými základnami v Pomořanech a bombardovanou linií fronty. Podpořily silným bombardováním nejen dělostřeleckou přípravu, ale současně shazovaly tisíce tun na Berlín a jeho okolí.

Koryto řeky a oba břehy zahalila šedá, neprůhledná clona, osvětlovaná explozemi granátů i záblesky gardových minometů. Nastala chvíle pro ženisty, právě dělníky války. V kouři a dýmu spojovali pontony v jeden dlouhý most. I když kolem stříkala voda od výbuchů německých granátů, nevyvolalo to mezi nimi zmatek. Ženisté znali svou práci!

Současně se hladina řeky pokryla velkým množstvím plavidel nejrůznějšího druhu, od vorů až po řádné lodě. To pěchota vyrazila dobýt předmostí. Nad Odrou se rozpoutalo pravé peklo. Vřela voda, sténala země

a bouřila oblaka. Vše se slilo v hroznou tmavou bouři. Sověští vojáci dosáhli levého břehu řeky, kde se rozpoutal nelítostný boj. Nepřítel začal couvat. Mezitím ženisté dokončili most, po němž vyrazily do útoku tanky.

Boje ve městě na protější straně řeky byly těžké.

"Ať tyto rozvaliny dlouhá léta připomínají německým násilníkům bohatýrskou sílu Rudé armády... Zde byl... Zde byl..." Podpisy sovětských vojáků na berlínských zdech

Němci bránili každý bunkr, každý polorozbořený dům a každý sklep. Ulice, dvory, prostory v domech byly posety padlými. Sténání raněných se mísilo s vytím střel. Nepřítel nevydržel. Zbytek posádky a ostatní civilisté vylézali ze sklepení a rozvalin. Z očí jim hledělo šílenství. Se zdviženými pažemi směšně ujišťovali: "Hitler kaput!"

Brána do Berlína byla otevřena prchajícím a pronásledovatelům. I když to byly už poslední křeče mohutné nacistické mašinérie, trvalo ještě perných čtrnáct dnů než byl Berlín dobyt. Město jsme obcházeli ze severu. Byl to poslední bojový úkol: přesun do Templína.

V dobytém Berlíně jsem byl až 6. května, když už byl pokořen. Zažil jsem zde neopakovatelný pocit, že bylo rozmetáno hnízdo, z něhož pocházely mnohé výboje. Pro mne osobně to bylo obzvlášť radostné.

Neradoval jsem se z padlých Němců, ale i z toho, že mi bylo dopřáno stanout s vítězi na místech, kde jsem ještě nedávno otročil.

A ZDE JSEM PROŽIL NEJKRÁSNĚJŠÍ MÁJ.

Květen je nejkrásnějším měsícem roku a jaro nejkrásnějším ročním obdobím. Jaro nad Odrou bylo poznamenáno bolestí a utrpením. Ještě umírali mladí lidé a byly ničeny hodnoty. Přitom už každý z nás věděl, že se blíží předzvěst něčeho velkého, posvátného a toužebně očekávaného. Blížil se konec strašné války. Už dozněly výstřely v nedalekém Berlíně, ale my pořád dostávali zprávy, že na jihu, v zemi mých pokrevních bratří, se ještě bojuje. Že povstala Praha a vyhání okupanty, že se velká seskupení nepřátel probíjejí na západ.

Osmého května 1945 po celodenním hledání a zneškodňování min příslušníci našeho družstva odpočívali v podkrovní světnici braniborské vilky. Najednou se rozpoutala nečekaná střelba. V domnění, že se jedná o přepad, uchopili jsme automaty a vyběhli ven.

Tam se objímali, smáli i plakali a stříleli do vzduchu naši spolubojovníci. První salvy, které nebyly namířeny proti člověku! První salvy, které oznamovaly začátek nového života! VÁLKA SKONČILA! Jsme živí, vrátíme se domů! Ty chvíle nelze popsat.

Najednou jsem si začal uvědomovat, že i v této cizí nepřátelské zemi, v níž jsem zažil nejpotupnější ponížení a poznal život a postavení otroka, ale také radost vítěze, všechno kvete! Tam, kde smrt číhala na každém kroku, rozkvétají teď jabloně a šerky, zazelenaly se louky, stráně i šedá vřesoviště. Zkrásněla nějak i naše děvčata, oblečená do bílých plášťů a zelených

stejnokrojů. Budoucí matky a nositelky života. Dívky, které se nejednou dívaly smrti do tváře. Té své vlastní i těch, které vynášely z bojiště nebo ošetřovaly v polních lazaretech a nemocnicích.

A najednou byla kolem sváteční nálada. V mysli se objevila matka, ta dobrá ustaraná maminka, která mě s bolem vyprovázela v nejtěžší chvíli mého dosavadního života, její vrásčitá, dobrá tvář, i stůl v rohu kuchyně tam doma, v Hlinsku na Volyni, i rozkvetlý sad, i rozjařené oči dívky, s kterou jsem musel za trest sedět v jedné školní lavici. Vše bylo na dosah ruky! Už nás nerozdělí krvavá smrt, už nebudou štěkat kulometry a nezahřmí děla. Bože, jak je to možné? A v hloubi duše se rozezvučely zvony jako o vzkříšení.

BYL MÍR! OPRAVDOVÝ MÍR! Dovedeš to pochopit, dnešní mladý člověče?

Plný dojetí jsem usedl do trávy a vzpomínal na všechny, kteří se této chvíle nedočkali. Na padlé kamarády, na sestřelené letce, na umučené vězně, starce, děti, na námořníky, kteří našli smrt v hlubinách moře. To vše pro tuto dlouho očekávanou chvíli, pro nejkrásnější máj, jaký jsme kdy prožívali! Vždyť byl časem vzkříšení a všem přinášel svobodu a život!

ooo OOO ooo

KDYKOLI UTRHNETE KVĚT, nakrojíte nový bochník chleba nebo se projdete mezi lány dozrávajících obilí, vzpomeňte si, že i naši krásnou českou a slovenskou zemi orosili svou krví známí i neznámí hrdinové, aby každý mohl prožívat další a další radostné máje, a také proto, aby ona, země milovaná, naše matka, po níž jsme my v cizině tolik toužili, už nikdy, nikdy nemusela prožívat bolestné a potupné pašije, ale mohla se radovat a rozvíjet do krásy podobně, jako se s každým novým jarem probouzí k životu a rozkvetá divukrásná boží příroda!

Život je opravdu krásný, jenom ho nepromarnit...

Tehdejší přání se splnilo... Šumperští odbojáři v prvomájovém průvodu v roce 1983 / autor první zprava, v klobouku/

PROTEKČNÍDÍTĚ?

VÁLKA SKONČILA a v útvarech se začalo s nácivkem pořadových cvičení, studiem vojenských řádů a podobných vymožeností. Také naše ženijní brigáda - s polovičním stavem mužstva - začala s intenzivním výcvikem na jezerech kolem Templína. Starším veteránům války to nebylo po chuti, ale nic naplat: rozkaz je rozkaz a ten je nutno plnit.

Asi v polovině června 1945 začal dlouhý přesun naší brigády až na litevské hranice. Prošli jsme pěšky od Labe po ose Angermünde, Štětín, Stargard, přes celé Pomořany, Schneidemühl, Bydhošť, Tčev, Elbing, Königsberg a Tylži do Ragnitu. Prošli jsme značnou částí pokořeného Německa, plného rozvalin a hladu. Válka je svinstvo! Přináší po sobě bídu a utrpení, zejména těm nejhudším. Tak tomu bylo v Německu i v Polsku. Už za Odrou se tu a tam na opuštěných usedlostech objevovaly bílo-červené vlajky na znamení, že usedlost převzali do správy polští zemědělci. Na to měli zákonitý nárok. Byly to přece po staletí slovanské končiny!

V Ragnitu, na řece Němenu, na bývalých německo-litevských hranicích, bylo veliké vězení, v němž za války trpělo mnoho českých vězňů. Byli osvobozeni Rudou armádou a jejich místo teď zaujali němečtí váleční zajatci. Ti zde odstraňovali zříceniny a spolu s naší brigádou připravovali prostor pro stavbu nového města.

Mluvil jsem obstojně německy, a tak se ze mne stal tlumočník. Jako všude jinde, tak i ve Východním Prusku začínali mírový budovatelský život. Naši ženisté prováděli odstřel a demolici poškozených budov a zajatci pak nakládali trosky na vojenská vozidla.

S vydáním rozkazu Nejvyššího velitelství sovětských branných sil o demobilizaci ročníků 1913 a starších se stav brigády zmenšil o další polovinu a tím došlo k jejímu rozpuštění. Mladší ročníky byly přiděleny k jiným vojenským útvarům. Asi 100 mladých vojáků převzal pyrotechnický prapor. Byl jsem mezi nimi. Přemístili nás do Königsbergu, kde sídlil štáb praporu, a poté do rybářského přístavu Fischhausen, kde jsme rozminovávali pobřeží Baltu.

Asi za měsíc se zde objevil politruk nadporučík Badmajev s rozkazem velitele praporu, gardového majora Žochova, že mám nastoupit místo praporečnického písaře. Vymlouval jsem se, že jsem Čech, že mi ruština bude dělat potíže a podobně. Badmajev mě prostě přesvědčil, že jsem "gramot-

nyj" a není obav, že to nedokážu. Stala se ze mne "štábní krysa", jak vojáci potupně nazývali písaře, ordonance, řidiče, skladníky a jiné vojáky, kteří konali službu ve štábech.

Mým učitelem se stal Tatar, seržant Nasabulin, učitel v civilu. Kromě toho zde pracoval intendantní písař Vasja Burnosov a další písař Judajev, který měl na starosti miny a municie. Mými přímými a jedinými nadřízenými byli: velitel praporu a náčelník štábu. S jinými důstojníky jsem služebně do styku nepřišel.

Vasjův nadřízený byl Žid, nadporučík Solomonik Izrail Menděljevič. Připomínal starozákonního Izraelitu: nosil pejzy a dlouhou bradu, proto ho nikdo jinak nepojmenoval než "Boroda". Judajevův nadřízený se jmenoval Mojše Ljovin a byl rovněž Žid.

"Boroda" byl veselý člověk. Ačkoli mu už bylo přes padesát, byl stále živý a plný humoru. Ozvalo-li se venku: "A v sobotu den něnasnyj, nělzja v pole hrabotať, ni bohroniť, ni pachat!" těšili jsme se, že bude opět nějaká legrace. A už tu byl bradáč a ráčkoval:

"Phroščajťe, děvki, phroščajťe, babjonki, ujezžaju ja ot vas, na zěljonjy, na Kavkaz!" "Nu, Šimák, kak děla?" To byl jeho typický pozdrav.

Jednou se ti dva začali v kanceláři strašně hádat. Hádají-li se dva Maďaři nebo Rusové, padají štavnaté nadávky, ale hádají-li se dva Židé, pak je to divadlo k popukání. Jsou to nejen nadávky, ale - a to především - posuňky. Příšerně jsem se smál. "Boroda" se na mne osopil a zeptal se, čemuže se vlastně směju, když stejně nerozumím, co si říkají.

Protože jsem se za tříletého pobytu v Německu poměrně dobře naučil německy, dost jsem z jejich žargonu, kterému se říká jiddiš, rozuměl, takže jsem mohl pohotově odpovédět:

"Tovarišč staršij lejtnant, ja vam sejčas rasskažu, o čem vy s Ljovinom sporyli," a k údivu obou rozkohoutěných důstojníků jsem zhruba vysvětlil obsah jejich kontroverze.

Izrail Menděljevič si zřejmě zjistil, kdy budu mít noční službu u telefonu a nelenil mě v noci navštívit. Zaslchl jsem hlas strážného: "Stoj, kto id'ot?" "Bohroda!" ozvalo se v nočním šeru. Za chvíli vstoupil do kanceláře a beze slova si mě prohlížel. A najednou se zeptal:

"Šimák, ty Jevrej, ili ně Jevrej?"

Nevím, co mě to napadlo, ale pohotově jsem z legrace odpovéděl:

"Jevrej, tovarišče staršij lejtěnant!"

"Nu, idi ty! A počemu ty Čechom pišešja?"

A já na to zase šibalsky: "To máte tak, dědeček byl Čech a babička Židovka. Po dědečkovi jsem Čech a po babičce Žid."

"Aj, vaj, vaj! A ja dumal: ně durna golova v štabě sedit!"

Přisedl si ke mně a tiše dodal:

"Ty, Šimák, bhrat bhrata dolžen poddehrživať. Ja těbě vypišu novuju šiněľ, novoje obmudihrovaniye, fuhražku i kihrzovyje sapogi. Jejbogou, eto ně phrotivzakonno poddehržať bhrata!"

Svému slibu dostál. Oblékl mě od hlavy k patám a já bezvadně reprezentoval náš praporní štáb.

Nadporučík Izrail Menděljevič byl dobrým vojákem a oplácel fašistům zvěřstva, která spáchali na jeho národě ode dne, kdy v Německu převzali vládu a během celé té strašné války. Asi proto pomohl člověku, který na jeho otázku odpověděl, že je Žid. Jenže já jsem takto tenkrát neuvažoval. Byl jsem rád, že mi legrace pomohla k pořádnému ošacení. Budiž mi dodatečně odpuštěna tato malá lež.

DOMŮ!

NEJVYŠŠÍ SOVĚT SSSR vydal v dubnu 1946 výnos o demobilizaci ročníků 1914 - 1921. Zpráva o tom se bleskurychle rozletěla po všech útvarech. Pojedeme domů!

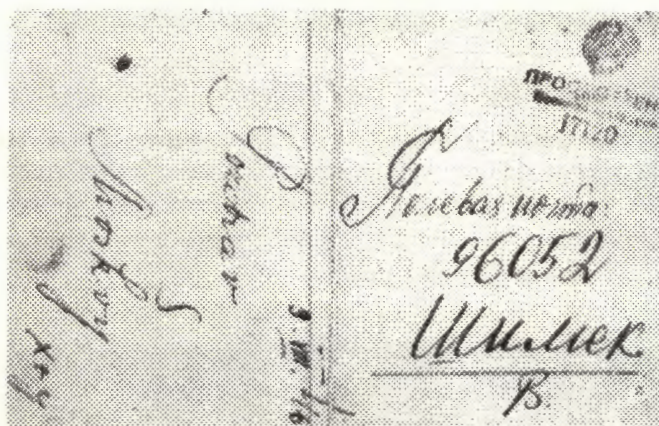
Pro naše pyrotechniky to byla obzvlášť radostná zpráva! Hledání a zneškodňování min je vždy spojeno s velkým rizikem. Pyrotechnik se nikdy nesmí zmýlit. Zmýlí-li se, pak je z toho "črezyčajnoje proiššestvije" - mimořádná událost. Ve štábu je vše na nohou! Opět zahynul kamarád! A je po válce! Nikomu se už nechce umírat.

Písaři štábu 74. Samostatného pyrotechnického praporu (autor stojí vzadu uprostřed)

Ve štábu začíná veliké vyšetřování příčin, hledá se viník, důkladně se zjišťuje, proč vojákůvek zůstal v minovém poli a už nikdy neuvidí domov, mámu, tátu a sourozence. -

Miny jsou v této zkrvavené zemi všude. Nedaleko je Rastenburg, bývalé "Vlčí hnízdo" největšího vlkodlaka v dějinách světa, a ten se velmi pečlivě zabezpečoval, jako by zde měl přežít samotný soudný den. Nepřežil. Ani se ho nedočkal. Chcípl jako mršina a polili ho hořlavinou, aby nezapáchal. Ejhle, konec mocného!

I voják byl někdy mile překvapen! Žijete ještě, záhadní přátelé?

Ale miny po něm a jeho nohsledech zde zůstaly. Tisíce, statisíce min a mnohem více jiné munice. Jsou zahrabány podél celého baltského pobřeží, od Elbingu až po Klajpedu a od Oľštýna až po řeku Němen, od Goldapu po Insternburg, kde zahynul maršál Čerňachovskij, takže se ty rozvaliny dnes jmenují Čerňachovsk. Rovněž Königsberg už není Königsberg, ale Kaliningrad a severní část Východního Pruska je přejmenována na kaliningradskou oblast. Přijíždějí sem noví osídlenci a naši pyrotechnici připravují prostory pro budoucí lány obilí a rozlehlá pastviska.

Po Prvním máji odjíždějí pěšáci a dělostřelci, spojaři a odstřelovači, jen pyrotechnici, řidiči tanků a nákladních vozidel ještě zůstávají. A pyrotechnici nejdéle. Jejich práce je totiž potřebná, a proto je velitelství okruhu nepropouští do civilu.

Všechno je pusté a bez života. Ale i v těchto prohledaných končinách a rozvalinách bude jednou kypět život. O to se nejdřív přičinují naši pyrotechnici. Na rozminovaná místa přijíždějí noví osídlenci, Rusové, Ukrajinci, Bělorusové i Litevci.

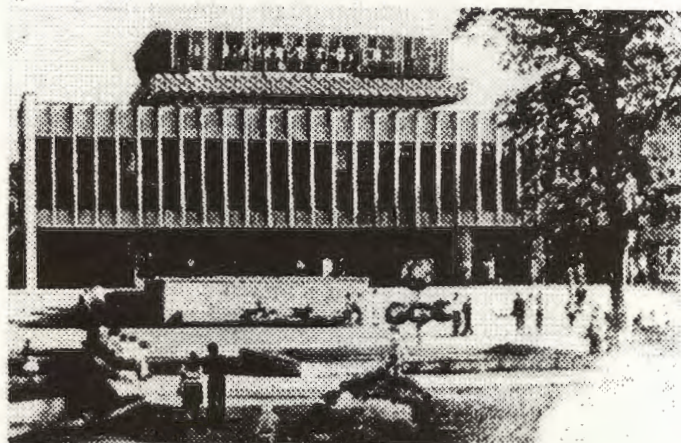
Sovětský voják v roce 1945 (můj přítel Chryščuk od Kyjeva)

Už na jaře roku čtyřicátého šestého na některých místech kypěla čínorodá práce. Lidé orali a seli. Zúrodňovali bývalá minová pole! Konečně padlo rozhodnutí: v polovině srpna čtyřicátého šestého roku odjždíme domů.

Nastává loučení s kamarády i s veliteli. Najednou je vojákovi jaksi těžko a smutno na srdci. Tolik dní jsme spolu žili a konečně je to tady!

Chlapské stisky rukou, "poželanije šťastlivogo puti i mirnoj žizni", poslední zamávání a jedeme nákladákem na rozbité kaliningradské nádraží. Jedna kolej už je v provozu a jako nekonečná stuha vede až kamsi na Dálný Východ, kam jede Manuilskij a z Moskvy na jih do Azerbájdžánu, kam odjždí nositel čtyř Řádů slávy staršina "Machač-kala", jak jsme ho přezdívali. Jede Ščerbakov, ten věčný nenasyta, který dovedl do sebe vsoukat vědro vařených zemáků, i mohamedán Karymov, kteý raději hladověl, než

by snědl kus pořádného vepřového, a proto se živil spolu se psy-minohledači koňským masem. V armádě jsou různí lidé s různými povahami. Odjíždí seržant Byčkov. Ten pojedje se mnou nejdál, až do Baranovičů. Ostatní přisednou ve Vilně do moskevského rychlíku ...

Tam, kde naši pyrotechnici ještě koncem čtyřicátého šestého roku nalézali a zneškodňovali miny, stojí dnes moderní budovy. Kaliningradský biograf

... Jak asi vypadá naše chát? Jak rodiče? Jistě za těch více než pět let pořádně zestárlí. Jak asi zní česká řeč? Dovedu vůbec ještě česky mluvit nebo budu svůj mateřský jazyk komolit? Vždyť za těch pět let jsem s nikým česky nepromluvil!

Ne, to není pravda. Stáli jsme přece nad Odrou před velkou ofenzívou na Berlín a tenkrát mi přiběhli kamarádi sdělit, že v sousední jednotce je Čech. Letěl jsem tam jako splašený a chvíli jsme si popovídali "po našemu". Vojáci na nás civěli, ale uznale prohlásili:

"Poňatj jazyk, slavjanskij!". A pak už zase dva roky jen rusky nebo ukrajinsky anebo německy.

Vše, domov, rodiče, mateřský jazyk, byly vzdálené přeludy, k nimž mě měla vrátit zpět ocelová stuha železnice. O pár desítek kilometrů jižněji se vine podobná. Po té mě před pěti lety vezli v zamřížovaném voze do otroctví. Dnes v podobném, ale už bez mříží, jedu domů!

Mřížce by neměly být. Aspoň by neměly existovat pro nevinné lidi. Kdo drží nevinné lidi za mřížkami, je barbar.

Vše už je za mnou, těch pět roků života bylo velikou školou. Odjízďel jsem jako nevyzrálý kluk, dnes se vracím jako mladý muž, vyzkoušený hladem, ponížením, ohněm, nebezpečím, do nového života. Jaký ten život bude? Co budu dělat? Jak dlouho to bude trvat, než se přizpůsobím novým podmínkám? Sestry snad už nebudou muset sloužit, vždyť naši chlapi válčili i proto, aby už nebylo otroků a otrokářů, vykořisťovatelů a vykořisťovaných.

Jak asi vypadá maminka? Před pěti lety jsem se s ní loučil a pamatuji se, jak jsem volal: "Sbohem, maminko, uvidíme se ještě někdy?" Jistě za ten čas zestárla. Každá máma zestárne, když má děti ve světě. A naše měla dvě: jedno v české a druhé v ruské armádě, a na obě jistě čekala. A modlila se za ně. Všechny mámy na světě se v době nebezpečí modlí za své děti. Neřkejte mi, že to není pravda! I chlapi se modlili, když šlo o krk ...

Z rozjímání mě vyrušuje staršina "Machač-kala":

"Anuka, Čech, davaj, grjaněm na raschadnuju! Přeci jsi byl předzpěvákem ve Vinničenkově četě, snad to ještě dokážeš!"

Teprve nyní jsem si všiml, že jsem na litevském území, že máme čisté vesničky a pastviny poseté stády dobytka. Z vedlejšího vozu, kde jedou bývalí řidiči tanků, zaznívá táhlá a melancholická melodie:

"V uglu zaplačet maŭ, staruška
s usa slėzu smachņot otėc,
i dorogaja nė uznajet,
kakoj tankista byl konėc!"

I budėt kartočka pylitsja
na polkė pozabytych knig,
v tankistskoj formė, pri pogonach,
no on ejj bolše nė ženich..."

(Háčky ponechávám! Bez nich ruština není ruštinou! Prostý čtenář to čte tak, jak je to napsané).

Proč jen ti demobilizovaní vojáci tak smutně zpívají? Asi proto, že vzpomínají na ty, kteří už nikdy nepřijedou domů. A těch jsou milióny! Svoboda byla vykoupena úžasnými oběťmi!

"Anuka, Čech, davaj, davaj," pobízí mě staršina.

"Dobrá, ale musíte mi pomoci!"

"Pomůžeme!" houkli sborem.

"Začni Marusju!" požádal kdosi. A tak jsem spustil:

"Zdravstvuj, milaja Marusja!

Zdravstvuj, cvětik goluboj!"

A oni sborem:

"My přijechali obratno

i z Krasnoj Armiji domoj!"

Pokračuji další slokou:

"Věrno dumala, Marusja,

čto ubít ja na vojně..."

a vagón opět sborově:

"I zaryto moji kosti,

v čužoj, dalněj storoně..."

Přistihuji se, že jsem zrovna takový jako ti tankisté vpředu. Proč jenom frontoví vojáci zpívají takové smutné písně?

"Šumjaka, začni ženijní!"

"... tam, gdě ně projdut motory,

tam, gdě pěchota ně projďot,

projdut otvažnyje sapjory!

Bělorusija rodnaja, Ukrajina zolotaja,

naše štěstí molodoje my stálými štykami
ogradím..."

Nálada ve voze stoupla, Byčkov začíná s běloruskými častuškami, Pílnaňčuk notuje melodické ukrajinské dумы, jen "Machač-kala" cení bílé zuby, když ho žádáme, aby nám zazpíval něco v azerbájdžánštině.

"Ale, jděte, chlapi, vy byste tomu stejně nerozuměli," a vytahuje čturu čistého lihu, kterým se chce vykoupit. Než jsme přijeli do Vilna, byla staršinova čtورا prázdná. A zde nastalo poslední rozloučení s dobrými chlapy.

Rychlík na Moskvu odjíždí ještě též noci. Náš na Lvov je už pryč, a tak musíme s Byčkovem čekat do příštího dne. Hledáme místo k přenocování. Nádražní hala je přečpaná, nástupiště rovněž, jdeme tedy kus od nádraží a zde pod vysokým plotem se uvelebujeme. Je krásný a teplý srpnový večer. Sotva jsme rozprostřeli pláště, už je zde vojenská hlídka.

"Co zde pohledáváte, soudruzi, vraťte se do nádražní budovy!"

Odporujeme. Venku je přece tak krásně a v budově není místo. Hlídka je však neúprosná. Nechceme se dostat do nějakých nepříjemností, proto se vracíme do nádražní haly. Stěží jsme našli volné místo. Vojákoví stačí docela malý prostor. Batoh pod hlavu, plášť přes hlavu a spí se! Hromadou spáčů se k nám prodírá civilista s vintovkou na rameni a rudou páskou na rukávu.

"Zdravstvuj, sěržant! Machorka jest?" obrací se na mne.

Oslovení mne překvapuje, jsem pouhý jefrejtor.

"Jesť. A ty, co jsi zač? Ozbrojený civilista?"

"Ja strebok!" odpověděl hrdě a vypnul hubenou hrud'.

"Co je to, strebok?"

"No, vš, to je jako voják. My válčíme s bandama."

Divný voják, pomyslel jsem. V sešmajdaných botách, v civilním oděvu, jen velká hvězda mu svítí na čepici a vintovka-trochlinějka se mu klátí na rameni. Podal jsem strybkovi pytlík s machorkou a kus novin, zakouřili jsme si a on se mi svěřil, že na Litvě je plno banditů, s kterými svádějí neustálé potyčky a budou bojovat, pokud je všechny nepochytají. Pochopil jsem, proč nás vojáci vrátili do nádražní budovy. Z bezpečnostních důvodů.

Noc jsme prospali v nádražní hale, ale následující den se nekonečně vlekl. Do města jsme neměli propustku, a tak jsme žvýkali suchary a nudili se.

Konečně přistavili rychlík do Lvova. Z nádraží a z města se nahrnulo nespočítaně cestujících. Všichni s ranci na zádech a nuzně oblečení. Následky války je vidět na každém kroku. Celá Bílá Rus je v rozvalinách a centrální oblasti také. Ti lidé jeli pro obilí a pro brambory. Aspoň několik kilogramů! Dav se tlačí, odvážlivci se usazují na střeších, silnější se prodírají násilím dovnitř vozů. Na střeších jde o život. Ale oni chtějí jet, oni musí jet! Proč těch vlaků nejede aspoň čtyřikrát tolik?!?

Ve zvláštních vozech cestují vojáci základní služby a demobilizovaní. I zde je tlačence, ale my máme "plackarty", zajištěné místo, nalézáme je a můžeme pohodlně sedět. Konečně si odpočineme. Byčkov jede jen do Baranovičů. Zato já mám před sebou celou noc jízdy. V kupé jsou mladíci vojáci. Mnoho jich stojí na chodbě. Zvědavě si nás prohlížejí. Asi nám závidí, že jedeme domů.

"Demobilizovannyje?"

"Da."

"A s odkuda?"

"Iz Kaliningrada."

"Poňatno! Četli jsme o tom městě. Byly tam strašlivé boje. Tam se přece vyznamenala jedenáctá gardová armáda!"

Mladíci toho o útoku na bývalý Königsberg věděli dost a také slyšeli, že celá kaliningradská oblast bude osídlena. Co věděli o tom, že tam fronta trvala i po válce?

Přijíždíme do Baranovičů. Byčkov se krátce loučí. Tiskneme si ruce a líbáme na tváře. Snad se vidíme naposled. Rychle vystupuje, vlak se rozjíždí, seržant Byčkov mi ještě mává a nádraží i on, vše mizí v noční tmě.

Ta je stále hustší. Mladí vojáci usnuli a já ne a ne spát. A hlavou se opět honí vzpomínky. A také pochybnosti.

Jaké je to doma? Jak mě uvítají? Mají tam ještě ten stůl, co stával v rohu kuchyně, a židle, které udělal nebožtík strýc Josef?

Vlak supí, chlapci spí a já jsem opět ve štábu. Co asi dělá velitel gardový major Žochov? Brzy bude ráno a do kanceláře vstoupí náčelník štábu, kapitán Nosyrev, spolu s ním kapitán Bondarenko i Golopupov, praporeční in-

tendant, (nástupce Izraile Menděljeviče). Posadí se u písáře Vasji Bur-
nosova a budou sestavovat "menju raskladku", počítat onuce a vypité litry
lihu. Ti intendanti věčně počítají. Z terénu přijede nadporučík Volkotrub a
poručík Solomein, přivezou hlášení o stavu mužstva, psů-minohledačů a
pochlubí se počtem zničených min. Pak přijde domýšlivý nadporučík
Mosejčuk, který si vnucoval na písářích pocty, jaké přísluší veliteli praporu.
Nafoukaný Mosejčuk! Není pologramotný, nebo mu scházela inteligence?
Frontovní důstojníci se chovali zcela jinak. Kamarádsky. Frontovní vojáci nes-
nesli nafoukance.

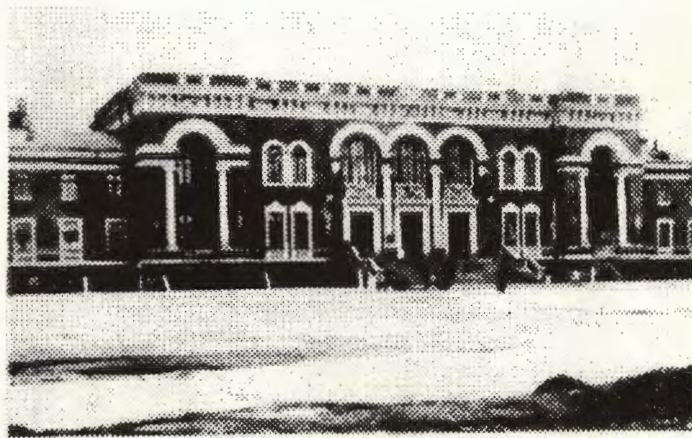
Vlak zastavuje. Sárny!

VJELI JSME NA ÚZEMÍ VOLYNĚ. Zde v Sárnách jsem byl ve
čtyřicátém v kursu.

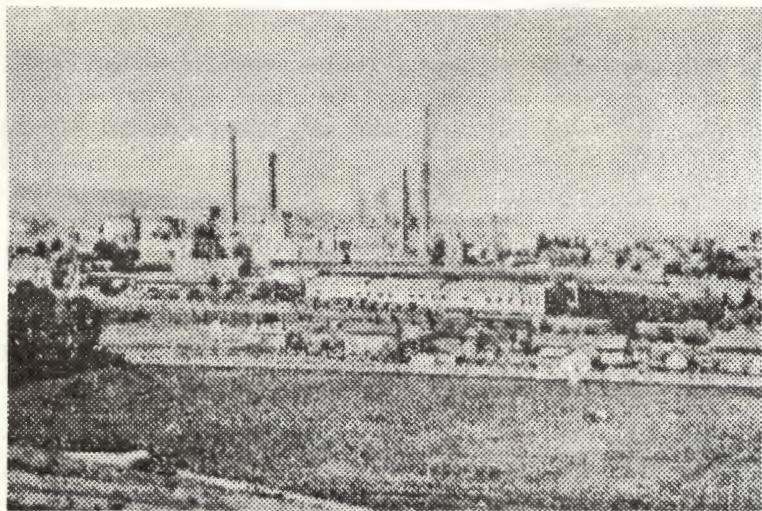
Svítá.

Lesy, písčítá severovolyňská pole, luka a vesničky, vše zůstává za námi.

Konečně Rovno! Kam se podělo nádraží? Místo bývalé budovy zde
trčí rozvaliny. Vedle už stavbaři začali stavět novou budovu. Vlak oblehly
stovky lidí. Kam ti vlastně jedou?

*Konečně Rovno! Kam se podělo nádraží? Místo bývalé budovy zde trčí roz-
valiny ... Rovenské nádraží před válkou.*

Po kratičké zastávce se rychlík rozjíždí ke Zdobunovu... Na východ od Hlinska se na obzoru tyčily vrcholky vysokých komínů zdobunovské cementárny...

Vystupuji z rychlíku..., zdobunovská nádražní budova je rozbitá a jízdenky vydávají v dřevěné boudě... (Zdobunovské nádraží před válkou)

Po kratičké zastávce se rychlík rozjíždí ke Zdolbunovu. Ještě deset, patnáct minut a musím vystoupit. Míjíme Kvasilov. Zde jsem se narodil a zde žijí naši příbuzní. Už je za námi bývalá Svárovského slévárna, Jandurova cihelna, brzdy skřípou a rychlík stojí. Konečně! Po pěti letech jsem opět na Volyni!

Letmo se loučím s vojáky a vystupují. Nádražní budova je rozbitá, jízdenky "kompasirují" v dřevěné boudě. Na nástupištích kolem boudy a pod stromy spí mnoho lidí. Mají u sebe plátěné pytle a různé brašny. Co asi v nich vezou?

Vyhledávám místo pod stromem a čekám, až otevřou pokladnu. Musím pro razítko. "Prigorodnyj pojezd" odjíždí do Hlinska v devět hodin, nyní je teprve pět. Pokladnu otvírají v šest, ale už zde stojí dlouhá fronta lidí. Ti se tlačí pro jízdenky několik hodin. Voják ve frontě stát nemusí.

Přijíždí vlak od Ostroha. Vystupují z něj lidé a najednou z hloučku žen slyším český hovor! Jak mile zní ta slova! Jsou mi však ještě vzdálená, sluch si na ně nemůže zvyknout. Ženy se staví do fronty na jízdenky. Přistupuji k nim a zdravím: "Dobrý den!" Ženy odpovídají a udiveně na mne hledí. Sám se divím. Za pět let jsem nezapomněl! Rozumíme si! Ženy mě žádají, abych jim koupil jízdenky do Iváčkova. Musely by stát dlouho ve frontě a vojáci dostanou jízdenky hned.

Stavím se mezi vojáky, kteří zde čekají. Konečně přicházím na řadu. Pokladní bere mé doklady, prohlíží je a beze slova opatřuje dalším razítkem. Žádám ji o další tři jízdenky do Iváčkova. Zavrtěla hlavou, ale jízdenky mi prodala.

Zatím se rozneslo, že jsem Čech. Sotva jsem odešel od pokladny, přistupují ke mně další dvě ženy a prosí, abych koupil jízdenky také jim. Jdu opět k okénku. Lidé mi nadávají, odstrkují mě, ale já se nevzdávám. Konečně jsem u okénka.

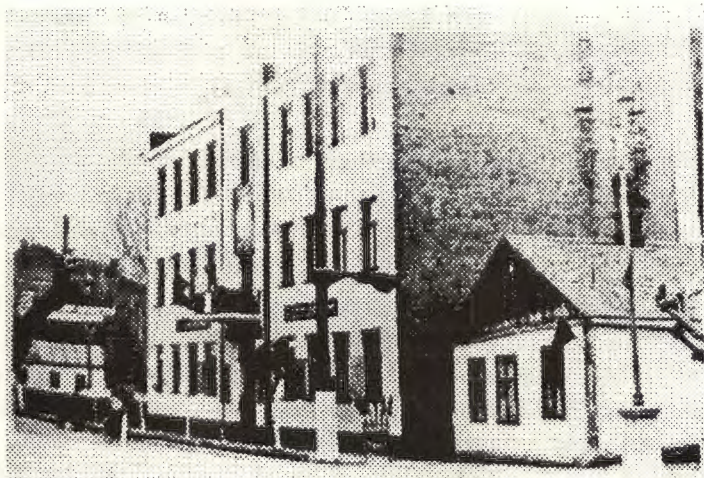
"Čto nada, soldat?"

"Dva bilěty do Ivačkova."

"A kolik jih budeš kupovat? Prodala jsem ti už tři. Neotravuj! Další!"

Ženy jsou zklamané, jízdenky jsem nedostal. Ty šťastnější mi nabízejí krajíc chleba a kousek uzeného masa.

"Vojáčku, snězte to někde stranou, ať vás nikdo nevidí. Ty lidi kolem maj hlad. Sou to bránský a jezděj k nám pro chleba, vobilí a brambory. U nich je všechno spálený a rozbitý. Němci tam nenechali kámen na kameni. Válka jim zničila domovy a mnozí z nich nemaj ani střechu nad hlavou."

Česká matiční škola ve Zdobunově, ve které jsem v roce 1940 strávil dva měsíce v pedagogicko-osvětových kurzech

Teď jsem pochopil, kam ti lidé jedou. České ženy odešly a zůstal jsem sám. Konečně přistavuji "prigorodnyj".

Nastupuji do vozu, usedám na dřevěnou lavici, naproti usedá muž středních let. Dívám se do okna, nevšímám si ho, ale on stále na mne hledí. Vyjíždíme ze Zdobunova, mjííme přilehlé domky, českou matiční školu, ve které jsem byl v roce 1940 v dvouměsíčním kursu, dále "hyclovnu" a najednou ten druhý vyhrkne:

"Vendo, si to ty?"

"Jo. A ty seš..., ty seš asi..."

"Hádej!"

"Ty seš Saša Papoušků!"

Padli jsme si do náruče. První hlinský občan, s nímž se setkávám po více než pěti letech! Byl jsem tak rozechvěn, že jsem nebyl schopen souvislé řeči.

Už vidím břízy u Křižanovského statku, národní dům, cerkev a topoly u hlinské zastávky. Vystupujeme. U závor stojí několik lidí. Mladé nepoznávám, ale oni se usmívají. Je tu i Věrka Kárová.

"Tak ses vrátil? A s medajlema!" obdivuje mne Věrka.

Podávám jí ruku. Vedle stojí dvě dubenštinské Ukrajinky.

"Čortiv Šymek, piv svita projšov i chalera joho ne vzjala! A našy chlop-ci doma buly i vsi zahynuly!"

Pěkné přivítání! Je v tom obdiv nebo nenávisť? Nevím.

Papouškovi bydlí kousek od nádraží. Jdeme kolem Křížova stavení. Zde jsem se učil sedlářem a zde mě také ukrajínští nacionalističtí policajti nemilosrdně týrali. Nepříjemný pocit.

Saša mne zve do stavení. Jen na chvíličku. Neodmítám. Ale jen na chvíličku! Paní Papoušková mi nabízí svačinu a Saša mi nalévá pohárek vodky. Vodku jsem vypil, ale nejím. Musím domů.

Vtom se otvírají dveře, do světnice vbíhá naše Věrča, tiskne mě donáruče, pláče a vyčítá:

"Celý Hlinsko už ví, že si přijel, a ty sedíš u cizejch. Pod' domů, maminka tě porát čeká vod toho dne, kdy byla oznámená demobilizace!"

Děkuji Papouškům a jdeme se sestrou domů. U mlýna stojí hlouček Ukrajinců a zřetelně slyším:

"Cej ranku ne doždetsja!"

"Zdravstvujtě!" zdravím rusky.

Věrča do mne rýpe a šeptá: "Nemluv rusky, zabijou tě!"

U Kafkového stojí hlouček sovětských vojáků. Smějou se na Věrču a pokřikují:

"Věra brata vjedjot! Zdravstvuj, bratok!"

"Zdravstvujtě! - Prosim tě, co je to za vojáky, a jak to, že tě znají?"

"Sou ze Zdolbunova a přijížděj sem na oblavy. Bejvaj tu často. Pracuju v selradě jako finagent a voni choděj do kanceláře."

"Poslyš, co je to oblava?"

"Hledaj zbytky banderovců. Sem tam se ještě skrejvaj. V Sádkách měli chodby z Monachovy stodoly až k Filipům," vysvětluje mi sestra.

To jsou divné poměry, uvažuji. Sověti jsou zde už víc než dva roky a ještě tohle?

Už vcházíme k nám na dvorek. Chát vypadá jako kdysi. Na dvorku stojí lehčí vůz, pod kůlničkou leží saně a pluh. Zato stromy vyrostly! Naši mají překrásnou mladou zahradu, celý mork. Ty stromy jsem rouboval, když jsem byl u Tučků. Je tomu už sedm roků! Větve se prohýbají pod tíhou jablíček a hrušek. Jen třešně jsou očesané. Vyprávíme si s Věřčou. Maminka zřejmě zaslechla náš rozhovor, vybíhá ze světnice! Moje máma!

Pláče?

Pláče!

Směje se a pláče!

Maminka mě líbá, směje se i pláče: "Chlapče drahej, tak si se nám vrátil! Vítám tě, synku! A jak si vyrost! A nemáš hlad? Seš takovej hubenej!"

Utírá si oči cípem zástěry a opět pláče. Pak mě zve dovnitř:

"Tak pod', chlapče, dál! Tolik roků sme se neviděli. Táta pase na lukách, ale už musí bejt brzy doma. Dyť už je jedenáct!" objímá mě mezi řečí.

Sotva jsme vešli do světnice a porozhlédl se, ozval se na dvorku dusot koňských kopyt a bučení krávy.

"Táta už je doma z pastvy," říká maminka.

Letím ven a vidím otce. Zestárl za ta léta. Pouští dobytek a běží mi naproti.

"Vítám tě, Vašíku!" líbá mě a pokračuje: "Jistě jsi moc zkusil. Byla to těžká doba, ale přežili jsme ji všichni. I Mařenka. Ale ta je v Čechách a skoro nepře. Asi má moc práce, je sestřičkou v nemocnici," sděluje mi.

Utírá si zvlhlé vousy, tiskne ruku tak nějak chlapsky bez projevu rozechvění. Pomáhám mu s uvazováním dobytka.

"Máte pěknýho kašтана a dvě krávy!" divím se. To u nás nikdy nebylo. Nanejvýš kráva a koza.

"Pole na Křižanovském nám nechali a eště nám přidali kousek pod horou, tak sme koupili koně. Byl to takovej mrzák. Koupil sem ho od vojáků za litr samohonky. Vykurýroval sem ho a je z něj pěkněj tahoun," poplácá kašтана po tučných zádech. "Krávu a jalovici máme čím krmit, je to lepší než za Poláků. Aspoň se tak nenadřu. V lomech se ve válce netěžilo. A lidi se tam bojí chodit. Povídají se všelijaký věci. Prej je tam pohřebišť. Ale pojď dál, umeješ se a pojíš. Jistě máš hlad."

"Máte krásnou mladou zahradu," pochválil jsem urostlé stromy. Chodili jsme od jednoho k druhému a já jmenoval tatínkovi odrůdy, které jsem zde kdysi štípil. Tatínek se zase pochlubil svými stromky. Když jsme se pokochali krásou zahrady, vešli jsme do světnice.

Maminka už topila v peci a na plotně hřála vodu.

"Musíš se vykoupat a ty tvoje vojenský hadry strčím potom do pece, aby v nich náhodou nevostaly vši. Bránský jich maj plno. Není divu, dyť ležej v prachu na všelijakejch podlahách. Vokzály sou přeplněný všelijakým lidem. A jak tys cestoval, dobře?"

"Dobře, maminko, z Kaliningradu jsem jel nákladním a z Vilna do Zdobunova pospěšným. Ze Zdobunova devítkou. A jednu noc sem spal ve Vilně taky na podlaze."

"Devítkou!" vyčítala maminka. "A des byl tak dlouho?"

"Pozval mě Saša Papoušků, ale jen na chvíličku."

"Ty seš pěkněj, pět let na tebe čekáme a ty se zastavíš nejdřív u Papoušků," hladila mě po tvářích. "Pod' se nejdřív najíst, istě máš hlad!"

"Nezlobte se na mne, že jsem vám nic nepřivez. Já vopravdu nic nemám. Jen trochu machorky, hoblík, pilku a dláto. Na víc sem se za těch pět let nezmož. Jen tohle sem si vysloužil," ukazoval jsem dovezené nářadí. "Jistě vám budu na vobtěž."

"Ale nebudeš, nějak bylo, nějak bude. Hlavně, že jsi živ a zdrav. Kolik chlapců se nevrátilo a kolik jich přichází beznohejch a bezrukejch. Ty přeci máš nohy a ruce a to je důležitý. Zdravej člověk se nikdy neztratí," těšil mě otec.

"Prosím tě, proč se taháš s tím nářadím?" zeptala se Věřča.

"Dala mi to v Konigsbergu jedna staříčká Němka. Nosil sem jí zbytky chleba, kerý sem posbíral ve štábu a vona mi z vděčnosti nabídla tyhle věci. Prej na památku. Byla zrovna tak bohatá jako já teď. Mladí utekli do Německa, nechali jí v rozbombardovaném sklepe, vona tam hladověla a čekala na smrt. Bylo mi jí líto, i když to byla Němka. Vždyť sou to taky lidi. To si přináším na památku na prožitě. Tolik sem si vysloužil."

"Ale taky medajle!" zasmál se otec. "Nic si z toho nedělej. V první válce sem byl zrovna tak bohatej jako ty. Ale pojď, pojezme a napijme se, na tvý zdraví!" a nalil všem po stopce silného samohonu: "Tak na šťastný shledání a na radostnou budoucnost! A zakousni!"

Pustil jsem se s chutí do teplé vepřové pečínky, kterou maminka upekla hned po zabíjačce, naložila do velikého hrnce a zalila sádlem. Nyní jí pouze přihřála. Jedl jsem a vyprávěl, popíjel čaj a samohonku, až se mi z toho zamotala hlava. Na podobné hody jsem nebyl už kolik let zvyklý.

Pak jsem se v neckách, do nichž maminka nalila teplou vodu, vykoupal a převlékl do civilu. Oblek mi byl malý, přece jenom jsem za ta léta zeslíl. Vypadal jsem v něm komicky. Přepadla mě tak hrozná únava, že jsem nebyl schopen déle sedět. Vyšel jsem na vzduch, zalehl ve voze do slámy a spal až do večera. Probudil jsem se už za soumraku a nemohl jsem se upamatovat, kde jsem. Byl jsem doma, mezi svými!

Post scriptum:

SEM JSEM přede dvěma roky utíkal od Gnathů zasněženou plání směrem k bývalé polské hranici.

TENKRÁT JSEM byl tak naivní, že jsem chtěl vám, Frau Gnath, prozradit svůj úmysl. A víte proč? Bylo mi líto vás a vašich maličkých dětí. Ale srdce mě táhlo domů! Můj domov byl a zůstal tady.

Nehněvejte se na mne, jestli ještě žijete, že jsem vás tenkrát opustil ve vašem neštěstí. Nebyla jste zlá, poskytla jste mi přístřeší a posadila ke stejnému stolu spolu s vaší rodinou, přijala jste mě jako člověka, jenže já mezi vás nepatřil.

Nezapomněl jsem ani na vaše slova, v nichž se zračila bolest a nezodpovězená otázka:

"Proč je válka? Proč se zabíjejí nevinní lidé? Proč nemohou vedle sebe žít ve svornosti a vzájemné úctě?"

Vy jste t a k h l e mluvila, zatímco váš muž, vaši bratři Fritz, Ewald, Erich, Heinz, Kurt a Walter sloužili krvežíznivé šelmě a ničili domovy bezbranných lidí. Za to si vás vážím. Bylo to od vás moc krásné a neslýchané, aby něco podobného vyslovila ústa německé ženy před bezprávným člověkem, poznamenaným potupnou značkou OST.

Toto všechno ovšem nevyvážilo mou touhu po domově. Byli jsme si přeci jen c i z í, i když si vás velmi vážím.

Kdybych vám tenkrát prozradil, že chci uprchnout a nejet s vámi vstříc Američanům nebo Angličanům, jistě byste to oznámila svým příbuzným a vaši lidé by mne uštvali jako prašivého psa. Já to vím.

Prosím vás, nehněvejte se na mne za tuto upřímnost, ale váš svět nebyl mým světem a váš domov nebyl mým domovem. Kdybych vám to byl prozradil, nebyl bych dnes doma.

Vaši vyprovokovali tu hroznou válku, která přinesla lidstvu tolik bolesti a utrpení. Viděl jsem je vlastními očima.

Vrátil jsem se z končin, kde byly jiné poměry než u nás doma na Volyni. Myslel jsem si, že zde byl poměrně klid jako u vás do doby, než se přes váš domov přehnala válečná vichřice. Netušil jsem, že se i zde udály věci, o nichž budu nyní všem vyprávět.

P r o z a m y š l e n í i p o u č e n í.

MALÍNE RODNÝ, SPÁLENIŠTĚ HOLÁ,
BOLESTNOU PÍSEŇ SRDCE ZPÍVÁ TI.
SPOLU S TVOU KRVÍ VARUJE A VOLÁ:
"NEHCEME VÁLKU, NOVÉ OBĚTI!
AŽ NENÍ VÍCE ŽIVOT DĚTÍ, ŽEN,
NIČEN VÝSTŘELY, PÁLEN PLAMENEM!"

ČÁST TŘETÍ

Krev a plameny

O ZROZENÍ BLANÍKU

RUKOPIS TÉTO KNIHY BYL HOTOV. Poslal jsem ho k posouzení jednomu známému spisovateli, potom bývalému redaktorovi, zasloužilému učiteli ve výslužbě, jakož i akademicky vzdělanému spolupracovníkovi jedné pražské redakce. Kopii rukopisu četli též někteří moji příbuzní, ale ti mě zahrnuli výčitkami. Měl jsem podle nich psát o Volyni jen to nejlepší. A neměl jsem používat vulgárních slov. To se prý s mým postavením neshoduje. Mohu ale vložit mužikovi do úst salónní nebo diplomatickou řeč?

Spisovatel se naopak vyjádřil, že tato kniha nezestárne, abych se nevzdával úsilí o její vydání. Je to prý "písmácká literatura par excellence". Bývalý redaktor a zasloužilý učitel mi poradil, abych rukopis doplnil kapitolou o Blaníku, který sehrál důležitou úlohu mezi volyňskými Čechy.

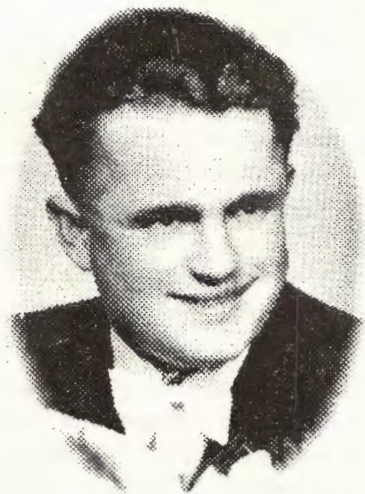
O této tajné odbojové organizaci jsem toho ale moc nevěděl, neboť, jak jsem už v knize uvedl, byl jsem v té době na nucené práci v Německu. Nicméně jsem se rozhodl, že se pokusím vyhledat bývalé členy Blaníku a připíšu něco jako reportáž o setkáních s nimi. Mé kroky vedly nejprve k šumperskému Václavovi Hajnému.

"Pane Hajný, že vy jste byl členem Blaníku?"

"Pravdaže byl. Zastával jsem funkci důvěrníka dorohostajského okrsku."

"Prosím vás, povězte mi, za jakých okolností jste se o Blaníku dověděl a jak jste se stal jeho členem?"

"Tož, to bylo tak," začal po hanácku zeširoka, "když Němci začali u nás v Dorohostajích rabovat a vymáhat nesmyslné dodávky, domluvil jsem se s Jaromírem Hnídkem, že by se mělo něco podniknout, aby tím netrpěli naši lidé. Hnídek byl účetním v místním mlýně, kam Němci podnikali nenadálé přepady a kontroly. Psal různá varování, aby občany upozornil na blížící se nebezpečí a seznamoval je se situací na frontě. Zprávy o tom mu doručoval Václav Širc, který tajně poslouchal vysílání z Moskvy. Všechny jeho tiskoviny jsem tajně podstrkoval přátelům. Osobně jsem se nechtěl se žádným stýkat, aby mě někdo náhodou neprozradil, protože za podobnou činnost hrozil trest smrti.

Václav Širc předával vedení Blaníku zprávy moskevského vysílání

Jaromír Hnídek, zástupce velitele III. okrsku Blaníku

Václav Hajný zastával funkci důvěrníka dorohostajského okrsku

Jednou jsem se sešel s učitelem Josefem Rejkem z Moskovštiny a ten se mě zeptal, jestli bych nechtěl vstoupit do jejich odbojové skupiny. Srdečně jsem se zasmál a povídám mu: "Poslyš, Pepo, my už jsme organizovaní!"

"Kdo my?"

"Já, Širc, Tomášek, Valeš, Hnídek, Marek, Doležal a Tichý."

"To je dobře," řekl Pepa, "přidáte se k nám a bude nás víc."

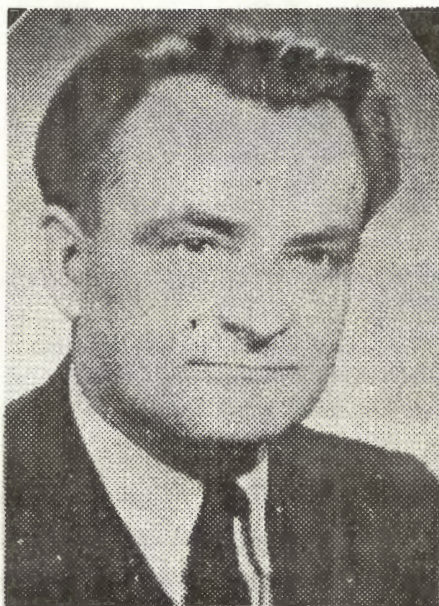
Kdo to byli ti "k nám", to jsem nevěděl, všechno se dělo podle jakýchsi konspiračních pravidel."

"Vy jste toho Rejzka znal osobně?"

"Jakpak by ne. Vždyt to byl můj bratranec. Pepík byl nadaný kluk. Po ukončení školní docházky se vyučil u Prokůpků v Lucku strojním zámečnickem, ale jeho až chorobným koníčkem byly knihy a různé sepisování. Psal povídky a básničky a usmyslel si, že uteče do Čech studovat na redaktora. Jestli ho inspiroval Eda Haken ze Sklíně, kterého táta poslal

studovat do Prahy medicínu, nebo Vlád'a Libovický z novin, který musel za hranice pro jakýsi přečin, aby nehnil v dubenské tůmě, to nevím, ale jisté je, že se Pepík ztratil. Byl z toho poprask, ale najednou poslal dopis z Čech, v němž oznamoval, že byl přijat do škol. Tam skutečně absolvoval Svobodnou politickou školu v Praze, oddělení žurnalistiky, psal reportáže a vydali mu dokonce sbírku básní "Od srdce k srdci".

Pak se vrátil na Volyn a nebýt policejního komandanta Lapače, který měl za manželku Češku, Hortovu vnučku, zle by se mu vedlo. Nějak se všecko ututlalo, Pepík dokonce získal učitelskou kvalifikaci a spolupracoval v redakci luckých Krajanských listů. S redaktorem Josefem Fojtíkem byli dobří kamarádi.

Redaktor Josef Fojtík vydával Krajanské listy v Lucku v letech 1938 - 1939. Bojoval o svobodu Československa jako důstojník 1. čs. armádního sboru v SSSR

Krajanské listy byly dobré noviny. Burcovaly uvědomění našich krajanů a sehrály důležitou úlohu i v době šovinistické Beckovy vlády, kdy polská spodina a fanatici trísnilí lidskými výkaly okna českých škol a obchodů po celé Volyni. Na začátku německo-polské války v nešťastném devětatřicátém roce byly Krajanské listy zastaveny a Pepík se stal učitelem. Jeho působištěm za Sovětů byly Semiduby."

"Škoda, že už nežije", litoval jsem, "ten by nám jistě mohl mnoho povědět."

"Jeho manželka bydlí ve Velkých Losínách a ještě vypomáhá v lázních."

Ta zpráva mě velice potěšila. Rozhodl jsem se vyhledat paní Rejzkovou. Po cestě od Hajných jsem se zastavil u Jehurnovových. Paní Jehurnovová pochází ze Semidubů, bude o Rejzkovi něco vědět.

"Pane báfuška, to vám byl moc dobrej učitel, jenom si někdy rád přihnul. To byla jeho slabost. Ale jinak moc šikovnej. A velikej vlastenec! Von nemoh snýst, dyž někdo hanobil Češi, hnedkonc se jich zastal. A víte, jak to tenkrát bylo? U nás v Semidubech a v sousední Plosce Němci velmi rádíli. Spolu s udavačema postříleli jedenáct členů selrady, mezi kerejma byli i učitelovi spolupracovníci a přátelé, předseda Rezek a jeho syn. Sebrali i poštmistra, bednáře Grudzinskýho a jeho paní. Tenkrát to byli samý banderovci, to už s nima Němci nebyli, a hnali ty nešťastníky k Plosce. Cesta byla samá bajura a tak všem poručili, aby se vyslíkli donaha a v těch bajurách se museli koupat a válet v blátě. Banditi je bodali nožema, krev se smíchala s blátem. Dověkli je k lesu, tam si eště museli vykopat hrob. Poštmistra a paní Grudzinskou těma nožema zavraždili.

Starej Grudzinskej z tej hrůzy vomdlel a banditi je všechny tři zakopali. Grudzinskej v zemi přišel k sobě, vyhrabal se z jámy ven a dobelhal se na Plosku. Lidi se před ním skovávali, mysleli si, že je to nějakej pomatenec. Byl celej vod bláta a krve a přitom nahatej. Ujala se ho babička Šindelářová, zavedla ho do své chátě, pak vzkázala příbuznejm do Semidub a ty si pro Grudzinskýho přijeli, zavezli ho do Dubna na Pantálii a tam ho doktoři zachránili," rozpovídala se teta Jehurnovová.

Neodvážil jsem se ji přerušit a přistihl se při vzpomínce na vyprávění libinské Anči Cinegrové. Ta měla v Plosce vlastního strýce Formánka, který zde byl za Sovětů předsedou národního výboru. Pro toho si také přišli v noci a poručili mu, aby šel s nimi. Vyvedli ho na zahradu a kolem těla mu omotali

pichlavý drát, za který vsunuli kolík. Otáčeli tím kolíkem ve snaze přerýznout Formánka vejplůl. Z té hrůzy dostal Formánek takovou sílu, že se mordýřům vyškubl a začal utíkat. Ozbrojení bandité ho na útěku zastřelili. Když Formánka pohřbívali, jeho nejbližší souseď, Ukrajinec, plakal. Ráno ho našli oběšeného na hlavním hřbitovním kříži...

Z této vzpomínky mě vyrušila teta Jehurnovová:

"Von to nebyl vopradu žádnej život. Pan učitel se vod nás musel odstěhovat do Moskovštiny."

Víc jsem se nedověděl, ale doma jsem ihned vytočil číslo velkolasinských lázní a ptal se po paní Rejzkové.

"Právě si chystá promítačku, v šest hodin je zde poučný film. Počkejte chvílku, spojím vás."

V sluchátku se ozval ženský hlas: "Dobrý den, tady Rejzková."

Odpověděl jsem na pozdrav, představil se a požádal ji o schůzku v té a té záležitosti. Paní Rejzková se schůzkou souhlasila. Dohodli jsme se na šestnáctou hodinu příštího dne v lázeňském vestibulu.

Jel jsem tedy do Velkých Losin. Přesně o šestnácté mi vyšla vstříc štíhlá žena, oděná do bílého pláště. Tak tohle je ta "matka volyňského Blaníku"! Prostá, skromná, bez generálských nebo plukovníckých výložek. Co asi zkusila? Kolik nocí probděla, když její manžel psal Hlasatele? Nikdo o tom pomalu neví. A ona nikomu nic nevykládá. Takoví jsou opravdoví vlastenci, tiší, skromní a spolehliví. V lázních si jí váží. Pomáhá trpícím lidem. Myslí na jejich štěstí, třebas se na ní řídko usmívalo...

Šli jsme do jejího bytu a navázali upřímný rozhovor o cíli mé návštěvy. Nenuceně mi začala vyprávět o tom, co o Blaníku věděla.

"Asi dva měsíce po vpádu Němců na Volyň se Josef vydal do Mirohoště a tam vytvořili s mirohoštskými učiteli Vladimírem Knopem, Josefem Liškou, Dimitriem Somolem a Jirím Lizálkem, který sem přišel jako příslušník českého legionu, ilegální skupinu. Do této ilegální činnosti zasvětili mne a Lídu Lizálkovou a zároveň nastínilí plán činnosti organizace. Spočívala ve vybudování spolehlivých center odporu, jak proti Němcům, tak proti ukrajinské nacionalistické policii, dále ve vydávání ilegálních časopisů a letáků, ve shromažďování zbraní a střeliva, ve výcviku řidičů a zdravotních

sester a v přípravě volyňských Čechů na ozbrojený zápas s okupanty. Vypracovali desatero, jež mělo vyburcovat naše krajany a posílit jejich sebevědomí, aby se izolovali od akcí ukrajinských nacionalistů."

Rehabilitační sestra Marie Rejzková a ochmutý pacient

Ukázal jsem jí zašlou fotografii se skupinkou mladých lidí a zeptal se: "Paní Rejzková, poznáváte tyto tváře?"

"Ano, poznávám. Je to fotografováno u nás v Moskovštině, kam jsme se uchýlili ze Semidub. Je to snímek z ustavující schůze Blaníku, která se u nás konala v létě 1943. Pozvali jsme je na pouť. Úplně vlevo je Vláďa Doležal, vedle Rosťa Hlaváček, my s manželem a dětmi, Václav Hajný, Václav Tomášek, manželé Lízálkovi, učitel Knop, ale ty daší nepoznávám."

"To je přece Emil Cilc z Hulče, Mikuláš Khol ze Zdolbunova a některý z hulečských nebo mirohošťských," doplnil jsem ji.

"Tenkrát k nám Knop s Lízálkem a jeho ženou propašovali velký psací stroj," navázala paní Rejzková.

"Manžel na něm tiskl různá varování a zprávy, které mu donášel Jindra Mlýnek, což byl ve skutečnosti Václav Šírc z Frankova."

"Šírce znám, vystudoval na inženýra," navázal jsem.

"Nedivte se," pokračovala s úsměvem, "že vám nemohu říci v řadě případů pravá jména. Všichni měli tehdy pseudonymy. Předseda Blaníku Vladimír Knop se jmenoval Jarda Vlček, Jiří Lízálek, který se přestěhoval do Kozína a byl výborem Blaníku pověřen funkcí tlumočnicka u samého Kreislandwirta, aby mohl dodávat vedení Blaníku zprávy o akcích Němců, si říkal Václav Brož, a můj manžel vystupoval pod pseudonymem Josef Vinařický. Ti další měli rovněž změněná příjmení, nemohla jsem je všechny znát. Nejbližší mi byla Lída Lízálková, proto také stojí hned vedle mne.

Účastníci ustavující schůze Blaníku v Moskovštině v roce 1943. Úplně vlevo je Vladimír Doležal, vedle Rostislav Hlaváček, manž. Rejzkovi s dětmi, Václav Hajný, Václav Tomášek, manželé Lízálkovi, Vladimír Knop, Václav Vondráček, Emil Čilc, Josef Valeš a Mikuláš Khol

To vám byla báječná žena! Nebojácná a plná optimismu. Co ta jen vystála při tom neustálém stěhování z místa na místo nebo při pašování kopíráků a psacího papíru, které záhadným způsobem "dostávali darem od

pana Kreislandwirta, jak se smíchem říkávala. Jiří padl u Ostravy šestého dubna v pětáctyřicátém. Ona se potom provdala za důstojníka Procházku a žije kdesi v Praze."

Učitel Vladimír Knop, předseda ilegální organizace Blaník

"Těch předních funkcionářů Blaníku bylo mnohem víc. V Dubně to byl Václav Votruba, v Hlinsku Jarda Niče, v Ulbárově Rosta Hlaváček, v Chomoutě Josef Mojdí, v Novokrajově Josef Kazda, v Hulči Emil Čilc, v Boratíně mladý Šebesta, v Mirohošti Mikuláš Průša a Dimitrij Somol, v Bocánovce Antonín Boček a mnoho dalších. V každé české vesnici jeden nebo dva. A víte o tom, že v Mirohošti pracoval Pepík Votruba na sestrojení vysílačky, protože vedení Blaníku chtělo navázat styk s Moskvou a také Londýnem, kde sídlila tehdejší československá vláda?"

"Tohle nevím. A kdo vám to vlastně všechno řekl? Jistě Hajný, když už jste s ním mluvil!"

Josef Rejzek, redaktor ilegálního časopisu Hlasatel

Zasmál jsem se a odbočil na jiné zajímavé téma:

"Na té schůzi byl váš manžel pověřen redigováním Hlasatele. Na čem jste ho tiskli? Potřebovali jste přece spousty papíru? Byla to jistě překerní záležitost?"

"To vám povím, že byla. Lízálkovi však získali záhadným způsobem roli papíru a vzkázali, že je v Mirohošti. Domluvili jsme se s manželem, že ho přivezeme koňmi. Sousedům jsme oznámili, že jedeme do Mirohoště na pouť, protože jsem nechala naši babičce na hlídání dvě malé děti. Na tu cestu do smrti nezapomenu. V Mirohošti se tehdy konala tajná schůze funkcionářů Blanfku. Druhý den jsme se vraceli domů.

Když jsme ujeli asi patnáct nebo dvacet kilometrů, zpozorovali jsme na obloze veliký oblak dýmu. Němci tenkrát spálili polskou Ludwikówku. Po vykonané "práci" se vraceli asi do Dubna. Museli jsme se s nimi potkat, nebylo kam uhnout. Když jsme se přiblížili ke koloně asi patnácti

nákladních aut s esesáky, ti nás zastavili, poručili předložit doklady, a když zjistili, že jsme Češi, jeden z nich nám lámanou češtinou poručil, že musíme odvézt dva vojáky do Máslenky, odkud prý můžeme pokračovat domů. Bylo to strašné! Pod sedadlem balík papíru pro budoucí časopis, několik balíčků kopíráku, vibrační přístroj k radiopřijímači, který obsluhoval Václav Širc ve Frankově pod značkou "Mlejnko va tisková kancelář", a knížka "K slovanské otázce"! V Másence esesáci skutečně sesedli z vozu a nám se strašně ulevilo. Vydali jsme se domů přes Dorohostaje, kde jsme všechno ukryli u Marků do doby než bude klidněji a manžel Markovi předal instrukce pro další práci. Chystali jsme se k odjezdu, když kolem běžel Ukrajinec z chutoru a volal, že hoří Český Malín. Zanedlouho bylo vidět požár. Od něho jsme se dověděli, že Němci obklíčili také Moskovštinu, kde zůstaly mé dvě maličké děti. Co je s nimi? Žijí ještě? Marek poslal ihned do Moskovštiny Milču Valentovou, která přinesla zprávu, že v Moskovštině, na rozdíl od Českého Malína, Němci zahnali všechny obyvatele na dvůr Josefa Linhy a zle na ně řvali, že budou-li podporovat bandity, naloží s nimi jako s malínskými. Toho dne Němci zastřelili v Moskovštině dva Ukrajince.

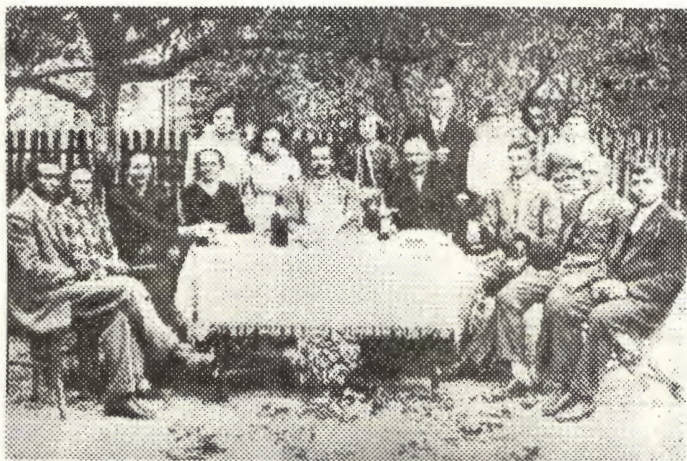
Psačí potřeby pak dorohostajští přivezli k nám. Manžel začal psát odbojářský časopis Hlasatel a já jsem po celou tu dobu hlídala stavení, aby nás nikdo nepřekvapil. Když v Českém Malíně vše utichlo, pozůstalí malínští muži se u nás občas scházeli", dokončila své vyprávění žena, na jejichž bedrech ležela tíže konspirační práce i strach o rodinu.

Nyní žije osamocena. Dcerka se "potatila", je ředitelkou školy na Břeclavsku, syn žije ve Znojmě. Josef Rejzek už není mezi živými.

Odjížděl jsem z Velkých Losin dojat a předse vzal si, že napíšu několik řádků o tom, jaké to bylo v Českém Malíně toho osudného 13. července před čtyřiceti lety.

Václav Holomíček ze Šumperka. V Českém Malíně mu Němci spálili usedlost a povražдили celou rodinu

Osudný 13. červenec 1943 přežili jenom tři mládenci, sedící vpravo vpředu, a dívka stojící po pravé ruce hostitele. Poslední českomalínské posvícení...

A z těchto se zachránili pouze dva. Josef Re /stojí vzadu, druhý zleva/ a Boris Volf /stojí vzadu, čtvrtý zleva/. Ostatní členové českomalínského divadelního kroužku zahynuli v plamenech hořící obce

Zahynuli v plamenech... Českomalínští hasiči, kteří nejednou zápasili s ničivým živlem, sami se stali jeho obětí...

*Kolo České matice školské v Českém Malíně vyvíjelo svou blahodárnou
činnost mezi usedlíky*

VOLYŇSKÉ LIDICE - ČESKÝ MALÍN

NAŠE MENŠINA na Volyni prožila svá veliká martyria, jež podnes nevybledla v paměti těch, kteří byli jejich očitými svědky. Nejpatrnějším místem je Český Malín.

Tato obec byla založena v roce 1870 a prošla podobným vývojem, o jakém byla řeč v první části této knihy. Rodiny Václava Cibulky, Emila Řepíka, Karla Najmana, Josefa Vignera, Josefa Studeného, Ferdinanda Re, Jana Krámského, Jana Jand'ourka, Martina Bešty, Jiřího Činky, Josefa Re, Václava Činky, Františka Hrádka, Jana Mendlíka jakož i rodina Mynaříkova, Glancova, Kubíčková a Oulických zakoupili velkostatek Malín, podle něhož pojmenovali novou osadu Českým Malínem. Všichni pocházeli z Lounska, Žatecka a Rakovnicka. K obci patřilo asi 900 desjatín lesa a polí (asi 1 000 ha), jež tyto rodiny zakoupily od polského statkáře Kazimíra Sliwinského. Neúnavná píle a pracovitost těchto rodin byla příčinou stálého hmotného a kulturního vzestupu obce.

Když se zdálo, že Český Malín dosáhl vrcholu svého vývoje, vypukla první světová válka a útočící vojska vše zničila.

Druhého září 1915 Český Malín dobyli Rakušané. O dva týdny později obec osvobodila ruská vojska, ale už osmého října téhož roku vtrhly sem znovu rakousko-uherské jednotky. Obyvatelé Českého Malína byli násilně evakuováni k Vladimíru Volyňskému. Teprve v březnu 1918 se mohli z vyhnanství vrátit zpět. Z obytných a hospodářských budov zůstaly zříceniny, pole byla rozryta zákopy a zarostlá pýrem.

Malínští byli nuceni začít svou obec budovat od začátku, podobně jako kdysi před lety jejich otcové.

Českomalínští však nesložili ruce v klín. Postupně opravili a stavěli nové usedlosti. V roce 1921 zavedli v obci elektrický proud, o tři léta později založili odbočku České Matice školské. V roce 1930 vybudovali mlékárnu a konsumní družstvo, o čtyři roky později silnici a v roce 1937, po dlouhých jednáních, docílili zřízení poštovního úřadu. Posledním zdařilým dílem českomalínských osadníků byla nová nemocnice s dvěma lékaři.

V létě 1941 však vtrhla také do Českého Malína nacistická vojska. Po porážce německých divizí u Stalingradu začal na Ukrajině slílit teror okupantů a ti uměle živili nepřítelství mezi Ukrajinci a Poláky, jehož obětí se staly mnohé české rodiny na Volyni a také celá obec Český Malín, jehož posledním dnem se stal 13. červenec roku 1943...

Časně ráno téhož dne vtrhly do obce silné esesácké oddíly a dokonaly zde dílo zkázy. Podle očitých svědků, kteří ještě žijí u nás na Šumpersku, zahnali esesáci muže, ženy a děti do pravoslavného kostela a školy v Ukrajinském Malíně a další pak do Uhlířových, Vignerových, Dobrého, Činkových a Myšákových hospodářských budov v Českém Malíně, budovy polili hořlavinami a zapálili.

Lidé, kteří se z hořících budov snažili utéci, byli na místě zastřeleni.

Zachránili se pouze Marie Zajícová a Ludmila Činková, která nyní žije v Temenici u Šumperka. Rovněž nedávno zemřelý Václav Uhlíř vyskočil oknem hořící školy, byl čtyřikrát raněn, doplazil se do kopřiv a zůstal v nich ležet. Zde ho našli Němci, kopli do něj a on s největším sebezapřením nedal znát, že žije. Považovali ho za mrtvého a nechali ho v kopřivách ležet. Ohořelé pozůstatky českomalínských občanů byly pečlivě posbírány těmi, kdož se zachránili a pohřbeny do společné mohyly na malínském hřbitově.

Skupinka stařen, žen a dětí, které ten osudný den přežily...

Němečtí fašisté zavraždili v Českém Malíně 104 mužů, 161 žen, 65 chlapců do 14 let, 40 děvčátek do 14 let, 26 Poláků a 4 Čechy z jiných obcí, kteří toho rána náhodou přijeli do Českého Malína. V Ukrajinském Malíně zavraždili 132 obyvatel. Spálili 68 domů, 223 hospodářských budov a odvezli z obce narabovaný oděv a potraviny. Tyto ztráty protokolárně potvrdila komise, složená z pozůstalých občanů Českého Malína a zástupců 1. čs. armádního sboru v SSSR, v čele s generálem Ludvíkem Svobodou.

Jen několik žen a dětí, které v onen strašný den už byly na poli nebo dlely na návštěvě u příbuzných v sousedních obcích, zůstalo naživu. Smrti unikli rovněž muži a chlapci, kteří byli Němci určeni k odvozu cennějších věcí a narabovaného dobytka. Všichni později vstoupili do čs. armádního sboru v SSSR.

Tryzna za oběti nacistické zvěle v Českém Malíně 13. července 1945

A POVSTALI BOHATÝŘI

SOTVA JSEM VYSTOUPIL Z VLAKU, narazil jsem na Václava Holomíčka, jemuž v Českém Malíně zahynula celá rodina. Manželka, děti a příbuzní. Od paní Rejzkové jsem se dověděl, že Holomíček spolupracoval s jejím manželem. Utekl Němcům v borbinských lesích, když hnali dobytek, narabovaný v hořícím Malíně.

"Kdepak jste, pane otče, bejval?" zeptal se.

"Navštívil jsem paní Rejzkovou, sháním nějaké svědectví o Blaníku. Nevíte o tom něco?"

"Jakpak ne. S Jardou Dědkovým sme často jezdili do Moskovštiny, kde Rejzek tisk Hlasatele a my ho roznášeli po české vesnicích okolo Malína. Potom se k nám přidal Věna Uhlř, Viktor Holomíček a Věna Francík. Francík byl vyučený hudebním nástrojářem a vopravoval všelijaký zbraně. Chodili jsme vobzbrojení, protože sme se báli, že nás povražďej jako naše rodiny. Jednou si nás upovci pozvali do Ukrajinskýho Malína a tam nás žádali, abysme vstoupili do jejich armády a mstili se Němcům za naše povražďený ženy a děti. Od Rejzka sme už věděli, že brzy přide Rudá armáda a že se máme připravovat pro vstup do československýho vojska, kerý už nejní daleko a určitě přide na Volyň. Ty zprávy měl od jakýhosi Jindry Mlejnka, kerej prej poslouchá vysílání z Moskvy. To nás podnítilo k tomu, že sme se bránili s vejmlovama, že se bude tvořit naše vojsko. To už bylo po tom, kdy Němci pod nátlakem Kovpakovejch partyzánů utekli do rajonního města Dubna a v celým ostrožeckým rajonu se chopila vláda U P A. Byla to ukrajinská povstalecká armáda.

Dyš potom Kovpakovci vodešli kamsi do Karpat, začali upovci vodvádět mladý muže do svej armády, kerá na celým obšáru vystupovala jako nevomezenej pán. Tenkrát sem vystoupil, dodal si odvahy a řek: "To po nás nežádejte, my to neuděláme, poněvadž čekáme, že brzy přide Svoboda s českou armádou a do tý se přihlásíme. Nechali nás na pokoji. Copak sme málo zkusili?"

Tedy žádný ozbrojený odpor? Kdo ho tady mohl požadovat po hrstce bezdomovců, jimž povražďili rodiny a rozprášili jako štvanou zvěř? Přesto však existoval! Aspoň jsem o tom slyšel od Honzy Křivky, když jsme jednou po mírovém shromáždění křesťanů v Praze debatovali v Internacionálu.

Honza pochází z České Hulče. Je to takový malý vozípkář, zrovna jako já. A přece je to hrdina. A hrozně polemizuje. Nejen se mnou, pouští se do polemiky i s různými pisálky, kteří o Volyňácích a jejich dějinách pší holé nesmysly. V téhle věci se podobá Honzovi Pospíšilovi z Hlinska ...

Křivka mě upozornil na svolání předsedy Blaníku Knopa, které Hlasatel uveřejnil po mirohošťské schůzi zástupců Blaníku, kteří se sem sjeli skoro z celé české Volyně. Dychtivě jsem je později četl. Aby nebylo zapomenuto, rozhodl jsem se je uveřejnit. Zní takto:

Bratři!

Jsme tu dnes shromáždění v tak rušné a důležité pro nás době, abysme tu společně uvažovali o našem postavení a možnostech záchrany naší existence a o vyplnění našich národních povinností.

Není to tak snadné. Uvažte jen důležitost dnešní chvíle! Octli jsme se, aniž bychom chtěli, takřka na kovadlině a nad námi visí těžké kladivo osudu. Zápasí teď o nás dva národy: Němci a Ukrajinci. Ti první vidí nesnáze, jaké jim tu stojí v cestě, jež sami si přivodili svou "rasovou" politikou, svým bezohledným jednáním s lidmi jiné národnosti, jež oni považují za nižší rasu. Pohleďme jen, jak jedná se svými spojenci Maďary. Dnes naším starostům vysvětlují, že onen bolestný případ v Malíně se stal náhodně, podobný případ s českou obcí se již více opakovat nesmí. Nabízejí Čechům, jež mají německá příjmení, aby se hlásili do "folksdeutschtů". Pobízejí k vstupu do policie. Druzí (tedy Ukrajinci) pak spoléhají na naše národní city a na touhu pomstít se za všechna příkoří našemu národu od Němců způsobená, počítají nás přímo za své spojence a skoro násilím naše hochy verbují. Půjdem-li s nimi, vydáme naši menšinu v nebezpečí, že bude Němci zničena, zamítneme-li je, pak se nám mohou mstít oni. A v době, kdy fronty se hroutí, v době mezivládní a nepořádku mohou natropiti mnoho zla.

Jak z tohoto obtížného postavení vyplout, je vlastně jedna z hlavních příčin, proč se o r g a n i z u j e m e. Chceme-li, aby se mohlo vyjednávat, mluvit za celek, m u s í m e d r ž e t p o h r o m a d ě! Proto však, aby s námi mluvili jako rovný s rovným musíme být silní a splnit dva předpoklady, o r g a n i z o v a t s e a o z b r o j i t. Pak budeme jisti, že se s námi bude počítat, pak spíše obstojíme proti různým bandám a potom také splníme snáze své

sliby a vykonáme svou národní povinnost. Budeme schopni přijít na pomoc k dobytí s v o b o d y s v é v l a s t i. Situace se teď utváří, že bez prvního nemůžeme myslet na druhé.

Tento úkol jsme vzali na sebe a chceme ho vyplnit. Chceme zachránit menšinu, chceme vyplnit svou svatou povinnost vůči národu, chceme zajistit menšině řádné místo v Československu, chceme, aby naše menšina měla čistý štít v dějinách našeho národa.

Je to úkol těžký, avšak pro toho, kdo má pevnou vůli není nic nemožného. A my tu vůli jistě všichni máme a svůj úkol splníme.

Bratři!

Za výsledek naší práce jsme odpovědni všichni! Když si tu dnes zvolíte vedoucího vaší jednotky, znamená to, že on jediný nemá za vás pracovat. Je pravdou, že on bude mít větší zodpovědnost, bude muset víc pracovat než vy ostatní, avšak za vás pracovat nemůže. Je nás ještě málo, proto naše práce musí být čilejší. Povězme si dnes pravdu, že takhle to dál nepůjde! Chcete-li pracovat jako dosud, pak se jen pokryjeme hanbou. Kolik z vás odevzdalo již vyplněné kartotéky, seznamy zbraní, motorových vozidel a podobně? Když se něčeho od vás žádá, tedy se to dělá jistě promyšleně a v nutných případech. Kartotéky děláme proto, abychom mohli připravit mobilizační plán, seznamy zbraní a ostatního materiálu sloužícího k doplnění výzbroje. Takové věci se nesmí podceňovat, sice se nám jednou vymstí.

Tedy, když jsme tu dnes pohromadě, slibme si, že již začneme skutečně pracovat - a všichni. Bude to již teď snažší. Obtíže spojení a instruktorství budou částečně nahrazeny tiskem. Nemáte-li ještě dnes první číslo našeho odbojového časopisu, dostanete je v týdnu. Tam budete již vidět práci vedení. Hled'te, aby brzy bylo vidět také vaši vzornou práci.

Snažíme se vést naši organizaci demokraticky. Nechceme trpět nějakého vyvyšování, honění za slávou. Každý má možnost přispět svým úsudkem, svou radou. Od každého bude vítána rada i výtka. Buďte upřímní, vidíte-li svou chybu, upozorněte na ni! Nikdo se nesmí za to zlobit, poněvadž svým upozorněním posloužíte celku. Tedy i na schůzi mluďte otevřeně, pěkně jako to myslíte, aby bylo mezi námi jasno. Odložme osobní zášť a podobně. Jsme všichni dětmi jedné matky, na všechny čeká stejný osud, buď život nebo smrt od nějakého zvrhlého germánského pochopa, smrt potupná.

**Mý se vraždit nedáme! Jsme potomky husitů!
Bratři! Do práce! Pravda vítězí!**

Tak tedy zazněl autoritativní hlas, který vbrzku stmelil volyňské osadníky v jeden celek. Jiří a Lída Lízálkovi už bydleli v České Hulči, odkud pocházel Honza Křivka. Sotva přivezli opis tohoto prohlášení, už se paní Lída sešla s Jendou u Sahulků v malé místnosti u chléva, v níž vařili brambory pro dobytek. Zatopili pod pařákem, rozsvítili petrolejku, paní Lída vytáhla z úkrytu psací stroj a dlouho přes půlnoc opisovali nové číslo Hlasatele. Jenda předčítal a paní Lízálková hbitě psala. Za svítání už spojky roznášely do sousedních obcí čerstvé výtisky českého ilegálního časopisu. Zrovna tak jako v Moskovštině, kde byla "hlavní redakce".

V České Hulči byla nejsilnější ozbrojená skupina o síle 80 mužů, jíž velel Emil Cilc vulgo Cimbura. Milek byl vynikající organizátor a vedle

*Emil Cilc, velitel hulečského Blaníku. Po osvobození Československa
generál ČSLA*

Josef Volenec byl pravou rukou hulečského velitele

Jaroslav Niče, důvěrník hlinského Baníku

Lízálka a jeho manželky Lídy s ním spolupracovali Emil Sahulka a Josef Volenec. Skupina měla v té době 1 těžký kulomet, 6 lehkých, 27 pušek, 15 pistolí, přes 200 ručních granátů. Mirotín 1 kulomet, 42 pušek, 18 pistolí, 120 ručních granátů a Zálesí 15 pušek, 8 pistolí, 20 ručních granátů.

Ve smíšených česko-polských manželstvích povraždili banderovci kolem Hulče 18 Čechů a získali také podporu v české obci Újezdčích, asi proto, že obec byla blízko Dermaně, sídla vedení ukrajinské nacionalistické povstalecké armády. Bylo to zřejmě ze strachu. Hulečtí však všem náporům odolávali. Úspěšně odrazili 26 nočních a 14 denních banderovských útoků, Mirotín 15 nočních a 17 denních a Zálesí 11 nočních a 5 denních.

Emil Sahulka, velitel čtyř hulečských blaníkovců nazvané "polní policie"

Jan Křivka, spojka v Blaníku v České Hulči na Volyni

BLANÍK SE ROZROSTL v masovou odbojovou organizaci s rozvětvenou sítí asi do padesáti českých obcí a bylo proto nutné mimo mirohošťské ústředí zřídit sídla s veliteli okrsků. Velitelem prvního okrsku se sídlem v České Hulči byl zvolen Emil Cilc a pod jeho velení spadaly obce Huleč, Újezdce, Zálesí, Mirotín, Zdolbunov, Rovno, Kvasilov, Michalovka, Moštěnice, Hlinsk, Curkov, Sedmihřany, Pokosy, Závidov, Krajov, Novostavce, Buršovka, Jezírko, Nová Svatá, Buderáz a Svatá.

Velitelem druhého okrsku, řízeného ze Straklova, byl straklovský Mikuláš Průša a zástupcem Josef Mojdl z Chomoutu. Okrsek tvořily obce Malý Špakov, Velký Špakov, Jánovka, Ulbárov, Omelanština, Chomout, Dembrovka, Hrušvice, Martinovka, Moldava I. a II., Májovka, Karablišť, Mirohošť, Bocánovka, Kocanda, Závaly, Straklov, Semiduby, Ploska, Dlouhé Pole, Verba, Sofievka I. a II., Smolárna, Volkov, Podvysoká, Rohozno, Dubno, Krivucha a Alexandrovka.

Třetí okrsek byl řízen z Moskovštiny a jeho velitelem byl Josef Rejzek-Vinařický. Obvod tohoto okrsku sestával z obcí Libánkovka, Šalava, Malovaná, Podlesice, Moskovština, Zborov, Malín, Kneruty, Staviště, Podhájce, Jánovka, Ludharda, Máslenka, Mlynov, Holovčice, Bojarka, Dorohostaje, Frankov, České Noviny, Krasilno, Falkovština, Terešov, Bohušovka a Horodišče. Celá organizace včetně hlavního vedení zůstala beze změn až do příchodu fronty.

V srpnu 1943 navázal člen Blaníku Mikuláš Průša spojení se sovětskými partyzány a zahájil s nimi spolupráci. V únoru 1943 informoval Josef Rejzek velitele partyzánů na severu Volyně, plukovníka Kovpaka, o české protifašistické organizaci Blaník. Velitel Kovpak musel o tom zřejmě podat zprávu svým nadřízeným, neboť v brožurě pro politické pracovníky Rudé armády byla zmínka o českém odboji na Volyni. K navázání spojení s československou jednotkou v SSSR nedošlo, protože fronta se rychle posouvala k hranicím Volyně¹⁾. A pak to šlo ráz na ráz. Ještě se Rudá armáda nezabydlela v Novokrajově, nejvýchodněji položené volyňské obci /v bývalé polské části Volyně a už tamní člen Blaníku Josef Kazda poslal do Moskvy tento telegram:

1) BLOKNOT AGITATORA vlastní Dukelské muzeum ve Svidníku.

Moskva

Náčelníku Hlavního Politického úřadu D.N.R.A. Kazda Josef, občan české kolonie Novokrajev, rajon Hošča, oblast Rovno, Západní Ukrajina.

Novokrajev, 3. 2. 1944

Kazda Josef

Naše kolonie byla osvobozena slavnou Rudou armádou dne 29. 1. 1944. Projevují nevýslovnou radost a dík za naše osvobození od jha hnědých hord fašismu. My, Češi Západní Ukrajiny, s nedočkavostí čekáme, bychom mohli dobrovolně vstoupit do řad 1. československé brigády v SSSR a pomoci zničit navždy společného nepřítele národů Evropy.

Všeho obyvatelstva české národnosti v Západní Ukrajině na Volyni se čítá kolem 45 000 osob /čtyřicet pět tisíc/.

Proto prosíme, podejte nám instrukce, jak docílit spojení s 1. čs. brigádou v SSSR.

Novokrajev 3. II. 1944 r.

Kazda Josef

Autor telegramu Josef Kazda, člen volyňského Blatníku, dnes už nežije. Ať tento zašlý a nevýrazný snímek nám připomíná čin hodný bohatýra...

VE VŠECH ČESKÝCH VESNIČKÁCH NA VOLYNI se připravovali uvítat osvoboditele, neboť nikde nebyl klid a ozbrojení Češi sváděli s nočními vetřelci časté přestřelky. Blaník organizoval podle vojenského vzoru různá školení, jak zacházet se zbraní a jak se chovat v případě přepadu. Hulečské vedení Blaníku vyslalo Honzika Křivku s dopisem do Mirotína, aby se tamní chlapci dostavili k Hulči na školení. Do Mirotína se dostal bez potíží, ale na zpáteční cestě ho překvapila střelba z děl. Od města Ostrogu, vzdáleného od Mirotína asi dvacet kilometrů na východ, se blížila Rudá armáda. Zatímco sovětské výzvědné hlídky dorazily až do Závidova, na trati mezi Zdobunovem a Iváčkovem ještě manévroval německý obrněný vlak. Němci poslali do terénu z jeho osazenstva velmi početný oddíl, který se u obce Hlupanín střetl se sovětskou jízdní rozvědkou. Rovněž v Mirotíně se rozpoutala střelba. Tamní blaníkovci se naposled střetli s ustupujícími Němci. Pálili po nich ze zákopů a bunkrů vyhloubených v mirotínských zahradách. Kolem Honzy zahvízdaly kulky. S hrůzou zjistil, že se u hlupanínského kostela pohybují Němci. Zřejmě pod ochranou obrněného vlaku postupovali k Mirotínu od jihu. Zahlédli Honzu v otevřeném poli a začali po něm pálit. Honza zalehl do příkopu, odkud zpozoroval, že několik Němců pospíchá k němu. Opustil příkop a kličkuje, začal utíkat. Měl však, jak se říká, z pekla štěstí, že měli špatnou mušku. Doběhl k nedalekému kurhanu, kozácké mohyle, který se stal jeho záchranou. Kryt kurhanem, vběhl do úvozu, kde si teprve oddechl. Domů přiběhl vyčerpán a bledý. Sotva se občerstvil, spěchal k Emilu Cilcovi - Cimburovi /později generál ČSLA/, aby mu ohlásil, že mirotínští se už školení nezúčastní, protože se blíží fronta. Hulečtí se ještě téhož dne vydali do Zálesí, kde došlo k poslednímu střetnutí s banderovci. V noci se podíleli na hlídce a tři z nich se dostali na okraj Hulče. Z rokli u Hlouškova stavení se rozlehly výstřely. Usmrtily Toníka Sahulku. Kluci začali pálit směrem k rokli. Střelba podnítila ostatní hulečské blaníkovce k výpadu. Pálili po nočních hostech ze všech možných zbraní. Ti opakovali střelbu jen sporadicky a začali rokli opouštět. Téže noci osvobodila Rudá armáda Huleč, pak Rovno, postupovala k Lucku, ale u Dubna sváděla s Němci tuhé boje.

V Boratíně, v západní části Volyně, hrstka nedočkavců vedená Jardou Chudobou, proklouzla německým zázemím, přešla frontu a připojila se k Rudé armádě. Pak byli odvedeni do československého armádního sboru.

Polský vojenský atašé v ČSFR předává příslušníkům 1. čs. arm. sboru vysoká vyznamenání PLR. První zprava je poručík Jaroslav Chudoba z Boratína. V osvobozené vlasti redigoval časopis Věrná stráž

ZANEDLOUHO PŘIJEL DO ROVNA štáb 1. československé brigády a začaly slavné odvodů dobrovolníků, kdy česká Volyň dala 12 000 mužů a 600 žen, spoustu obilí, koní a dobytka. Tenkrát vystupoval na špičky a natahoval krk i Honzík Křivka a připsal si celý rok, aby ho odvodní komise neposlala domů. Stejně to udělal Olda Holub z Kupičova, Tonda Valenta z Moskovštiny a Vlád'a Cajthaml z Hlinska, kterému zůstala přezdívka "Grýsgot", protože tak zdravil v boji zajaté Frice. Tito kluci a mnozí další s nimi byli opravdoví bohatýři! Klobouk dolů! Tonda se osvobození nedočkal. Padl na kótě Illjanova u Liptovského Mikuláše při hloubkovém průzkumu. Byl vyznamenán třemi válečnými kříži a československou medailí "Za chrabrost". Vyznamenání si vysloužili i ti ostatní.

*Automatčik četař Antonín Valenta z Moskovštiny byl jmenován
podporučkem*

Kdež bych tehdy tušil, že mezi dobrovolníky je rovněž moje sestra Marie a že tatínka vrátili z Rovna jako nemocného a starého! Všichni ti Volyňáci povstali jako bájeslovní blaničtí rytíři. Jak zákony kázaly jim!

A jsem na to nesmírně hrdý, že k té slavné generaci patřím.

České vesničky se vylidnily. Zůstali v nich jenom ozbrojení starci s ženami a dětmi. Ti nastoupili na místa bývalých členů Blaníku, aby místo nich s převzatou zbraní hájili klid v obcích a pokojnou práci žen a nezletilců, na jejichž bedrech spočinula povinnost zásobit bojovníky na frontách Velké vlastenecké války. Byly to ještě dlouhé, kruté a nebezpečné dny a noci...

Až po čase jsem obržel z rovenského štábu písemné vyzvání, abych se hlásil do československého armádního sboru. Doklad jsem odevzdal veliteli roty a ten ho postoupil náčelníkovi štábu našeho praporu, kam jsem byl pozván k pohovoru. Postavil jsem se do pozoru a náčelník štábu se mě zeptal:

"Čto, Šemik, těbě v Krasnoj armii něnnavitsja služít?"

"Nnavitsja, no moi vsě rodstvėnniki služat' v Čechoslovackom korpusě, nu i vot, i menja tuda priglašajut."

"Nu, ladno. Podumajem ob etom. No ja dumaju, čto nět nikakoj raznici, gdě fašistov bjom, zděs' ili v Slovakiji."

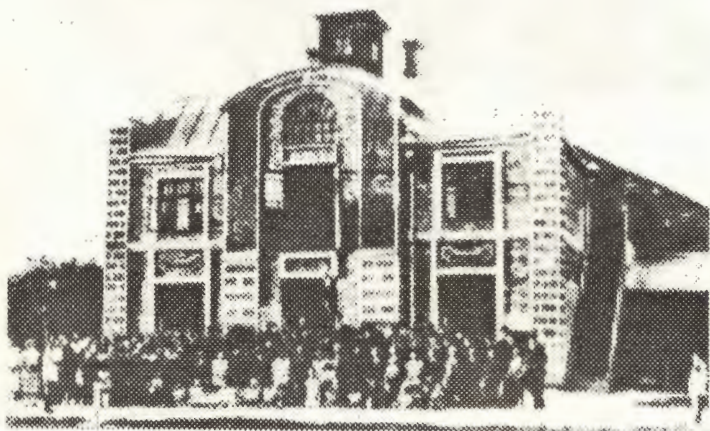
Asi si to velitelé rozmysleli, neboť mě zanedlouho vyrozuměli, že mou žádost zamítají.

Děvčata z volyňských vesniček nikdy ve vlasti nebyla, ale v nejtěžší době se k ní hrdě hlásila. Nevěděl jsem, že mezi dobrovolníky byla i moje sestra /v horní řadě čtvrtá zleva/

*Tatínka vrátili z Rovna jako nemocného a starého... Tito otcové opustili
kleče pluhu a spolu s mladými vyháněli vetřelce... Kdo za ně oře a seje?
Jejich ženy, starci a nezletilí kluci!*

*A povstali bohatýři... Občané z české Hulče se hromadně přihlásili do 1. čs.
armádního sboru v SSSR. Ještě snímek na památku před hulečským
Národním domem...*

PODIVNÝ ODVOD

KDYŽ SE VÉNA VOŽENÍLKŮ a jeho bratři Toník s Pepíkem dobrovolně přihlásili v Rovně k svobodovcům, čekala jeho žena dítě. Měla už malou dcerku Mařenku. Ta se neustále držela máminých sukní a volala tátu. Byla zde roztroušená stavení a kdekdo mohl v noci přijít, vyvraždit celou rodinu a nikdo by postiženým nepomohl. Velmi se bála. U odvodu propustili Pepíka domů, byl nemocný.

Byl už březen roku čtyřicátého čtvrtého, ale všude ještě ležely spousty sněhu. Sověti zahnali Němce až k Dubnu, ale mezi lidem se šířily zvěsti, že už jsou za Luckem.

Přes Hlinsko jezdily nepřetržitě transporty vojska a mnoho vojáků se valilo na západ pěšky všemi volyňskými cestami. Jiní prohledávali lesy a chutory.

Jeden takový veliký sovětský oddíl pochodoval Valentovou dolinou na Sedmihrany. Po jedné straně doliny bydleli Průškoví, Příbylovi, Voženílkovi, Zvěřinovi a druzí Průškoví. Na druhé straně byly rozsety ukrajinské chátě a stodoly. Na svahu stranou ukrajinských stavení se rozprostíraly ukrajinské sady, v nichž rostlo množství planých třešní, ovocných a lesních stromů, lísek, habrů a bříz.

Když se sovětský oddíl pohyboval po dolině, strhla se hustá palba. Kdosi po něm začal z těch stodol střílet z kulometů a podobných zbraní. Nekrytí Sověti útok nečekali, proto měli velké ztráty. Zorganizovali obranu a zahájili odvetnou palbu po útočnicích, kteří se skrývali ve stodolách.

Tenkrát popadla Mařenku do náruče a utíkala k Voženílkům, protože se bála doma umřít. Kolem ní hvízdaly kulky, ale ona neuvažovala, že by ji nějaká mohla zasáhnout. Slyšela nárek raněných vojáků, nebyla od nich vzdálena víc než tři sta kroků. Také ve stodolách naříkali lidé. Doběhla až na Voženílkův dvůr, kulky jen hvízdaly, odrážely se od zděné chalupy a cvrnkaly po taškové střeše. Uviděl ji pantáta Voženílek a křikl:

"K zemi! Lehni si za roubení studny! Tam tě netrefěj!

Za jedné malé pauzy přeběhla do chléva, v němž leželi Voženílkovi. Odtud pak všichni pozorně sledovali, zda nechytne doškem krytá stodola.

Asi za hodinu uslyšeli mohutné "urá, urá, uráá!" a sovětští vojáci se zvedli k útoku na stodoly. Z těch prchali muži. Někteří byli zraněni a velice naříkali. V chlévě poznali, že to nebyli Němci, ale Ukrajinci, tedy banderovci. Padal jeden za druhým a Sověti už byli ve stodolách. Pak od Voženílků viděli, že prchající za sebou vlekou k ukrajinským stavením raněné. Stmívalo se. Pantáta Voženílek šel k mladé matce na noc, protože musela poklidit dobytek a sama se ve stavení bála s malým dítětem zůstat. Celou noc nespali, nikdo k nim však nepřišel.

Brzy ráno se kdosi dobýval dovnitř. Pantáta otevřel a spatřil na dvoře plno sovětských vojáků. Někteří prohledávali stodolu a ptali se, jestli tu nejsou banditi. Podívali se do světnice a sháněli se po hospodáři. Když jim pověděla, že je na frontě, omluvili se, ale trvali na tom, že se všichni musí zúčastnit schůze na dolině u zabitých sovětských vojáků. Šli tam všichni z okolních stavení.

Na dolině stálo asi šest koňských povozů a kolem narovnali vojáci těla svých padlých kamarádů i zastřelených banditů. Vesničané byli vyzváni, aby bandity identifikovali. Nikdo z mrtvých nebyl z Hlinska, vesničané by je byli poznali.

Jeden sovětský důstojník se ujal slova a všem vysvětloval, že přinášejí pokoj a že nakonec všechny bandity pochytají, aby už nevraždili a neokrádali lidi. Pak vojáci vesničany propustili.

Když se hlinští vrátili do svých stavení, zastali u nich hloučky sovětských vojáků a ti vyzvali všechny mladší muže, aby se zařadili do zástupu. Zařadili také Vlád'u a Pepíka a mnoho ukrajinských mužů. Byl to trestní oddíl, který měl za úkol vyšetřit spáchaný převrat.

Celý zástup pak vedli do vsi a odtud do Rovna. Když procházeli kolem kasáren na dubenské silnici, v nichž byli ubytovaní volynští nováčci, poznal Věna Voženílek v zástupu Vlád'u a Pepíka a začal křičet:

"Pane veliteli, tamhle vedou moje bratry!"

"Poznáš je, Voženítku?"

"Poznám, pane veliteli. Dyť to sou moji rodní bratři! Vemte je k nám, ať nemusej k vodvodu do ruskej armády!"

Velitel poručil nastartovat vojenské vozidlo a jeli s Vénou na sovětskou vojenskou komandaturu. Tam se domluvili, že se stal omyl, že to nejsou Ukrajinci, ale Češi. Sovětský velitel propustil Vlád'u a Pepíka do českého vojska. Jinak by byli museli daleko do Ruska a teprve odtud na frontu.

Tihle Volyňané ještě včera pečovali o svá hospodářství, ale dnes už jsou z nich vojáci, třebaš ještě navyfasovali uniformy

KRÁTKÉ ŠTĚSTÍ

NA VOLYNI se mladí zpravidla se svou láskou tajili. Hlavní příčinu zavdávala tradiční dívčí cudnost a v mnoha případech i majetkové rozdíly. Někdy to při námluvách vypadalo jako by šlo spíše o morky, krávy a jiné věnečné záležitosti než o nevěstu. U dubna se stal případ, o němž zpívala celá česká Volyň:

"Poslechněte, lidé, málo,
co se blízko Dubna stalo.
Žil tam jeden mladý kolář
jménem František Šindelář.

Namluvil on si Marjánku,
od svojí sestry služanku,
ta ho věrně milovala,
svůj život mu darovala.

Když se to otec dověděl,
že František Marjánku chtěl,
počal mu v tom zbraňovati,
prý musí na vojnu jíti.

Když o tom sestra zvěděla,
Mariánku vypověděla:
"Od Nového roku si jdi
hledat službu mezi lidi!"

Mladí milenci se radili, co dělat, aby nemuseli zradit svou lásku. Služebná byla vydána lidskému posměchu a její sociální postavení nebylo v tehdejších poměrech záviděníhodné. Šla se tedy svěřit svému milému a ten ji utěšoval:

"Nestrachuj se, srdce moje,
já mám plány už hotové.
Máme doma dvě flintičky,
ty budou naše družičky..."

Pak následuje ještě značný počet slok, které končí smrtí obou milenců.
Něco jako volyňský Romeo a Julie.

*Zamilovaní byli a budou vždy stejní... Milostná pohlednice poslaná slečně
Miloslavě v roce 1904...*

Námluvy se neobešly bez dlouhých dohadů o nevěstině věně, o výši výměnku, když odevzdávali rodiče mladým statek, o výši podílu, jaký musel mladý pár vyplatit mladším sourozencům, a stávalo se, že se nejedna svatba nekonala kvůli morku, krávě nebo praseti.

Lidé byli přesvědčeni, že nejlepší řemeslo je "od meze k mezi", proto se spojovaly statky i za cenu, že nové rodiny zakládali spříznění snoubenci, nejčastěji bratrance a sestřenice. Tento nerozumný a tvrdý "zákon" panoval až do příchodu Sovětů. Děděný názor, že pluh poskytne lepší obživu než pero a že řemeslo má zlaté dno, byl příčinou úbytku české inteligence (a

také těžkosti při přijetí na vysoké školy přednost měli Poláci), neboť průměrná úroveň vzdělání dosahovala šesti tříd obecné školy. Pole, krávy, prasata a hnůj byly přednější než gymnázium.

Sovětské zřízení radikálně změnilo tradovaný názor a už v roce 1939 se střední školy na Volyni zaplnily i českou mládeží a různé rychlokurzy vchovaly mnoho mladých lidí pro kulturní, pedagogické a hospodářské funkce. Sovětské zřízení bezplatně otevřelo chudší mládeži přístup ke vzdělání.

Podobné problémy nezatěžovaly mysl Nadi Uhlřové a Toníka Ptáčka. Oba byli dětmi chudých rodičů a jejich lásku nemohlo narušit nic na světě. Toník se vyučil zámečnickem a pracoval jako strojník v Tučkově mlýně. Naďa byla dcerou krupčátníka (stárka), který bydlel v deputátním domku. Scházeli se potají, aby z toho nebyly zbytečné řeči hlinských klepen.

Špehovali jsme je, když jsme chodili večer z národního domu z divadelních zkoušek nebo ze sokolských cvičení. Jednou jsme je natrefili pod košatou vrbou blízko náhonu, zrovna když se líbali. Tohle kdyby viděly babky! To by byla novina! Takový už byl zákon!

Vlevo vidíme Tučkův mlýn, vpravo domek hlinských stárků, odkud pocházela Naďa, Toníkova nevěsta...

Nám dorostencům to však nevadilo. Právě naopak. Aspoň jsme se poučili, jak se má polibit děvče. Jó, u nás na Volyni se drželo na počestnost!

Najednou z toho byly námluvy! Toník nejdřív požádal maminku, zda nebude proti tomu. Otce už neměl, těžká dřina v kamenolomu ho předčasně sklátila do náruče černoze.

"Dyž to musí bejt, tak to musí bejt. Vyučenej seš, práci máš ve mlejně, a než si postavíš vlastní chát, budeš vstávat s náma," ukázala na dceru Olgu. "Sic toho místa tu moc nemáme, jen tu světnici a komoru, ale vejdem se sem všichni," svolila vdova Ptáčková.

Toník se dlouho nerozmyslel a ještě tentýž den domluvil námluvy na příští neděli.

Matka se synem se ve stanovený čas chystali k Uhlířům. Toník se oblékl do svátečního frenče, galifé kalhot a na nohy si obul vysoké chromové boty. Hlavu pokryl štráfkovanou kšiltovkou, koupenu na jarmarku ve Zdobunově. Teta Ptáčková byla vyšňořena do tmavé, po kotníky sahající sukně, šunapajové kazajky a ovčího pološubku. Hlavu měla ovázanou černým kašmírovým šátkem, zdobeným velikými červenými růžemi, dokola olemovanými zelenými listy.

Uhlířovi je očekávali, ale tvářili se, jako by o nic nešlo.

Hosté vešli do malé síně, z níž vedly doprava dveře do mlýnské kontory (kanceláře), rovně do komory a vlevo do obývací světnice.

"Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!" pozdravili už na prahu.

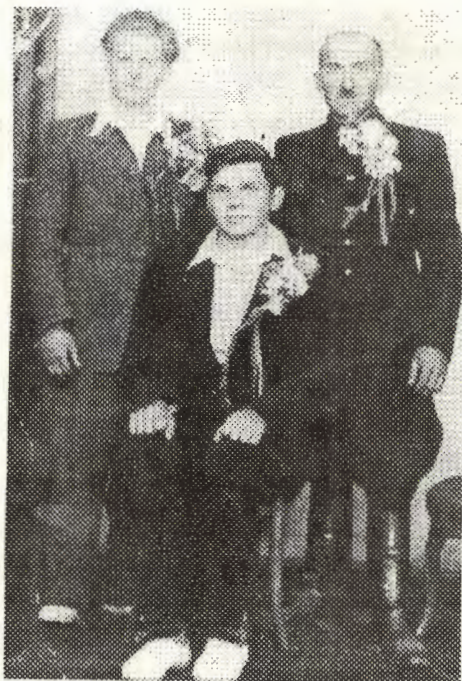
"Na věky. Na věky!" odpověděl Nadin otec, a jako by nevěděl, oč se jedná, pokračoval: "Á, to sou k nám hosti! Vítám vás! To je nečekaná návštěva. Poďte dál a přisedněte!"

"Děkujeme uctivě. Dyž jinak nedáte, rádi si přisedneme."

"Vítejte, teta Ptáčková! No, to sou k nám hosti! Poďte si sednout sem ke mně na lavici. Ať si muský mluvěj o svejch mlejnskejch záležitostech," pobídla stavěná mlynářka nastávající příbuznou, líbajíc ji na obě tváře.

"To máme nynčkonc počasí. Eště není konec listopadu, a už mrzne!" postěžoval si Toník na počasí.

"No jo, vona se ta pranostika potvrzuje, že pokrova, "jak nepokryje lýtjám, to pokryje snihom." Pokrova je už dávno za náma, a teprve to začíná. Horší bude, až nám v náhonu zamrzne voda."

Družbové nebo odvedenci? Ten vpravo je ze Straklova u Dubna a má na sobě frenč, galifé kalhoty a chromové boty, přesně jako Toník. Podobnou kytku nosil také strýc Valenta - družba

"To nic," vpadla do řeči Ptáčková, "von tuhle Toník už něco vyšpekuluje, aby mlejn nevostal stát," pochválila syna, jako kdyby pantáta Uhlíř neznal šikovnost svého nastávajícího zetě. "Práce máte dost, vidíte? Pšence letos sypala a hřečka a proso vyrostly jako rákosí! To bude vejražky, krup a jahel," takticky oťukávala situaci a Toník seděl jako na řezavém uhlí. Nemohl se dočkat, až se ťukne na hřebík. Vrcholná chvíle se dostavila, až když vypili pěknou dávku ruské vodky a snědli už půl pěkně vykrmené husy.

Teta Ptáčková si dodala kuráže a pobídla syna:

"Nynčkonc, Toníku, řekni, vo co sme přišli požádat."

Toník se zapýřil a roztřeseným hlasem ze sebe vyhrkl:

"Pane otče a paní maminko, přišli sme vás požádat vo ruku vaší Nádi!"

Šibalové! Byla to sice jen forma, ale tak to muselo být a všechno se v pořádku domluvilo. I den svatby.

Tenkrát ženicha nedoprovázela jen jeho maminka, ale několik mládenců a družiček a také družba, strýc Václav Valenta.

Když vstoupili do chátě a pořádně posnádali, ujal se strýc Valenta slova a v dlouhém ponaučení, což bylo na Volyni ustáleným zvykem, slavnostně spustil. Tenhle proslov přivezli na Volyň někdy před šedesáti roky z Čech a už jeho otec ho opatroval jako oko v hlavě.

"ODPUSŤTE NÁM, rodičové ctěný, též i vy, přátelé a páni hosté shromážděný!

Doufám, že vám všem je známo, že tito mladí snoubenci umínili sobě v této dnešní době svůj svobodný stav změnit a dle řádu křesťanskýho nyní přijmout svátost stavu manželskýho.

Proto vás prosím, přátelé a páni hosti, byste je doprovodili ke svátosti. Dříve nežli z tohoto domu vykročíme, jednu věc si vyprosíme: Jest to poklad velmi sladký, požehnání otce, matky!

Ještě vás prosím, rodičové ctění, byste mi dali dovolení ku dalšímu promluvení!

A proto, snoubenci drahý, vemte sobě příklad blahý, že není žena učiněna z hlavy, aby nad mužem panovala. Ale ani z paty, aby jí muž pohrdáním připravoval osud klatý.

Když budete cnostně, bohabojně žítí, prodlouží vám Pán Bůh dní, že uvidíte dítky svý.

Z jakých ženich důvodů zanechat chce svobodu? Dostat vaši dcerušku sobě za ženušku?

V práci chce mít pomocníci, ve všem rovnou společníci, by s ní cnostně pracoval, vzorné dítky vychoval.

Doufám, že jste vyslyšeli moji prosbu snaženou a že nám už dáte odvést vaši růži blaženou. Já vás prosím, proboha, po první, po druhé i po třetí, ať to Pán Bůh posvětil. Abyste jim odpustili všechna slova, všechny skutky, když vám byly na zármutky.

Též vám dcera díky vzdává a proboha vás žádá, abyste jí i ženichu odpustili, požehnání udělili!"

Snoubenci poklekli a družba zvýšeným hlasem deklamuje už jménem rodičů:

"Dejž ti Pán Bůh, dcero milá,
abys vždycky šťastná byla!
Milost boží sestup z nebe,
hájí ženicha i tebe,
byste mohli blaze žíti,
po smrti pak k nebi jíti!"

Rodiče slzí a žehnají svým dětem a družba je ještě napomíná:

"Rodiče vás vychovali, pro nebesa pěstovali! Dejž tak Pán Bůh, Otec věčný! Bůh Syn v lásce nekonečný světi nyní darů pramen, jenž vám bude k slávě! Ámen!"

Snoubenci se zapsali v ZAGSu a podle staré, neoddiskutovatelné tradice přijali i církevní požehnání báfušky Tarnavského. Tehdy netušili, že ho zamordují banderovci.

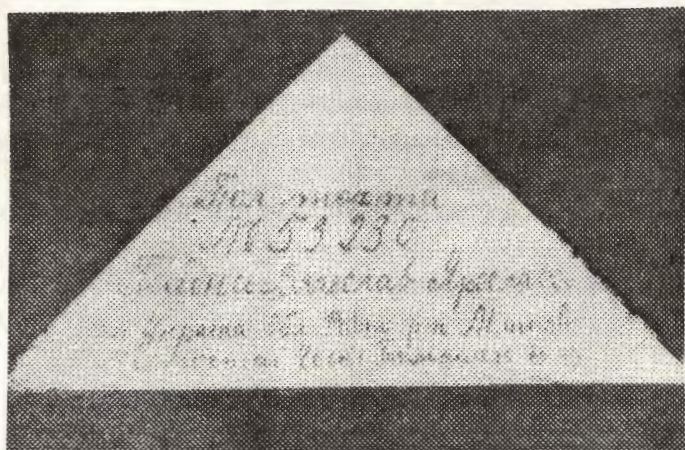
Když se Naďa stěhovala, nevezla si výbavu na fasuňku jako bohaté nevěsty. Nesla v ruce ranec a v druhé vedla stračenu. Kráva byla vždycky živitelkou chudých rodin. I v době německé okupace, když se bída začala vtírat do chalup, žili šťastně. Naďa se stala maminkou maličké Leničky.

Když Rudá armáda osvobozovala volyňská města a vesničky, nastěhoval se do Rovna štáb československé zahraniční jednotky. Začaly odvody. Také Toník se přihlásil ke svobodovcům. Spolu s ním odešli ze vsi jeho kamarádi Józa Valentů, jeho bratrance Věna a Milouš Valentovi, Venca a Pepík Průškovi, Milouš Příbyl, Vlád'a Kotouč a jeho na vlastní bratři Věna, Toník a Pepík Voženílkovi. Odešli také kluci Cajthamlovi, Tonda Charvát a jeho strýc Josef, Josef Ketner a Mařenka Šimková. Odešel i učitel Václav Baloun a mnoho dalších. Z celého Hlinska jich narukovalo 167.

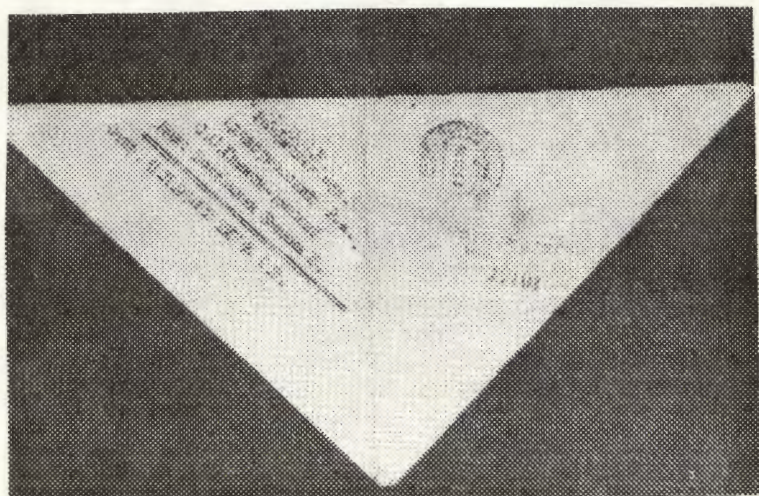
Naďa byla ještě za Toníkem v Lucku a měla přitom pocit, že se s ním loučí navždycky. Ale nebyla to pravda. Aspoň ne okamžitá, protože Toník posílal domů z fronty lístky vytržené ze školního sešitu a složené do trojúhelníčku, na nichž bylo vždycky razítko: "Prosmotřeno vojennoj cenzuroj."

Naďa na ně vždycky netrpělivě čekala, protože pravidelně začínaly nejdůležitější zprávou:

"Na vědomost vám dávám, že sem chvála Pánu Bohu ž i v a z d r á v.
To vám všem ze srdce přeju..."

*Vojenské trojúhelníčky přinášely vždy radost, že táta nebo syn jsou ještě
naživu...*

*Nedošel-li trojúhelníček od pyrotechnika ani po skončení války, stala se
"mimořádná událost..." Vojenské dopisy, psané příslušníky Rudé armády
nebo československého armádního sboru v SSSR, byly vždy stejné*

To bylo nejdůležitější. Byl živ a zdrav, a to byla v ten čas hodnota nejvyšší. Pole a dobytek ztratily svou hodnotu, ani peníze nic neznamenal, jen ty zprávy od nejdražších byly nenahraditelné. A Naďa Toníkovy lístky vždycky smáčela slzami.

Až najednou... Lístek nedošel za měsíc, za dva, za šest. Toník u Dukly padl. Tuto smutnou zprávu se dověděla Naďa od tety Čejkové. Jejich Pepík psal, že Toníka pohřbil u Dukly. Lenička už neměla tatínka. Naďa neměla muže a babička Ptáčková syna. I sestry Ola a Máňa oplakaly svého bratra.

Naďa kudy chodila, tudy plakala. Jejich štěstí bylo tak krátké! A už se neprovdala. Nosí na hlavě černý šátek a stále čeká, že se Toník vrátí. Těžko spočítat, kolik takových příběhů na Volyni bylo. Někdo tvrdí, a dokonce se o tom píše, že každý čtvrtý volyňský voják padl, a to by byly asi tři tisíce...

Mikuláš Liščinka (sedí druhý zprava) zůstal živ a zdrav a žije v Petrově nad Desnou

NEZNÁMÝM

Na zahrádce u okénka
smutné děvče stálo.
Vlas copatý, cop bohatý
volně rozplétalo.

Pročpak, děvče, dítě moje,
rozplétáš si vlasy?
Nevídanou, slzou slanou
smáčeš dlouhé řasy?

Cožpak nevíš, otče drahý,
že můj chlapec svěží,
láska čistá, radost jistá
v Dukle mrtvý leží?

V Dukle kvete bílá růže,
krása nade všemi.
Lístkem krásným, kvítkem jasným
zdobí matku zemi.

Pročpak růže, něžný kvítku,
vadneš hořem velkým?
Lístkem krásným,, kvítkem jasným
zdobíš růvek mělký?

Bojovníkem za svobodu
končil život mladý.
Těm všem milým, kvítkem bílým
zdobím rovň řady.

Protože znám, otče drahý,
smutných děvčat hoře,
proč jim z černých očí věrných
kane slzí moře.

Všem těm padlým, otče drahý,
patří květy bílé.
Na vzpomínku, v upomínku
od truchlící milé.

PŘEŽIL JISTOU SMRT

BEZEJMENNÁ VÝŠINA se podobala běsnícímu kráteru a několikrát za den se na ní střídali její obránci. Byla ve dne i v noci terčem naší i německé dělostřelby, dobývána a vzápětí opouštěná naší i německou pěchotou. Její povrch se podobal zohydžené pokožce, plné dolíků po hrůzných neštovicích! Na jejím úpatí sténali ranění a tuhli mrtví, nebylo je možno posbírat ani pohřbít. Zteče se střídaly jako ty nekonečné spršky rozhněvaných nebes.

Kolik zde padlo chlapců! Kdesi doma na ně čekaly mámy a oni se bili o tuto Bezejmennou výšinu, jak kdyby byla středem světa. Čechoslováci se probíjeli domů, vždyť za tím prokletým karpatským kopcem se vinula pomyslná čára, která byla prahem domova.

Domov... Kde vlastně měli ti volynští kluci svůj domov? Za pomyslnou hraniční linií, anebo tam kdesi vzadu, v nepřehledných rovinách Ukrajiny, kde na ně čekaly jejich mámy?

Kde měl domov třeba osmnáctiletý Vlád'a Heliksů?

On už vlastně žádný domov neměl. Neměl rodiče ani sourozence, neměl ani vlastní chát. Všechno sežehl hrozný plamen, v němž našli smrt obyvatelé Českého Malína. Jen roubení studny zůstalo netknuté... V Malíně byl kdysi jeho domov. Tam žila maminka, otec a mladší bratr. Tam se také poprvé setkal se štíhloučkým děvčátkem, s kterým vyměnil sotva několik slov a pocítil k němu zvláštní náklonnost...

Tamarka byla štíhlá jako proutek a hlásek měla jako slavík, ukrytý v houštinách u jejich mlýna nad Styrem.

Vlád'a v ní našel zalíbení a jistě ona v něm, když se tak pěkně zapýřila, třeba se při tom prvním setkání bezstarostně smála.

Než Němci vypálili Malín a povraždili jeho obyvatele, všechno vyrabovali, cennější věci v bytech, šatstvo i dobytek. Pak poručili Vlád'ovi a několika mužům, aby hnali narabovaný skot hořící obcí do Olyky. Byla to smutná cesta, netrvala ale dlouho. Před Borbinem, v hustých lesích, se honci nenápadně ztratili a dobytek ponechali osudu. Každý z nich se snažil zachránit holý život.

Vlád'a si vzpomněl na strýce v Dubně a rozhodl se, že požádá o přístřeší v jeho rodině. Po krátkém čase se nastěhoval k tetě do Stanoviště a tam se spolu s bratrancem přihlásil do Československého armádního sboru.

V Chrenikách nad Styrem měli pěvecký sbor, v němž zpívala svým zvučným hlasem Tamarka

Nebylo mu ještě osmnáct, když ho v Rovně na štábu odváděli českoslovenští důstojníci. Prošel tvrdým výcvikem a byl poslán na frontu u Krosna. Probil se onou známou cestou k Dukelskému průsmyku, před nímž hájil s ostatními Bezejmennou výšinu. Promrzlý, unavený a nevyspalý...

Útok střídá útok a není čas na vzpomínky. Z mysli zmizeli rodiče, bratr, spálená chát i Tamarka.

"Přískokem vpřed! Za mnou, kupředu!" slyší Vláda a už popáté dobíhá ke svahu Bezejmenné, slyší ještě hroznou detonaci. Pak se země od-poutala od podpatků těžkých bot, v očích zaslehl plamen jasnější než ten malínský, oblaka se snížila na dosah ruky a pod košilí zahřálo cosi teplého, lepkavého... Vláda ztratil vědomí..., zatímco kolem se valil proud útočících Čechoslováků. Bezvědomého chlapce přejelo lehčí vojenské vozidlo a zamáčklo do rozbředlého bláta.

Uprostřed tohoto chvatu dva soucitní vojáčky odtáhli kamaráda na okraj cesty. Už si ho nikdo nevšímal. Stejně už nežije! Kolem projela kolona útočících tanků. Nahoře se rozpoutal nelítostný zápas, po němž Bezejmenná natrvalo zůstala v rukou Čechoslováků. Bojiště ztichlo...

Ranění byli dopraveni do polních obvazišť. Jen stovky mrtvých, rozrytá země a zprerážené stromy byly svědectvím urputného boje o tuto píď kamenité země.

Teprve druhý den vojáci pohřbívali své padlé kamarády. Chystali se do společného hrobu pohřbít také Vlád'u. Když mu rozepínali bluzu a vyndávali z kapsy doklady, slabě zasténal.

"Kluci, von žije!"

Vlád'a to slyší, přišel k sobě, ale nemůže otevřít oči ani promluvit. Obličej má oteklý, páteř nesmírně bolí a zprerážená žebra se zarývají až kdesi do vnitřností. Jeden z vojáků s ním cloumá: "Slyšíš mě?"

Vlád'a slabě pohnul hlavou.

Vlád'a Heliksů z Českého Malína (první zleva) přežil jistou smrt... Tito volynští chlapci zůstali trvalými těžkými invalidy

"Nejsi synek dubenskýho Vládi Heliksy?"

Vlád'a opět slabounce vzdychl a pohnul hlavou. Mluvit nemůže, ale slyší však dobře.

"Chlapci, jeho tátu sem znal! Zahynul v Malíně! Pomozte mi, honem na obvazště!"

Vlád'a je zachráněn! Následoval rychlý zákrok, pak dlouhé léčení v Krosně, ve Lvově, na Kavkaze a v Praze na Invalidovně.

Po částečném uzdravení sešel se Vlád'a na Moravě s Tamarkou. Štíhlé děvčátko za tu dobu vyrostlo do krásy, chlapci se po ní ohlíželi, ale ona válečným invalidou nepohrdla.

Jaká to síla spojuje dvě bytosti v jednu, že jim ani neštěstí, které jednoho z nich natrvalo poznamenalo, nevadí?

Vzali se a žili spolu mnoho let, z nichž Vlád'a strávil nejméně třetinu po nemocnicích a rehabilitačních střediscích.

Dnes dvě děti se svou matkou vzpomínají památky statečného otce, který v hodině své smrti prohlásil, že se člověk před skonem musí vypořádat sám se sebou.

DÍVČÍTOUHA

Proč, slavičku malý, proč mi krásně zpíváš?
Proč rmoutíš mé srdce, na můj stesk se díváš?
Vždyť víš, jak ho čekám, jak ho ráda mám,
kde válčí můj milý? Přijde ještě k nám?

Proč, měsíčku jasný, proč tak bleďě svítíš?
Jsi chladný jak kámen, nevíš, aniž cítíš,
že nešťastná láska jak zvadlý je květ,
chce rosu a něhu a rozkvetě hned?

Ty víš, drahý Bože, proč se duše souží,
proč ji bolest trápí, proč srdce vždy touží,
že přijde ta chvíle a s ní krásný čas,
kdy se válka skončí a mír bude zas!

Proto stále doufám, že se milý vrátí,
přivine mě k sobě a budeme spjati
vším, co něžná láska může jenom dát.
Kéž jen mě nezklame, když mě měl tak rád.

WALTER SE ALE NEVRÁTIL

OD ZDOLBUNOVA zaznívalo hřmění děl a hukot tanků. Německá armáda ustupovala po polních cestách a po rozbředlých černozemních polích přes Pětihory, Tři Krčmy a Sedmihrany k Omelanštině, směrem ke státní silnici, vedoucí z Rovna do Dubna. Zavšivení, hladoví a mrzutí vojáci se brodili neslavně blátivými volyňskými cestami. Chtěli utíkat, ale nemohli. Bláto se jim lepilo nejen na boty, ale i na dlouhé pláště a měli je i ve vlasech. A s jakou pokorou prosili české mámy, aby jim daly "kleba a mliks". Jaký rozdíl mezi jedenačtyřicátým a čtyřiačtyřicátým rokem! Tehdy sytí a čistí, s vykasanými rukávy sebevědomě šlapali po lidské důstojnosti a štěstí. Teď jsou z nich lidské ruiny, uzlíčky neštěstí ve zbytcích vojenských stejnokrojů.

Mezi prchajícími byl i Walter Schulz.

Než přišla válka, nebyl dál než v Rummelsburgu, kde na jarmarku prodával prasátka a jalovice. A taky na polské straně v Kartuzích. Neměl jiné zájmy než ty, které se týkaly hospodářství a dívky, za níž chodil šest roků, než se starý Mayer rozhodl, že mu ji dá za ženu. Walter měl rozsáhlá písčítá pole, kus lesa a rašeliniště. To rozhodlo, že starý Mayer svolil k sňatku. Elza se stala hospodyní. Žili spokojeně a nic jim nechybělo. Až přišel Hitler!

Walter se o politiku nestaral. Říkával, že politika je velké svinstvo. Byl to však názor hloupého pomořanského sedláka.

A tak ho nikdo nebral vážně. Walter tedy dvakrát do roka obrátil pluhem svá písčítá pole a osázel je brambory a tuřínem, osel žitem, ovsem a lupinou a krmil dobytek. Přírůstky odprodával na jarmarcích a miloval svou ženu. Ještě stihl nakopat zásobu rašeliny na příští zimu, ale už ji neusušil. Zůstala na rašeliništi.

Vypukla válka, páni v hnědých uniformách povzbuzovali víru ve vítězství německého národa a ti v zelených stejnokrojích si ho zavolali, aby hájil velkolepé poslání velkoněmecké říše a pánů v hnědých uniformách.

Nejprve byl Walter v Československu, pak ve Francii a také v Holandsku a všude se mu dařilo dobře. Posílal spousty balíčků do Sonnenwalde, kde zůstala Elza a maličký Helmuth, který se narodil za jeho nepřítomnosti. Po čtyři roky šlapal Walter svými okovanými botama půdu cizích zemí. Třikrát byl na dovolené. Hospodářství chátralo a Elza marně čekala. O poslední dovolené ho vášnivě líbala a nechtěla ho z domova pustit...

To vše se mu teď promítá v myšlenkách. Walter kleje. Proklíná husté černé volyňské bláto, svého vůdce, své přímé nadřízené i celý svět. Vždyť už nemá sílu utíkat. Nohy malátní a stávají se těžkými. Husté černé bláto se lepí na plášť i obličej, má ho plné boty.

Rusové nemilosrdně útočí.

Němci se dobelhali až na fulvarský kopec a zde se zakopali. Rusové však stále postupují. Jejich mohutné "uráá" rozhání mraky a zahání Němce. Walter hloubí okop a najednou cítí, jak se propadá do hluboké propasti...

Helmuth se usmívá odkudsi z dálky, natahuje ručky po tátovi. Přichází i Elza... Ústa ještě stačí zašeptat: "Else, liebe Else, auf wiedersehen...", zatímco hlava klesá do okopu a Walter už není mezi živými... Doma čeká žena a synáček. Marně...

NAČ JE VÁLKA?

Shledání...

Zatímco mnohé matky, manželky a sestry nevědí, kde padli jejich nejbližší, tato Volyňka našla hrob svého padlého bratra, vojína Vladimíra Eflera, na Dukle...

Hudba třetí brigády čs. arm. sboru vprovází padlého partyzána, zastřeleného Němci na začátku roku 1945

TŘICESTY DO VLASTI

"HERGOT, KLUCI, už necítím zadek a v báňovici mi hučí, jako by se v ní usadil roj včel! Ty vaše volyňské cesty a silnice by z člověka vyždímaly nejen sílu, ale i duši! I ta vaše rovenská magistrála! Všude samá díra!"

"Nebrblej, Honzo, je válka a kdo to má spravovat? Starý báby? Dyť tu kolem nevidíš pořádnýho chlapa! Kolik tanků tudy projelo za ta léta? Sovětský, německý, maďarský a zasejc sovětský, dyž hnali Němce z Volyně! Těch německejch už nebylo tolik jako v jedenačtyřicátým! Voni je nechali u Stalingradu, u Moskvy a u Kurska! Vš, co ta silnice zkusila? Šak už brzy budeme v Novostavcích," utěšovali ospalí vojáci mrzutého řidiče.

"A nechrápejte, bere mě to na spaní! Kdyby zde bylo aspoň nějaké elektrické osvětlení, jaké máme u nás doma, v Čechách! Tma je jako v prdeli a jed'! Ještě že tu není tak veliký provoz, jinak bychom se pozabýjeli," ulevuje si.

"Jen si spomeň na Duklu. Tams jezdil po polích a roklích a nic ti to nevadilo, protože jel domů. A teď brbláš, protože jedeš vod svýho domova, ale zato my jedeme domů. Nic ti to nevadilo, ale naše cesty ti najednou vaděj. Dívej, tamhle, co bliká to světýlko, sou Novostavce."

Světýlko se blíží, už je na dosah ruky. Vozidlo májí starobylá boží muka, pak jakýsi mlýn a hospodu.

"Honzo, zahni doprava a jed' rovnou do těch vrat. Už sme doma."

Zde se může svítit. Volyň je daleko za frontou a Sověti rozšrotovali německou luftwaffe tak důkladně, že té nestačí dechu na uhájení vlastního území, natož aby se odvážili až do tohoto zázemí. Reflektory ozařují selské stavení a z okna čouhá rozježená hlava:

"Kdo tam?"

"Vstávejte, táto, jedeme k vám na návštěvu!"

"Pro Ježíše Krista, Mikuláš! A Rosťa! Co se stalo? Nejste ranění a neposlaj vás domů?"

"Ale kdepak, maminko, jedeme se podívat na Novostavce!"

"Voblíkej se, Žofko, je tu náš Kolouš a Rosťa Zahradníků!"

Žofka vybíhá ven, padá svému Mikuláši kolem krku, Říhová objímá Rosťu a radostně volá:

"Synáčekové moji zlatí, podte dál! A vítám vás!" Chytá řidiče kolem krku a líbá i jeho. "Vítám vás, pane šofér! Podte do chátě!"

"Děkuju vám, teta, ale já musím domů. Dyť na mě taky čeká máma a bude radostí bez sebe jako vy," omlouvá se Rostů a pádí směrem k Zahradníkovu stavení.

Říhovka nepustí starého ke slovu, byť byl za Poláků vážený starosta.

"Jedete z fronty? A co vás přivádí domů?"

"Hoši, podte dál, umejete se, Žofka vám nachystá něco k jídlu a u stolu si popovídáme. Nech je, stará, bejt, dyť vidíš, jak sou unavení."

Chlapci se myjí. Mísa se barví černou špínou. Z Karpat na Volyň je to několik set kilometrů a Žofie slyší, že je urazili bez odpočinku. Mezi mytím se Mikuláš vyptává na všecko, co se tady v jeho nepřítomnosti událo.

"Řáděj tady bandery. Jenom aby na vás nepřišli. Mohli by vás vodzbrojit a vyslíct z vojenskejch hadrů," strachuje se Říhová. "A co je novýho? Dyž ste vedešli, jela za váma Vondráčková a v Rovně se sešla s Vénou. Eště si nes-tihli něco říct, a už byl velikej německej nálet. Při bombardirovce to zabilo Vondráčkovyho chlapce. A tady banditi povražдили rodinu Řezáčovu a taky všechny Pažoutovy, ty už se se svejma vojákama nikdy neuvidej. Pídili se po holovej, ale ten utek do Rovna, a tak se vymstili na jeho ženě. Kašparka už nežije. Co tomu řekne její vojákček? Zavraždili taky učitele Křivku. Bože, co se to jenom děje? Nevíme, kdy si přídou pro nás," pokračovala Říhovka.

"To seš hodnej, Kolouši, žes přijel. Tolik se za tebe modlím," tulí se k němu Žofka. "Jedete přímo z fronty?"

"Jedeme, ale sme tu jen na skok. Velitel nás posílá pro nějaký potraviny. U nás toho moc nejni, a tak jedeme pro pomoc. My sme se s Rostůu sami přihlásili a ráno pudeme po vesnici prosit vo nějaký ty dary."

"Moc toho tady nemáme. Ve dne vodvádíme postávky Sovětům a v noci napadaj na vesnici banderovci a rekvírujou, co se dá. Ráno budeme moudřejší. A teď jezte a píte, dyž vám to Žofinka nachystala."

Hladoví vojáci se pustili do jídla. Křupou kosti a chleba i kvašených okurek rychle ubývá. Hovor vážne a sytý řidič začíná podřimovat.

"Ustelu vám v parádní seknici a Kola pude se mnou," usmívá se Žofka.

"Děkuju vám, mladá paní, mockrát děkuju, ale já se můžu vyspat v kabině. Ještě vám to zde zavšívím," omlouvá se ospalý řidič.

"Veš sem, veš tam. Hlavně abyste se vyspal. A kdy musíte vodjet?"

"Zejtra večír. Dostali sme propustku na pět dní. Čtyry na cestu a den na sehnání potravin."

"Dobrá, nějaký to bude. A teď, hajdy chrápat!"

Vojenská noc je jaksi příliš dlouhá. Už je půl jedenácté, sluníčko se radostně usmívá, Žofka už dávno vyklouzla z postele, kde zůstal její Kola. Obešli s dědou všech padesát českých rodin, a když unavení chlapci vstávají, Novostavce voní čerstvým pečeným chlebem.

"Tak, hoši, a de se na to!" volá rozjařený Říha.

Vojáci hledí a nevěří svým očím! U nákladáku se kupí koše vajec, hrnce sádla, pytle mouky, jahel a krup a v kůlně visí rozpůlený čuník. Žofka s dědou ho porcují a nosí do chladné komory, aby maso řádně vychladlo a cestou se nezapařilo.

Míří sem Eman Zahradník, na novém trakaři veze půlku býka. Tolik masa! Vrací se zpět do svého statku a za chvíli je zde s druhou půlkou. Už je zde i Pražáková, od Koubků, Vodlubů, Dedeciusů, celá řada sedláků a selek, každý něco veze nebo nese. I zabitého krocana a vypařené husy a slepice! Po obědě se začne vrstvit mnoho pecnů volyňského chleba. Vyškrábali kdejakou mouku a v Novostavcích to voní jako o posvěcení. Vždyť přijeli čeští vojáci a musíme je podpořit! Oni válčí za svobodné Československo a novostavští jsou toho Československa rodné děti! Zrovna jako Krajovští, Závidovští, Bludovští, Hulečáci, Kvasilováci i Češi z Podlísk a z Mirotína!

K těm přijede zase někdo jiný. Ať vojáci vědí, že na východ od Rovna jsou zrovna tak dobří vlastenci jako ti u Lucka a Dubna!

"Hoši, podíte ne smažák!" mrká děda Říhů.

Rotný Honza nevěří svým očím. Vidí poctivý volyňský smažák! Pěkně osmahlé kousky masa upečené na cibuli, osolené a opepřené, poprášené moukou a ochucené mozečkem! A ta vůně, ta lahoda! Při pouhém pohledu se sbíhají sliny v ústech a není síly, která by zabránila, aby je člověk nepolykal! Kde jen se ty sliny v člověku berou?

"Honzo, vopatrně, aby ses po tom mastným nepotento!" směje se Mikuláš a nalévá si pořádnou mírku dvakrát převařené. "Ty pít nesmíš, seš řidič a předpisy znáš!"

"Podívej, jednu můžu, abych nedostal ouplavici a taky proto, že nebudu trpět z těch vašich děr na cestách," směje se Honza.

Už je tu Rosťa a staří Zahradníkoví. Nabírají si plné talíře, mlaskají a pochvalují si. Mikuláš se najednou ztratil.

Rosťa, děda Říhů a Zahradníková obsluhují, jen Žofka s Mikulášem scházejí. Ti mladí jsou holt nenapravitelní! Tady taková dobrota, kolem plno práce a oni se ztratí! Peskujte vojáka, když je jen den doma! Nebylo by to asi spravedlivé. Kdy se vrátí? A vrátí se vůbec?

Žofce se těžko loučí a maminka Říhová zase líbá rotného. Stará Zahradníková objímá Rosťu a připomíná:

"Chlapci zlatí, ať vás Pámbů chrání. A pozdravujte vod nás všechny novostavské!"

Chlapci nasedají, vesnice je vyprovází, pláč a mávání.

Honza je šikovný mládenec, a těch frček!

"Eslipak je svobodnej nebo ženatej?" Ty ženský mají ale starosti!

Za nákladákem jde Zahradníková a staří Kubáčkovi. Jsou smutní. Zahradníková je obklopena třemi dětmi. Ještě neví, že její Bohouš už není mezi živými a děti nemají tátu. Ani Kubáčkovi ještě nevědí, že padl jejich Venouš.

Chlapci odjeli a zanedlouho se Žofka a Říhovi dovidají, že raněný Mikuláš leží ve Lvově v nemocnici. Dostal to někde u brány domova, na Dukle. Všichni za ním jedou do nemocnice. Dosahují toho, že za dva měsíce mohou Kolouše převézt do domácího ošetření. Je už po válce a jde to snáz než dřív. Doma čeká na tátu maličký Otík.

Když se Mikuláš zotavil natolik, že je schopen další cesty, připojuje se s manželkou a maličkým synkem k početné skupině vojáků a jejich rodin, kteří odjíždějí do Čech.

Se skupinou není cosi v pořádku. Celníci v Čopu odstavují transport na vedlejší kolej a trvá to celé tři týdny, co vlak nečinně stojí.

V transportu se objevuje úplavice. Na to je snad dobrá kořalka. Několik lidí se složilo a koupili láhev lihoviny. Ještě týž den byli převezeni do nemocnice. Čtyři zemřeli. Místní sovět a dobří lidé je vyprovodili na čopský hřbitov. Je mezi nimi také Žofka. Mikuláš leží v nemocnici.

Tihle mladí Volyňané došli jen k prahu domova... (Vojenská nemocnice v Jaslisku)

Když ho propustili z nemocnice, je bolestně překvapen, že manželka nežije. Co s maličkým? Jdou ke hrobu manželky a matky a tam se Mikuláš rozhoduje, že se s děckem vrátí na Volyň k rodičům. Podruhé opouští práh vytouženého domova.

Nastává svízelná cesta. Jídlo není, je odkázán na dobrodiní vojáků, kteří se vracejí z Maďarska a Československa, na černý vojenský chléb a sem tam nějakou kostku cukru. Na nádražích míchá cukr s teplým "kipjatkem", namáčí do něho vojenský chléb a tím krmí maličkého. Dítěti je devět měsíců a potřebuje mléko. To však není po cestě k dostání. Po dvou týdnech strastiplné cesty přijíždí do Rovna. Chlapeček je zabalen do promočených hadrů a cípu kožišiny. Bezcípým kožichem se Mikuláš chránil před mrazivými závany větru, když putoval na nákladních vozech.

Do Rovna přijeli oba zesláblí, hladoví a nemocní. Mikuláš prosí místní ženy, aby mu pomohly sehnat nějakého drožkáře, který by ho byl ochoten dopravit k sestře na předměstí Hrabník.

"Paní Urbanová, dopovězte to za mne. Jak na vás zapůsobilo setkání s bratrem?"

"Bylo to smutný setkání. Spatřila sem pod vokny drožku a povídám si: Kdo to asi může bejt? Starej drožkař vyndává z drožky nějakej balík hadrů a pomáhá zarostlému muži. Vyběhnu ven a nemůžu věřit svejm vočím. Drožkař vede mýho bratra, zarostlýho a špinavýho a v tom ranci nese maličkýho Otíka!

Vykřikla sem bolestí, uchopila ranec a vedu bratra i drožkaře k nám do kvartýru. Rozbaluju ranec a tam leží nehybný, počuraný, vyhublý děcko. volám na tátu, kerej byl kdesi venku. Ten přibíhá a radíme se, že by bylo nejlepší sehnat nějakýho doktora. Ale kde ho sehnat? U nás byli lékaři především Židé, ty však Němci vyvraždili a ruští nebo ukrajinští lékaři sou eště v Rudý armádě. Teprve demobilizirujou nejstarší ročníky. Všecko je zničený, nejsou apteky i bolnice je poškozena.

Vzpomínáme si na starou felčarku. Tu sme dopravili k nám a vona nám předepsala jídlo a několikrát denně se u nás zastavovala. Vzkázali sme příbuznejm do Novostavců a ti přivezli mlíko, vajíčka a máslo. Mlíko sme míchali s vodou a čajem a taky Mikuláš nesměl nic mastnýho.

Asi za čtrnáct dnů se Otík na babičku usmál a zašeptal: "Babí!" Snad si ji pamatoval, dyť tak nedávno vodjžděl do Čech.

Babička si ho vzala k nim do Novostavců, a vychovávala ho. Ve čtyřicátým sedmým roce se Mikuláš dostal do Československa. Při třetím návratu překročil práh novýho dómova."

VOLYŇŠTÍ ZAPADLÍ VLASTENCI

NOVOSTAVSKÝ PAN UČITEL vyprávěl svým žákům mnoho krásných pohádek o Jeníčkovi a Mařence. Všechny měly šťastný konec. Byla přemožena zlá Ježibaba, zesměšněn zlý král a princ Jeníček s princeznou Mařenkou, někdy se chudobná Mařenka a stejně chudobný Jeníček nakonec vzali, byla veliká svatba, zazvonil konec a učitelovy pohádky byl konec.

Když se pan učitel objevil po vyučování na návsi se svou oblíbenou hůlčičkou, hned měl kolem sebe bandu kluků a houf děvčátek. Brali mu z ruky hůlčičku, nesli mu ji a ti další ho uchopili za ruce, drželi za šosy kabátu a ti méně šťastní, kteří se k panu učiteli nedostali, podali své ručky těm šťastnějším a hřál je pocit, že jsou SVĚMU panu učiteli nablízku. Řekli žáček N Á Š pan učitel nebo M Ů J pan učitel, byla to pro učitele ta největší pocta, jaké se mu od lidí mohlo dostat.

Paní učitelová a její dcerky se dívaly z oken bytu, usmívaly se, a nejednou se i hlasitě smály:

"Ten náš táta je jako ty děti! Snad si nebude s nimi hrát na honěnou?"

Páni učitelé na Volyni měli kromě vyučování spoustu jiných povinností. Nejen že učili děti, ale nacvičovali i divadelní představení, vedli pěvecké kroužky, psali obecní kroniky, vypomáhali obecním starostům, v římskokatolických obcích hráli na varhany a v některých pravoslavných farnostech předčítali hodinky, sestavovali promluvy na polské národní svátky třetího máje a jedenáctého listopadu.

Byli to prostě volyňští zapadlí vlastenci, usídlení ve vesničkách na širé prašné volyňské rovině. V Kupičově i Boratíně, v Českých Ozeranech, v Dorohostajích, v Českém Malíně, v Semidubech a na Omelanštině, v Ulbárově, na Moldavě, v Mirohošti a na Zálesí i Hlinsku, nemluvě už o Lucku, Rovně a Zdolbunově, kde měli Češi své vlastní školy.

Byl to náš pan učitel Baloun a také Tomeš, Křivkové, Masopust, Vlk, Chudoba, Chramostová, Švarc, Jabůrek, Vigner, Kredba, Kupcová, Půlpytel, Ficek, Lišková, Křížková a mnoho dalších. Všichni měli na starosti výchovu mladé české generace. Vychovali ji dobře! O tom přece zůstalo veliké svědectví!

I novostavský pan učitel svědomitě plnil své učitelské poslání.

Čeští žáci z obecné školy v Záleští na Volyni se svou učitelkou Chramostovou

Někteří lidé se dívali na učitelovu rodinu jako na "panskou bídu". Oni totiž mnozí ti učitelé, účetní a úředníčkové měli k opravdovým pánům hodně daleko a zemědělce převyšovali svými znalostmi, inteligencí a širokým obzorem vědomostí, což i těm nejzámožnějším sedlákům scházelo.

Polnosti byly tenkrát ve veliké vážnosti, neboť poskytovaly dostatek příjmů k obživě i rozmnožení majetku a k tomu byl upřen zřetel a prvořadý zájem všech vesničanů.

Sovětské zřízení zbořilo tradiční majetkové přehrady a umožnilo mnohé, dříve nerovné sňatky. Tenkrát se učitelovic Mařenka provdala za selského synka Josefa. Josef ve čtyřicátém narukoval do Rudé armády a na začátku války se dostal do německého zajetí. Zanedlouho zběhl a vrátil se domů ke své ženě.

Německou okupaci a banderovské řádění přečkali bez úhony a dožili se příchodu Rudé armády a s ní československé jednotky. Josef narukoval a pan učitel se opět zapojil do kulturního života v obci. Zastupoval předsedu národního výboru Kašpara, který ze strachu před pronásledováním banderovců uprchl do města Rovna.

Po celé Volyni byla pořádána sbírka na tankovou kolonu "Pomsta Malína". Pan učitel se do této akce zapojil a ve své obci sebral, podle dochovaných autentických záznamů, osmnáct tisíc osm set rublů.

Veřejná činnost pana učitele vzbudila pozornost nacionalistických band, které byly v té době ještě dost početné, sveřepé a bezohledné. Vraždily, zakládaly požáry a likvidovaly osoby, které spolupracovaly se sovětskými úřady. V noci napadaly bezbranné obce, přestože se je Sověti usilovali likvidovat...

*Novostavský učitel Antonín Křivka nacvičil se svými žáčky vánoční besídku.
Za vánočním stromkem visí na stěně mapa staré vlasti*

...jednou v noci se dobývali do učitelova bytu. Když otevřel, uviděl ozbrojené lidi. Požádali ho, aby šel okamžitě s nimi, že potřebují na národním výboru vyřídit nějaké bezodkladné záležitosti, které je nutno napsat na stroji.

Paní učitelová a děti je prosili, aby nechali manžela a otce doma, že se to dá zařídit ráno, než půjde do školy, nebo po vyučování, kdy pan učitel úřadoval.

Vetřelci se nedali přemluvit. Sebrali pana učitele a víc ho v Novostavcích nikdo nespátřil...

Bylo to přesně 23. prosince 1944...

Kolovaly pověsti o tom, že ho svázali a ještě s jedním aktivistou a hodili do vln Horyně...jiní zase, že ho vláčeli uvázaného za koně,...a další, že ho vězní a je ještě naživu...

Paní učitelová chodila v mrazu několik dní a vyptávala se, zda někde není vězněn. Nosila s sebou bochník chleba, aby mu ho mohla předat. Děti prohledaly všechna pole, luka i příkopy, jestli náhodou někde nejsou stopy po čerstvém hrobu...

Nikdo nic nenašel, ani se nic určitého nedověděl,...ale obec byla na nohou. Veřejné pohoršení přimělo banderovce k zákroku. Jednou v noci obklíčili Novostavce a nařídili obyvatelům, aby každá rodina vyslala po jednom zástupci na improvizovanou "schůzi". Za rodinu zavražděného učitele se na ni dostavila dcera Marie. Když banderovský pohlavár špinil jméno novostavského učitele, Marie náhle vstala a v návalu rozhořčení vykřikla:

"To není pravda! To byl MŮJ OTEC! A JÁ SVÉHO OTCE ZNÁM LÉPE NEŽ VY!"

"Uklidněte se, my o vás dobře víme, co jste zač! Váš otec byl "syksot" a nepřítel ukrajinského lidu! Spolupracoval se Sověty!"

"Nešpiňte památku mého otce! Já vím, že BYL ČESTNÝ a nikomu nic zlého neudělal!"

Vesničané obklopili plačící dceru a celý houf ji vedl domů. Ráno se učitelova rodina stěhovala do Rovna...

...ten zavražděný oblíbený učitel nebyl nikdo jiný než Antonín Křivka, vnuk strojvůdce Křivky z Čivic v Čechách, který přijel do Ruska a dlouhá léta pracoval jako strojvůdce na carských železnicích. Pak si koupil usedlost v Ivaničích za Luckem a stal se zakladatelem učitelské rodiny Křivků, již znala celá Volyně.

PANÍ MARIE DEDECIUSOVÁ, rozená Křivková, nosí dnes kytičky na rov svého Josefa, pohřbeného na libinském hřbitůvku a se stejnou láskou vzpomíná památky svého dobrého otce, zapadlého volyňského vlastence, učitele Antonína Křivky...

Učitelovy pohádky měly vždy šťastný a dobrý konec. Příběh, který jsem vyprávěl, je zase svědectvím o poctivém člověku.

V Buzuluku, u Sokolova a na Dukle tlí kosti českých učitelů... (Památník českých vojáků v Buzuluku z roku 1944, kde je také pohřben Jan Olič z Hlinska, 94. voják ve Svobodově armádě.)

MEZI BANDEROVCI

POKOSY PATŘILY mezi menší volyňské obce. Žilo zde sedmnáct rodin českých a pět polských. Neměli zde ani obchod, ani hospodu, jen čtyřtřídní školu v domě u Tarhonských a malou zvoničku, u které se ryze katolické obyvatelstvo scházelo k májovým pobožnostem, zastavovaly u ní pohřební průvody a starý zvoník Říha zde vždycky ohlašoval poledne, vyzváněl klekání a oznamoval obci, že někdo opět odešel na pravdu boží.

Zatímco v pravoslavných volyňských obcích zakotvila sokolská myšlenka, mezi římsko-katolickým obyvatelstvem působilo Sdružení katolické mládeže. Sdružení konalo svůj sjezd v roce 1937 také v Kupičově

Jen Kočkovi a Novákovi byli pravoslavní. Katolíkům nevadilo, že pravoslavný děda Kočků předčítal u zvoničky večer co večer katolické litánie a růžencové modlitby, a pravoslavnému dědovi nevadilo, že předříkává z římských modlitebních knih.

Pokostí usedlíci měli pěkná hospodářství. Pěstovali pšenici a ostatní obiloviny, krmnou a cukrovou řepu, chmel, brambory, jetel a vojtěšku, zeleninu a ovoce. Přebytky vozili na trh do Rovna, protože, jak už pověděno, neměli v obci obchod a museli tudíž z tohoto vzdáleného města vozit objemnější nákupy, aby rodině vydržely přinejmenším týden.

Žili svorně a spokojeně za báťušky cara (ach, ta propaganda o zákazu nabývání půdy římskými katolíky!), za prvních bolševiků, za Poláků i za vlády Sovětů. Svornosti přibýlo, ale spokojenosti ubylo, když do Pokos přišli Němci a v okolí řádili banderovci. Ti povraždili všechny polské osadníky v širokém okolí, spálili jejich usedlosti a ostatní obyvatele nečekaně prepádávali, rabovali ve stájích i ve staveních a snad jen zázrakem nikdo z osadníků nepřišel o život.

Zatímco na Volyni banderovci rabovali a vše odváželi, čeští vojáci rozdávali chléb Ukrajincům na Východním Slovensku...

Toho krásného letního odpoledne se najednou rozezvučel zvonek na pokosské zvonice, jeho tóny zněly smutně a oznamovaly osadníkům, že opět jeden z nich opustil tento svět.

"Máňo, umřel nám dědeček!" zalamentovala mladá Varhaníková. "Tak už toho dobráka dobráckýho tady nebude a žádněj muskej ve stavení! Porad' mně, jak vzkázat přfbuznejm, aby přišli na funus?"

"Nynčkonc nezbejvá nic jinýho, než aby holky vzkázaly do Špakova a my pojedeme do Rovna k farároj vobjednat funus a zpěváky. V nejhorším případě bude farároj vodpovídat děda Řhů, von to umí po pravoslavným i po katolickým čtení," usoudila má sestra Máňa.

Máňa se za Poláků provdala do Pokos a švagrova sestra Anežka k nám do Hlinska. Udělala se prostě výměna a žádná strana nemusela splácet věno, výměnek a různé ty záležitosti, které vzniknou, když se berou cizí lidé. Pak přišla válka, švagr Jenda a jeho bratr Josef šli k odvodu do Rovna na český štáb a Máňa zůstala s dvěma malými dětmi. Z naší rodiny narukovali čtyři bratři, ale kromě Máni a Olinky, provdané ve Špakově, zůstali jsme doma ještě čtyři, proto mě rodiče poslali do Pokos na výpomoc.

Byla jsem tedy u ní, když dědeček Varhaníků zemřel. Varhaníkovi měli rozvětvené příbuzenstvo v sousedních českých osadách, kam poslali zvláštního posla, aby dědovo úmrtí oznámil a příbuzné pozval současně na pohřeb. Ženské poradily Máni, aby do Špakova poslala mne a malou Anču Novákovou.

Druhý den po dědově skonu vydaly jsme se časně ráno se vzkazem do Špakova. Namířily jsme si to polní cestou směrem k Ukrajinským Ďatkevičům a šlo se nám za rosy velmi pěkně. Slunce nepražilo, cesta nebyla rozmoklá jako na jaře nebo na podzim, kdy není možné vytáhnout nohy z černého mazlavého bláta, takže asi za dvě hodiny jsme minuly d'atkevičský les, u kterého stály tři ukrajinské chátě a stodoly vyplétané vrbovým proutím a omítnuté žlutou hlínou. Těsně u cesty byla studna s velkým jeřábem, na kterém byl upevněn dřevěný okov na čerpání vody. U studny stála robustní žena, zahalena do obrovského vlníáku a v sukni, sahající až po kotníky.

"Milko, že se ta bába v tom vlníáku nezapaří! Takový horko a vona se vobleče jako vo vánocích," zasmála se Anča, ale vzápětí ji smích přešel. "Podívej se, co to má na nohouch?"

Skutečně. Bába měla na nohou jezdecké ostruhy. Poznala jsem, že ta maškara není žena, ale veliký chlap. Anič jsme se vzpamatovaly, byl u nás a začal se vyptávat:

"Kudy vy, divčata, idete?"

"Zemřel starý Varhaník v Pokosech, tak jdeme oznámit všem příbuznejm, aby přišli pozejtří na pohřeb. Na Špakiv," odpověděla jsem ukrajinsky.

"Žal meni, jijbohu žal, ale je vas nemožu do Špakova pustyty."

Začaly jsme s Ančou plakat a prosit ho, aby nás pustil, že vzkaz musíme doručit. Chlap se rozhněval a zařval:

"Job vašu mať! Raz ja skazav ščo nemožna tudy ity, to nemona! Jasno?" a zařinčel automatem, ukrytým pod objemným vlnákem. Pochopila jsem, že je to banderovec.

A ve stodolách plno koní! Teprve teď, plná strachu, jsem si všimla, že les je plný lidí a koní. Kolik jich bylo, nevím, ale bylo jich určitě hodně.

"Žena" se nás dosti nešetrně ujala a vedla nás do nejbližšího stavení. V síni jsme uviděly muže oblečené do německých a sovětských uniforem. Pak nás zavedli do světnice. Sedělo zde několik žen, které šily vaky nebo pytle na obrok pro koně.

"Nu, divčata, rozdáhates', budete nam pomahaty," pobídl nás náčelník. Měla jsem na sobě lehký svetřík, ale nesvlékla jsem ho, zaprvé jsem se bála, že o něj přijdu a zadruhé mnou lomcovala zimnice. Byla jsem tak přestrasená! Kolem stěn byly narovnány zbraně: některé kratší, jiné delší a několik velkých na kolečkách, asi kulomety.

Musely jsme usednout na zem a jeden z nich nám podal režné plátno, jehly a nitě a pobídl nás k práci. Ruce se nám tráslý strachy a Anča mi pošeptala:

"Milko, voni nás zabijou!"

"A pro ščo vy tam hovoryte? Tady je zakázáno mluvit! Nic nevidíte a nic nevíte! Jasně?" osopil se na nás ten, který nám podával plátno a dohlížel.

Náčelník se svou suitou odešel do vedlejší světnice, odkud bylo slyšet tlumený hovor. Zdálo se mi, že tam někdo mluví česky. Jistě nějaký zajatec, blýsklo mi hlavou, neboť nikde nebylo slyšet, že by s těmito zabijáky spolupracovali čeští chlápci. Ti byli všichni na frontě. Šily jsme pytle a myslely na smrt. V Pokosech přece vyvraždili polské rodiny, v Hlinsku zavraždili předsedu selrady a jeho syna, pověsili tam na vratech učitelku Buchalskou, loupili a kradli.

Zavraždili dokonce pravoslavného báťušku Tarnavského. Nás že by propustili?

Kolem poledne se otevřely dveře od sousední místnosti a vyšel z ní náčelník. Všimla jsem si, že na stole byly jakési mapy nebo plány, nad kterými byly schýleny hlavy několika dalších mužů.

"Nu, divčata, pora jisty! Chlopci, prynesít-no boršču i chlíba!" poručil a pozval ženy ke stolu.

Když byl rozkaz splněn, postavili se všichni muži do pozoru a začali se modlit: "Otče naš..." Po modlitbě ještě zpívali spolu s ukrajinskými ženami:

"Tam staraja maty pid chrestom stojala,
I do svoho syna v žal'u promov'ala:
Oj, synuž mij, synu, za jaku provynu
Perenosyš nyni tažeňku hodynu
na chrestí?"

Z hliněných misek stoupala pára a místnost zaplnila dráždivá vůně. Náčelník vzal do ruky lžíci a z každé misky ochutnal vonící boršč.

"Nebojte se, není otrávený!" prohodil se škodolibým úsměvem.

Od rána jsme neměly v ústech, ale sousta mi vázla v hrdle, přestože si na boršči vždy pochutnávám. Zajisté v něm bylo maso z ukradeného prasete! Možná ho majitel bránil a teď kdesi leží s roztržštěnou lebkou na chlévské mrvě jako ti povraždění Poláci v Pokosech!!

Vzpomněla jsem si na maminku. Ona vařila z NAŠEHO masa a z NAŠÍ zeleniny. Dala povařit do hrnce koleno nebo kousek plecka, pak do něj nasykala drobounce nastrouhanou červenou řepu a mrkev, nakrájené zelí, rajčata a za chvíli, když už se vše vařilo, nakrájené brambory. V menším hrnku uvařila zvlášť fazolky, aby byly pěkně měkoučké. Všechno slila dohromady, rozkvedlala dvě nebo tři vajíčka a spolu s nimi přidala skleničku dobré smetany. Někde místo rajčat používali rajský protlak a zdolbunovská teta Voženilková přidávala smetanu, až když byl boršč na talířích. Maminčin boršč mi chutnal nejvíc.

Nebo kapustňák. To dala maminka vařit vepřové maso s kyselým zelím. Měli jsme ho ve sklepě mohutný sud. Někde do kapustňáku přidávali dva tři lístky bobkového listí a špetku nového koření a také brambory. Maminka brambory nepřidávala, ale zavářela kapustňák zasmažkou a my jsme se mohli ujíst!

Nevím, proč jsem si na to všechno vzpomněla. Vzpomínky mi pomohly sníst mou dávku, nicméně jsem misku vyprázdnila jen s velkým sebezapřením. Ukrajinské ženy byly klidné a znamenitě jim chutnalo. Po obědě jsme šly až do soumraku.

K večeru se dvůr zaplnil velkým počtem lidí a koní. Náčelník přikázal, aby nás vyvedli za stodolu. Pak nás vedli hezký kus cesty a čekali jsme, kdy nás zastřelí. Nic se nedělo. Na polní cestě jsme se zastavili a jeden z nich nás poučoval:

"Náčelník nařídil, abych vás pustil s podmínkou, že nikomu neřeknete, kde jste byly a co jste viděly. Dovíme-li se, že jste něco vyzradily, zabijeme celou vaši rodinu! My vás dobře známe. Ty jsi Voženílkova," ukázal na mne, "a ty Novákova. Po téhle cestě dojdete do Pokos."

Chvilí jsme šly pomalu, ale pak jsme se daly na zběsilý úprk. Občas jsme se ohlížely, jestli po nás nebudou střílet. Do Špakova jsme pochopitelně vzkaz nedoručily. Pozdě večer jsme přišly domů. Sestra se mě ptala, proč jsem tak rozechvělá, a já jsem se jí se vším svěřila.

Špakovští se o pohřbu dověděli u doktora v Ďadkevičích, kde se sešli s Varhaníkovými. Dědečka pohřbili v Rovně.

Tu noc opět kolem hořela stavení a byli vražděni nevinní lidé," ukončila své vyprávění moje manželka.

Po osvobození Volyně Rudou armádou byly stovky obětí fašistické zvěle exhumovány a pietně pohřbeny

ŠAMŠULA

Ulyto do ozeranech tak

MŮJ TCHÁN Václav Voženílek mi vyprávěl otřesný příběh chudého židovského obchodníka:

"V Rovně, ve Zdolbunově, v Dubně, Ozeranech a Varkovičích žilo moc Židů. Měli tam své lávky a taky větší magazíny," začal rozvláčně a pokračoval:

"Při koupi se musel člověk s nima moc tarhovat, jinak ho pořádně vobrali. Někerý z těch Židů kupovali po vesnicích dobytek, někerý dělali s poměščíkama kontrachty na cukrový buráky, kerý na tom panským seli, pak je Ukrajinky vokopávaly a za křást vořezaly a muský je vozili koňma do cukrovaru, buďto v Mizoči nebo ve Špánově u Rovna. Židi za Poláků kontrachtovali taky chmel a ten zasejc posílali ve velkejch žocích do Gdyně, vodkud šel lodima do Ameriky.

U nás na Hlinsku měli za Poláků svůj rajón Židi, Hábeš a jeho synové. Voni se menovali Mendel a Srul. Jezdil sem taky jeden usmrkanej Žid a říkali sme mu Pitoma, ale von nebyl pitomej, dokázal tak torhovat, že moc lidí pořádně vošidil.

Látky a kanafas nosil zasejc Šamšula. Ten chodil pěšky a naše máma u něj kupovala na cejchy nebo na zástěry a von si vod nás bral máslo, tvaroh a vajíčka. Musel to bejt moc chudej Žid, protože na rozdíl vod Hábeše a Pitomy, kerý měli koně, chodil pěšky a své tovary nosil ve velikým ranci a v druhým zasejc to, co utorhoval ve vesnici. Tak to bylo za cara a za Poláků.

Za Sověťů se Židi vodstěhovali do měst, a protože byli gramotný, pracovali na bázách, v úřadech a prodávali v státních magazínech. Vod nás z Hlinska se vodstěhoval aptekář Raaf a majitelé obchodů Chaim Bajtler, Mojše Gil a Michael Kloc. Nepamatuju se, co se stalo s tříkrčemským Grabarem, von měl obchod a eště kus pole. Tříkrčemský Češi to budou vědět.

Pak přišli Němci a ty začali všechny Židy mordovat, vokrátat a vraždit. V Rovně jich prej vyvraždili asi třicet tisíc a házeli je do velikejch jam, kerý zasypali. Lidi, kerý vokoło těch jam museli jít, slyšeli, jak raněný Židi v těch jamách naříkaj. To musela bejt hrozná smrt! Taky ve Zdolbunově, v Lucku, v Dubně, Varkovičích a Ozeranech všechny Židy povražдили.

A tak jednou, dyž ty pogromy začaly, sem ráno vešel do chlíva a lek sem se! U bečky s vodou stál Šamšula s malým dítětem a myl ho v tý vodě. Dyž mě uviděl, pad přede mnou na kolena a moc mě prosil:

"Pane hospodář, nevyhánějte nás, já vám dám všechno zlato, co mám, jenom nás někde skovejte! Moc vás prosím!"

A to děcko si kleklo vedle něj a brečelo:

"Němci zabít mamele! Němci zabít mamele!"

Pochopil sem, že mu Němci zabili mámu.

Při pohledu na to dítě sem dostal takovej vztek na Němce a na všechny, co jim v tom vraždění pomáhali. Copak to židovský děcko za něco mohlo, že se teď musí skrejvat? Vono mělo aspoň tátu, ale co ty druhý židovský děti? Tak mě to tenkrát napadlo. Dostal sem velikej strach, dyby u nás Němci nebo ukrajinská policie našli tyhle Židy, vyvraždili by mi celou rodinu. A naše máma mi dala deset dětí! Bože můj, co mám dělat? Jak se sem ten Žid dostal?

U chlíva hlídal nás Cikán a ten přeci nikoho do chlíva nevpustil, a dyž se vobjevil někdo nablízku, sápal se na řetěze jako pominutej! Že by ta němá tvář cejtla lidský neštěstí? Měla snad s nima soucit, dyž ho neměli ti raubíři? A já bych ho měl vyhnat? Dyž ani pes je nevodehnal?

Táta s chlapečkem přede mnou klečeli a já sem se rozhodoval. Tady je potřebnej člověk a tam za stěnou, kupa dětí! Ale copak Žid není člověk? Nebo Němec není člověk? Nebo ukrajinskej policajt není člověk. Proč se ty lidi vražděj? Vzpamatoval sem se a zeptal se klečícího Žida:

"Jak ste se sem dostal?"

"Včera večír, dyž vaše ženský vodešly z chlíva, vběhli sme sem a skovali sme se pod slámu."

"A pes na vás neštěkal? Jak jen vás moh pustit?" divil sem se, protože Cikán byl moc zlej pes. Nejvíc sem litoval toho chlapce. Měl moc pěkný černý voči a kudrnatý vlasy. I to dítě sepjalo ručičky a prosilo:

"Mamele nám zabili a my sme s tatelem utekli a nikde nás nechtěj! Nevyhánějte nás!"

Srce mi pukalo nad tímhle lidským neštěstím, ale nevěděl sem, co mám dělat. Do chátě sem je nemoh vzít, v jedný seknicu spal Vlád'a se svou ženou a dětma a v kuchyni sme zase spali my. A v chlívě sem ho taky nemoh nechat. Děvčata za chvíli přijdou dojít a poklízet, proto Židi musej z chlíva pryč!

Pohrozil sem Cikáněj, aby neštěkal a zaved sem je do stodoly. Do stodoly choděj zasej děti a vokolo choděj všelijaký lidi, co bude, jesli ten chlapeček začne brečet a prozradí sebe i nás?

Udělal sem jim místo, kde po žních bejvaly plevy, vobložil sem ho slámou, a to už byli naši vzhůru a šli poklízet. Žid s dítětem zatím seděli ve schronu. Tam sem jim nosil jíst a pít, dal sem jim tam vědro na potřebu a v noci sem přinášel mísu s teplou vodou, aby Šamšula moh svýho synka vykoupat. Trvalo to několik dní a Vlád'a se o schronu dověděl. Neříkal sice nic, ale pozoroval sem, že z toho asi bude brzy hádka. Toník s Pepíkem nic netušili. Byli nasazeni na nucenou práci ve Zdolbunově, kde celej den pracovali, a pozdě večír přicházeli domů a ráno, dyž vycházelo sluníčko, už zase šlapali těch deset kilometrů do práce.

Nepamatuju si, jesli to byla pouť nebo posvícení, ale vím, že máma napekla moc povidlovejch koláčů a Pepík jí oznámil, že do Hlinska přidou na svátky ty Němci, co dělali políry nasazenejm dělníkům. Co čert nechtěl, jeden z těch polírů se zastavil taky u nás! Povobědval s náma a Pepík mu nalil samohonky. Němcoj to zachutnalo a začal si sám nalejvat. Měli sme strach, co z toho bude. Němec pořád cosi breptal, ale my sme mu nerozuměli. Najednou nám ukázal fotografii jakýsi ženy s třema dětma a blábolil:

"Frau, frau, kinde, kinde," nebo tak nějak, a začal brečet. Pochopili sme, že je to jeho žena a jeho děti. A von brečel asi proto, že je měl rád. A bylo divu? Jesli to byl dobrej táta, istě se mu stejskalo.

Co by asi dělal, dyby přišel na to židovský dítě ve stodole? Zabil by je? Možná, že ani ne, dyť brečel nad svejma dětma. Myslím si, že Němec má taky srce. A svou radost i svůj pláč, zrovna tak jako naši lidi a jako ten Šamšula.

Pak k nám přišla sádecká chasa, holky a kluci. Začali zpívat a Němec, kerej už měl v báňovici, začal bručet s nima! Pak se na dovršení všeho vobjevil starej Čížek se svou harmonikou a začal vyhrávat. Moc radosti sem z toho neměl, ale musel sem dělat, že se nic u nás neděje. Němec vstal a vrávoravým krokem šel k holkám, aby šly s ním tanyny, tanyny. Holky se ho

bály a nechtěly jít. Tu vytáh revolver a že je zastřelí.

V seknci nastal zmatek, opilej Němec se dovrávorál až za šporák, kde na vošatce byly narovnaný ty koláče, a jak byl těžkej, kec prdelej do těch povidel. Tu máš, čerte, kropáč!

Než se Němec vzpamatoval, byly holky ty tam a taky strejda Čížků zmizel. Vostali sme s ním sami a Pepíkoj dalo moc práce, než Němce přemluvil, aby si vyslík kalhoty, že mu je máma vyčistí. Dyž bylo všecko v pořádku a Němec si voblík ty svý mokré kalhoty, vzal ho Vlád'a za ruku, že pudou hledat ty panienky. Zaved ho až kamsi k lomu a tam se Němec asi upamatoval, že má na Hlinsku sraz s vostatníma, na nikoho se už nepodíval a pakoval se jako prašivej.

Večír sem vodhodil se schronu slámu, a Šamšula s dítětem byli pryč! Asi se vystrašil, anebo se snad domluvil s někým, kdo se uvolil ho u sebe přechovávat. Já sem vod něj nevzal ani kopejku, počítal bych si to za velkej hřích.

Až pozdějc sme se dověděli, že Šamšulu a jeho děcko zavraždila ukrajinská policie na Hlaváčkovy zahradě. Dlouho se skrejval v kupě hnoje na sedmihranským poli, v noci chodil k sedlákům pro jídlo a musel se asi prozradit, že ho chytili. Lojzovi Hlaváčkovi, u kerýho ta smrt nastala, přišla výzva, aby se dostavil na ukrajinskej posterunek. Ale von tam už nedošel. Ranila ho mrtvice a u Hlaváčků měli smutnej den..."

ŽORNOVŠTÍ MUČEDNÍCI

Je to pravda

V LIBIVÉ U MOHELNICE žil Sergej Mach a v Ústí nad Orlicí doposud žije Antonie Zemanová. Ti mi vyprávěli tento smutný příběh:

"Za Poláků u nás sloužilo děvče. Menovala se Mokreňa. Byla hezká a šikovná a tak se do ní zakoukal Zemanův čeledín Franek. Nic jim to nevadilo, že vona byla Ukrajinka a von zasejc Polák. Měli spolu tři děti, Kazika, Janu a Józka, a šťastně si žili," řekl strýc Mach.

"Já sem jim byla všem za kmotru a děti mi říkaly < mámo >," přikývla teta Zemanová.

Z ušetřených peněz si postavili v Žornově chalupu. Franek chodil do práce, takže bídou netrpěli. Když ale začal za Němců hon na Poláky, všichni Frankovi radili, aby opustil chalupu a nastěhoval se s rodinou do města, že je tam bezpečněji. Franek však o tom nechtěl slyšet a pořád oponoval: < S Ukrajinci žijeme ve shodě, manželka je z jejich krve, co by se nám mohlo stát? >

Jednou se vydal Franek do žornovského mlýna, semlít pár kilogramů pšenice. Když se vracel domů, zjistil, že na něho čekají banderovci. Odhodil pytel a dal se na útek. Pronásledovatelé ho dohonili a u žornovského lesa zavraždili. Frankova žena se schovala s dětmi v rákosí. Když všechno utichlo, uchýlila se do Chomoutu k Machům.

"Přišli tajně v noci a pamatuju se, jak Mokreňa prosila: < Ljude dobry, očiniť dveri! > Co se děje? Vyběhnu ven, a koho nevidím! Mokreňu se třema dětma! Vrhla se mi k nohám a já sem se z toho nemoh vzpamatovat!

< Nevyhánějte nás, hospodáři, nemáme se kam uchýlit, pronásledujou nás ukrajinský policajti, proto vás deme prosit vo přístřeší. >

Bylo mi Mokreni líto. Pracovala u nás poctivě, pak se vdala a nebylo divu, že v neštěstí vyhledala právě nás. Co dělat? Přijmout je, nepřijmout? A co dyž sem zavítaj policajti a všecky nás povražděj? Dyť mám taky ženu a děti. Zavolal sem mámu a radili sme se, co dělat. Naše máma byla dobrotá sama, přimluvila se za ně, že sem se rozhod je u nás nechat aspoň nějaký čas. Bylo mi tý nešťastný holky líto. A nejmíc dětí!

Zle je štvanýmu člověku! Je vystrašenej jako plachá zvěř! Zvěř má na sobě aspoň hustou srst a může se napást, ale člověk? A jeho děti? Ty se nenapasou a potřebujou střechu nad hlavou.

Copak za to Mocreňa mohla, že si ji vzal Polák? Sejdou se mladý lidi, zakoukaj se do sebe a nepřemejšlej vo tom, že nejsou stejnej nácijske nebo vo tom, že nemaj stejnej majetek. Rodiče můžou dělat, co chtěj, a voni si prosaděj svoje.

Podíval sem se na ty štvance a sevřelo se mi srce.

< Pod'te do chátě, přeci vás nenecháme umřít hladu! >

< Spasiboňky vam, gospodarju, a jakščo nas tut pokynete, budemo vam vd'ačni, > děkovala a chtěla nám líbat ruce.

Bylo to vopravdu těžký rozhodování. Každou chvíli sem mohli přijít nacionalisti. Ale povídám si: tohlenc nejni Židovka, je to jejich krev. Snad ty její děti maj krev smíchanou, ale copak vony za to můžou? Vo vděčnost nejde, ale vo křesťanský milosrdenství. A voni sou křesťani jako my. Dyť my na Chomoutě sme dycky žili mezi sebou ve shodě, ačkoliv sme byli z poloviny pravoslavnyho a z poloviny katolickýho náboženství. A nic nám to nevadilo. A tak sme je umístili u nás. Aspoň pro začátek."

Zůstali prozatím u Machů. Děvče si pak vzal k sobě Ruda Bačovský a starší chlapec pásl dobytek u Votavů. Musel spát ve stodole, aby ho v noci nepřekvapili banderovci ve stavení. Chlapec se zřejmě bál a zanedlouho se odstěhoval k Pallům u silnice. Jenže tam si pro něj banderovci přišli. Chlapec se jim vzepřel a nebojácně prohlásil:

"Když jste zabili tatínka, zabte také mne!"

"Ale, hochu, kdo ti to napovídal, že tě jdeme zabít? Právě naopak. Pověz nám, kde je maminka a sourozenci, a my půjdeme pro ně a přivedeme ti je domů, abyste nemuseli sloužit u cizích."

Kazik slibům uvěřil a přivedl banderovce k Machům, kde pracovala a bydlela jeho matka s maličkým Józkiem. Bylo to večer, všichni už spali. Chlapec všechny vzbudil a začal matku prosit, aby šla domů, že budou hospodařit ve své chalupě.

"Tak já půjdu," svolila Mocreňa, vzala maličkého do náruče a rozloučila se s Machovými. Banderovci s ní pak jeli k Rudolfovi Bačovskému pro děvče. Bačovští byli sousedkou Zemanovou varováni, aby v případě nějakého přepadu pustili děvče oknem do zahrady, kde v rohu rostly husté maliny a kopřivy. O tom poučila také Janu. Když banderovci dorazili k Bačovským, psi spustili veliký kravál. Jana otevřela okno, vyskočila ven a skrýla se v kopřivách. Hospodyně rychle uklidila její svršky. Jana měla na sobě pouze

noční košilkou.

Vetřelci prohledali celé stavení, hospodářské budovy, podrobili přísnému výslechu hospodáře i jeho rodinu a nakonec museli s nepořízenou odtáhnout. Vrátili se k Machovi. Ten mi o tom povídal:

"Vrátili se k nám a začali tahat z postele naši Mařenku, že je to Mokrenina cerka. Mařenka začala plakat a nebyla schopná slova. Prosil sem je, že je to moje dítě, aby mu dali pokoj, ale voni za nic na světě tomu nechťeli věřit. Začal sem cerku prosit: < Mařenko, vozvi se, řekni těm pánům čí seš, voni ti nic neudělaj! > Dítě ke mně přiběhlo, křečovitě se mě chytlo a prosilo: < Tatínku, nedávej mě pryč, já nechci s těmi pány! > Tak se banderovci přesvědčili, že je to vopravdu naše cera, vyběhli ven a ztratili se ve tmě. V naší mámě by se byl krve nedořezal.

Pak sem poslouchal na zápraží, jesli nebude slyšet nějaké nárek. A skutečně! Vod usedlosti souseda Mašovského se ozývaly hrozný zoufalý výkřiky a dětské pláč. Tam je mučili.

Mašovskému poručili, že musí vykopat jámu a pohřbít je. Druhej den ráno přišel Mašovskej ke mně a požádal mě, abych udělal nějakou rakev. Měl sem ve stodole na patře prkna, nařezal sem je na míru pro dospělýho člověka a udělal sem velkou bednu, do kerý měly bejt uloženy mrtvoly. Dyž sme s Mašovským zapráhli koně a jeli pro ně, chlapce tam nebylo!

Viděli sme hroznou podívanou: Mokreňa ležela na zemi celá pořezaná a v prsou jí trčel velikej nůž! Kolem bylo obrovský tratoliště krve! Maliček Józek ležel vedle ní, měl v loktech uřezaný ručičky, vypíchaný vočička a vyříznutej jazyk. Mára ho asi bránila, protože měla na sobě roztrhanej voblek a vobličej samou modřinu a podlitinu.

Udělal se mně zle.

Uložili sme je do tý bedny a vodvezli na hřbitov, kde sme je pohřbili."

"A co se stalo s Janou?"

"Jana ležela v kopřivách a ráno se připlazila k nám," navázala teta Zemanová. "Klekla si přede mě a na kolenách mě prosila, abych jí pomohla, že už se k Bačovskému nevrátí. Sem její kmotra, tak sem jí pomoct musela. Umyla sem ji, voblíkla, ale Jana nebyla k utišení. Bála se tady. Že prej pude do Ulbárova ke svý tetě. Já sem jí to rozmlouvala, ale vona si nedala říct. A tak šla do Ulbárova. Tam bylo plno banderovců, tak se eště ten sám den vrátily s tetou k nám. Teta mně prosila, abych Janu vodvezla k nějakejm

příbuznejm někde stranou.

Vzpomněla sem si na Karabcovy na Kocandě. Tenkrát sem torhovala s mejdlem. Vzala sem Janu, do košíku mejdlo a jeli sme. Karabcovi se moc polekali a Jana u nich nechtěla bejt. Kocanda je maličká a banderovci tam mohli kdykoli zavítat. Tak sme jely až do Mirohoště. Byla to veliká vesnice blízko Dubna, snad tam bude bezpečnějc. A tady vopravdu, to musím přiznat, byli hodný lidi. Menovali se Somolovi a byli s námi do přízně. Ty si Janu vzali k sobě a u nich přežila všecku tu hrůzu a vrátila se s nima do Čech. Žije v Český Lípě."

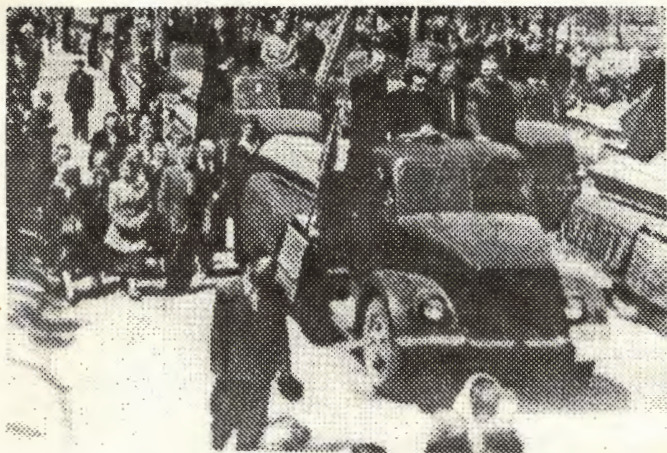
"Strýčku Machu, a kam se poděl chlapec?"

"Jo, vidíte, na toho bysme zapomněli. Chlapce sme začali po pohřbu hledat. Našli sme ho nedaleko popraviště. Byl celej pobodanej a nejmíc měl poraněný rameno.

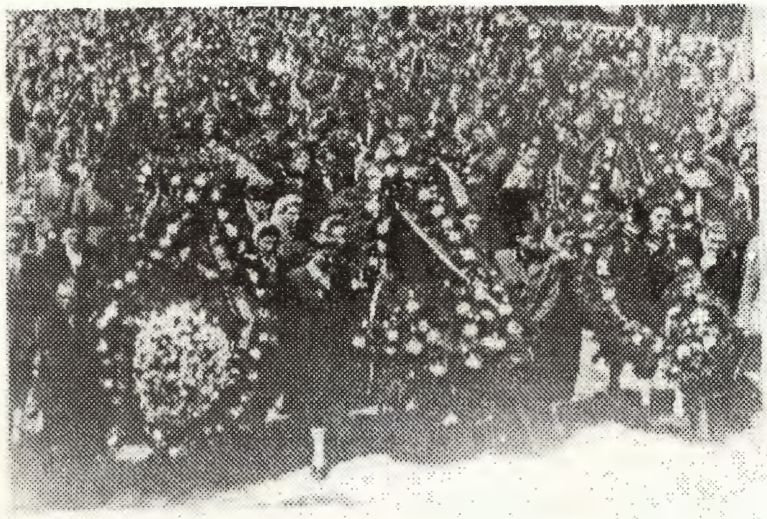
Von asi byl vomráčenej, a pak přišel k sobě, a dyž viděl, co se stalo, vodplazil se do křoví a tam vomdlel načisto. Tak sme ho s Mašovským našli.

Vzkázali sme do Žornova jeho tetě a ta ho vodvezla do dubenský nemocnice.

Jesli neumřel, tak žije někde na Volyni..."

Sovětské úřady se postaraly o důstojnou exhumaci mučedníků...

Kolik věnců ozdobilo jejich rovy?

KOPALI SI VLASTNÍ HROBY

NA VOLYNI bylo málo kopců. Když už se někde nějaký vyskytl, byl opředen tajemnými bájemi. Tak z nitra žornovského Topiru bylo slyšet nárek raněných Chmelnického kozáků. Už téměř tři sta let tam naříkali. Z nitra hlinské hory vedly prý tajné chodby až do tajkurského zámku a z útrob varkovičské hory bylo prý o půlnoci slyšet, že tam kdosi vyzvání. Na té hoře stál před staletími kostel a ten se do nitra té hory propadl i s lidmi, a proto tam podnes vyzvání starý zvoník, a to vždy přesně o půlnoci. Ani dřív, ani později.

Varkovičská hora strašila také tím, že pod ní v hromadných hrobech ležely tisíce povražděných Židů. Ti o půlnoci neplakali, ani jim nikdo nevyzváněl a lidé se daleko vyhýbali tomu strašnému místu...

Prý se skrýval v proláklínách na vrcholku hory bývalý sovětský milicionář Parfeňuk.

"S tím Parfeňukem to bylo tak," řekla mi Anička Pavelková: "Přiběhla k nám stará Mojdlovka a ptala se maminky:

< Poslyšte, tetka, nevíte vo tom, že kdosi vokrad Kínovy? >

< Jó, to je veřejný tajemství. Ženský si to ráno šeptaly, dyž přinesly do mlíkárný mlíko. Prej jim všecko sebrali: šactvo, hodinky, náušnice i kolo. Ten zloděj je prej moc mladej chlap a je tak drzej, že se na tom kole vodvážil i k nám na Chomout! Viděl ho vetěrinár Bačovskej a to Sašovo kolo poznal a vohlásil to ve Varkovičích na posterunku milicionéru Parfeňukoj. >

< No, tohle je novina! Dobře tak, baďanoj chlapskýmu!

Tohlenc musím říct našemu tátovi. Dyť von ani nemůže spát. Copak víte, kdy na vás přídou? >" ukončila Anička.

Veřejné tajemství letělo obcí! Jak by ne? Na Chomoutě ženské věděly, co která vaří k obědu, natož takováhle zpráva! Mojdlovka to sdělila Červené, Červená Zemanové, ta zase Čubové, Čubová Čapské, Čapská Votavové, Votavová Novotné, Novotná Machové, a tak se ta zpráva dostala až na Moldavu a do Ulbárova. Muži hlídali svá stavení a měli nachystané pořádné klacky a sochory, aby nečekaného hosta zahnali.

"Na stráži byl také Perfeňuk z varkovičské milice! Byl to výborný milicionář. Hezký a urostlý jako dub a silný asi jako býk a možná ještě silnější. Pocházel z Krulova, Sověti ho důkladně vycvičili a tvrdilo se o něm, že je komunista. V širém okolí nikdo z místních ještě ve straně nebyl zaregistrován. Byl to dobrý člověk, své povinnosti konal a lidé si ho vážili. Ten pachatele dopadl.

< Anúka, družok, slizaj z rovera! To není tvoje kolo! >

< Jak to, že není? Koupil jsem ho v Dubně ještě za Poláků! >

< Nelži a nezapřeš, dovedu tě k majiteli, > začal Parfeňuk přísně a uštědřil zloději pořádnou herdu.

< Jijbohu nekvav, kupyv v Dubni! > nejistě se dušoval dopadený zloděj.

< Tak pojď k chozjajnovi a on ti řekne do očí, jestli je to jeho kolo nebo není! >

"Bylo to tak, Máňo? Ty seš Sašova sestra, tak to musíš nejlepší vědět," obrátila se Anička na Marii Kínovu.

"Bylo. Milicioněr přived vejrosta k nám a zjistili sme, že je to Sašovo kolo. Zloděj měl u sebe taky naše hodinky a maminčiny náušnice. Ty vodhodil při tom vejslechu za sebe, a tak se prozradil. Dyž ho Parfeňuk usvědčil, že ukrad šperky, uhodil na něj, kde sou další ukradený věci. Von se přiznal k tomu, že nám sebral šactvo, kožich a všecko skoval ve stodole."

Zloděje zajistili, pak soudili a zavřeli. Touha po odvetě však zůstala.

Přes Volyň se přehnal válečná vichřice, Sověti museli na čas ustoupit na východ a celý kraj se octl pod dočasnou německou svrchovaností. Různé kriminální živly, odsouzené sovětskými soudy, podporované novými mocipány, začaly svou "činnost" ruku v ruce s nově ustanovenou ukrajinskou nacionalistickou policií. Kriminálníci usilovali o napravení "křivd", jež, podle jejich zdání, byly na nich "spáchány bezprávně".

Začal hon na komunisty a osoby, které spolupracovaly s předešlou sovětskou vládou. Oběti těchto razíř se stal bývalý milicionář, komunista Parfeňuk. Nejdříve se skrýval na různých místech kolem Varkovičů, pak v lesích, ale touha sejít se s rodinou ho přivedla až do Chomoutu, kde v malé dřevěné chátě bydlela jeho tchýně, stará Maňka, která poskytla přístřeší Parfeňukově ženě. Milicionář přišel za nimi v noci, ale někdo ho musel přece vidět. Buď to se prozradil sám, nebo ho někdo udal, to už dnes těžko

zjistíme, jisto však je, že ho ukrajinská policie vyslídila, překvapila v Maňčině chátě a odtud odvedla v nočním prádle.

Maňčinu chát' zapálili. Ženy se zachránily útekem. Těch si tak dalece nevšíмали. Parfeňuka však po nelidském týrání přivedli tři ozbrojení policisté za Chomout a poručili mu, aby si vykopal hrob. Parfeňukovi nezbývalo, než rozkaz splnit.

Kopal si vlastní hrob, v němž měl skončit jeho mladý život. Kopal a vzpomínal na ženu a tchýni. Kde asi jsou? Zachránily se, nebo je zavraždili? Nebo snad zahynuly v hořící chátě?

Dva policisté se šli asi posilnit do nejbližšího stavení a třetí zůstal na hlídce. Parfeňuk nenápadně zjišťoval terén. Červeného pole, na němž se děj odehrával, bylo ze tří stran obklopeno lesem. Netrpělivý policajt ho neustále pobízel k rychlejší práci. Parfeňuk se potil, pilně kopal, aby nedal najevo nekolid, a policajtovi se zřejmě zdálo, že se milicionář smířil se svým osudem. Ohlédl se a v tu nestřeženou chvíli dostal silnou ránu do hlavy! Parfeňuk ho zasáhl rýčem a prchal do blízkého lesa.

Policajt se po chvílce vzpamatoval a spustil zběsilou střelbu. Od-souzenec však už byl dávno pryč. Policajti zahájili zběsilou štvanici. Varkovičská stanice byla na nohou. Po uprchlíkovi se však slehla zem...

"Jednou v noci přišel Parfeňuk k nám," pokračovala Máňa Kínová. "Moc sme se polekali, ale rozhodli sme se poskytnout pomoc pronásledovanému člověku. Von se přičinil vo to, že sme dostali ty ukradený věci zpátky, a naší morální povinností bylo mu poskytnout pomoc! Co na tom, že von byl komunista, a my sme v žádný straně nebylí? U nás nikdy žádný rozdílly nebyly. Tatínek byl pravoslavný a maminka katolička, svátkovali sme svátky podle novýho i starýho kalendáře a nikdo nikomu nevyčítal jeho přesvědčení.

Copak přesvědčení člověka je překážkou k poskytnutí pomoci, je-li pronásledovanej? A neprávem? Já si myslím, že nejni a nemělo by bejt. Tady rozhoduje příkázání lásky. A toho se naše maminka dycky držela. Vona byla rázná a nebojácná a nikdy neměla daleko vod myšlenky k činu.

Přijala pod střechu naší chátě mladý hladový brjanský děvče a jejího bratříčka, dyž se dověděla, že nikoho nemaj. Maminka jim zemřela, otce zastřelili Maďaři a dva bratry měli kdesi na frontě. Němci jim spálili chalupu, neměli nic na jídlo, proto sebrala maličkýho bratříčka a šla hledat nějakou práci, aby mohli přežít. Maminka je přijala a teď se podobně rozhodla pomoci i tomuhle nešťastnému člověku.

< Tovarišči Parfeňuku, skovejte se do stodoly a já už něco vymyslím, jak vás z tohoto vobklíčení dastaneme! Dělejte, než vás někdo uvidí. Nebo nás povražděj všechny! >

< Potřeboval bych se dostat do města. Do Zdolbunova nebo do Rovna. Tam mě neznají a postarám se o nějakou práci. Mám tam známé soudruhy, > žádal štvaný milicionář.

Parfeňuk u nás vostat nemoh. Dubenská a varkovičská policie zorganizovala po něm rozsáhlou pátrací akci. Prohledávali chátě a ptali se na hezkýho urostlýho člověka. Nikdo nic nevěděl, a kdyby věděl, jistě by nic neřek.

Maminka se vodhodlala k činu. Voblíkla Parfeňuka do Sašovýho obleku, zapřáhla do fasuňku koně, posadila vedle sebe milicionáře, jako kdyby to byl její syn, a eště za šera vyjeli přes Ulbárov a Hlinsko do Zdolbunova. Jeli na bazar. Ve voze měli dvě slepice, vajíčka a nějaký brambory.

Do Zdolbunova dojeli bez nejmenší nehody. Tam se spolu rozloučili a maminka přijela večír domů bez brambor, bez slepic i bez "Saši".

Po Parfeňukovi se slehla zem..."

Jaro roku devatenáctistého čtyřicátého čtvrtého bylo dobou radostných a vděčných setkání. Němci museli opustit volyňské vesnice. Jen v Dubně se silně opevnili, ale stejně jim to nebylo platné. Sověti je odtud vykouřili a fronta se posunula daleko na západ, až k Bugu. Zanechali po sobě spálenou a zkrvavenou zemi.

V té době se v Chomoutě objevil Parfeňuk! Přivinul k sobě nebojácnou a statečnou paní Kínovou. Líbal ji na tváře, na šedivou hlavu a zlíbal jí i ruce. Děkoval jí, že mu zachránila život.

V ŽIVOTĚ SE přihodí ledacos. Podobný případ mi vyprávěl i dědeček Kynšt z Nového Malína u Šumperka:

"Na Barákách žilo asi dvacet českých rodin. Spachtovali vod paní Bohušovský část jejího majetku, skoro samej les, ten vykáceli, postavili si malinký baráčky a novou kolonii pomenovali Barákama. Sousední kolonie se menovala Bohušovka a dál, k Ostrožci, jako když se ke kvočně tulej kuřátka, samý český vesničky: Kneruty, Českéj Malín, Krasilno, Koryta, Falkovština a taky Ukrajinskej Malín, kde byla za Poláků gmina.

Dál byla Kopče a Noviny, na druhý straně Šalava, Bakovce a Český Ozerany a k Mlynovu Dorohostaje, Moskovština, Máslenka a Bojarka a taky Podhájce a tak ste moh pokračovat až za Mlynov nebo za Dubno. V těch vesničkách žilo moc Čechů!"

"Já vím, zrovna tak jako po druhé straně Dubna. Tam jste mohl, dědo, přijít hned do Straklova nebo do Mirohoště a pak do Moldavy nebo také do Dlouhého Pole anebo do Semidub. A kdybyste byl šel po rovenské silnici, byl byste našel tolik českých vesniček, že byste si připadal jako někde v Čechách."

"Ale dyť to znám! Dyž sem nastoupil "dějstviteľnou službu", tak sem v tom vašem kraji bejval několikrát. A jezdili sme taky na jarmarky. Do Rovna a do Zdolbunova. Jeli sme třeba na dva dny. Koně sme měli dobrý, sněhu bejvalo po ramena, ne jako dnes (co vy víte!), to bylo eště za cara, a druhéj den sme se vraceli domů! To si nepamatujete. Ale já si pamatuju, dyž báryňa Bohušovská pachtovala svý majetky."

"To by mě opravdu zajímalo, vyprávějte, dědo."

"Vy ste eště takovej molokosos. Co vy si můžete pamatovat? První světovou si pamatujete? Nepamatujete! A já sem tenkrát byl v běžencích. Nejstarší bratr musel na frontu a k nám do Českýho Malína měli přijít Rakušáci, protože se blížil front. Vodstěhovali nás do Chrenova za Luck. V Malíně se střídali Rusové a Rakušáci a tu vesnici tak zhuntovali, že to bylo strašný."

Nejdřív se vrátil domů můj nejstarší bratr. V naší chátě tenkrát vostaľali Ukrajinci. Dyž jim bratr řek, že je chozjajin, vzali na něj klacek a ze dvora ho hnali ven. Von nevěděl, kde sme, protože sme se eště z těch běženců nevrátili zpátky, tak si usmyslel, že pude ke strejci Kynštovi do Holovče.

Jesli mu byl bratr na vobtíž nebo měl dobrej úmysl, to nevím, ale dyž sme se vrátili z běženců domů, byl už přiženěnej u vdovy Šavlovy na Bohušovce. Jednou k nám přijel a voznámil mi, že bych si moh namluvit Máňu Šavlovou, jeho nevlastní ceru, kerou vyženil. Jel sem s ním a Máňa se mi zalíbila a byla z toho veselka.

Můj bratr se stal mým tchánem a já, jako Mánin strejc, sem se stal jejím mužem. Máňa dostala tři desjatiny pole a na něm sme začali holejma rukama budovat domov. Dvě a půl desjatiny sme museli splácet mý rodině a přitom stavět, tak sme se moc nadřeli. Ale postavili sme si. Já sem jezdil na vejdělky, protože sem byl vyučenej truhlář a se sekýrou a pilou sem uměl zápasit! Vozil sem domů peníze a při tý dřině nám to utíkalo. Narodila se nám Luba a po ní Saša, pak se k nám nastěhovala moje maminka a malínský jí museli posílat vejměnek z těch devatenácti morků, kerý můj bratr vobhospodařoval po tatínkově smrti. Poslední stavbu sme postavili v devětatřicátým, těsně před válkou. A to už spojili Baráky s Bohušovkou a nazvali všecko Horodyščem.

Pak k nám přišli Sověti. V Horodyšči byla selrada a do tý mě vybrali za deputáta pracujících. Chodil sem na schůze a projednávali sme různý hospodářský záležitosti. Byl sem sereďňákem a Sověti mi důvěřovali, protože to byla moc bouřlivá doba a lidi si nemohli zvyknout na nový pořádky.

Pak u nás byly volby deputátů do všech hosudarstvennejch rad a já sem byl členem volební komise. Zapřáh sem koně a jezdili sme eště s jinejma členama komise po nemocnejch a starejch lidech a sbírali sme do urny jejich hlasy pro deputáty.

Dyž v jedenačtyřicátým přišli Němci, moc Ukrajinců se k nim přidalo, protože si mysleli, že jim Němci vybudujou "samostijnou" Ukrajinu. V Ostrožci vytvořili ukrajinskej policejní posterunek. A ta policie dělala oblavy na lidi, kerý spolupracovali se sovětskou vládou.

Cizí policajti by nic nevěděli, kdyby nás neudávali místní lidi. Někdó je musel poštvat taky na mě. A tak si jednou pro mne přišli.

Byla jedna hodina v noci. Spali sme s mámou, s babičkou a s dětma, dyž tu náhle kdosi buší na dveře, tříská do voken a dožaduje se vstupu do chátě. Zbudili sme se. V mámě by se krve nedořezal a taky babička byla moc přestrašená. Luba a Saša začaly brečet. To víte, děti!

< Chozajin, očňaj dveri! > Nikdy sem nikomu nic zlyho neudělal, tak sem šel klidně v otevřít. Venku stáli tři chlapi.

Voni mě uchopili za ruce a táhli na dvůr. Tam mi poručili, abych si vzal rejč. Našel sem v kůlně jakejsi a vedli mě na zahradu pod starou hrušku. Prikázali mi, abych kopal jámu. Zamrazilo mě. Snad si nebudu kopat hrob? Na svém pozemku, na kerým sem se tolik nadřel, u svej chátě, kerou sem v potu postavil? Co udělaj se ženou a s dětma? Zapálej chát a shoří jako chátě polskejch osadníků? Bylo to strašný! Dyť pomalu každá noc přinášela krev a plameny! A teď došlo i na nás!

Kopu tu jámu a slyším, jak se po cestě blíží nějaký vozidlo. Kdo to asi je? Němci nebo policajti? Dodal sem si vodvahy a zvolal sem:

< Chlopci, ščo ja vam zrobyv? Všem sem činil jen dobrý, za co mne chcete zabít? A tebe moc dobře znám! Tvému tátovi sem pomáhal postavit chát! >

Nevím, jesli zapůsobila na toho kluka moje slova nebo se lekli blížícího se vozidla, policajti mě nechali a vzdalovali se. Začali dokonce utíkat!

Nevěřil sem svejm vočím. Vostal sem naživu! A to bylo těsně předtím, než se vrátili Rusové. Doma sem už nespál a byl sem pořád na stráž, jesli si pro mne nikdo nepřide. Dočkal sem se příchodu Rudý armády a přihlásil se do český brigády."

Vrchní velitel Ludvík Svoboda koná přehlídku brigády, do které se přihlásil děda Kynšt...

ORGANIZOVANÝ ODPOR

NEMOHL JSEM si vyjasnit otázku, proč se lid nepostavil proti tak zrůdné činnosti ukrajinských nacionalistů. Což neměl sil k ráznému odporu? Neexistoval vůbec, nebo o tom nic nevím?

Pustil jsem se do čtení Cybulského knihy CZERWONE NOCE a zjistil jsem, že to byl gordický uzel, spletený z různých národnostních, náboženských a politických vláken, který bylo možno buď rozseknout a tím poškodit i ta nejkrásnější vlákna, anebo ho trpělivě rozvazovat, aby nebyla učiněna křivda nevinným lidem. Vždyť bandité žili uprostřed těch nevinných, a zachvátil-li by požár slaměný krov viníka, shořel by s ním krov nevinného souseda.

Jsem přesvědčen, že sovětská moc postupovala po roce 1944 velmi takticky, moudře a obezřetně, protože očistila území Volyně od banderovců bez ztráty životů nevinných lidí! Byl to těžký zápas, zvláště přihlédneme-li k tomu, že téměř všichni muži byli na frontě Velké vlastenecké války.

A tak počínaje rokem jedenačtyřicátým a konče pětačtyřicátým, Volyně se zmítala ve víru velikého zápolení mezi silami, inklinujícími k fašismu a silami, jež hledaly záchranu v nově nastolené sovětské moci.

Pokud Němci okupovali Volyně, využili ukrajinští nacionalisté všech možností persekuce obyvatel, kteří sympatizovali se Sovětským svazem, bez ohledu, zda to byli Poláci, Židé, Rusové, Češi nebo i samotní Ukrajinci.

Kdo povraždil ty statisíce nevinných volyňských lidí? V prvé řadě to byli němečtí fašisté.

Ti si ovšem zjednali další pomocníky - ukrajinské nacionalisty. Taktika okupantů byla velmi rafinovaná. Nacionalisty nalákali raženým heslem: "Vybudujeme samostatnou Ukrajinu!" Nešlo ani tak o vytvoření samostatného ukrajinského státu jako o vyrabování jeho bohatství. Právě k tomu potřebovali vydatné pomocníky, kteří by byli ochotni vymáhat na obyvatelstvu kontingenty obilí, masa, zeleniny a jiných zemědělských produktů. Přitom se měli stát ochránci německého týlu. Vidina samostatného ukrajinského státu byla příčinou, že tisíce mladých Ukrajinců vstupovali do řad "černé policie" neboli schutzmanů.

Touha po neomezené vládě a po získání různých důstojenství a funkcí byla velmi lákavá, a proto Němci dosáhli významného úspěchu, aniž by tím nějak utrpěl jejich pravý záměr. Čelní představitelé ukrajinského nacionalismu, Bandera a Bulba, snili o "samostijné Ukrajině", krácející v budoucí historii po boku vítězné velkoněmecké říše. Těm nižším kynula vidina ministerských křesel a těm dalším provinční důstojenství. Schutzmani se tedy dali do "práce". Už vpředu jsem vyprávěl, co dělali se mnou, a to jsem nezaujímal nijakou významnou funkci. V prvních dnech okupace Volyně zahynuly stovky sovětských úředníků, předsedů národních výborů i obyčejných aktivistů. Nacionalisté vraždili celé rodiny.

Ze začátku konaly tuto práci tři skupiny: bulbovci, banderovci aschutzmani. Ti poslední se však snažili "osamostatnit" a "spravedlnost" vykonávat na vlastní pěst také z toho důvodu, že se jim přestala zamlouvat oficiální služba, jakou po nich požadovali Němci.

Většina z těchto schutzmanů opouštěla policejní stanice a skryla se v lesích. Teprve zde se před nimi otevřela perspektiva "samostatné činnosti" a úplná "svoboda" jim umožňovala pálit, vraždit a znásilňovat na účet "Samostijnoji Ukrajiny".

Později se k nim přidaly tisícové zástupy stoupenců Bandery, kteří byli nepřáteli komunistů, Poláků a Židů.

Dokonce se stali nepřáteli maďarských posádek, jímž byla Němci svěřena týlová služba ve volyňských městech a některých vesnicích. Banderovci sváděli s těmito posádkami četné šarvátky. Z těch dob se zachovala píseň:

"Tam Maďary nastupaly, nastupaly, ta hej!
Ukrajinu zabyraly, ta zabyraly, ta hej!
Tam skačuť kari koni, tam hrajuť skorostrily,
bjuť šabljamy vpravo, vľivo, ščob serce nebolilo,
ta hej!"

Po pogromech na Židy a stoupence sovětské moci přišla řada na Poláky. Ve východní a centrální části Volyně (na bývalém polském území) vyvraždili banderovci skoro všechny polské rodiny usídlené ve vesnicích a na samotách. V Západní části, v okresech Luck, Horochov, Vladimír Volyňský a také na severu, v kovelském a sárnenském okrese, vznikla v roce 1942 silná střediska domobrany. Nejznámějším střediskem odporu polského lidu byla obec Przebraže spolu s vesničkami a koloniemi

Vydrankou, Zahajnikem, Jezerským Majdanem, Chotovinami a Jazvinami, vzdálenými asi dvacet kilometrů na sever od Lucka, jež Poláci přeměnili na obrovskou pevnost a soustředili do nich na 70 000 obyvatel, jimž hrozila likvidace. Obránci této pevnosti získali zbraně od Maďarů a též od sovětských partyzánů, operujících ve zdejších neprostupných lesích.

Polští uprchlíci v opevněném táboře v Przebraże

Dověděli se o chamtivosti velitele kiverocké posádky hauptmanna Krautschmana, jehož podplatili zlatem, a ten jim vyhotovil poukaz na zbraně a munici uskladněnou v provizorním vojenském skladě, jež Němci zřídili v učňovské škole. Skladě hlídali dva starší němečtí vojáci. I těm přivezli Poláci z Przebraże výslužku, uzenu šunku, dvě husy a několik lahví samohonky.

Zatímco strážní hodovali, Poláci naplnili několik vozů zbraněmi a municí a vše se jim podařilo dopravit do Przebraże. Obránci podnikali výpady proti okolním banderovským posádkám. Jednou se odvážili dokonce až do Olyky, odkud dostali zprávu, že banderovci oblehli Radzivilův zámek, v němž našli útočiště okolní poští osadníci. Poláci z Przebraże dobyli ztečí obec Sitnici i samotnou Olyku, z níž se před několika dny vystěhovala německá posádka.

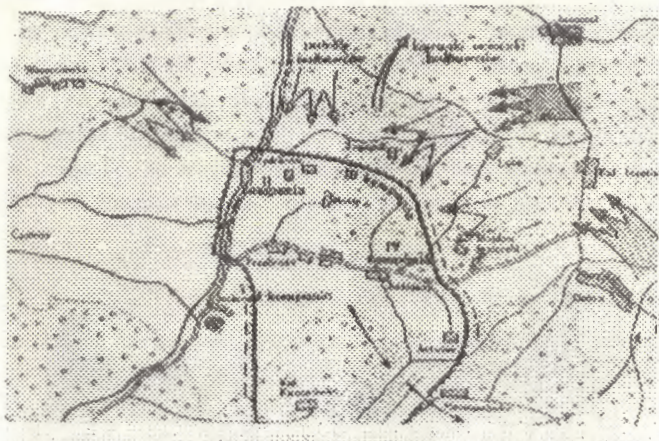
Po dobytí zámku se k vracejícím przebražanům přidali místní obyvatelé polské i ukrajinské národnosti a jejich povozy vytvořily kolonu dlouhou kolem čtyř kilometrů. Všichni prchali před hněvem rozprášených banderovců. Na železničním přejezdu u zastávky Armatniv konali strážní službu maďarští vojáci. Ve strachu, že se hrne banderovská přesila, použili zbraň, avšak Przebražané palbu neopětovali a dožadovali se svobodného přechodu hlídané tratě. Dohady trvaly celou noc. Teprve ráno, až se rozednilo, je Maďaři pustili směrem na Przebraže. Kromě tohoto seskupení polského obyvatelstva v opevněném táboře existovala na Volyni další střediska odporu. V luckém, horochovském a vladimír volyňském okrese vyvíjely svou činnost čtyři konspirační obvody, a to v Lucku, Kivercích, Bělině a Horochově, pod jejichž ochranu spadalo více než 80 000 lidí.

Partyzáni ve volyňských lesích přísahají, že pomohou Rudé armádě v jejím zápase o svobodný svět, v němž se děti nebudou muset skrývat po lesích...

V kivereckém obvodu zorganizoval v Březovském Hradě Tadeusz Rykowski - Sekáč oddíl o šedesáti mužích. Také v Rožišči vytvořil učitel Jan Garczynski - Gryf veliký oddíl domobrany, nazvaný "Kolo". Pod jeho velení spadaly pododdíly v Alžbětíně, v Sitařovce, ve Valeriánovce a Slobodarce, v Perespě i v Kopačovce, v Retovce, Katarynovce, Čebeních, Tarnovoli, Dimitrovce, v Křemenci a Francouzích.

Těmto a jiným oddílům dodávali zbraně železničáři z Generálního Gubernementu, z polského území za řekou Bugem. Také ve Volňance, Sitařovce a v přilehlých obcích existoval oddíl domobrany o síle 150 mužů a ten je chránil před vpády banderovců.

Plánek zdařilého obchvatu banderovců a bulbovců v Przebraże u Kiverců

Oddíl "Orzel" úzce spolupracoval s oddílem sovětských partyzánů pod velením kapitána Kovalenka v okolí Vasiljevky. V Čebeních existoval oddíl domobrany, který se sovětskými partyzány, vedenými Rybalkem, držel v šachu banderovce v Zabarech, Kopči a v Dušnicích.

Přítomnost sovětských partyzánů podněcovala Poláky nejen k hrdinné obraně, ale dokonce i k výpadům za účelem získání potravin. Poláci ze Slobodovky několikrát napadli mlýn v Perespě.

Dalším pododdílem "Kola" byla Kopačovka spolu se starou a Novou Alexandrovkou, Křemencem a Bejnarovkou. V Kopačovce našli útočiště polští uprchlíci z Ulanik, Doronina a Kisielina.

V Antonovce, vzdálené asi deset kilometrů od Lucka, Poláci zorganizovali silný oddíl o síle 150 mužů jako součást obvodu "Lan" v Lucku. V obci Gaj zamordovali nacionalisté přes 700 lidí.

Silné oddíly domobrany byly vytvořeny v Berestečku a v Horochově. Mnozí Poláci utekli z těchto končin do vzdáleného Lvova.

Do dějin domobrany se zapsala také obec Vitoldovka u Oženína.

Musím dodat, že v horochovském okrese existovaly silné oddíly domobrany: v Zásmykách pod velením ppor. Nodratovského - Zniče, v Dombrově u Holob s velitelem Kurydlowskim - Jurkem, v Kupičově, kde žilo mnoho Čechů, s velitelem ppor. Skomorowskim - Wilczurem, v Zelené pod velením serž. Cichusa - Liscia a dále v Kovli, v Jánovce, v Lublinci, Radomli a v Rožině.

Rovněž kolem městečka Lubomle v obcích Jahodíně, Rymačích, Zámlyni a Rakovci operovaly silné oddíly polské domobrany.

I ve Vladimír Volyňském okrese byla střediska domobrany v obcích Spasčizna, Wodzinov, Wodzinek, Klín, Anusín, Alexandrovka, Edvardopol, Kalinovka, Bialoyovština a dalších, kterým velel Jan Wyszomirski - Mirek.

Podobně tomu bylo v Ivaničích, Verbě, Novosilkách, Suchodolech, Stenzařicích, Felemičích a Vladimírovce.

V horochovském okrese se Poláci bránili v Zaturcích, Lokačích, Vojnici a Adamovce.

Uvedené obce jsou jen nepatrnou částí všech volyňských lokalit, v nichž pokojní lidé hájili své životy před velikou přesilou zdivočelých banderovců. Celá Volyň se octla v tratolišti krve a v žaru ničivých plamenů.

Po osvobození Volyň Rudou armádou v roce 1944 byly v českých obcích organizovány ozbrojené oddíly, které měly za úkol chránit životy obyvatel. Sovětské úřady zde organizovaly celé prapory, nazvané "istrebitělnyje bataljony", pro boj s banderovci.

To už byly radostnější dny a noci, protože sovětsí vojáci zasazovali spolu s těmito civilními jednotkami a vyhlazovacími útvary banderovcům smrtelné rány. Tam, kde jednotky operovaly, zvěrstva banderovců ustávala, protože jich stovky padly, tisíce se vzdaly a ostatní se odhodlali k útěku do západní Evropy.

Ještě v roce 1946, když jsem se vrátil domů po pětiletém odloučení od rodiny, ozývala se po nocích střelba na zbytky band, které se skrývaly po lesích nebo roztroušených ukrajinských samotách.

Jména obcí a údaje jsou převzaty z knihy Czerwone noce.

KDYŽ VLAST ČECHY Z CIZINY
ZVALA POD KROV RODINNÝ,
UPOSLECHLI JEJÍ HLAS,
VRÁTILI SE DOMŮ ZAS!

ČÁST ČTVRTÁ

POJEDEME DO ČECH!

Na levé straně soleje hlinské cirkve stál svatováclavský prapor

Tato slova vyšivaly upracované ruce hlinské rodačky, která už sice neznala český pravopis, ale k české tradici se hrdě hlásila

S MOLDAVÁKY SE ROZTRHL PYTEL!

MOLDAVŠTÍ CHLAPCI si začali namlouvat hlinská děvčata. Z ničeho nic jich u nás bylo, jako by se s nimi roztrhl pytel. Věna Cíglů, Věna Černohorský, Věna Černý. Samí Václavové! To snad proto, že měli v hlinské cerkvi svého patrona. Stojí si ten patron po levé straně soleje, drží v rukou korouhev a hlídá hlinské Čechy. Však také mají na tom obraze výstižný nápis: "Svatý KRÁLY Václave, pros Boha za nás!" Takhle do slova a do písmene. Tak ten náš svatý Václav hlídá hlinská děvčata v brnění a v rukou třímá štít a meč!

Na Moldaváky neplatí ani štít, ani meč. Dotírají na Hlinsko jako sarančata a náš patron si s nimi neví rady! A děvčata se z obce ztrácejí jedna po druhé!

Začalo to tím, že hlinský švec Cajtchaml, také Václav, sloužil u jednoho útvaru s Vendou Cíglem z Moldavy. Cajtchaml měl pět dětí: nejstaršího Václava sebrali Němci na nucené práce, Emil s tátou narukovali do Svobodovy armády a tři děvčata zůstala s mámou doma.

Po válce se táta Cajtchaml s Vénou Cíglem vrátili z Čech na Volyň. Stalo se, že Věna Cígl jednou navštívil svého staršího spolubojovníka, a byla z toho svatba! To byl teprve první Moldavák! Zakoukal se do nejstarší Cajtchamlovy dcery Lenky.

Bylo to v době mého návratu z Rudé armády. Byl jsem sice doma, ale všechno mi bylo cizí, nemohl jsem si zvyknout na nový způsob života, pořád jsem byl ve střehu a čekal, zda se u nás v noci neobjeví nezvaní návštěvníci. Zapamatoval jsem si slova, která jsem zaslechl u mlýna, když jsem se vracel domů: "Cej ranku nedoždetsja!" Proto jsem čekal, která noc bude mou poslední. Bohužel jsem neměl ani svou pistoli, ani granáty. To by se jinak čekalo! V Hlinišku nebyla domobrana a nošení zbraní bylo zakázáno. Asi proto, že obec byla národnostně smíšená. V ryze českých vesničkách měli ozbrojené mužstvo. A Moldaváci se tím moc chlubili. Bylo to ostatně nutné, protože zbytky band se potulovaly po kraji jako raněná zvíř. Poraněné zvíře je nebezpečné a zbytky band přepadaly své oběti pouze v noci.

V obci zůstali starci a výrostci, mladší muži buď padli, nebo zůstali v Čechách. S výrostky jsem si už nerozuměl. Byl jsem poznamenán válečným utrpením, a proto jsem nebyl tak veselý jako ti bezstarostní kluci. Sedával jsem se staršími a poslouchal jejich stesky:

"Oj, dež naši chlopci, chtěly samostijnu Ukrajinu, a ščo narobyly? Vyčítali nám, že jsme negramotní, že jsme nedokázali to, co dokážou oni. Co dokázali? Vražděj lidi, pálej domy a sami hynou. A zahynou všichni, kerý se nevzpatatujou. My staří sme s Čechy neměli nic špatnýho, a cò se děje nyní? Všude samý nepřátelství!"

Plakal starý Humeňuk, Čerňuk, Kulyna i Líp. Taková byla nálada.

A do toho k nám zčistajasna přišli Věna s Lenkou pozvat Věrču a mne na svatbu. Za družičku a mládence. V čem jsem měl jít? Ve vojenském stejnokroji? Pořádný civilní oblek jsem neměl.

Proto naši rozhodli, že prodají dvouletou březí jalovici a pořádně mě obléknou. Koupili mi ve Zdolbunově na bazáru čínský (nebo to byl japonský?) oblek, označený visačkou s podivnými hieroglyfy. Také polobotky, dvě košile, pestrobarevnou vázanku a kostkovanou kšiltovku. Kšiltovku jsem nosil už z toho důvodu, že jsem měl hlavu ostříhanou, byla to památka na nedávnou vojenskou službu. V dětství jsem onemocněl "zolutuchou" a po těch zlatistých strupech mi zůstala na hlavě holá místa. Pokud jsem nosil dlouhé vlasy, holé lysinky byly přikryty, ale také ne vždycky. S pleší to je jako s nějakou nestydou, čím víc ji zakrýváš, tím víc se odhaluje. Všimněte si plešatých pánů, jak pečlivě překrývají zbytky vlasů nestydatou pleš. Ta je jako hřích: leze pořád na povrch a je jakýmsi nečistým svědomím, pořád na ni musíš myslet a trpíš komplexem méněcennosti. Můžeš mít v hlavě plevy nebo něco mnohem horšího, to nikdo nevidí, zejména ne děvčata, ale máš-li pleš, jsi předmětem posměchu a u těch hloubavějších předmětem pozornosti: "Takovej mladej a už je plešatej!"

Proto jsem se zarděl jako panna, když mi snoubenci oznámili, že budu mít za družičku mladičku Valju, mladší Lenčinu sestru. S družičkou jsem ještě nikdy neseděl, a byl jsem na rozpacích, o čem si budu s tímhle patnáctiletým děvčátkem povídat.

Pak přišel den svatby. Pro Věrču přijel její moldavský mládenec a já jsem se svezl s nimi, protože moje družička bydlela v domě nevěstinych rodičů.

Valja mi připnula kytičku a k mému překvapení se ke mně hlásila ještě jedna družička, švadlenka Soňa, která šila nevěstě svatební šaty a oblékala ji k svatebnímu obřadu.

Véna nepustil Věrču z rukou. Protože jsem hezky zpíval, měl jsem za chvíli kolem sebe houf omladiny, která po mně žádala, abych zazpíval další písničky.

Už za svítání nás moldavští chlapi odváželi koňským povozem do Mirohoště na nádraží. Byli ozbrojeni automaty,, zpívali a stříleli do vzduchu. Véna si přisedl k Věrče a přede všemi prohlásil, že musí být jeho.

Pak k nám Véna Černý začal jezdit. Zanedlouho byly námluvy. Proběhly bez velkých okázalostí. Véna prostě přijel se svou maminkou, požádal o Věrčinu ruku a bylo to. Obě strany se domluvily, že se svatba bude konat v Moldavě, jednak proto, že Véna byl už dávno na svatbu připraven, byl totiž zámožnější než naši, a také proto, že měl v domku víc místa, než ho bylo v naší chátě.

Měl četné příbuzenstvo v Moldavě, ve Straklově, v Májovce a v Novinách. Věrča pozvala pouze dva mládence a dvě družičky a Soukupovy. Dostalo se mi cti být nejstarším mládcem a Soňa byla mou družičkou. Původně jsem měl mít za družičku Anču Libovickou z Novin. Protože jsem se styděl cizích děvčat, pozvali tu, kterou už jsem znal. Snoubenci se domluvili, že pozvou také Cajtchamlovy.

Když je byli zvat, dlouho se nevraceli. Čekali jsme do půlnoci, ale oni se vrátili až ráno. Naše maminka podobné věci nestrpěla, pustila se do Věrči a peskovala ji, že se tahá po nocích. Véna však všecko mamince vysvětlil.

Šli večer domů od Cajtchamlů a museli kolem ukrajinského hřbitova. Všechny cesty ke hřbitovu byly obsazeny ozbrojenými hlídkami. Na hřbitově kohosi pohřbívali. Asi zastřelené bandity, protože před několika dny byla velká oblava. Ozbrojenci je vrátili a oni museli přenocovat u Cajtchamlů. Teprve po tomto vysvětlení se maminka uklidnila.

Začali jsme připravovat svatbu. U nás měl být den před oddavkami oběd a večere a hlavní hostina měla být v Moldavě. Tenkrát v obchodech nebylo zboží, musel jsem pro cukr do Zdolbunova na bazar. Jel jsem namačkaným vlakem na nejvyšším stupínku na plošině vagónu. Vedle mne další tři muži a kolem pasu se mě držela mladá cikánka, která stála na nejnižším stupínku. Křečovitě jsem se držel železného zábradlí, jehož se cestující přidržovali při nástupu do vozu. Měl jsem strach, že mě cikánka strhne s sebou a po cestě se utrhne a zabijeme. Vlak ujížděl, ruce umdlávaly a studený vzduch se nemilosrdně zařezával do obličeje a pronikal chatrným oděvem.

Cukr jsem koupil a šťastně dovezl domů. Pak jsem vařil samohonku. Volyňané znají spoustu receptů a jsou obeznámeni s aparátem na výrobu tohoto šmejdů. Jeho popis neuveřejňují už kvůli státnímu monopolu na výrobu lihovin. A navíc je to "výrobní" tajemství!

Sedím u kotle, pomalu přikládám a pozoruji pramínek crčící lihoviny, když najednou vidím, že na dvůr přichází trojice sovětských úředníků a mřít si to rovnou k Soukupově kolně, kde stojí pařák s celým lihovarnickým zařízením. Trnu. Už jsou tady. Otvírají dveře a rovnou spustí:

"Ahá, máme ptáčka! Tak copak to, hochu, děláš?"

"Jak vidíte. Vařím samohonku. Sestra se mi vdává!"

Tovarišči si prohlížejí můj vojenský stejnokroj, mrkají na sebe a straší: "Ty jsi demobilizirovannyj, to už víme. Ale jestlipak, vojáku, vš, že je to zakázané?"

"Vím, ale co mám dělat? Vodka v kooperativu není k dostání a poveselit se musíme," besedují klidně, jako by se nic nedělo.

"Da, neščastnaja vojna, vsjo rozrušeno. Promyšlennost' i chozjajstvo. My Věru dobře známe, pracuje v selradě jako finagent," říká mi jeden. A ten druhý, koktavý, dodává zvědavě:

"A - a ssammohhon tto kreespkij?"

"První je silný, ale čím dýl se to vaří, tím je slabší."

"Aannúú-ka, dda-vvaj, pppppprobujjem!"

Nalil jsem jim po dobré mírce prvňáku, tovarišči vypili, ušklíbli se a doporučují:

"Poslouchej, vojáku, musíš to převarit ještě jednou, aby nesmrděla. A jestli ani potom nebude silná, udáme tě pro "porču sacharnoj svěkly"!"

"Jes' sdělat' krepkiju!" zvolal jsem po vojenském způsobu.

"Ó, je vidět, že tě naši dobře vyškolili! Tak to dodělej a zmiz! Může zanedlouho přijít oblava, sbalej tě i s tvou samohonkou a budeš pár dní smrdět někde v lochu!"

"Jasno! Spasibo,, tovarišči," poděkoval jsem zástupcům státní správy a byl jsem rád, že to tak dobře dopadlo.

Muži se dnes radují ze svých koní! Koní? Kdepak teď koně! Ty nejkrásnější sebrali Němci i Maďaři, postupující Sověti i skrytí banderovci. Teď už necválají plnokrevní klusáci, ale posbírané vojenské herky! Nasadíte však herce na šiji rolničky a prásknete bičem! Zvedne ohon i hlavu a pádí prašnou volyňskou rovinou jako blesk! A ani jí nemusíte vlévat do chřtánu kvatýrku samohonu, jak to činí liveranti na různých těch koňských jarmarcích, aby kobylly vyhazovaly a hřebci říčeli! Volyňští koně vědí, co mají na svatbě dělat a jak se chovat!

A už svatebčané vystupují ze svých povozů a oprášují oděvy, čepice a rozčežené vlasy. Na volyňských cestách je mnoho prachu!

Nevěsta má na hlavě myrtový věnec a závoj, symbol čistoty. Běda těhotné, která se ozdobila závojem! Běda nevěstě, která před svatbou otěhotněla! Jsou lidé, kteří dovedou vše vypočítat. Také ty Hospodinem stanovené dny od svatby.

Svatební průvod vchází do cerkve a zpěváci slavnostně zpívají: "Grjadi, nevěsto ot Livana..." Ženich s nevěstou po l e v i c i se zastavuje u vchodu do chrámové lodi. Až bude po obřadu, oba se otočí čelem k východu z chrámu a tím okamžikem se nevěsta octne po ženichově p r a v i c i.

Báťuška už posvětil prstýnky, navléká je snoubencům na prsty, ti si podávají pravé ruce a jdou za duchovním pastýřem blíže k oltáři. Zastavují se až na bílém ručníku, rozloženém na podlaze a obtěžkaném v rozích kovovými mincemi. Pro štěstí. Tak to má být!

Nevěsta slyší, že zpěváci zpívají o tom, že bude jako réva plodná a její budoucí děti jako olivové výhonky a všichni společně budou Vénovým požeňáním, neboť on se bojí Hospodina. Tak zpívají zpěváci a báťuška se obou ptá, jestli se k tomuto kroku odhodlali dobrovolně a bez donucení a jestli se už náhodou nezasnoubili jiným partnerům. Oba odpovídají, že nikoho nemají. Tu jim báťuška klade na hlavy pozlacené korunky, my je se Soňou bereme do pravých rukou, v nichž jsme měli připravené bílé kapesníčky, aby se korunky nezašpinily, a on slavnostně prohlašuje: "Věňčajetsja rab Božij Vjačeslav rabě Božijej Věre vo imja Otca i Syna i svjatogo Ducha. Amiin."

A také "věňčajetsja raba Božija Věra rabu Božijemu Vjačeslavu, vo imja Otca i Syna i svjatogo Ducha. Amiin."

*Čeští novomanželé z okresu
Mlynov na Volyni (kolem
roku 1925)*

A cerkví to zní: "Položil jesí na hlavach ich věncy ot kameněj čestnych, života prosíša u těbě i dal jesí ím!"

Žalmista čte epištolu. Začíná hlubokým hrobovým basem, po chvíli přechází na baryton a končí tenorem. Z celé té partie je srozumitelné jen: "A žena da boitsja svojego muža!"

Zrovna jako hlinský Platon. Tomu také nikdo nikdy nerozuměl. Při hodinkách začal: "Hospodi, pomiluj; Hospodi pomyluj; hosylosypomylosy, hosylosypomylosy, losypomylosy a nic víc, až nakonec zaznělo srozumitelné Amíň!"

Báťuškoví rozumím. Čte evangelium o svatbě v Káni Galilejské a o proměnění vody ve víno. A pak skutečně nalévá víno do dvou stejných pohárů, podává je novomanželům a provádí je kolem oltáře, který stojí uprostřed lodi chrámové.

Naši svatebčané hodili denní starosti za sebe a pochutnávají si na dobrých soustech, neboť po vepřovém přichází na řadu drůbež a křupavé řízečky, zelí, saláty, křen a brambory.

Mluví se o bramborách, o chlebu, o kravách, o koních, o dodávkách a daních a nejvíc o tom, že se brzy pojedje do Čech!

Strejda Libovický z Novin se dušuje, že to nebude déle trvat jak do jara, a májovští Šimsové myslí, že to bude ještě v zimě! Je prý o tom sepsaná dohoda a podepsal ji sám Stalin s Benešem.

Čím víc vodky, tím víc rozumů, pochybností a jistot. Řekněte nachmelenému, že se potácí! Řekněte mu, že nemá pravdu! Nachmelení strejcové by dokázali v této chvíli přesvědčit i samotného Stalina, že se DO TĚCH ČECH POJEDE!

Pro mládež objednal kovář dechovku. Ale než se rozloučili se svatební tabulí, zavdávají si a provolávají "hořká!"

Hořká novomanželům, mládencům, družičkám, kuchařkám a kmotrům. Na kovářově svatbě je veselo!

A jede se tančit! Nevěsta je neustále v kole, jde z ruky do ruky, pak mají sólo mladí a mezi tancem se všichni vodí po sále, jen dědové sedí u půllitru a babky na soudných lavicích, zrovna jako o pouti nebo o českém posvícení.

Bývalí Svobodovi vojáci zpívají, jak v jednom ruském městě žilo krásné děvče. Bylo prý nejhezčí z celého předměstí, ale všem pravilo, že nelíbá. Až se sešlo s českým vojínem a toho prvně políbilo, aby na ni, na Marusju, na ruské děvče, vzpomínal.

Pak zase o tom, že u Zborova na kopečku je vidět svítit jen jedinou hvězdičku, Zdeničku.

Nebo o tom, že na panskejch lukách našel chlapec dukát a měl velké starosti, kdo že mu ho promění, když milá není doma. A Věna Karabec z Kocandy vždycky zakončuje svým hlubokým basem: "Tumbaj, rumbaj, tumbaj, rumbaj"!

Přezpívají a tančí, přidupují při polském oberku a šustí podrážkami při valčíku. A jako všem navzdory notují všichni společně:

"Nepudeme domů až ráno, až bude ustláno, nepudeme domů až ráno, až bude den!" A jako na potvrzení svého slibu volají rozjařeně:

"Nepudem, nepudem, až to všecko vypijem!"

Ozbrojená domobrana hlídá před hostincem a na pohořelickém šlachu, aby sem nevrhli nevítaní noční "hosté" a nenadělali ze svatebčanů krvavý guláš. Doby nejsou ještě zdaleka jisté.

Svatební veselí skončilo bez incidentu, rozloučili jsme se s moldavskými až druhý den po obědě. Druhý den jsme jedli "kaltoun", drůbeží knedlíčkovou polévku, kterou přímo zbožňuji, a maso od včerejšího oběda.

Věrča zůstala v Moldavě. Nevěsta nesměla podle tradice celý týden do starého domova. A tak bylo u nás smutno. Blížila se zima a kolem se nemluvílo o ničem jiném než o tom, že brzy VŠICHNI POJEDEME DO ČECH.

Včelín Vladimíra Morávka v Malované. V pozadí bujná kukuřice

Ležel jsem pod peřinou přikrytý i s hlavou a škvírkou jsem pozoroval, jak strejda lítal po světnici. Ani jsem nedutal. Co by bylo, kdyby mě pod tou peřinou našel? Co by mu asi Vlád'a nalhal?

Strýc s látečením odešel a já jsem jel časně ráno čtyřkou do Hlinska.

V neděli ráno jsem vyhřebelcoval kašтана a naši se mezitím chystali na svatební oběd. Zapráhl jsem koníka do lehkých saní. Kaštan hrabe nohou, netrpělivě přešlapuje a od těch pohybů zvoní u oje mosazný zvoneček.

Ty zvonky byly v nedávné době příčinou častých pokut. Neměl-li vozka u saní zvonek, mohl snadno porazit a poranit chodce, i kdyby byl potkal jen jednoho nebo i žádného během své cesty. Nařízení bylo jednou vydáno a basta!

Chystá se mužik na jarmark a přemýšlí, kde by takový zvoneček sehnal. Přichází na nápad:

"Kmotře, válčili jsme, pod stodolou leží nábojnice!"

Mužik dlouho uvažuje, jak ji předělat na rámusidlo. Chodí, přemýšlí, zkouší nábojnici prorazit a do toho otvoru vsunout drát se závažím, které by třískalo o hroty nábojnice a hřmotem upozorňovalo na blížící se nebezpečí. Konečně drát připevnil a usoudil, že se mu podařilo dobré dílo. Nábojnice je dlouhá a působí koníkům bolest. Tříská je do kolen a působí hrůzostrašný lomoz.

Naši jeli na svatbu do Ulbárova podobnými vyjžd'kovými sáněmi jako strýc Soukup z Hlinska

Přijíždí mužik k městské "rohatce - strážnici" a tam už čeká polský policajt, protože ho vyrušil neobvyklý rámus. Vybíhá ze strážnice, popadne mužika za límec a sepisuje s ním protokol. Zanedlouho přichází kárné opatření. Mužik se brání, ale nic platno, musí zaplatit pokutu za znehodnocení vojenské munice. Škrabe se za uchem a nejde mu to na rozum. Pak usuzuje, že "nema pravdy na cjomu sviti, bo vsji durosvity".

Našim se to stát nemůže. Zprvė proto, že polské zákony už neplatí a zadruhé proto, že mají parádní mosazný zvonek.

A kaštan se jen leskne! To není kůň jako ta strakatá kobylka kozáka Burlymy: "Jide kozak Burlyma do tešči v hosti i strachujetsja, ščob v kobyli nerozsyvalys kosti!" Naši pojedou "jak pany bahaty".

Pojedou SVÝM KONĚM. Však už nasedají. Tatínek drží v ruce opratě. Celá desetiletí v nich svíral držadla těžkých koleček, naplněných štěrkem nebo kamením anebo násadu těžkého kladiva. Opratě se mu zdají být čímsi neskutečným, lehkým a vzdušným v mozolnatých dlaních. Má na sobě naškrobenou košili, sváteční oblek. I vousy má nakroucené, jen jeho bledá tvář prozrazuje dlouholetou nemoc. Maminka to ví a napomíná ho:

"Táto, Bůh tě chraň něco vypít, budeš tejděn nemocnej!"

Tatínek zná maminku moc dobře, nikdy nesnášela alkohol. Prodal-li lomčik těžce nalámaný kámen, musel přispět na "litkup". V lomu to jinak ani nešlo, byl to prostě nepsaný zákon. Když se maminka o nějakém prodeji dověděla, došla za tatínkem a přemluvila ho, aby s ní šel domů. Tatínek vždy poslechl, věděl, že ho má máma ráda a že se strachuje o jeho chatrné zdraví.

*Tatínek věděl, že mám rád
sousedovo děvče... Milka se stala
mou ženou a matkou dvou
šikovných kluků...*

Tatínek byl dobrák. Když vypil tři štamprlátka, rozdával duši, děti i chalupu. Věděl, že mám rád sousedovo děvče a sliboval mu:

"Milčo, až si tě Vašík veme, nastěhujete se k nám do seknice. Mařenka si veme vašeho Toníka a těm dám kuchyň. Věrči uděláme seknici ze síně a my s mámou se nastěhujeme do seknice, kterou uděláme z chlívka!"

Takový dobrák byl náš tatínek. Chtěl mít všechny děti u sebe.

Konečně odjíždějí a já zůstávám sám.

Po cestě se domluvili, že přivezou do Ulbárova Milčiny rodiče. Když přijeli do Ulbárova, tatínek slezl ze saní a předal opratě Měťovi Klabanovi, aby s mladými a s maminkou zajeli do Podcurkova. Bylo to asi dva kilometry. S majetným švagrem nechtěl náš mírumilovný tatínek nic mít, ale maminka jela.

Zastavili se u Kašparů na dvoře. Maminka popadla Věnu a Milkou za ruce a vedla je do světnice. Strýc seděl u stolu a teta spínala ruce:

"Ježšmarjá, děti, co ste to provedly?"

"Co provedly? Nic naprovedly! Neztratily se! Tady je máte! A vy poklekněte a proste tátu s mámou vo požehnání!"

Strejcovi se naježil dlouhý knír a udiveně hleděl na klečící děti: "Co to má znamenat?" vyskočil z lavice.

"Nic, švagříčku, nic. Sedněte si pěkně zpátky na lavici a ty, milá sestro, k švagrovi a dejte dětem požehnání! A vy taky trochu brečte!" pobídla mladé.

Věna s Milkou padli před starými na kolena a naoko žadonili:

"Tatínku a maminko, odpusťte nám, co sme provedli. My sme už zapsaní v ZAGSu a měli sme ve středu v církvi voddavky, ale přeci jen vás prosíme vo požehnání."

"Tak bude to nebo ne? Není vám líto klečících dětí?"

A bylo po všem. Strejda se jen divil a asi naoko vyčítal:

"Pročpak ses nepřišel vokázat, abych si tě moh prohlídnout, jaký máš šaty a boty?"

"Nemudrujte a voblíkejte se! Dyž ste dětem požehnali, musíte teď s námi do Ulbárova na voběd!"

Na obědě se všechno urovnalo, obě rodiny se sbratřily a Věna s Milkou
zůstali se starými na Volyni.

S námi do Čech neodjeli.

Podcurkovský strýc všechny záhy opustil...

OPOUŠTÍME VOLYŇ

Jaroslav Hajný z Českých Novin opouští svou usedlost...

KONEČNĚ DOŠEL DOPIS od sestry Mařenky. Sdělovala nám, že už není sestřičkou v kroměřížské vojenské nemocnici, v hodnosti četaře byla demobilizována a přidělili jí statek v Moravské Libině, okres Šternberk na Moravě. Je už vdaná a na statku hospodaří se svým mužem. Ke statku patří dvě výměny a v jedné z nich bychom mohli bydlet.

"Pojedeme k Mařence, nastěhujeme se do výměny a bude nám dobře," uvažuje tatínek.

"A co uděláme s naší chátí?" stará se maminka.

"Vš co, naši chát přenecháme Sovětce. Muž jí pad ve válce a zůstala s dvěma malými dětmi. Bude nám za to moc vděčná. A necháme jí to i s postelem, almarou, policí, se stolem a taburetkama.

Nejsou sice nový, ale zůstane tu po nás památka," rozhodl tatínek.

Maminka souhlasila. Sovětka byla ženou Mykolaje Jakubčíka, který odešel z Hlinska ještě v první světové válce. Tenkrát šel se Sověty také Vlád'a Kotouč. Otce mu zabili nějací zlí lidé, vhodili do rákosí a tam ho dubenštinští našli utopeného. Zůstala po něm chudá vdova s několika dětmi. V devětatřicátém se Vlád'a vrátil v čele pluku jako podplukovník Rudé armády

a Mykola se svou ženou jako dělníci. Ve čtyřiačtyřicátém narukoval Mykola do Sovětské armády a později padl kdesi v Německu. Jeho žena, říkalo se jí Sovětka, protože si ji odvezl z hloubi Sovětského svazu, obývala s dvěma malými dětmi jednu místnost v chátě Mykolajových rodičů. Kromě ní bydlel v chátě Mykolajův bratr Matvěj s rodinou, bezcická švagrová Paraska a její sestra Mokečna se synem Semenem.

Rovněž Češi ze Zálesí u Mizoče zanechali pro své nástupce, přesídlence z Polska a Východního Slovenska, pěkné usedlosti

Bydlí-li tolik rodin v jedné chátě, je to, jako když má hospodář na dvoře pět psů. Vhodíte mezi ně kost, budou se mezi sebou rvát, protože si každý z nich myslí, že je kost jeho. A podobné je to s dědictvím. Netvrdím, že právě tak tomu bylo u Jakubičků, ale jisté je, že Sovětka přijala nabídku mých rodičů s ohromnou radostí. Byla v chátě manželových sourozenců přece jen cizí osobou. Byla ta přivandrovalá.

Rodiče své rozhodnutí motivovali i tím, že Sovětka byla švagrovou kropilovského Gurdžaly. Gurdžala pachtoval za Poláků každým rokem od Křižanovského několik hektarů pole, obdělával je a s majitelem pozemků se dělil o výnos. S příchodem Sovětů byly přebytečné majetky rozdělovány bezzemkům a tím pádem naši dostali přidělem dva hektary, kde Gurdžala na podzim zasel žito. Tatínek po žních vrátil Gurdžalovi osivo a k tomu ještě stejný díl, jaký Gurdžala odevzdával Křižanovskému. Dohodli se a

nebylo mezi nimi nevraživosti. Gurdžala byl baptista, jeho víra mu nedovolovala být s někým ve hněvu.

Za Poláků se baptisté scházeli jednou za rok u hlinského rybníka, v místech pojmenovaných "Na jámě", kde chlapci v létě koupali koně i krávy. "Na jámě" jsme se rádi koupali. Už od břehu rybníka byl jemný písek a mělká voda, která postupně nabývala větší hloubky a v prostředku byla tak hluboká, že se tam odvažovali jen dobří plavci.

Baptisté křtili "Na jámě" své nové členy. Vždy pěkně zpívali, pak kázal kazatel o ráji a pekle, čímž posluchače přiváděl do extaze. Ženy plakaly, muži se bili v prsa, a tak projevovali svou zbožnost. Na mne ta kázání nijak nezapůsobila.

Na tyto slavnosti jsem chodíval s kamarády proto, abychom se podívali na ženy, oděné do bílých rubášů, které kazatel vedl do vody až po pás a pak je do ní ponořoval. Když vystupovali z vody, všechny ty rubáše se přilepily k ženským i mužským tělům a viděli jsme jindy neviděné věci. To byla pravá příčina, proč jsme na ty slavnosti chodili. Na Volyni neviděl nikdo polonahou ženu. Starší nosily dlouhé sukne a mladší měly jen v létě kratší rukávy.

Tenkrát jsem nechápal smysl celé slavnosti a nezajímal se o způsob života baptistů. Víím však, že to byli zásadoví, pravdomluvní lidé a neopjeli se vodkou jako katolíci nebo pravoslavní.

A k vůli Gurdžalovi, švagrovi ovdovělé Sovětky, se naši rozhodli, že jí vše bezplatně přenechají. Do Čech povezou jen mouku, sádlo a maso, plnou pec upečeného chleba a svršky s peřinami.

Těsně po tomto rozhodnutí k nám přišel zaočínský Emil Polívka, člen přesídlovací komise, který mi nabídl práci v sekci pro zdolbunovský okres. Nabídku jsem s radostí přijal, protože nastala zima a nebylo do čeho píchnout.

Jezdil jsem tedy do Zdolbunova a tam mě pověřili registrací majetku, zanechaného českými osadníky místní sovětské vládě. Pracoval jsem v sovětské sekci a připadal si jako v armádě, kde jsem zastával funkci písaře praporu.

Češi přicházeli do "mé" kanceláře, předkládali soupisy pořázené selradou v místě bydliště a mou povinností bylo vyhotovit souhrnný sumář. Pamatuji si, že to byly dost objemné archy s rubrikami pro hodnotu osetých pozemků, předávaných budov a podobných záležitostí.

Vesničané čekají ve frontě, až na ně přijde řada. Každý to chce mít co nejdřív za sebou, vždyť se pojedou do Čech! Občas dochází k tlačení. Pojednou slyším rozmrzelý hlas:

"Pane Tarnavský, co vy tu pohledáváte? Vy přece nejste Čech!"

Tarnavský opouští frontu a nesměle čeká, jestli bude zaregistrován. Bylo mi ho líto. Měl syna v československém armádním sboru a ten na své rodiče čeká někde v Čechách. Má manželku Češku, Šmolíkovu dceru, doma nemluví jinak než česky a najednou tohle!

"Pane Tarnavský, pojd'te blíž," vybízím ho.

Tarnavský nesměle přistupuje, ostatní bručí, ale mne to nerozčiluje a nevyvádí z míry.

"Dejte mi vaše soupisy!"

Zapisuji a vyřizuji potřebné formality. Tarnavský mi děkuje a pomalu odchází. Má práce trvá do čtyř odpoledne. Přesně o čtvrté kdosi klepe na dveře a na vyzvání vstupuje dovnitř pan Tarnavský!

"Zapomněl jste něco nahlásit?"

"Ale ne, já tu na tebe čekám, abych tě mohl vzít s sebou domů."

"Od rána? Stalo se něco?"

"Od rána."

Zamykám kancelář, jdeme k saním, kde už sedí Pepík Příbyl, a jedeme do Hlinska. Tarnavský odbočuje na svůj dvůr, vypřahá koně a zve nás na večeři. Právě nedávno zabíjeli. Soukáme do sebe jitrnice a jelita a samohonka rozvazuje jazyk.

"Pane Šimek, já se vám přiznám, (vyká mi), že sem měl strach. Myslel sem, že budete tak drzej jako ti v očeredi. To, jak ste se ke mně zachoval, stojí za to, abych čekal třebas dva dni!"

"Nehněvejte se na ně. Každý chce honem jet a není to ze zlé vůle, ale spíše ze strachu, aby se na ně co nejdřív dostalo."

Od té doby jsme s dědou Tarnavským nejlepší přátelé. Volyňané se spontánně připravují na stěhování do nového domova. Mnozí si však připadají jako staleté stromy, jimž usekávají kořeny. Byli úzce spjati s touto zemí, která je osmdesát let živila. Mazlili se s ní a byli hrdí na svá hospodářství...

Hlas krve zvítězil a už je všechno připraveno. Má práce v komisi končí. Sovětští soudruzi se se mnou loučí:

"Nu, byvaj, Vjačeslav Francevič! Šťastlivogo puti!" Takhle se se mnou loučil po válce náčelník štábu kapitán Nosyrev: "Šemik, šťastlivogo puti!" Tenkrát to bylo na Volyň, dnes z Volyňě.

Připravujeme se, všechno důkladně chystáme.

Pojedeme prvním hlinským transportem, dlouhým nákladním vlakem. Teplušku budou obývat Linhartovi, Novákovi a naši. "Kravskej vagón" byl přidělen strýci Novákovi a nám. Novákovi mají tři koně a my Kašтана. Mají také tři krávy a my Stračenu. Přesný počet do jednoho nákladního vozu. S Novákovými pojedeme na Moravu, kamsi ke Šternberku. Už jsem to našel na mapě. Je na ní Olomouc a Šternberk, ale není tam Libina, kam pojedeme my, a není tam ani Dlouhá Loučka, kam pojedou Novákovi. V Libině je naše Máňa, četařka Svobodovy armády a v Dlouhé Loučce podporučík Máňa Nováková. Obě svobodovky, na něž se těší jejich mámy.

Strejda Novák sestrojil lis, kde lisujeme seno a jetelinu. Lisujeme je v jejich stodole. Novákovi jsou zámožnější a mají ještě mnoho jeteliny. Na těch balících budeme spát. Budeme dojit krávy, pít mléko a samohonku a zakusovat uzeným masem a zapečenými klobásami. Také vepřovým masem. Všecko je promyšleno do nejmenších podrobností. Strejda mi poručil, když do toho Zdolbunova jezdím, abych na nádraží změnil šíři vnitřku nákladního vagónu. Podle ní nařeže prkna a nad hlavami koní a krav uděláme patro, na které narovnáme další balíky dobré jetelinky. A vezmeme také sud na vodu. Tu budeme čerpat někde po cestě. Kde, to jsme ještě nevěděli.

Chystáme se a závistivci mi vyčítají:

"Ty sis to doved zařídit. Holt, kdo je u koryta, ten žere!"

"Ale, strejdo, nezávidíte, během března budete také v Čechách!"

Po osmdesáti letech se Češi vracejí z Volyně do vlasti. Uprostřed styčný důstojník smíšené přesídlovací komise v Rovně. Nad ním stojí dcerka zavražděného učitele Křivky...

Asi týden před odjezdem jsme s maminkou navštívili kvasilovský hřbitov, na němž jsou pohřbeni všichni příbuzní z maminčiny strany. Dědeček, babička, strýc Josef, strýc Vlád'a a daší. Bylo nám divně u srdce, když jsme se žehnali s obcí, kde jsme se oba narodili.

Rozloučili jsme se s rodnou obcí...

V neděli před odjezdem jsem se rozloučil se sádeckou chasou a s Milkou. Milčín otec se ještě nerozkýval. "Prej to v Čechách nejní tak růžový, jak se vo tom mluví."

Syn ho přemlouvá, aby se dali zaregistrovat, protože nikdo z Čechů zde nezůstane a děvčata se musí provdat za Ukrajince nebo za Rusy.

"Tatínku, vy ste starej, vám je to jedno, ale co my?"

A už je tady den loučení. Odváží nás náš souseď Humeňuk. Je u nás Věrča s Vénou, přijeli z Moldavy, oni ještě nejsou na řadě. Přišla Sovětka s dětmi, je zde vdova Mironycha. Na frontě jí zabili muže i syna, je zde souseďka Zoňka. Přišel Sáva Humeňuk, který ztratil ve válce tři syny, přišli Jedličkovi a Soukupovi.

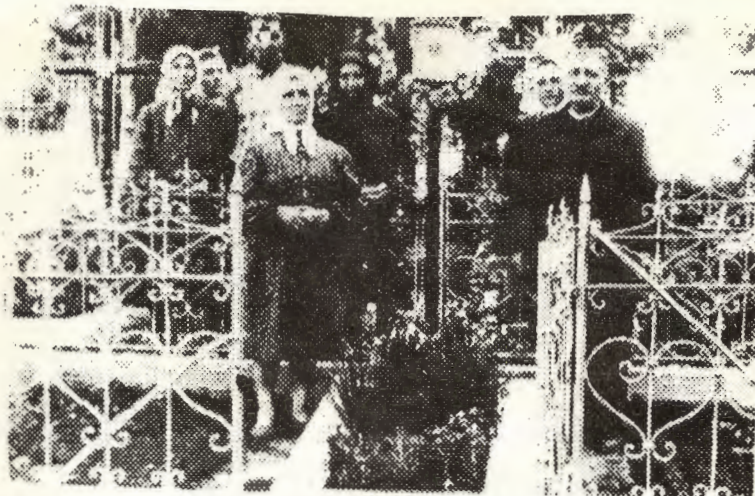
Se všemi se loučíme. Maminka se ještě vrací do chátě a dlouho z ní nejde ven. Co se s ní děje? Usedla na starou židli, památku po bratru Josefovi, kterou dostala věnem, opřela hlavu o stůl a usedavě pláče. Naše dobrá, ustaraná máma! Vždyť na tomto stole nás dělila stejným dílem selskými buchtami, které přinášela domů po celodenní práci u zámožnějších sedláků, sem kladla voňavé bochníky rezného chleba a hrnce s polévkami, bařtem (borščem) i kapustňákem.

Naše nebojácná máma vstává, hladí sporák, kanape, postel, polici a skříň. Všecko hladí tak něžně a laskavě, jako by to nebyly mrtvé předměty, ale živé bytosti...

Pak teprve jde ven. Zastavuje se u Puntíka uvázaného na řetěze. Pes žalostně kňučí. Maminka ho hladí po hlavě a po hřbetě, pes jí olizuje ruku. Přistupujeme k němu s tatínkem a moudré zvíře snad tuší, že se s ním loučíme naposled. V očích má slzy!

Souseď nám podávají ruce, Věrča pláče a Věna tvrdou kovářskou rukou cosi stírá z obličeje. Rovněž Sovětka s dětmi nám podávají ruce: "Buďte tam v Čechách hodně, hodně šťastní a vzpomínejte na nás!"

"A vy tady vostávejte taky hodně zdraví a šťastní, a ty, mámo, nebreč. V Čechách bude taky dobře!" utěšuje ji tatínek, ač se sám nemůže odtrhnout od pěkně vzrostlé zahrady a ohryzek mu lítá nahoru i dolů jako nějaký splávek, když se na háčku udice zmitá chycená rybka. I chudý člověk má srdce a došková střecha mu k němu přirostla zrovna jako plechové střechy přirostly k srdci těm zámožnějším. Každé loučení je těžké...

*Strýc Přibyl z Lipína u Zdobunova vzpomíná na své příbuzné v Čechách.
(Ozdobné hřbitovní zahrádky na Volyni)*

Usedáme do saní a vyjždíme ze dvora. Kaštan si poskakuje vpředu, neboť nic netáhne, je jen uvázan u ohlávky náručního a Stračena kluše vzadu, přivázaná ke klanici.

Vjždíme do zátočiny, odkud už není vidět naší chát. Byla chudá, maličká, ale bylo v ní dobře.

Zastavujeme se pro Novákovy. Robustní strejda má mokré kníry a teta s Nadou mají zarudlé oči. I oni už mají tu těžkou chvíli za sebou. Zůstává po nich pěkné hospodářství.

Druhý den odjždíme ze Zdobunova. Jedeme přes Hlinsko směrem na Lvov. Ještě je vidět cerkev, národňák, školu, vpravo Záolšinu a na obzoru, za Sádeckými zahradami, kopečky s lomy. Po levé straně zůstává hlinská železniční zastávka, pak hora a pod ní český hřbitov.

Vlak supí a my vidíme tolik známých míst! Za námi zůstává dětství, mládí, láska, vzpomínky...

Jedeme přes Hlinsko směrem na Lvov. Ještě je vidět hlinskou cerkev...

SNAD SE SEM JEDNOU VRÁTÍM a první ze všeho navštívím naši chát a pohladím na zahradě stromy. Naše došková chát byla chudá, ale bylo v ní dobře. Jak bude v Čechách?

"V ČECHÁCH BUDE DOBŘE, NEBOJTE SE," ujišťuje nás tatínek.

Západní obzor ozařují paprsky březnového slunce.

NĚKDE VPŘEDU, TAM VTĚCH PAPERSCÍCH, NA NÁS ČEKÁ
NOVÝ DOMOV.

Začíná jaro. Je první březen devatenáct set čtyřicet sedm...

EPILOG .

Život v novém domově je opravdu radostný a spokojený. Má vnoučátka Zdenička, Hanička a Mireček se narodili a žijí v míru

EPILOG

Je máj. Jarní sluníčko vydatně zahřívá pískoviště, na němž si hrají má vnoučata Zdenička, Hanička a Mireček. Obklopeni hračkami a stejně starými kamarády se cítí ve svém živlu. Ani oni, ani jejich rodiče nemají představu o tom, jaké to bylo ve válce.

Narodili se a žijí v míru a těžko mohou pochopit, že se staly příběhy mnohem drastičtější těch, o nichž jsem zde vyprávěl...

Vnoučátka si spokojeně hrají, sedím na lavičce a přemýšlím. V myšlenkách zalétám ke všem, kdo se o jejich spokojenost zasloužili: K vojákům, kteří během šturmu dovedli pohladit a nasytit dítě vlastního nepřítele, k mladičkým děvčatům, která ve jménu života často hleděla smrti do tváře...

K mým padlým kamarádům a vůbec ke všem padlým.

K sestřeleným letcům, k námořníkům, kteří našli smrt v chladných vlnách oceánů, ke všem, kteří zahynuli v mučírnicích hitlerovského Německa...

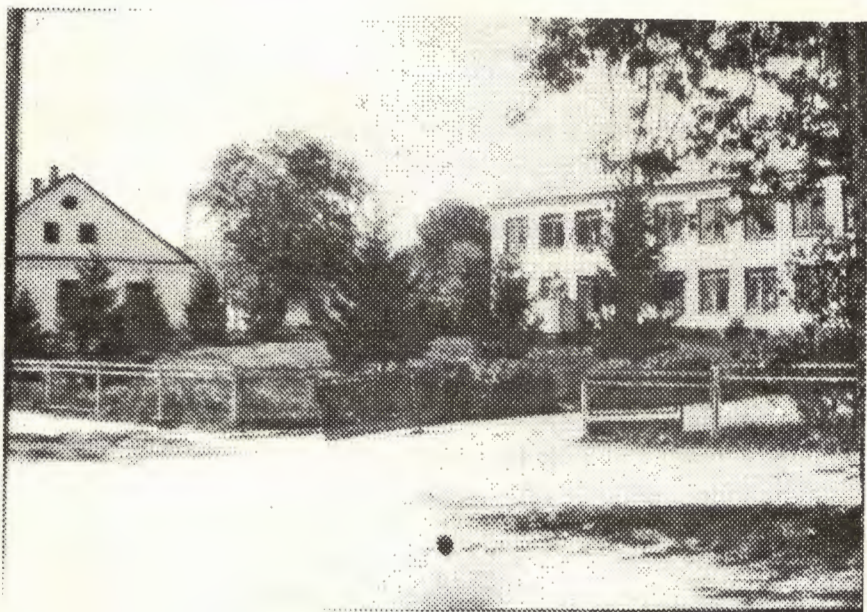
Ti všichni vybojovali mír!

Pro vás, má vnoučátka!

Pro všechny děti na světě, aby neměly smutné oči.

PRÓTOŽE VÁLKA JE HROZNÉ ZLO!

V Šumperku v květnu 1983

Po dvaceti letech jsem navštívil Volyň. Vybudovaná města jsem nemohl poznat. Také v Hlinsku se mnoho změnilo. Na obrázku je stará a nová hlinská škola...

Přílohy a vysvětlivky

POZNÁMKY

V O L Y Ň = západní část USSR. Rozprostírá se na severu Volyňsko-podolské vrchoviny a jihozápadním výběžku bahnitého Polesí v dnešní Volyňské, Rovenské a Žitomířské oblasti. Na jih od železniční trati Kovel - Rovno - Korosteň je bohatá na černozem a šedou lesní půdu. Na sever od ní se táhne písčité rovina porostlá hlubokými borovými lesy přecházejícími do poleských bažin a rašelinišť. Jižní úrodnou část Volyně osídlilo v sedmdesátých letech minulého století mnoho českých rodin.

T O U N Á S N A V O L Y N I

Tovární pojezd (rus.) - nákladní vlak
bajury (ukr.) - louže, kaluže
kola zahruzla (z ukr.) - kola zapadla
balákali (ukr.) - mluvili, hovořili
bolnice (z rus.) - nemocnice
holova kolhospu (ukr.) - předseda kolchozu, JZD
posvidka (ukr.) - potvrzení, osvědčení
obída (z rus.) - ponižení

V Y S T Ě H O V A L C I

V carském Rusku bylo nevolnictví zrušeno v roce 1861.

C A R S K Ý J E F R E J T O R

Jefrejtor (z něm.) = svobodník
juliánský kalendář = starý kalendář neboli starý styl, opožděný podle dnešního kalendáře o 14 dnů
baňák boršče (z ukr.) = hrnec zeleninové polévky
sorbaty (ukr.) = srkati
kaban (ukr.) = čuník
radno (ukr.) = konopné prostěradlo i přikrývka

semraha (ukr.) = hrubý konopný kabát
 socha (ukr.) = dřevěné háky
 desjatina (ukr. rus.) = plocha o něco větší než hektar
 korčuněk (z ukr.) = vymýcená a zúrodněná část lesa
 "Svoloč avsrjjska..." (ukr.) = banda rakouská
 vyroslyj na hivni (ukr.) = vyrostlý na lejně (dobyčtím)
 čereda (ukr.) = obecní stádo dobytka, skotu
 na sobakach pryjichaly (ukr.) = na psech přijeli (nadávka)
 suka (ukr.) = fena, čuba
 "Nekryčit', tatusiu..." (ukr.) = Nekřičte, tatínku, nebudeme je jíst. Narostou-
 li veliké, dáme je prasatům.
 "Nu, dobre nechaj bude po vašomu" (ukr.) = Dobře, ať je po vašem
 "Ja tobi perepyvaju DVI KOROVY, DVOJE svynej i DESJAŤ kurok." (ukr.)
 Důraz je položen na MNOŽSTVÍ, podle něhož se měřila vážnost a
 důstojenství hospodáře. = Odkazují ti DVĚ krávy, DVĚ prasata a DESET
 slepic
 cerkev (ukr.) = pravoslavný kostel
 "Pomyľuj, Hospodi, raba tvojoĥo Havryla." (ukr.) = Smiluj se, Hospodine,
 nad svým služebníkem Havrylem
 Hav rylo (ukr.) = haf a rypák, zde svíní
 odyň raz bljuvav, dva razy bljuvav (ukr.) = jednou, dvakrát zvracel

ZDOLBUNOVSKÝ JARMARK

Deset zlotých... dobrý mistr je vydělal za dva dny, nádeník za pět

počinek = začátek

jarmulka = černá pokrývka hlavy bez kšiltu

gešeft = obchod

Och vej, zugzej! = zvolání vyjadřující jednak překvapení, jednak zklamání

polotěnce (rus.) = bílé plátno

Nu šo, durna babo.../ukr./ No, co, hloupá bábo, je to hrnek, na němž páni
 konají tělesnou potřebu. Zde doslova nočník.

hladyška /ukr./ = hliněná nádoba se zúženou šíjí vhodná k uskladnění
 mléka v chladném sklepe.

Hej, ludzie, ludzie.../pol./ = Hej lidé, lidé! Tyhle dvě opice přijely z měsíce, nejedí, nepijí, nádobí nemyjí, jak lidé brebtají a dobře se mají! Komu za pět? Komu za deset /grošů/.

vyťažky /ukr./ juchtové holínky vhodné do bláta a sněhových závějí.

semraha, někde sermaha /ukr./ = dlouhý kabát z rukodělného materiálu

Děrzí jegó! /rus i ukr./ = chytte ho, držte ho!

prvoklasny /z rus./ = prvotřídní zboží

špígel /z něm./ = zrcadlo

men frojnd v žid. hantýrce = můj příteli

kajzerka /zřejmě z něm./ = pšeničná houska

matros /rus. morjak/ = námořník

V Aponsku a kitajských přístavech = V Japonsku a čínských přístavech

cicele, = schránka s nařízením Zákona ukládajícího Izraelitům uchovat ho v srdcích i myslích svých.../V.Zák. 11,18/. Odtud se vyvinul zvyk přikládat při motlidbě, modlící řemínky na paže a schránky s příkázáními Zákona na čelo. Tento zvyk udržují Židé podnes.

šejne, mejle = sličná, hezká, milá Pusinka

goim = cizinec, nevěřící

ŠŤASTNÉ DĚTSTVÍ

"Czym pachnie?"(pol.) Čím voní?

Skóro (pol.) = kůží

"Nie, Szymus nie, rzemyk pachnie biciem!" (pol.) Ne, Šimečku, ne, řemínek voní bitím, a opačně v následující větě.

Jednoklasnoje učilišče (rus.) = jednotřídní škola. (V roce 1966 jsem navštívil Hlinsk. Dnes v těch místech stojí moderní desítilетка s tělocvičnou a kabinety)

HLINSKO

senožatě(ukr.) = úzké dílky ukrajinských zemědělců. Dnes vše patří minulosti. Hlinský kolchoz je obrovským polnohospodářským komplexem. V obci stojí více než 200 nových domů, trať Lvov-Kyjev vedoucí přes Hlinsk, je elektrifikována s desateronásobně intenzivnějším provozem. Domácnosti jsou vybavené el. proudem a plynovým vytápěním.

DO UČENÍ

zlotý = polská měna. Průměrný denní výdělek, měl-li člověk práci, činil od dvou do čtyř zlotých. Chodil jsem jako kluk ledkovat židovskou cukrovku, vydělal jsem denně 50 grošů, to jest půl zlotého. Pracovní kalhoty stály kolem čtyř zlotých, košile dva až pět zlotých, pánský oblek 20-40 zlotých a pod. Metrák pšenice kolem 25 zlotých, kilogram másla 2 zloté, kilogram cukru 1 zlotý a pod.

"Ot, Šymek, jomu vže pora pomyraty, a vin vsežtaky musyt' v karier."(ukr.)
Och, Šimek, smrt mu hledí z očí, ale on musí do lomu.

polskými poddanými (z rus.) = polskými občany

sedum klasů (z rus.) = sedm tříd

syrovec = nevydčlaná hovězí kůže. Řemínky se řezaly z hovězích boků, kde je kůže nejslabší.

blank = lesklá, pěkně vypracovaná kůže

NA UKRAJINSKÉ SVATBĚ

gój (hebrejsky goim) = cizinec, jinověrec. Podle tradice přivezl báryn pětihorce kdesi z Estonska, proto cizinci, zde ale hanlivá přezdívka.

vyvodať (ukr.) = zpívají vysokým hlasem

"Buvajte zdorovy...a násl."(ukr.)

"Buďte tady zdraví,
pětihorští lidé,
vzpomínejte na mne,
až mne zde nebude."

perepyly (ukr.) = věnovali. Při tomto veřejném věnování se musí vypít pohárek líhoviny, proto perepyvaly. Tento zvyk se traduje na Volyni podnes.

"Dež ty báčiv, mij myleňkij..."(ukr.)

"Viděl jsi už, můj miloučký,
by suchý dub listí měl?

Viděl jsi už, můj miloučký,
že bohatý chudou chtěl? (zde doslova:"si bral")

"Beryňno baťuška, mačajte..."(ukr.) = Berte si, otče, namáčejte, ryjte se až na dno, tam jsou knedlíčky teplejší!

"Nu, baťuška, Boh Trijcu ljubyť, vypijte no!" (ukr.) Nuže, otče, Bůh miluje Trojici, vypijte si!

"Na čotyroch uhlach chata stojit!" (ukr.) Na čtyřech úhlech je chalupa postavená!

"Jichaly kozaki..."(ukrajinská lidová píseň)

"Hoj, jeli kozáci z dalekého Donu,
ošálili Halku, vláčí se s ní domů!

Halino, Halko, Halino mlad'oučká,
ošálili Halku, vláčí se s ní domů!"

veľon (ukr.) = závoj

"Kudy mene povedeš?..." (ukr.)

"Kampak as mne povedeš?

Do komory spáti!

Komu jsem se nevzdávala,
musím se dnes vzdáti!"

perša čarka (ukr.) = první přípitek

perša palka (ukr.) = první hůl. Nevydaří-li se manželství, budeš bit!

pidholoska (ukr.) vysoký soprán

"A naš svat..." (ukr.)

"Družba náš, družba náš, kde se asi ztratil?
Pohled', leží pod stolem, dým ho k zemi sklátil?"

"A v čumakiv..." (ukr.) = Čumaci proto nemají děti, že spí na peci...

čumak (ukr.) = čumaci v dávných dobách vozili krymskou sůl po celé Ukrajině. Jejich volská spřežení se líně vlekla stepí, proto spali na cizích pecích

fuj, zarazo (ukr.) = fuj, nákazo

"A muzyczka rnie!..." (pol.) = A muzika hřmí! Vždyť při muzice se hosté vesele baví!

"Hop, kume, nežurysja!..."(ukr.)

"Hop, kmotře, nermuťme se!

Semhle, tamhle vrtněme se!

I zadkem i předkem

rozvířme prach s požítkem!"

pochmilja (ukr.) = nachmelit se, zase se napít

NA POHŘBU

Posledněje calovanie...(církJ. slov) = Poslední políbení dejme, bratři, zemřelému.

Svjatyj Bože...(církJ. slov) = Svatý Bože, svatý silný, svatý, nesmrtelný, smiluj se.

PŘIŠLI K NÁM SOVĚTI

"Šymčycho, chodim..." (ukr.) = Šimková, pojďme

pasažírské auto (z rus.) = osobní auto

hruzový auto (z rus.) = nákladní automobil

papirosy (ukr. rus.) = cigarety

kostjummy (ukr.) = obleky

- "Nie, panie szanowny..." (pol.) = Ne, vážený pane, černý chléb nebereme. Přines, pane, bílý český chléb nebo slaninu
- "Panočku, vy nikudy ne dojdete..." (ukr.) = Panáčku, už nikam nedoedete a chléb taky nikam nedovezete
- "A pani czego sobie zyczy? (pol.) = A co si paní přeje?
- "Oj, i pachnuť!..."(ukr.) = Ti ale voní! Podívejte, i služka je namalovaná! Nákaza! Jistě ještě nedávno chodila ucouraná, a teď ze sebe dělá paní!
- "Zoňko, podyvys..."(ukr.) = Podívej se, Zoňko, jestli je i pod sukni tak naporáděná! Jestliže ano, popros ji o voňavku, budeš Sergejovi vonět!
- "Ty nedomrilyj monachu..."(ukr.) = Ty neduživý mnichu! Ať tě sežehne plamen! Nákazo! Já bych ti dala!
- "Chóc gwno mam..."(pol. hanl.) = Třebas mám hovno, mám svou hrdost!
- "Padchaditě, tovarišči..." (rus.) = Přistupte, soudruzi, je to velmi chutná machorka!
- "Jijbohu, vid časiv..." (ukr.) = Na mou duši, tak silný tabák jsem nekouřil od dob carových!
- bumážka (rus.) = zde se jedná o cigaretový papír
- "Smotri, ja těbě sdělaju..." (rus.) = Pohleď, já ti udělám (ubalím) lepší cigaretu. Ochutnej, je dobrá!
- "Anuka, poprobuj! Éto vkusnoje!" (rus.) = Nuže, ochutnej, je výborná!
- "A chaj ty shoriš..." (ukr.) = A abys shořel! To je chuť!
- "Nuķa, ženščiny, davajtě..." (rus.) = Přistupte, ženy, rozeberte si kapitalistické haraburdí!
- vokzál (z rus.) = nádraží
- "A kudy vy jiji vedete?..." (ukr.) = Kam ji vedete, tak nemocnou? ...tam si odpočine.
- "Nu, bačte..." (ukr.) = Zrovna tam také jedu, nasedněte. Odkud jste? Jak se jmenujete? Jsem Matouch a zde můj zeť, Josef Fořt.
Dobře, položte manželku na vůz.

ZAKLÁDALY SE KOLCHOZY

selrada (z ukr.) = místní národní výbor

politruk (rus. poličičeskij rukovoditel') = politický zmocněnec

lanková (z rus.) = vedoucí ženské brigády

seredňak (ukr.) = majitel středního hospodářství

holova kolhospu (ukr.) = předseda kolchozu

"Zdės žyvjot kulak..." (rus.) = Zde bydlí kulak! Je ho nutno vyvézt na Sibiř!

ZAČALA STRAŠNÁ VÁLKA

Lebensraum in Osten (něm.) = životní prostor na Východě

Jung (něm.) = mladý

"Jide Jvanko na koni..." (ukr.)

Jede Váňa na koni,

Fric se na psu řítí!

Fricek křičí: "Dej ho mi!"

Váňa odpovídá: "V řítí!"

"Bracie, co ty robisz..." (pol.) = Bratře, co děláš? Jsi přece Polák jako já!

"Zkurwysynu..." (pol.) Kurví synu, nejsem tvým bratrem!

žandarmerie (z něm.) = němečtí četníci

ŽIVOT OTROKA

Arbeitsamt (něm.) = pracovní úřad

Guten Tag (něm.) = dobrý den

"Hier grüssen wir..." (něm.) = Zde zdravíme Hajl Hitler! Nuže!

Herr Pigorsch (něm.) = pan Pigorš

"Wie heisst du? Nahmen? Nahmen?" (něm.) = Jak se jmenuješ? Jméno?
Jméno?

- "Es ist sehr schwer..." (něm.) = Je to velmi těžké. Budeš se jmenovat Franc Zimmer (něm.) = světnice
- "Franz, steh geschwind auf!" (něm.) = Franci, rychle vstávej, čeká nás mnoho práce!
- "Lenin sagt: Lernen, lernen..." (něm.) Lenin řekl: učit se, učit se, učit se. Učíme se všichni. Učíme se rádi
- "Du bist aber..." (něm.) = Ty jsi komunista! Všechny vás postřílet!
- Scheisserei (něm.) = nadávka
- "Herr Herbert, was machen Sie..." (něm.) = Pane Herberte, co děláte? Je to přece váš otec!
- "Verfluchtes russisches Schwein..." (něm.) = Prokletá ruská svině! Já jsem Němec! Jak ses opovážil na mne sáhnout! Ukážu ti, co to znamená!
- wachmeister (něm.) = četník
- Herein (něm.) = dále, vstupte
- Was willst du? (něm.) = Co chceš?
- "Geehrter Herr, schicken Sie mich..." (něm.) = Vážený pane, pošlete mne zpět do lágru, ale ne k Pigoršovi. Umím pracovat: poklízet dobytek, síci obilí a budu dělat vše, co si jen budete přát.
- "Herr Pigorsch, Sie können..." (něm.) Pane Pigorši, můžetejít, dělník z východu (ostarbeiter) zůstane zde.
- "Nimm Dir!" (něm.) = Vezmi si.
- "Ist es noch weit?" (něm.) = Je to ještě daleko?
- "Te, Rusek, a ego ty sie smiejesz?" (pol.) = Ty, Ruse, čemupak se směješ?
- "A tak sobie, panie..." (pol.) = Jenom tak, pane. Jmenuješ se, pane, Šimlek, a já jsem Šimek.
- "A wejle! A ty po polšči rozumiesz?" (kašubsky) = Heleme se, ty rozumíš polsky (zde se nejedná o dlouhé polské ó, tj. naše ú, ale o skutečné dlouhé ó. Np. Kašubové "nie gadaja" ale gwó-daja.)
- Rucksak (z něm.) = batoh
- Ein, zwei, drei, vier, (něm.) = jedna, dvě, tři, čtyři
- "Hier ist Dein Winkel." (něm.) = Zde je tvé místo, budeš zde spát.

Mojen (něm. lid.) = dobré ráno

"Du bisst ein Russe?" = Ty jsi Rus?

"Jawohl!" (něm.) = Ano

"A po polsku rozumiesz?" (pol.) = Rozumíš polsky? -Ano!

KAŠUBSKÝ ŠTĚDRÝ VEČER

choinka (pol.) = vánoční stromek

"Ja jutro pójde..." (pol.) = Já půjdu zítra na mši svatou, dnes chystám štědrovečerní večeři...Velmi prosím.

"Jeszcze Polska nie zginela..." (polská hymna, volný překlad)

Ještě Polska nezhylnula, pokud my žijeme, co nám cizí mocnost vzala, šavlí dobudeme! Marš, marš Dombrowski, z Vlašské země do Polska, pod tvým velením spojíme se s národem!

ÚTĚK

Hitlerjungend (něm.) = Hitlerova mládež

Bund der Deutschen Mädel (něm.) = Organizace německých děvčat

Volksturm (něm.) = domobrana, nezletilí chlapci a starci

Verfluchter Führer, Krieg und Heimat! (něm.) = Proklatý vůdce, válka a vlast

"Zdravstvuj Čech! Doždalsa osvobožděníja!" (rus.) = Buď pozdraven, Čechu! Dočkal jsi se osvobození

starik (rus.) = starší muž

V RUDÉ ARMÁDĚ

doty, dzoty (z rus.) = pevnůstky

"Razvě on s nami vojnu vědjot?..." (rus.) = Cožpak on s námi válčí? Vychováme ho a bude z něj nový, lepší člověk!

PROTEKČNÍ DÍTĚ?

gramotnyj (rus.) = vzdělaný

"A v subbotu děň něnasnyj..." (rus.) = V sobotu je svátek, nelze v poli pracovat, ani vláčet, ani orat. Sbohem, dívky, sbohem, babky, už odjíždím v dál od vás na zelený na Kavkaz. Nu, Šimáku, jak se ti daří?

"Tovarišč staršij lejtěnant..." (rus.) = Soudruhu nadporučíku, hned vám řeknu, o co jste se Ljovinem přeli.

"Šimák, ty Jevrej..." (rus.) = Šimáku, jsi Žid nebo nejsi Žid? Žid, soudruhu nadporučíku.- Ale jdi, a proč se hlásíš, že jsi Čech? Aj, vaj, vaj, hned jsem si myslel, že nejsi hloupá hlava, když sedíš ve štábu! Šimáku, bratr bratra má podporovat. Přidělím ti nový plášť, stejnokroj, čepici a vysoké boty. Na mou duši, to není protizákonní, když bratr podpoří bratra!

DOMŮ

Poželanije šťastlivogo puti i mirnoj žizni (rus.) = Přání šťastné cesty a pokojného života

Poňatnyj jazyk, slavjanskij! (rus.) = Srozumitelná řeč, slovanská!

Anúka, Čech, davaj grjaněm na raschadnuju! (rus.) = Nuže, Čechu, zaspíváme si na rozloučenou

"V uglu zaplačet..." (rus.)

"V koutě zapláče stará máti,
s vousů slzu setře otec,
i nevěsta se nadopátrá,
jaký byl tankistův konec.
Též zaprášený žlutý snímek
v regálu odložených knih
bude jí stále připomínat
ženichův polibek a smích..."

"Anúka, Čech, davaj, davaj!" (rus.) Nuže, Čechu, začni, začni!

"Zdravstvuj, milaja Marusiu..." (ruská vojenská píseň)

Zdráva buď, milá Marusjo,
kvítku znaší zahrady!
Vracíme se opět domů
z bojů Rudé armády.

Domnívala jsi se, drahá,
že jsem v lítém boji pad?
Že mé mladé, bílé kosti
studí cizí země chlad?"

"Tam, gdě ně projdut motory..." (ruská vojenská píseň)

"Všude, kam nemohou motory
a pěšák hledá cestu zpět,
jen ženisté tam mohou vpřed!

Bělorusi naše, rodná,
Ukrajino naše zlatá,
naše krásné, mladé štěstí
ocelovými bodáky uhájíme..."

strebok (rus.) domobranec

"A s otkuda?" (rus.) Odkud?

menju raskladka (rus.) = rozpis denního přidělu potravin

kompasírují (z rus.) = prodlužují, prolongují

prigorodnyj pojezd (rus.) = osobní vlak

"Čortiv Šimek, piv svita projšov..." (ukr.) = Čertův Šimek, půl světa prošel a
nic se mu nestalo. Naši chlapi byli doma a všichni zahynuli

"Cej ranku nedoždetsja." (ukr.) = Ten se rána nedočká

bránský (z rus.) = obyvatelé z centrálních oblastí Ruska, těžce postižení
válkou, bez rodin a bez střechy nad hlavou

samohon (z ukr. samohonka) = domácí pálenka z řepy, cukru a pod.

Frau Gnath, moje bývalá šéfová v Německu

OST = potupné označení občanů SSSR zavlčených do Německa na nucené
práce. Poláci nosili písmeno "P", Židé šesticípou hvězdu nebo žlutý kruh,
francouzští zajatci FKG a pod.

"Čto, Šemik, těbě v Krasnoj armii..." Rusové komolili mé příjmení na Šemik, Šumjaka, Šimák. Zde doslova: Co, Šemiku, nelíbí se ti služba v Rudé armádě? - Líbí, ale všichni příbuzní slouží v Čs. arm. sboru a mne tam také zvou. - Dobře, pomyslíme o tom. Já si však myslím, že je to stejné, kde bijeme fašisty, zde nebo na Slovensku.

KRÁTKÉ ŠTĚSTÍ

služanka (ukr.) = služka

frenč (z angl. french) = kabát až nahoru zapjatý

galifé kalhoty = jezdecké kalhoty s úzkými nohavicemi, na stehnech rozšířené do půlkruhu

chromové boty = vysoké boty z velmi jemné kůže

"Pokrova jak nepokryje..." (ukr. lidová pranostika) = pravoslavný svátek Záštitá převs. Bohorodičky. 1. října podle starého stylu, 15. října podle nového.

Nenapadá-li listí, napadne sníh

Družbovo říkání přivezli Češi ze staré vlasti, používané v Luthardě a ve Volkově na Volyni

ZAGS = sovětský matriční úřad

prosmotrenno vojennoj cenzuroj (rus.) = cenzurováno

WALTER SE ALE NEVRÁTIL

lupina = vlíčí bob, užitková luštěnina, roste na písčitých půdách

"Else, liebe Else..." (něm.) = Elzo, milá Elzo, na shledanou

TŘICESTY DO VLASTI

bombardirovka (z rus.) = bombardování, nálet

holova (ukr.) = předseda MNV, JZD a pod.

kipjatok (rus.) = převařená teplá voda. Na sovětských nádražích byla k dostání i ve válce

apteky a bolnice (z rus.) = lékárny a nemocnice

VOLYŇŠTÍ ZAPADLÍ VLASTENCI

"syksot"-hrozná nadávka adresovaná lidem, kteří podporovali sovětskou vládu

MEZIBANDEROVCI

poštit osadníci = vojenští vysloužilci a legionáři Pilsudského, jimž polská vláda přidělila na Volyni usedlosti

"Kudy vy, divčata, idete?" (ukr.) = Kam, děvčata, jdete? Do Špakova. - Lituji, na mou duši, lituji, ale nemohu vás do Špakova pustit...

(Vulgární nadávka, není vhodná k překládání.) Jednou jsem vám řekl, že tam nemůžete jít, tak to znamená, že nemůžete! Jasně?

"Nu, divčata, rozďahajtes..." (ukr.) = Děvčata, vyslechte se, budete nám pomáhat

"A pro ščo vy tam hovoryte?" (ukr.) = O čem se tam bavíte? Zde je zakázáno mluvit! Nic nevidíte a o ničem nevíte. Jasně!

"Nu, divčata, pora jisty..." (ukr.) = Tak, děvčata, je čas k jídlu! Chlapci, přineste boršč a chléb!

"Tam staraja maty..." (ukr.)

"Tam staříčká máti u pat kříže stála,
jediného syna žalostně se ptala:
Synu, milý synu, za jakou pak vinu
odpykáváš nyní nejtěžší hodinu
na kříži?"

ŠAMŠULA

lávky a magazíny (z ukr.) = obchůdky a obchody

tarhovat (z ukr.) = smlouva se statkářem

kontracht s posměščíkem (z rus.) = smlouvat

cukrový buráky (z ukr.) = cukrová řepa

tovary (z rus.) = zboží

gramotný (z ukr. rus.) = vzdělání

bázy (z rus.) = rozdělovny zboží

mamele (hebr. žargon) = mámu, tatele = tátu

schron (z pol.) = skrýš

posterunek (z pol.) = četnická stanice

ŽORNOVŠTÍ MUČEDNÍCI

"Ljude dobry, očinit' dveri!" (ukr.) = Dobří lidé, otevřete!

"Spasiboňky vam, gospodarju..." (ukr.) = Děkuji vám, hospodáři, necháte-li nás zde, budeme velmi vděční

KOPALI SI VLASTNÍ HROBY

vetčerinár (z rus.) = zvěrolékař

milicioněr (z rus.) = příslušník sovětské bezpečnosti

baďan = nadávka adresovaná Ukrajincům

"Anúka, družok, slizaj..." (ukr.) = Nuže, přítelíčku, slez z toho kola!

"Jijbohu, nevkrav..." (ukr.) = Na mou duši jsem ho neukradl! Koupil jsem ho v Dubně!

chozjajin (rus.) = hospodář

nový a starý kalendář = vysvětleno v čl. "Carský jefrejtor"

dějstvitělna služba (z rus.) = prezenční vojenská služba

molokosos (z rus.) = mlíčník, mladičkový člověk

v běžencích (z rus.) = civilisté evakuovaní před frontou

veselka (z ukr. vesilla) = svatba

desjatina = asi 1,2 ha

mork = volyňská míra asi 0,6 ha

selrada (z ukr.) = místní národní výbor, selská rada

deputát (z rus. i ukr.) = poslanec

serednák (z ukr.) = střední zemědělec

oblavy = razie

"Chlopci, ščo ja vam zrobyv..." (ukr.) = Chlapci, co jsem vám udělal?

ORGANIZOVANÝ ODPOR

"Tam Maďary nastupaly..." (ukr.)

"Tam Maďaři útočili, útočili, hej, hej!

Ukrajinu nám ničili, nám ničili, hej, hej!

Tam skáčou vrané koně, tam hrají naše zbraně,

řinčí šavle vpravo, vlevo, aby srdce nebolelo,

hej, hej!"

S MOLDAVÁKY SE ROZTRHL PYTEL

solej (řec.) = vyvýšené místo před ikonostasem, oddělující oltář od chrámové lodi

"Cej ranku nedoždetsja!" (ukr.) = Ten se rána nedočká

"Oj, dež naši chlopci..." (ukr.) = Kdepak jsou naši chlapci? Chtěli samostatnou Ukrajinu, a co dokázali?

zolutucha (ukr.) = Na hlavě nemocného se objevily strupy, které slepily chomáče vlasů a ty pak na některých místech vypadaly. Tehdy na léčení nebyly prostředky

bazár (ukr.) = trh

kooperativ (ukr. rus.) = družstevní prodejna

"Da, něščastnaja vojna..." (rus.) = Nešťastná válka! Vše je v troskách, průmysl i hospodářství!

"A-a ssammohon tto krepkij?" (rus.) = Samohon je silný? Nuže, nabídní, ochutnáme!

Porča sacharnoj svěkly (rus.) = znehodnocování cukrové řepy

"Jes' sdělat' krepkuju!" (rus.) = Jest udělat silnou!

"Jasno. Spasiba, tovarišči!" (rus.) = Jasně. Díky, soudruzi!

pět pudů (z rus.) = pud je 16 kg, tedy 80 kg pšenice

bryčka (ukr.) = kočár

kvatýrka = čtvrt litru

liveranti (ukr.) = konští handlíři

"Grjadi, něvěsto, ot Livana..." (cír. slov.) = Pospěš, nevěsto, z Libanonu!

"Věňčajetsja rab Božij..." (cír. slov.) = Oddává se služebník Boží Václav služebnici Boží Věře, ve jménu Otce i Syna a Ducha svatého. Amen. Podobně u nevěsty.

"Položil jesi..." (cír. slov.) = Položils koruny na hlavy jejich z kamenů drahých, prosili tě o život a tys jim ho daroval!

"Žena da boitsja..." (cír. slov.) = Žena ať se bojí svého muže!

Hospodi, pomiluj (cír. slov.) = Pane, smiluj se

Obvádění kolem oltáře = symbolika prvních společných kroků

kovalja (ukr.) = kováře

grunt (z něm.) = základ

špunt = zátka

hořká! = při tomto zvolání se jmenovaní políbili

oberek = polský národní tanec

šlach (z ukr.) = široká prašná cesta

senožatě = ukrajinské dílky, kde měli banderovci tajné skrýše

A BYLY DALŠÍ SVATBY

"Jide kozak Burlyma..." (ukr.) = Jede kozák Burlyma na návštevú ke své tchýni a obává se, aby se v hubené herce nezozsypaly kosti.-Naši pojedou "jako bohatí páni"

OPOUŠTÍME VOLYŇ

taburetky (z ukr.) = židle

bezckická = žena postrádající prsy

očered' (rus.) = fronta

"Nu, byvaj, Vjačeslav Francevič. Ščastlivogo puti!" (rus.) Na shledanou, Václave Franceviči, šťastnou cestu!

tepluška (z rus.) = vagón vybavený kamínky

----- 00000 -----

Pro vás, kdo neumíte německy. Němčinu čteme takto:

ei = ai, aj

v = f

sch = š

ie = í

tsch = č

eu = oj

Například:

	čteme
ein	ajn
zwei	cvaj
drei	draj
vier	fír

nebo: Alle euch schiessen!

Alle ojach šísen!

PŘÍČINY NENÁVISTI

NEZASVĚCENÝ ČTENÁŘ může po přečtení této mozaiky skutečných příběhů a událostí jednostranně vinit Ukrajince jako hlavní původce a viníky spáchaných zvěrstev, které byly vskutku amorální a odsouzeníhodné. Někde však musely vézet kořeny, z nichž vyrůstaly. Kde je však hledat?

Těch příčin je mnoho a jsou velmi staré. Volyně byla totiž dějištěm staletého zápasu mezi oběma slovanskými, a můžeme tedy říct pokrevními, bratrskými národy. Hlavní vinu měla předešlá státní zřízení: carský despotismus a polský nacionalismus. K tomu přistupovala otázka náboženská: výbojnější katolicismus, podporovaný polskou šlechtou, usiloval o ovládnutí celého území a jeho původních obyvatel- Ukrajinců pomocí unie.

"Unie bréstska r. 1596, uzavřená z iniciativy učeného Petra Skargy s podporou krále Zigmunda III. Vasovce, byla založena na zásadách unie florentské a týkala se běloruského a ukrajinského obyvatelstva východní části říše polsko-litevské. Od začátku byla poznamenána politickými zřeteli, jevila se jako pouhý přechod k ritu latinskému a jakko cesta k popoštění." /Cyrilometodějský kalendář 1984, str.123. Vyd. Česká katolická Charita v ÚCN v Praze 1983./

Po rozdělení Polska pronásledovala carská vláda kruté Poláky po nezdařených povstáních v letech 1830 a 1863, kdy dokonce zakázala katolickým Polákům nabývat další půdu. Šlo především o posílení pravoslaví jak na Volyni, tak v celém carském záboru. Po první světové válce se Poláci uchýlili k podobným represáliím, na něž především dopláceli Ukrajinci.

V roce 1939 bylo na Volyni patnáct a půl procenta Poláků. Tvořili tedy národnostní menšinu. Ukrajinců zde žilo pětkrát tolik, zbytek sestával z Rusů, Němců, Židů a Čechů. Obě tato nejpočetnější etnická seskupení považovala volyňskou zemi za svůj rodný kraj. Ukrajinci proto, že zde žili od pradávna a Poláci proto, že je posilovaly Sienkiewiczovy a jiné pověsti o slávě polských zbraní a korouhví, hájících tradice Poláků daleko na východ až k Dněpru. Učitelé v polských školách vštěpovali dětem do mysli představu o "Polsce", sahající od Baltu až k Černému moři. Měli nařízeno vštěpovat do dětských mozečků, že Sovětský svaz je peklím na této zemi. Za dvacetileté existence Rzeczpospolité Polské, to jest od roku 1919 do 1939, se všude usilovalo o realizaci "Polsky jagiellonské, pilsudské," postrádající však

oporu polské většiny, která zde nikdy nebyla. To byly příčiny národnostní.

K těm se řadí příčiny hospodářské. Jestliže v carském Rusku žilo v tomto kraji po obou uvedených povstáních jen několik desítek polských šlechticů /stoupenců carismu/, kteří nelítostně a nelidsky utiskovali nevolníky, pak v roce 1939 zde žilo už 7 796 rodin polských osadníků, kterým polská vláda zásadně přidělovala víc než deset hektarů půdy na úkor ukrajinského obyvatelstva. Buržoázní polská vláda šla dokonce tak daleko, že už v roce 1937 vypracovala plán na vysídlení původního ukrajinského obyvatelstva ze širokého pásu podél hranic se Sovětským svazem i za cenu exterminace, to jest násilí. Plán počítal s přesídlením asi šesti milionů Poláků do pohraničního pásma a stejný počet Ukrajinců měl být přesídlen do centrálních oblastí Polska, kde měli být popoštěni. /Od toho známé heslo uplatňované též vůči Čechům: "Pójdziecie na Mazowieckie piaski."/ Obyvatelstvo na Volyni měla tvořit polská většina.

Těsně před válkou, kdy nad územím Volyně převzali vládu armádní činitelé, generál Kasprzycki referoval do Varšavy ministru zemědělství, že parcelační plán na rok 1938 počítá s usazováním polského elementu. Velitel IX. korpusu z Brestu nad Bugem, generál Mieczyslaw Rys-Trojanowski, hlásil svým nadřízeným, že "budoucnost na tomto úseku ukazuje, že obyvatelstvo východní části Rzeczpospolité je daleko popoštěn." Podobně přiznal i pan Zalewski, že "statkářský dvůr byl v očích ukrajinské vesnice reprezentantem polskosti už za carských časů, natož nyní. A tak ukrajinské masy, živěné nenávistí vůči všemu polskému, viděly ve dvoře synonymum panské vlády, kterou nenáviděly."

K tomu přistupuje otázka politická, kulturní a náboženská. Z jednoho sta gminných vujtů, to jest představených okrsků, bylo 81 Poláků a 19 Ukrajinců. V gminných úřadech pracovalo 69 procent Poláků, 26 procent Ukrajinců a 5 procent jiných. Podobně tomu bylo i v okresních úřadech: 75 procent Poláků, 16 procent Ukrajinců a 9 procent jiných národností. A nakonec perlička. Z výkazu volyňského vojvody za rok 1936 vysvítá, že z 1732 obecných škol na Volyni bylo jen 11 škol ukrajinských!

Katolicismus byl zde privilegovaným náboženstvím a považován za polské náboženství. Pravoslavné vyznání zdejších Ukrajinců bylo velikou překážkou k dosažení úřednického místa. Rolníci téhož vyznání měli potíže při koupi půdy /zrovna jako římsí katolíci za cara/ a dělníci při přijetí do solidního zaměstnání. To byly příčiny častého přestupu na

katolickou víru. V roce 1935 lucký vojvoda Józefski referoval nadřízeným, že podle biskupské statistiky v Lucku, přestupovalo na Volyni na katolickou víru kolem 3 400 osob ročně. Jestliže v roce 1923 byly na Volyni 82 katolické farnosti s 193 481 věřícími, pak v roce 1937 bylo zde už 133 farností s 311 132 katolickými věřícími. Současně s tím docházely na Volyň zprávy ze sousedního lublinského vojvodství, že tam Poláci během června a července 1938 rozebrali 91 cerkví, 10 kaplí a 26 motliteben. K těmto činům se řadí persekuce Ukrajinců polskými četníky a majiteli velkostatků. Proto středověká koncepce polské otázky na nepolském území musela bezpodmínečně zkrachovat. Její místo musela zákonitě nahradit vláda lidu, tvořícího zde většinu. Tuto vládu, už sovětského typu, zde v roce 1939, po pádu kapitalistického Polska, převzala ukrajinská většina. Bohužel, tato vláda trvala jen necelé dva roky. Pak nastalo údobí fašistické okupace a její pohlaváři vyzbrojili ukrajinský nacionalismus zvířecí hitlerovskou nenávistí vůči všem Polákům a také vůči komunistům a Židům. O důsledcích této šílené nenávisti jsem vám vyprávěl několik otřesných příběhů, jež tvoří jen nepatrnou část velkého martyria, které se nevyhnulo ani mým krajanům české národnosti.

Statistické údaje převzaty
z úvodu ke knize Czerwone
noce, vydané MNO PLR,
Varšava 1946.

OBSAH

Část první

PRUKOPNÍCI

To u nás na Volyni	1
Země prosáklá krví	5
Vystěhovalci	12
Nejožehavější otázka	22

Část druhá

PO VLASTNÍCH STOPÁCH

Carský jefrejtor	38
Šťastné dětství	43
Vyprávění o jedné české škole	51
Zdolbunovský jarmark	65
Hlinsko	73
Do učení	78
Na ukrajinské svatbě	85
Na pohřbu	90
Přišli k nám Sověti	99
Zakládaly se kolchozy	107
Charleyova teta	114
Začala strašná válka	122
Život otroka	129
Kašubský štedrý večer	142
Útek	148
V Rudé armádě	155
Brána k Berlínu	159
Protekční dítě?	166
Domů !	169

Část třetí

KREV A PLAMENY

O zrození Blaníku	187
Volyňské Lidice - Český Malín	201
A povstali bohatýři	204
Podivný odvod	217
Krátké štěstí	220
Neznámým	229
Přežil jistou smrt	231
Dívčí touha	235
Walter se ale nevrátil	236
Tři cesty do vlasti	239
Volyňští zapadlí vlastenci	245
Mezi banderovci	250
Šamšula	256
Žornovští mučedníci	260
Kopali si vlastní hroby	265
Organizovaný odpor	272

Část čtvrtá

POJEDEME DO ČECH !

S Moldaváky se roztrhl pytel !	280
A byly další svatby	294
Opouštíme Volyň	300
Epilog	309
Přílohy a vysvětlivky	311

Použitá literatura:

- Arm. gen. Ludvík Svoboda, *Z Buzuluku do Prahy*, Naše vojsko, Praha 1963
J. A. Martinovský, *Kronika Českého Malína*, Orbis 1945
Dr. Josef Folprecht, *Volyňští krajané*, Cíl, Praha 1947
Dr. František Karas, *Obrazy z českých osad v Polsku*, spolek Komenský, Praha 1935
Josef Rejzek, *Nezradili*, Rovnost Brno 1947
Henryk Cybulski, *Czerwone noce*, Wydawnictwo obrony narodowej, Varšava 1969
Dr. Jaroslav Vaculík, *Reemigrace a ustálování volyňských Čechů v letech 1945 - 1948*, UJEP Brno
Časopis Hlas Volyně, roč. 1930 - 1935, Kvasilov na Volyni

Fotografie zapůjčili

- Václav Hajný, Anna Novotná, Mikuláš Jehurnov, Teodor Ryžik,
Evženie Kristenová, Josef Fořt a Václav Holomíček, *Šumperk*
Marie Škrabánková, Libuše Fišerová, Olga Vítečková a Václav
Kotouč, *Dolní Dlouhá Loučka u Uničova*
Libuše Tarnavská a Jaroslav Niče, *Paseka u Šterberka*
Mikuláš Poslíšil, *Mladějovice u Šterberka*
Jaroslav Perný a Olga Kadavá, *Liběšice u Žatce*
Jaroslav Chudoba, *Milostín u Rakovníka*
Antonie Králová a Marie Mastná, *Lanškroun*
Václav Cígl a Marie Dedeciusová, *Libina*
Alexandr Venígr, *Ondřejovice v Jeseníkách*
Naděžda Svěcená, *Uštěk u Litoměřic*
Marie Pánková a Evženie Voženílková, *Žatec*
Jan Křivka, *Františkovy Lázně*
Miroslav Lucký, *Chomutov*
Marie Záblovská, *Opava*
Marie Šotolová a Viktor Holomíček, *Nový Malín u Šumperka*
Mikuláš Liščinka a Tamara Heliksová, *Petrov nad Desnou*
Josef Kadeřábek, *Louny*
Václav Klíma, *Tatenice*
Emil Sahulka, *Neusuchyně u Rakovníka*
Josef Volenec, *Pšovky u Rakovníka*
Vladimír Knop, *Poděbrady*
Marie Rejzková, *Velké Losiny*
Václav Širc, *Jimlín u Loun*

Rukopis prověřili

Emil J. Havlíček, *Hostice u Šumperka*

Anna Strnadová, učitelka češtiny, *Petrov nad Desnou*

Po volbách v roce 1992 odešel PhDr. Mir. Rezníček do funkce poslance ČNR. Na jeho místo nastoupil pan Rudolf Voleman, jemuž vděčím za to, že vynaložil veliké úsilí a zásluhu, aby tato kniha mohla vůbec včas vyjít.

VŠEM ZDE JMENOVANÝM PATŘÍ MŮJ VELKÝ DÍK!

V Šumperku dne 12. ledna 1993

Čtenáři si laskavě opraví

<i>Stránka</i>	<i>řádek od vrchu</i>	<i>opravený text</i>
21	2	pod Volyňské výkazem
29	15	autochtonního
38	6	jefrejtora
51	28	od příchodu Čechů
87	4	svou ovečku
89	5	dyvyš
112	24	přičinili
112	10	upadl
125	32	davy syrová
157	2	Püllau
181	19	do náruče
190	1	Libovický z Novin
204	10	českejch vesnicích
220	4	u Dubna
226	24	nevlastní bratři
231	33	Staviště
273	33	v západní části
303	13	Tarnavský
312	5	(pod titulem) sórbaty
314		skóra (vzhledem k tomu, že tiskárna nemá písmena vyjadřující polské nosovky, čtenář si v polských textech může připsat háčky pod písmena a e (a _ˆ e _ˆ)
318	19	gówno
320	19	můžete jít
	23	a czego ty
326	2	tarhovat = smlouvat
	3	smlouva s poměščíkem
	6	vzdělaný

Chemické závody Sokolov a.s.

Tato kniha, kterou jste právě dočetli, byla vydána za finančního příspěvku a.s. Chemické závody Sokolov se sídlem v Sokolově.

Chemické závody Sokolov byly založeny v roce 1917. Až do počátku 70. let se podnik téměř výlučně orientoval na elektrochemické a elektrotermické technologie, jimiž byly vyráběny karbit vápničku, dusíkaté vápno, ferrochromy, syntetické korundy, peroxid vodíku a alkalické chlorečnany. Jedinou výjimku v dosavadním sortimentu produkce představovala kyselina mravenčí jako jediný zástupce organické chemie, i když výchozí suroviny jsou opět částečně anorganického původu.

Od počátku 70. let se datuje období základní strukturální přestavby výrobního programu podniku ve směru akrylové chemie, zahrnující výrobu kyseliny akrylové a jejích esterů a akrylátových kopolymerních disperzí a šlicet, doplněnou o produkci některých speciálních malotonážních komonomerů (síťovacích činidel). Výroba kopolymerních akrylátových disperzí vzrostla po zahájení produkce nové výrobní jednotky v roce 1985 z původních několika set tun na počátku 70. let na dnešních 28 tisíc tun ročně. Sortiment zahrnuje na 30 typů disperzí s označením SOKRAT určených pro různá průmyslová odvětví. Zahájením provozu jednotky výroby kyseliny akrylové a jejích esterů v roce 1983 si Chemické závody Sokolov zajistily vlastní surovinovou základnu akrylových monomerů. Jednotka postavená v licenci japonské firmy Mitsubishi Corp. produkuje ročně 30 tisíc tun esterů kyseliny akrylové, které jsou svojí vysokou kvalitou konkurenceschopné na světových trzích.

Další rozvoj výroby Chemických závodů Sokolov na přelomu 80. a 90. let směřující do oblasti chemie peroxidu vodíku je v přímé souvislosti s rostoucím ekologickým uvědoměním společnosti. Nově vybudovaná autooxidační jednotka umožnila zdvojnásobit dosavadní objem výroby technického peroxidu vodíku.

Moderní technologie a vysoká kvalita výrobků akrylové, akrylátové a peroxidové chemie zaručují, že Chemické závody Sokolov akciová společnost budou pro Vás spolehlivým obchodním partnerem.

The enterprise Chemické závody Sokolov was founded in 1917. Until the beginning of the seventies they were almost exclusively concentrated on the electrochemical and electrothermic technologies, by which calcium carbide, calcium cyanamid, ferrochromium, synthetic corundum, hydrogen peroxide and alkalic chlorates were produced. The only exception in the hitherto assortment of production was formic acid as the only representative of organic chemistry though the initial raw materials are of the partly anorganic origin again.

Back to the beginning of the 70-ies dates the period of the production programme of the enterprise in the direction of acrylic chemistry. This direction includes production of acrylic acid and its esters and acrylare copolymer dispersions and sizes, and further production of some special comonomeres (crosslinking agents). Since the putting of the new plant into operation (in 1985) the production of acrylate dispersions raised from original several hundred tonnes to nowadays 28 thousand tonnes a year. The assortment includes about 30 types of dispersions with the brand SOKRAT, used for different industrial branches. By putting of the production plant for acrylic acid and its esters into operation in 1983, the enterprice Chemické závody Sokolov ensured its own raw material basis of acrylic monomers. The plant built under the licence of the japanese firm Mitsubishi Corp. has been prodicung 30 thousand tonnes of acrylic acid esters a year, which can due to their high quality compete on the world trade.

Further development of the production at Chemické závody Sokolov on the break of the 80-ies and the 90-ties directed to hydrogen peroxide chemistry and is connected with growing use of hydrogen peroxide in ecological applications. The new built autooxidation plant enabled to double the hitherto volume of the production of the technical hydrogen peroxide.

Modern technology and high quality of the products of acrylic, acrylate and peroxide chemistry enable, that Chemické závody Sokolov Company Limited will be a reliable trade partner for you.

Chemické závody Sokolov wurden 1917 gegründet. Bis Anfang der 70. Jahre hat sich die Produktion ausschliesslich auf elektrochemische und elektrothermische Technologien orientiert; es wurden Kalziumkarbid, Kalkstickstoff, Ferrochrome, synthetische Korunde, Wasserstoffperoxid und Chlorate hergestellt. Die einzige Ausnahme im derzeitigen Produktionssortiment war Ameisensäure als einziger Vertreter der organischen Chemie, auch wenn die Rohstoffe zum Teil anorganischer Herkunft sind.

Seit Anfang der 70. Jahre datiert sich die Periode eines grundlegenden strukturellen Umbaus des Produktions-programmes des Werkes in die Richtung der Akrylatchemie, die die Produktion der Akrylsäure und ihrer Ester und kopolymeren Akrylatdispersionen und Schlichtemittel einschliesst, erweitert durch Produktion spezieller Komonomere (Vernetzungsmittel). Die Akrylatdispersionen - Produktion ist - seit der Inbetriebnahme der neuen Produktionsanlage im Jahr 1985 - von einigen Hundert Tonnen produzierten Anfang der 70. Jahre auf heutige 30 Tausend jato gestiegen. Die Produkt-palette umfasst an 30 Typen der Akrylatkopolymere mit der Marke SOKRAT, die für verschiedene Industriezweige gestimmt sind. Durch die Inbetriebnahme der Produktion von Akrylsäure und deren Ester im Jahr 1983 haben Chemické závody Sokolov eine eigene Rohstoffbasis der Akrylatmonomeren erworben. Die Produktionsanlage, gebaut in Lizenz der japanischen Firma Mitsubishi Corp., liefert jährlich 30 Tausend Tonnen Akrylsäureester, die mit ihrer Qualität auf dem Weltmarkt konkurrenzfähig sind.

Die Weiterentwicklung des Produktions-programmes der Chemické závody Sokolov um die Wende der 80. und 90. Jahre in Richtung der Wasserstoffperoxid-Chemie steht un einem direkten Zusammenhang mit dem wachsenden Umweltbewusstsein der Gesellschaft. Nach dem Aufbau einer Autooxydations-anlage konnte die Produktion von technischem Wasserstoffperoxid verdoppelt werden.

Moderne Technologien und eine hohe Qualität der Produkte der Akrylat- und Peroxidchemie garantieren, dass Chemické závody Sokolov Aktiengesellschaft für Sie ein zuverlässiger Partner sind.

DOSLOV VYDAVATELE

Čtenáře bude jistě zajímat, jak vznikla tato kniha a proč došlo k jejímu vydání v Sokolově? Sehrála zde podstatnou roli náhoda. Její autor se totiž zúčastnil uvítacího setkání černobylských krajanů právě v Sokolově. V jeho průběhu vedoucí činitelé okresu vyslovili přání a požadavek o hlubší a širší informaci naší veřejnosti o životě volyňských Čechů. Vyzvali proto přítomné zda by byl někdo z krajanů ochoten ujmout se takovéhoho úkolu. Václav Šimek prohlásil, že o tom něco napsal a že mu to leží již několik let v zásuvce a že to může dát k dispozici. K dohodě došlo velmi rychle a byly zahájeny přípravy k vydání jeho první knihy, kterou jste právě přečetli. Úkolem byl pověřen R. Voleman, z oddělení kultury při kanceláři přednosta OÚ Sokolov. S tímto, dosud Šimkovi neznámým mužem, začala úzká vydavatelská spolupráce. Bohužel, pro jeho dlouhodobé onemocnění a také v důsledku technických obtíží a neúměrně narůstajících finančních požadavků, se vydání knihy značně prodlužovalo. Když hrozilo to nejhorší, t.j. že nespátří světlo světa, rozhodlo se vedení Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel poskytnout finanční pomoc sokolovským činitelům, aby mohla být kniha urychleně vydána. Důležitou úlohu zde sehrála dotace, která nám byla poskytnuta ministerstvem kultury ČR. Naše Sdružení se tak stalo jejím spolvydavatelem.

A nyní několik slov k tomu jak se nám tehdy jevil její obsah, úroveň a zaměření. Nejdříve bychom považovali za vhodné uvést, že vyžádané posudky na její vydání byly vesměs jen kladné. I my jsme ji hodnotili jako vydařené dílo volyňského autora, v němž splnil záměry předložené čtenáři v úvodu. Zobrazil v něm život, přírodu a historické události velmi poutavou a živou formou. Mnohé příběhy a situace se čtou s napětím. Přispívá k tomu fabulační a vyprávěcí schopnost autora a jeho umění vytvořit výrazné kontrasty. Vynikající jsou též jeho dialogy, oplývající volyňskou češtinou, v nichž se mu daří odhalit myšlení a jednání zúčastněných osob. Zvláště zdařilé jsou v tomto směru kapitoly: Zdobunovský jarmark, Na ukrajinské svatbě, Na pohřbu. Při jejich čtení se ocitneme na Volyni jsme vtaženi do jejich atmosféry. Jsme prostě tam, s nimi. Říkáme si, no ano, tak to skutečně bylo. Celým dílem se vine autobiografický motiv s dominantním zaměřením na domov, rodinu, zejména matku. Zde autor vytvořil silně emotivní a citové situace, které čtenáře mocně vzruší. Patří sem např. setkání s matkou po příchodu domů z války.

Velmi výstižně Šimkovu knihu charakterisoval ve svém posudku

J.Perný: "Je to nejhodnotnější a nejlepší písemně podchycený život Čechů na Volyni." K tomu je možno z naší strany poznamenat, že se na mnoha místech přibližuje svou úrovní k vrcholnému volyňskému literárnímu dílu Marie Stryjové "Nad rovinou".

Po tomto kladném zhodnocení, musíme také současně vyslovit i kritické poznámky. Bojíme se totiž, aby volyňský čtenář neodsoudil celou tuto knihu za některé politické, společenské a i sociální postoje autora. Ten se totiž na několik místech vyjadřuje podivně kladně až pochvalně o životě našich lidí v SSSR. Má samozřejmě právo na svůj osobní názor. Nesmí však vzniknout dojem, že takto uvažovala většina volyňských Čechů. Uváděli např., že "malá výměra nemohla uživit musely děti venkovské chudiny do služby právě k těm zámožnějším, a tak docházelo k exploataci a vykořisťování Čechů Čechy." Taková terminologie vzbuzuje již sama o sobě pro většinu čtenářů nepříjemné vzpomínky. A pokud jde o děti, pak ty na Volyni sloužily jen výjimečně, takže podobné "vykořisťování" bylo zanedbatelné, tedy pro život na Volyni netypické.

Ani v dalších odstavcích by nemusely být používány pojmy jako proletarisace, narůstání třídních a sociálních rozporů. Ty slyšel náš krajan do omrzení a v nynější době bychom se k nim nemuseli vracet.

V kapitole "Zakládaly se kolchozy" autor zaujímá postoj vysloveně prosovětský, většinou nekritický, věcné a historicky nepřesné. Zde je nutno konstatovat, že stanovisko zdrcující většiny volyňských Čechů bylo k zakládání kolchozů negativní. Ti do nich vstupovali neradi, se zdráháním a obavami. Škoda, že se o tom autor šfeji nevyjádřil a nevěnoval mu podstatně více místa než jen jednu větu: "Češi byli rozumní a nekladli zvláštní odpor." K uvedeným podrobnostem, ale i k celé této kapitole bude mít volyňský čtenář výhrady.

Položme si otázku, proč takto autor jednal a smýšlel, jaké byly příčiny takového neobvyklého postoje volyňského Čecha? Musíme si při hledání odpovědi především uvědomit, že jako syn chudého ševce vyrůstal ve stísněných a nevyhovujících sociálně rodinných poměrech, které v této době vytvářely jeho krajně levicový politický profil. Rozhlížel se jistě po okolí, sledoval sociální rozdíly u našich krajanů, mnohdy velmi výrazné a to jak na vesnici tak ve městech. A to v něm asi vzbuzovalo pocit křivdy a snad i hněvu. Musíme po pravdě konstatovat, že takoví jednotlivci, prosovětsky jednající a smýšlející se skutečně na Volyni vyskytovali. Byla to prostě společenská realita. Tvořili však nepatrnou, mizivou menšinu, pro

volyňskou společnost tedy opět netypickou.

Postoj volyňských spoluobčanů k osobám, které se daly do služeb sovětských orgánů, byl opatrný, zdrženlivý, někdy však ironický až zlobný. Svědčí o tom nejlépe odstavec v němž autor /s nevšední otevřeností/ popisuje svůj návrat z vyšetřování na stanici ukrajinské policie za německé okupace takto: "Když jsem se plahočil ze stanice domů, lidé se mi vyhýbali. Nikdo se mně neodvážil potešit nebo stisknout ruku. Byli to moje osobní pašije a nejtěžší chvíle ponížení v rodné obci."

Bylo to, myslíme si, velké životní poučení pro mladého Šimka. Pak přišly další. Když se např. přesvědčil o pravdivosti stalinských persekucí ve třicátých letech, byl jimi otřesen a těžce zklamán. Jednoznačně je odsoudil.

S přibývajícím věkem pokračoval jeho další politický vývoj. Lze ho nejlépe sledovat v druhé autorově knize "Volyňáci". Tak např. při průjezdu reemigračního vlaku Podkarpatskou Rusí si vybavil v zajímavém dialogu se svým spolecestujícím osudy mladých Rusínů, kteří se po útěku do SSSR ocitli záhy na daleké Sibíři a mnozí tam zahynuli. V textu je zde uvedeno: ".... na světě bylo, je a ještě bude moc svinstva. A to násilí, páchané ponejvíce na bezbranných lidech, činí ti nejmocnější a vždycky ve jménu jakési ideologie. A abyste věděl, skoncoval jsem s komunisty už v tom čtyřicátém roce." V této souvislosti je zajímavý i další citát: "... sedláka je nutno nechat rozhodovat, pak ukáže, co umí! Nedivme se, že se jim zhnusilo poslouchat "moudrosti" kdejakých ševců nebo holičů rypajících do zemědělské problematiky, jimž k těmto funkcím pomohla stranická legitimace. "Nebo další citát: ! vesnice přežily nejkřutější období despotické vlády neomylné strany už v letech padesátých." A konečně poslední citát: "Ukrajinci byli vždy dobří a pohostinní lidé trpěli a umírali v době násilné kolektivisace za Stalinovy éry.

Z výše uvedených citací jednoznačně vyplývá změna politických názorů našeho autora. Nejpresvědčivějším toho dokladem je však jeho rozhodnutí stát se pravoslavným knězem. To je tedy skutečný obrat v jeho myšlení, v jeho společenských a občanských postojích. Tato změněná životní orientace byla pak trvalá. Jako duchovní správce působil v různých regionech Moravy po dobu čtyř desetiletí.

Je tedy možno vyjádřit přesvědčení, že i velmi kritický volyňský čtenář pochopí tento politický a společenský vývoj Václava Šimka a odpustí mu jeho původní, svým způsobem mladistvé prosovětské názory a postoje.

Není to přece v lidských dějinách nic neobvyklého a není to projevem slabosti, spíše naopak. Odhodlat se k veřejnému přiznání svého omylu je projevem morální síly a odvahy.

Závěrem bychom chtěli říci, že je nutno považovat Šimkovu knihu za důležitý dokument života Čechů na Volyni. Ta jedna nevydařená kapitola a některé kratší odstavce nemohou nic změnit na tom, že je to dílo jinak pravdivé, ryze volyňské. Naší povinností je tedy zachovat ji pro další pokolení. Z těchto důvodů jsme její vydání považovali za oprávněné.

Prof. MUDr. V. Dufek, CSc předseda Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel

Václav Šimek - U nás na Volyni

Vydavatel: OÚ Sokolov
Sponzor: CHZ Sokolov
Tiskárna: TYPOS Sokolov
Místo vydání: SOKOLOV
Mezinárodní ozn.: ISBN-901534-9-6